Utjecaj i značenje kralja Davida u Prvoj knjizi Ljetopisa

Rusan, Stjepan

Doctoral thesis / Disertacija

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:222:521005

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of the Catholic Faculty of Theology
University of Zagreb

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

Stjepan Rusan

UTJECAJ I ZNAČENJE KRALJA DAVIDA U PRVOJ KNJIZI LJETOPISA

(DOKTORSKI RAD)

Zagreb, 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

Stjepan Rusan

UTJECAJ I ZNAČENJE KRALJA DAVIDA U PRVOJ KNJIZI LJETOPISA

(DOKTORSKI RAD)

Mentor:

Prof.dr.sc. Božo Lujić

Zagreb, 2016.

UNIVERSITY OF ZAGREB

CHATOLIC FACULTY OF THEOLOGY

Stjepan Rusan

INFLUENCE AND SIGNIFICANCE OF KING DAVID IN THE FIRST BOOK OF CHRONICLES

DOCTORAL THESIS

Supervisor:

Prof.dr.sc. Božo Lujić

Zagreb, 2016.

Životopis mentora

Božo Lujić pohađao je osnovnu školu u D. Dubici i Bos. Šamcu, klasičnu gimnaziju u Visokom (1962.-1966.), filozofsko-teološki studij u Sarajevu (1969.–1974.), poslijediplomski na Teološkoj fakulteti u Ljubljani (1974.–1977.). Magistrirao s radom: Poziv i poslanje proroka Jeremije (1977.), a doktorirao radom: Iskustvo Boga i čovjeka u Jeremijinoj knjizi (1982.). Dodatni studij a potom i licencijat biblijskih znanosti na Papinskom biblijskom institutu u Rimu (1986.–1989.). Nakon toga studij na Franjevačkom biblijskom institutu u Jeruzalemu (1989.-1990.). Studij i diploma germanistike na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu (1980.-1984.). Zaređen za svećenika 1974. Član franjevačke provincije „Bosne Srebrene“. Dekan na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu afiliranoj KBF- u Sveučilišta u Zagrebu (1997.-2000.). Duži niz godina glavni i odgovorni urednik časopisa Jukić. Član Uredništva časopisa Bosna Franciscana, Biblija danas, Svjetlo Riječi. Voditelj projekta novoga prijevoda Svetoga pisma SZ i sam prevoditelj više biblijskih knjiga s hebrejskoga na hrvatski u organizaciji Hrvatskoga biblijskoga društva.. Profesor biblijskih znanosti Staroga i Novoga zavjeta na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu (od 1977.), njemačkoga jezika na gimnaziji u Samoboru (1992./93.), predavač na KI-u, ITKL-u i IKD KBF-a (1993.-2005.), docent (od 2005.), znanstveni savjetnik (od 2006.), izvanredni profesor (od 2009.) na Katedri Svetoga pisma Staroga zavjeta KBF-a Sveučilišta u Zagrebu. Profesor na Evangeličkom teološkom fakultetu „Matija Vlačić Ilirik“ u Zagrebu (od 1994.). Bibliografija mu iznosi 20 knjiga i oko 400 znanstvenih, stručnih i stručno-popularnih radova.

Evo samo nekih objavljenih znanstvenih radova:

Svijet i čovjek s gledišta Biblije, Sarajevo, 2016.
Naviještati Boga milosrđa u današnjem vremenu. Propovijedi za svetkovine i blagdane, Zagreb, 2016.
Tragovima biblijskih prostora i događaja. Biblijsko – teološki i povijesno – arheološki uvidi i poruke, Zagreb, 2016.
Odjeci iz zavičaja duše, Sarajevo, 2014.
Vjera u Boga uvijek novih mogućnosti. Pretpostavke za biblijsku teologiju Staroga zavjeta, Zagreb, 2014.
Božja vladavina kao svijet novoga čovjeka. Biblijska teologija Novoga zavjeta, Zagreb, 2010.

Proroci Osoba, vrijeme, poruka, Zagreb, 2015.

Starozavjetni proroci, III. prerađeno i prošireno izdanje, Zagreb, 2015.

Neki znanstveni članci u časopisima:

Teološka funkcija b^{e}rît u izražavanju i oblikovanju odnosa između Jahve i naroda u starozavjetnim spisima, u: *Bogoslovska smotra*, 3–4 (1991), 274–290.

U čemu je bit starozavjetne stvarnosti b^{e}rît?, u: *Bogoslovni vestnik*, 3-4 (1991), 287–298.

Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi. Biblijska interpretacija rata, u: *Društvena istraživanja*, 10-11 (1994), 191–221.

Osnovno biblijsko pitanje: Što je čovjek? Egzegetsko-teološka analiza Ps 8», u: *Bogoslovska smotra*, 3 (2004), 595–618.

Shvaćanje obraćenja u predsužanjskih proroka, u: *Bogoslovska smotra*, 2 (2005), 487–518.

Abraham unutar «oblaka svjedoka» vjere (Heb 11,8-19), u: *Bogoslovska smotra*, 3 (2006), 733–754.

Predgovor, zahvala

Značenje i utjecaj kralja Davida u Prvoj knjizi Ljetopisa tema je ovog doktorskog rada.

Prva knjiga Ljetopisa na poseban način ističe ulogu i značenje kralja Davida za izraelsku povijest, ali i znatno šire za povijest spasenja. Motivacija za istraživanje rada pisca kroničara bila je i činjenica da je njegov opus kod nas vrlo malo ili nikako istražen, a ujedno je ovaj doktorski rad i nastavak istraživanja na ovoj temi koja je bila i u mojem magistarskom radu. Ovaj rad nastao je na temelju povijesne i analitičke metode istraživanja koja seže od istraživanja ranih radova o kroničarskom djelu, podacima i izjavama o samom piscu, pa do najnovijih istraživanja i rezultata o samom djelu. Rad predstavlja plod višegodišnjeg istraživanja i napora koji sam uložio osobno, uz istodobno obavljanje službe župnika u župi Špansko i župi Remetinec - Blato u Zagrebu.

Posebnu zahvalnost iskazujem svojem mentoru, prof. dr. sc. Boži Lujiću, profesoru na Katedri Svetoga pisma Staroga zavjeta Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji me je u jednom našem susretu potaknuo i ohrabrio na završni korak u poslijediplomskom studiju. Uz to, htio bih zahvaliti i svojem nekadašnjem profesoru dr. sc. Adalbertu Rebiću koji me je uveo u istraživanje kroničarevog opusa u mojem diplomskom i magistarskom radu. Zahvaljujem i svojim nekadašnjim profesorima koji su nama studentima teologije znali uliti ljubav prema Svetom Pismu, a to su uz profesora dr. sc. Adalberta Rebića, umirovljeni profesor dr. sc. Bonaventura Duda, te već pokojnim profesorima dr. sc. Tomislavu Šagiju Buniću, prof. dr. sc. Josipu Turčinoviću, prof. dr. sc. Jerki Fučaku, prof. dr. sc. Vjekoslavu Bajsiću i prof. dr. sc. Celestinu Tomiću.

Zahvaljujem svima koji su mi pomogli pribaviti potrebnu literaturu izvan naše domovine, jer je kod nas nedostupna. Hvala i svima onima koji su mi pomogli na bilo koji način, a posebno svojim najbližima i suradnicima, da ovo djelo dođe k svome kraju.

SAŽETAK

Knjige Prva i Druga Ljetopisa, Ezra i Nehemija napisane su oko 350. godine prije Krista, a napisao ih je pisac koji se zove kroničar. On opisuje događaje, uz manje ili više odstupanja, koji su već bili opisani u Prvoj i Drugoj knjizi Samuela i u Prvoj i Drugoj knjizi Kraljeva. Kroničar ne prepisuje događaje iz tih knjiga, nego dodaje nešto tekstu, mijenja ga i neke dijelove ispušta ili dodaje svoje izvore, a isto tako tekst iz tih knjiga stavlja u novi kontekst i opis tako dobiva novi smisao. U Prvoj knjizi Ljetopisa glavna i idealna osoba je kralj David koji ima posebni utjecaj i značenje u toj knjizi. Već kod pisanja rodoslovlja vidi se da kroničar vrlo brzo dolazi do Judina plemena iz kojega je kralj David. Kralj David je ustoličen za kralja nad čitavim Izraelom u gradu Hebronu. Prva briga kralja Davida je da osvoji Jeruzalem koji će postati glavni grad Izraela. Odmah poslije toga David prenosi Kovčeg Božji iz Kirjat Jearima u Jeruzalem. Kovčeg Božji stavlja u šator koji je prije pripremio. David postavlja pravila i uspostavlja kult i kultne službe u kojem glavnu ulogu imaju leviti i svećenici. David je od Boga dobio obećanje po proroku Natanu da će Davidova loza trajati dovijeka. David priprema sve za gradnju Hrama koji će izgraditi njegov sin Salomon. On je oko sebe okupio sav Izrael u idealnim granicama od Šihora do Lebo Hamata. Kroničar opisuje Davida kao ratnika koji nije okrutan u ratu i koji pobjeđuje neprijatelje koji imaju veću vojnu silu od Davida, jer on uvijek pita i sluša Jahvu. David je u ratu samo oružje u rukama Jahvinim. Svi budući izarelski kraljevi uspoređivati će se sa Davidom da li su dobri ili loši. David je u svojem djelovanju opisan po uzoru na Mojsija. On sa svojim postupcima ima utjecaj i važnost ne samo u kroničarskom djelu nego ima veliki utjecaj na Psalme i druge knjige Staroga Zavjeta, a Davida spominje i Isus u Novom zavjetu. Za kroničara David nije idealna osoba sam za sebe, nego se njime služi za uspostavu važnih institucija koje su nastale u Davidovo vrijeme i služe kao poticaj za obnovu tih institucija u poslijesužanjsko vrijeme, tj. u kroničarevo vrijeme.

SUMMARY

1 Chronicles

The first chapter of this paper deals with 1 Chronicles. This book is referred to in the title, "The Influence and Significance of King David in 1 Chronicles". The Books of Chronicles cover the history of Israel from the origins of mankind to the return of the Israelites from the Babylonian captivity. The writer of 1 and 2 Chronicles, Ezra and Nehemiah is the Chronicler. The Chronicler used the deuterocanonical books (1 and 2 Samuel and 1 and 2 Kings) as a template. There are two hypotheses about the writer and the text: one of these supports the opinion that there is a single writer of the Chronicler's historical work (W. Rudolph, R. Mosis …). This is the hypothesis we support. The other hypothesis holds that two or more chroniclers wrote two separate works (K. Galling, A.C.Welch). One of these works would be 1 and 2 Chronicles, and the other Ezra and Nehemiah (S. Japhet). The Chronicler reshapes the events already described by the writer of the deuterocanonical books, omitting some and changing others or placing them in a different context, this giving them a new meaning. The Chronicler's texts were written around 350 B.C. His work mirrors the theology and preoccupations of his time, i.e., in the post-captivity community, and shows that he was concerned with Yahweh, King David, the Ark of the Covenant, the Kingdom and the liturgical community. David's time was in the past, but the Chronicler describes David as a model king who establishes God's theocracy. The Chronicler endeavours to present the Temple, King David and the cultic roles in an ideal light to motivate his contemporaries to renewal after their return from captivity. The theological intent of the Chronicler is to show the worship of God in the Jerusalem temple through official representatives, priests and Levites. He projects contemporary institutions and circumstances into the past and links them to the person of King David. The Chronicler evaluates individual Kings of Israel based on their attitudes toward the practice of liturgy in the Temple. In the post-captivity period all political and religious institutions had been destroyed. The Chronicler does not expect global eschatological changes in the future, but the future of Israel must correspond to the golden age of David. In the history of Israel, the establishment of the kingdom is of prime importance. Yahweh is the true king of Israel and governs the state, Yahweh's kingdom, through the king. When presenting the persons and achievements of other kings, the Chronicler draws a clear distinction between David and Solomon on the one hand, and all other kings on the other. In

David's time permanent institutions were created which became obligatory for all the kings and people of Israel. The Temple is the central concern of David and Solomon.

2 The Purpose of the Genealogy

The second chapter explains that human history did not begin with David. The Chronicler wishes to legitimize David's time by referring to previous periods in Israel's sacred history. He does so by means of genealogies which have a theological significance. By means of genealogies the Chronicler takes the shortest route to persons important to him in order to lead us to David. The first period begins with Judah (1 Chr 2,3-5) because a king from Judah is central to the Chronicler's book. The Chronicler gradually sets the stage for David's takeover of the kingdom. By means of genealogies the Chronicler wishes to establish continuity between the past and present. The Chronicler's text is therefore more of a theology of history, with David in the centre, around which everything else seems to take place in concentric circles. God's covenant with David gives meaning to the past and to the present, which is open to the future. The first nine chapters of 1 Chronicles describes three circles of nations: the first circle encompasses the nations of the world (1 Chr 1), the second the tribes of Israel (1 Chr 2-8), and, finally, the inner circle encompasses the holy city of Jerusalem, its inhabitants and the Temple with its attendants (1 Chr 9). The Chronicler sees Judah as playing a central role in the history of Israel to a far greater extent than it does in the deuterocanonical books. The tenth chapter does not stand on its own but has the purpose of introducing David into the text. This chapter deals with Saul and his house, which had to disappear for David to become king. In 2 Sam, after the death of Saul there is a struggle for the throne between David and Saul's sons. The Chronicler omits this and Saul's house dies with him. The Chronicler is anxious for David to become king of all Israel immediately and without any obstacles. In 1 Chr, immediately after his crowning in Hebron, David undertakes his two most important endeavours: capturing Jerusalem and transferring the Ark. Saul died because he was unfaithful to God: he did not seek the advice of Yahweh but of a medium at En-dor and he did not seek Yahweh, i.e., he did not care about the Ark. Nahshon is presented as the ruler of the tribe of Judah and so the Chronicler gets ever closer to David. The Chronicler gives the reason for Saul's death: *So Saul died for his trespass which he committed against the Lord*, i.e. he made the burnt offering himself and did not execute God's punishment upon Amalek (cf. 1 Sam 13,5 – 14; 1 Sam 15,1 – 35).

3 David's history

This chapter deals with David's history, which begins with David's ascent to the throne, making David the king of all Israel. David becomes king of all Israel immediately after his crowning and has no opponents. All of Israel as an ideal whole thus participates in David's anointing as king (cf. 1 Chr 11,4 – 9) and in the transfer of the Ark (cf. 1 Chr 13). The Chronicler glorifies David, but he does so by making him part of his conception, which is to make Jerusalem the capital and centre of all Israel, where the Temple was to be built and where the Ark was to be brought. The expression "all Israel" is both the introduction to and conclusion of David's history. The Chronicler describes the events of David's ascent to the throne and capture of Jerusalem as following immediately one after the other. He wishes to show that David's most important task after his crowning was to take over Jerusalem as the centre of all Israel. There are three salient features in the Chronicler's description of the capture of Jerusalem: all Israel participates in the capture of Jerusalem; the name of the city, Jebus, is replaced by a new name: Jerusalem; and the importance of the military commander Joab in the capture and restoration of Jerusalem.

The significance of the city as David's personal property is minimized, which makes the text different from Chapter 5 of 2 Samuel.

The first and second transfers of the Ark take place in this period of David's history. We may say that the Ark of God travelled first from Kiriath Jearim to Obed-Edom's house and then to Jerusalem, where is stayed in the Tabernacle until its ceremonial transfer to the newly built Temple in Jerusalem. The transfer of the Tabernacle is in fact the second stage of the transformation of Jerusalem into the political and religious centre of Israel. The idea and incentive for the first transfer of the Ark come from David, but it is the entire people who make the decision. Because of Uzziah's misfortune the Ark interrupts its journey and ends up in Obed-Edom's house. The second transfer of the Ark takes place from Obed-Edom's house to Jerusalem. The reason for the interruption of the first transfer was that the Ark was not carried by Levites and therefore Uzziah was punished. If in future Israel wants to avoid the misfortune that happened in Saul's time, they must bring the Ark to Jerusalem and take care of it. The motif of the transfer of the Ark consists in the blessings obtained by David for the first transfer of the Ark: the pagan king Hiram pays tribute to David and God blesses David with many children and gives him victory over the Philistines. During the second transfer of the Ark it is the Levites who carry the Ark. David assigns to the Levites the duties they are to

perform before the Ark. David makes the liturgical rules for the group of Levites and priests, the purpose of which is to glorify and praise Yahweh. In the view of the Chronicler, David is the true worshipper of Yahweh who establishes the cult and the persons entrusted with cultic roles for the liturgy. This is not mentioned in the deuterocanonical books. David introduces singers, Levites and priests into the liturgy and according to his own ruling he does not interfere in priestly affairs and draws a sharp line between political and priestly activities. The Chronicler states that David introduced cultic music to the Temple although the Temple had not yet been built. In addition to subjugating Israel's enemies David did a lot more and imposed taxes on many surrounding states (1 Chr 18,2).

The reform of the Levites was conditioned by historical circumstances: there was peace and the Levites were no longer carrying the Ark, which was in the Tabernacle in Jerusalem. The Levites were now given new roles which may be classified into three areas: they are tasked with guarding the Temple and putting it in order, assisting the priests in the offering of sacrifices and providing the musical accompaniment to the liturgy.

David announced to his son Solomon that he had ordained the priestly ministry and assigned the priests their duties. It is important to observe in the establishment of the priestly ministry that the initiative, authority, and responsibility for the whole endeavour lie with David. David was especially accommodating to two priestly ministers, Zadok and Ahimelech. Those serving in the Temple also include officials who have a role in all management activities. In the view of the Chronicler the distinction between politics and the priestly ministry will be a special yardstick against which all future kings of Israel will be measured. The Chronicler wished to underline that in all his actions, and especially when it comes to the cult, David was following the law of Moses. In the eyes of the Chronicler, David is probably more than simply one who continued and fulfilled the work of Moses.

The Chronicler describes and judges every king by his death and place of burial, that is, whether or not he was buried in the city of his father David.

The Chronicler calls upon all of David's heirs to worship Yahweh as David did, and sets David up as the model and yardstick against which they are all measured.

4 Nathan's prophecy

The Chronicler's main theme in 1 Chr is found in chapter 17 where Yahweh makes a promise to David's dynasty. The following chapters depict the beginnings of the fulfilment of this promise. Like Moses, David will be denied seeing its fulfilment. David wants to build God a temple to house the Ark of God. God rejects David's wish, but now Yahweh himself builds a future for David through his heirs (cf. 1 Chr 17,1 – 6). Thus the theme passes from the building of the Temple to the building of the House of David. God chooses David to ensure the future of the people of Israel through David's eternal dynasty. We can therefore say that David comes closer to Moses and Joshua than any other leader of Israel in carrying out the task given him by God. David's house, i.e., his legacy, will be built in the future. The meaning of David's house cannot be limited to Solomon, but extends to the entire dynasty started by David. The promise given to David refers not just to David's sons but to all his future heirs. Yahweh thus wishes to ensure the existence of Israel by means of David and his dynasty.

5. The Temple

The condition for building the Temple was the establishment of peace. David did not fully achieve peace, but only defeated his enemies. David again gathers all of Israel when gathering gifts. The gathering of all of Israel occurs at important moments in Israel's history. In Solomon's time peace in the surrounding areas will be achieved and he will be able to build the Temple.

David names his son Solomon as his heir. Solomon rises to the throne of the Lord with no difficulty or opposition. Along with the crowning of Solomon, Zadok is appointed priest, and the two represent secular and religious authority, respectively. Now that the Kingdom of Israel had become stable internally and externally, David began to prepare everything for the construction of the Temple. The Chronicler's description concerns the building of the Temple and the establishment of the temple cult (1 Chr 21 and 1 Chr 22 – 29). David buys a site for the Temple and the Chronicler wishes to show David's zealous care for the site on which the Temple was to be built. The Chronicler is unique in that he uses the census and the punishment of Israel as an introduction to the selection of the site where the Jerusalem Temple was to be constructed. In the passage where the people are counted, David is

described as a repentant sinner interceding for his people with prayers and sacrifices. The reason for David's decision to ceremonially gather the people is the enthronement of Solomon, but it seems that Solomon's rise to the throne is subordinate to the main theme, which is the building of the Temple (1 Chr 28,4 – 5). David hands over to his son Solomon a model of the Temple with all the details of construction and the cultic objects.

6 David the warrior

In this chapter the Chronicler attempts to shield David as warrior from any thought of harshness or cruel conduct which might jeopardize his idealized image of David the warrior. He ascribes David's victories in war not just to David but also to his heroes. He does not allow any glorification of David's name or prowess in war. In the Chronicler's view it is Yahweh who is the true mover, leader and winner of wars. The wars waged by David and his war booty are to be used for the construction of the Temple. The main topic of David's speech in chapter 29 of 1 Chr, verses 1 – 9, is a call on the people and all leaders to offer gifts for the building of the Temple.

David could not build the Temple because he was preoccupied with extending the kingdom and securing it from enemies. It is only Solomon who can finally build the Temple because God granted peace on all sides. Addressing his son Solomon and the gathered representatives of the people, David enumerates the reasons why he cannot build the Temple: because he is a warrior and has spilt too much blood. This is why God prohibited him from building the Temple. The only innocent blood for which David could be held responsible is that of the seventy thousand who died because of David's counting of the people. David achieved three important goals in his waging of wars: he defeated his main enemies, by winning he established ideal borders and after his victories he imposed taxes on Israel's enemies.

The image of David as warrior in 1 Chr is completely different from that in the deuterocanonical books. In 1 Chr David fought against the Ammonites who were far stronger than in 2 Sam 10,6. The Chronicler presents David as a great warrior and victor and avoids any mention of cruelty that might be ascribed to David.

This intention of the Chronicler is evident in the conquest of Jerusalem. Here the Chronicler passes over the report about the blind and the lame which is found in 2 Sam 5,6b – 8. These are offensive words in the context of David and the Chronicler does not wish to bring shame on David for harshness. The Chronicler omits David's heroic deeds before he became king of Israel. He omits the text in which David cuts off Goliath's head and brings it to Saul. He also

omits the report in which David kills two hundred Philistines and brings their skins to King Saul in order to become Saul's son in law (cf. 2 Sam 18,22). David is a great warrior, but his victories in war are not due to his skill in arms, but to his trusting in Yahweh.
His warriors are important to David. The meaning and goal of the wars waged by David is to extend the borders of Israel, establish peace in Israel's surroundings, and secure Jerusalem, the location of the future Temple and the Ark in the Temple. His heroic warriors are in the service of the transfer of the Ark.
David's wars also serve to collect building materials for the Temple. Thus David obtains a lot of building material from Hadadezer (cf. 1 Chr 18,8a) and looted much silver and gold from other nations (cf. 1 Chr 18, 11b). This war booty would be used to make many objects in the Temple.

Chapter 7 – The conclusion of David's history

The evaluation of David's reign is unanimously positive, and this the Chronicler and the writer of the deuterocanonical books have in common. By using the phrase "all Israel", the Chronicler wishes to emphasize the greatness and unity of Israel under the leadership of King David (cf. 1 Chr 29,26). It is worth mentioning here David's death in advanced old age, which is a sign of God's blessing, placing David next to Abraham (cf. 1 Chr 23,1 and Gen 15,15). The Chronicler mentions three writers who made records of David's reign: the seer Samuel, the prophet Nathan and the seer Gad. David's history affects him, Israel and all the then important kingdoms of the world.
God would preserve David's house because of the covenant He made with David. Thus God's promise extends to Solomon and all of David's heirs.
The Chronicler describes David's kingdom as one in which the Davidic king possesses theocracy in Israel. The theocracy of Israel is ordained by God. The Chronicler is convinced that the ideal of theocracy was best achieved in David's rule in a model manner. The theocratic idea can already be discerned in the promise to David's dynasty (cf. 1 Chr 17,1 – 15).
Although it may seem that the ideal of theocracy in the post-captivity community has been achieved, the Judean community was not satisfied with its situation. The post-captivity community expects the removal of deficiencies such as the lack of a king and the fact that they live in a hostile environment. God's rule already exists but not yet, because there is the

harsh reality in which the Judean community depends on the favour of worldly rulers. There are elements which are important for the existence of theocracy: Yahweh, the Temple of Jerusalem, the Jerusalem cult in the Temple, David's kingdom, Israel with its territory. Everything was there except that the throne of the Lord's rule over Israel was still vacant.
In his text the Chronicler underlines the importance of David's person, which influenced the history of Israel in David's time and still does in the post-captivity period. David's kingdom and the cult of Yahweh are an indivisible whole and mutually dependent. The purpose of David's kingdom is to serve the cult of Yahweh. The Chronicler described David as an ideal person and removed all the negative aspects described in the books of Samuel and Kings. David is set up as a model for the Chronicler's contemporaries. The Chronicler idealizes David's life and the end of his life. David is described as dying in advanced old age having enjoyed life, wealth and glory. In this he is compared to Job, Abraham, Isaac and Jacob.
This texts is concerned with Jerusalem as the religious and political centre of Israel. From the moment of his ascent to the throne David transforms Jerusalem into the cultic and political centre of Israel. In Chapter 9 the Chronicler enumerates the inhabitants of the land and especially those residing in Jerusalem. The Chronicler lists the laymen, priests and Levites who live in Jerusalem. This list shows how much he cares about the inhabitants of Jerusalem. The most detailed list is that of the Levites. Jerusalem itself is conquered not by David's personal army but by David with the whole of Israel. Thus Jerusalem becomes the capital not just of Judah's tribe but of all Israel, becoming an independent city-state. Describing the conquest of Jerusalem the Chronicler highlights not just David, but also his heroic warriors, especially Joab.

8 Diavid's influence on the Psalms

This chapter deals with David's influence on the Psalms. David's influence extends beyond the Chronicler's texts. Thus 1 Chr ascribes to David the creation of the divine service with musical instruments. An ancient tradition ascribes the Psalms to David. It is improbable that any psalm originates from David, but we still refer to the "Psalms of David". There are 73 psalms which contain a link with David in their title. He is a prominent person and there was a desire to ascribe some psalms to him or at least to make some connection with him.
There are psalms with titles containing information about David's life and psalms in which David's name is mentioned.

There are both differences and similarities in the image of David as described by the Chronicler and by the psalms. David's great trust in God and God's deliverance from adversity are similar in the Chronicler's texts and the psalms. Unlike the psalmist, however, the Chronicler does not complain about the circumstances of his time but sets up David and his deeds as a model for his contemporaries, encouraging them to create a good and secure future for their people Israel with God's help.

Key words: Lord, David, Temple, kingdom, Salomon, Ark, Jerusalem, Promise, progeny, priests, Levites

Sadržaj

1. O knjigama Ljetopisa 1
   1.1. Knjige - izvori za kroničara 9
   1.2. Različita stajališta o jedinstvenosti pisca i djela 12
2. Cilj rodoslovlja 1 Ljet 1-9 – Davidovi prethodnici 27
   2.1. Važnost Judinog plemena 32
   2.2. Vladar Nahason – Davidovi prethodnici 36
   2.3. Završetak Šaulove vladavine 38
      2.3.1. Cijela Šaulova kuća je umrla 40
      2.3.2. Razlog Šaulove smrti – Šaulov grijeh 45
3. Davidova povijest 48
   3.1. Davidov uspon na prijestolje – David postaje kralj nad čitavim Izraelom 48
   3.2. Osvajanje Jeruzalema 52
   3.3. Prvi i Drugi prijenos Kovčega 54
      3.3.1. Prvi prijenos Kovčega 54
      3.3.2. Kralj Hiram i okolni narodi Davidu plaćaju porez 64
      3.3.3. Jahve blagoslivlje Davida 68
      3.3.4. Davidovi sinovi u Jeruzalemu 71
      3.3.5. Jahve pomaže Davidu u ratu protiv Filistejaca 72
      3.3.6. Drugi prijenos Kovčega 76
      3.3.7. David daje levitima pravo da nose Kovčeg 78
   3.4. David kao uzorni štovatelj Jahve 84
   3.5. David kao utemeljitelj kulta 87
      3.5.1. Uvođenje levita u službu 87
      3.5.2. Podjela i služba pjevača – uvođenje levita 99
      3.5.3. David uspostavlja svećeničku službu 107
      3.5.4. Odvajanje kraljevstva od svećenika 111
   3.6. David djeluje po Mojsijevom zakonu 116
   3.7. Prosuđivanje Davidovih nasljednika po njihovom pokopu 118
   3.8. Za Davidove nasljednike David je mjerilo za štovanje Jahve 120
   3.9. David utemeljitelj dinastije i vladar nad susjednim narodima 122
4. Natanovo proroštvo (1 Ljet 17) 124

4.1. David je izabrani knez nad izraelskim narodom 126
4.2. Davidova kuća 127
4.3. Jahvino obećanje dinastiji 129
4.4. Davidovo sjeme 130
4.5. Davidovo sjeme iz Davidovih sinova 132
5. Hram 133
5.1. Traženje mjesta za Hram, priprema za gradnju Hrama i uspostava mira 133
5.2. David priprema sve za gradnju Hrama i kupuje mjesto za Hram 135
5.3. Hram kao mjesto za oproštenja grijeha – David broji narod 140
5.4. Davidov govor, nalog za gradnju Hrama i Salomonov uspon na prijestolje 147
5.5. Plan gradnje Hrama 157
5.6. Građa i darovi za gradnju Hrama 165
5.7. Osobe koje trebaju sudjelovati u gradnji Hrama 170
5.8. Davidova zahvalna molitva 172
5.9. Salomonov uspon na prijestolje 177
6. Kroničarev opis Davida ratnika 182
6.1. David ratnik, pobjednik, nije okrutan i oružje je u Jahvinim rukama 182
6.2. David pobijednik u ratu i uzor za svoje nasljednike 184
6.3. David ratnik bez okrutnosti 185
6.4. David kao Jahvino oružje u ratu 187
6.5. David ratnik 187
6.6. Ratni plijen za gradnju Hrama 189
7. Zaključak Davidove povijesti 193
7.1. Davidovi nasljednici - obećanje Davidovoj dinastiji izvan 17. poglavlja Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 17) 196
7.2. Davidovi nasljednici na Božjem prijestolju 198
7.3. Teokratski mesijanizam i teokracija u poslijesužanjskoj judejskoj zajednici 200
7.4. Utjecaj i važnost Davidove osobe na izraelsku povijest 208
7.5.Jeruzalem kao religiozni, politički i glavni grad Izraela 212
7.5.1. Stanovnici Jeruzalema 213
7.5.2. Zauzeće Jeruzalema 216
8. Davidov utjecaj na Psalme 220
8.1. Psalmi koji govore o Davidovom životu 222

8.2. Psalmi u kojima se spominje Davidovo ime 225
8.3. Usporedba slike o Davidu u Prvoj knjizi Ljetopisa i u „Davidovim psalmima“ 227
9. Zaključak 230
Popis tablica i prikaza u radu 236
Popis kratica 238
Popis ostalih kratica abecednim redoslijedom 239
Popis literature 241

1. O KNJIGAMA LJETOPISA

Prva i Druga knjiga Ljetopisa, Knjiga o Ezri i Knjiga o Nehemiji pripadaju posebnoj vrsti biblijskih povijesnih knjiga. Naime, povijesne biblijske knjige Starog zavjeta mogu se podijeliti u tri dijela:

a) Knjige koje izlažu izraelsku povijest od osvajanja Kanaana do babilonskog sužanjstva: Knjiga o Jošui, Suci, Knjiga o Ruti, Prva i Druga knjiga o Samuelu, te Prva i Druga knjiga o Kraljevima.
b) Knjige koje obuhvaćaju izraelsku povijest od početka čovječanstva (1 Knjiga Ljetopisa) pa do obnove židovske zajednice poslije babilonskog sužanjstva (Knjiga o Ezri i Knjiga o Nehemiji): Prva i Druga knjiga Ljetopisa, Knjiga o Ezri i Knjiga o Nehemiji.
c) Knjige koje osvjetljavaju pojedine događaje od 5. do 3.stoljeća (Knjiga o Tobiji, Knjiga o Juditi i Knjiga o Esteri) ili govore o sudbonosnim danima Izraela u 2. st. pr. Kr. (Prva i Druga knjiga o Makabejcima).

U toj podjeli Prva i Druga knjiga Ljetopisa imaju posebno veliku ulogu kao dodatak *svetoj povijesti naroda Božjega*, od Adama do Kira na temelju svojega istaknutoga mjesta u knjigama Staroga zavjeta. One se mogu razumjeti kao zaključni fenomen starozavjetne povijesti: s njima dolazi do razvitka trećega kanonskoga dijela, te su zbog toga na kraju ranoga makabejskoga vremena obje pridodane idućem kanonskom dijelu (Spisi).[1]

Pisac Prve i Druge knjige Ljetopisa, Knjige o Ezri i Knjige o Nehemiji zove se ljetopisac ili kroničar. Mi ćemo ga u ovom radu zvati kroničar, te u njegovom djelu proučavati utjecaj i značenje kralja Davida u Prvoj knjizi Ljetopisa što je ujedno i tema i naslov rada.

Prije kroničarevog djela deuteronomistička škola stvorila je i ostavila veliko povijesno djelo koje se odlikuje posebnim teološkim pogledom. Deuteronomist u svojim spisima donosi religijsku povijest ili povijest spasenja. Donosi, također, izričite sudove o pojedinim kraljevima i o pojedinim događajima, te pokazuje posebnu brigu za Hram, kult i Zakon. Sve se osobe i događaji ocjenjuju s posebnoga stajališta što im daje njihovo značenje. Odbacuje se svaki ostatak poganstva, a ljubomorno se štiti jedinstvo kulta i Hrama u Jeruzalemu. Ova veoma važna značajka deuteronomista naglašena je zbog činjenice da i kroničar i

[1] Usp. G. STEINS, *Die Chronik als kanonisches Abschlussphanomen*, Weinheim, 1995., str. 1.. Starozavjetni kanon dijeli se na tri dijela: Toru (Zakon), N^{e}bi'îm (Proroci) i K^{e}tûbîm (Spisi).

deuteronomist opisuju, uz manja odstupanja, iste događaje povijesti Izraela te se njihova djela mogu gotovo sinoptički čitati. Takvo čitanje pokazuje različitost teoloških gledišta deuteronomiste i kroničara, te njihovih ciljeva i nastojanja. Moglo bi se pretpostaviti da je kroničaru djelo deuteronomiste (Prva i Druga knjiga o Samuelu, te Prva i Druga knjiga o Kraljevima) služilo kao predložak i polazište za daljnju razradu u sklopu vlastitih nastojanja i ciljeva.

Kao što je već spomenuto u LXX knjigama, autor Prve i Druge knjige Ljetopisa daje naslov *paraleipomena - izostavljene stvari* čime pokazuje da svojim zapisanim djelima u Prvoj i Drugoj knjizi o Samuelu, te Prvoj i Drugoj knjizi o Kraljevima, želi dati dopune. Kroničar se obilno služi izvorima kanonskih knjiga od Knjige Postanka pa do Knjige o Kraljevima, ali i drugim djelima koje spominje.

Kroničarevo djelo posebna je vrsta povijesnih biblijskih knjiga jer opisuje događaje koji su već doneseni i opisani u Bibliji, no te događaje oblikuje na svoj način, stavlja u drugi kontekst čime dobivaju novi smisao. Opisujući prošle događaje traži, odnosno daje, odgovore za svoje vrijeme. Kroničar u skraćenoj verziji piše biblijsku povijest od Adama do svojeg poslije sužanjskog vremena (*rewritten Bible*).[2] Jednak stil, osnovne misli, izričito povezivanje svršetka Knjige Ljetopisa s početkom Knjige o Ezri (2 Ljet 36,22-23 = Ezr 1,1-3)[3], zatim vrijeme, cilj i poruka odaju istog autora Prve i Druge knjige Ljetopisa, Knjige o Ezri i knjige o Nehemiji. Knjige Ljetopisa na hebrejskom se zovu *divre hajjamim* što bi doslovno značilo *dnevne stvari, prošli događaji* ili *dnevni događaji*. Prema navedenom zaključku cijela hebrejska predaja sa svojim trodijelnim kanonom: Zakonom, Prorocima i Pismima, Ljetopise pripisuje trećem dijelu - Pismima.

U jednom masoretskom rukopisu Svetog Pisma početak je sa Prvom i Drugom knjigom Ljetopisa.[4] Sveti Jeronim u svome djelu *Prologus galeatus* kaže da se kroničarevo djelo (Prva i Druga knjiga Ljetopisa) može nazvati kronikom cijele svete povijesti. Naziva ih *DABRE AIAMIN, id est verba dierum…*[5] Septuaginta ove knjige naziva *Paraleipomena*, a to znači *izostavljene stvari*. Neki su prevoditelji, zbog toga naziva, ove knjige smatrali dopunom Knjiga o Samuelu i o Kraljevima. Vulgata preuzima ovo gledište i naslov *Paraleipomenon*. Luther ih u svojem prijevodu knjige zove *Chronica*. U hebrejskoj su Bibliji Prva i Druga knjiga Ljetopisa posljednje knjige i dolaze poslije Knjige o Ezri i Knjige o Nehemiji.

[2] Usp. S. JAPHET, *1 Chronik*, Freiburg – Basel – Wien, 2002., str. 9.
[3] Usp. BIBLIJA, KS, 1976., str. 1193.
[4] Usp. T. WILLI, *Chronik, 1 Chr 1-10*, Neukirchen – Vluyn, 2009., str 5.
[5] Usp. T. WILLI, *nav. dj*., str. 4-5.

Vjerojatno Krist u Evanđelju po Mateju (Mt 23,25) i Evanđelju po Luki (Lk 11,51) aludira na to kad spominje Zahariju kao posljednjeg pravednika (usp. 2 Ljet 24,20-22) kojega su Židovi ubili, a prvi je ubijeni Abel. Po S. Japhet 1 i 2 Ljetopisi su vjerojatno mogli nastati između 460. i 320 god. pr. Krista, nakon pisanja Knjige o Ezri, tj. djelo je nastalo nakon života osoba koje su opisane u Knjigama o Ezri i o Nehemiji. Dokaz S. Japhet vidi u rodoslovlju davidovske dinastije u Prvoj knjizi Ljetopisa (Ljet 3,19-24) koje ide barem do šeste generacije poslije Zerubabela, a to je oko 350. god. pr. Krista. Jezik djela, svećeničko gledište koje je u njemu zastupljeno i položaj u hebrejskoj Bibliji, gdje je posljednje među spisima, pokazuje da je to djelo nastalo u poslijesužanjskom razdoblju. Zbog toga se pretpostavlja da je kroničareva povijest nastala oko 350 god. pr. Krista.[6] Datiranje vremena u kojem je kroničar pisao svoje djelo ide od 515. god. pr. Kr. do 200. god. pr. Kr.[7] Istraživači ovog djela imaju različita mišljenja o vremenu nastanka 1 i 2 Ljetopisa. Tako u širem smislu, prema M. Saebo[8], kroničar je pisao između 515. god. pr. Kr. (*oko 500.-te ili kratko poslije*), dok M. Noth i J. Goettsberger smatraju i 200. god. pr. Kr.[9] Neki istraživači određuju vrijeme kroničarevog pisanja oko 400. god. pr. Kr. (W. F. Albright, J. Bright, R. Smend).[10] Uzimajući u obzir različite teorije, većina istraživača (usp. Williamson, 1987., str. 16 s; usp. Kratz, 2000., str. 52 i drugi) ipak podupire opće prihvaćenu tezu da je kroničarsko djelo jedinstveno, tj. jedan je pisac Prve i Druge knjige Ljetopisa i Knjiga o Ezri i o Nehemiji, a datiranje nastanka djela općenito se drži negdje oko 350. god. pr. Kr. ili nešto kasnije.[11] Uzevši u obzir različite teorije o nastanku kroničarevog djela mi držimo da je djelo nastalo oko 350 god. pr. Kr.

Razlog da je kroničarevo djelo nastalo oko 350 godine je činjenica da dobar dio gore navedenih autora smatra relevantnom ovu godinu. Kao drugo u kroničarskom opisu zrcali se autorovo vrijeme u kojem se vide problemi sa susjednim narodima. Sama S. Japhet vidi godinu nastanka oko 350 god. jer rodoslovlje davidovske dinastije u 1 Ljet ide barem do šeste generacije poslije Zerubabela.

R. W. Klein i G. Knoppres donose detaljne uvodne dijelove Prve i Druge knjige Ljetopisa u kojima obojica ujednačeno ocjenjuju djelo s obzirom na individualne tekstove i

[6] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 9.
[7] Usp. D. N. FREEDMANN, The Chronicler's Purpose, u: *CBQ*, 23 (1961.)., str. 41.
[8] Usp. M. SAEBO, Chronistische Theologie/chronistisches Geschichtswerk, u: *Theologische Realenzyklopädie VIII*, Berlin – New York, 1981., str. 80.
[9] Usp. M. NOTH, Ü*berlieferungsgeschichtliche Studien I*, Halle – Tübingen, ^{3}1967 , str. 155; J. GOETESBERGER, *Die Bücher der Chronik oder Paralipomenon*, Bonn, 1939., str. 5.
[10] Usp. W. F. ALBRIGHT, *Von Steinzeit zum Christentum*, München, 1949., str. 344; R. SMEND, Die Entstehung des Alten Testaments, u: *ThW 1*, Stuttgart, 1978., str. 226.
[11] Usp. T.S. IM, *Das Davidbild in den Chronikbüchern*, Bonn, 1984., str.7.

probleme. Jedan i drugi vide Ljetopise kao odvojene radove od Knjiga o Ezri i o Nehemiji, te ih smještaju u prvu polovicu četvrtog stoljeća. Naglašavaju jedinstvo autorstva, ali prepoznaju i poneke sporedne dopune, posebno u Prvoj knjizi Ljetopisa, od 22. do 29. poglavlja. Obojica predstavljaju značajan napredak u proučavanju Biblije.[12]

Knjige Ljetopisa su, po masoretskom shvaćanju, jedinstvena knjiga koja je u LXX podijeljena na dvije knjige, Prvu i Drugu knjigu Ljetopisa. One su umjetnički stvoreno povijesno djelo i teološka refleksija, te opisuju povijest Izraela od početka (ljudi) do *početka* (Kirov edikt), kao budući putokaz novog početka.[13]

Važno je uočiti kroničarev posebni karakter usmjeravanjem pažnje na njegov odnos prema Tradiciji. Kroničarevo djelo je samostalno djelo pisano u poslijesužanjskom vremenu, a njegov izričaj temeljen na predlošku ranijih biblijskih knjiga i na posebnim dodacima samog kroničara. U kroničarevom djelu postoje paralelni odlomci koji se nalaze u biblijskim knjigama: Knjizi Postanka, Knjizi o Samuelu i Prvoj i Drugoj knjizi Ljetopisa o pitanjima predaje, povijesti, zemljopisa. Stoga je Abba Bendavid izdao sinoptički pregled u četiri sveska pod naslovom *Paralele u Bibliji* prikazan tablicom broj 1.

Tablica broj 1. Prikaz paralela u Bibliji prema Abbi Bendavidu.

Post/Jš/Ps//	1 Ljet 1,1–1 Ljet 27,34	Jeruzalem 1964.
1 Kralj//	1 Ljet 28,1–2 Ljet 21,1	Jeruzalem 1965.
2 Kralj/Jes/Jer//	2 Ljet 21,1–2 Ljet 36,23 kao i Ezr//Neh//	Jeruzalem 1965.
daljnji paralelni odlomci iz Pet – Jošua	i kasnije knjige SZ//	Jeruzalem 1969.[14]

U uvodu ovog rada govori se općenito o kroničarskom djelu, odnosno *opus chronisticum*, a zatim o istraživanju kroničarskog djela u zadnjih sto godina. Vidljivi su problemi vezani s tim djelom i teologijom kroničarskog djela, te su očite preokupacije kroničara: kralj David, kraljevstvo, Kovčeg, Hram, bogoštovna zajednica i prilike u poslijesužanjskoj zajednici.

[12] Usp. R. W. KLEIN, *1 Chronicles: A Commentary, Hermeneia*, Minneapolis, 2006., str. 1.
[13] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 9, izlaže:…od početka do početka, tj. početak ljudske egzistencije s Adamom, prvim čovjekom (1 Ljet 1,1) preko razaranja prvog Hrama od Nabukodonozora do edikta kralja Kira (2 Ljet 36,22) kao novi početak izraelove povijesti.
[14] Usp. T. WILLI, *nav. dj*., str. 6.

Kroničar ima s Prvom i Drugom knjigom Ljetopisa poseban cilj, odnosno svoju zasebnu teologiju. U određenoj mjeri događaji Prve i Druge knjige Ljetopisa nalaze se i u Prvoj i Drugoj knjizi o Samuelu i Prvoj i Drugoj knjizi o Kraljevima. Međutim, kroničar prikazuje idealno vrijeme, konkretno Davidovo vrijeme koje je prošlo, ali u kojem je David primjer idealnog kralja koji uspostavlja Božju teokraciju. Kroničarev rad predstavlja nastojanje da se u poslijesužanjskom vremenu uspostavi nova zajednica koja će izgraditi Hram i u njemu prinositi žrtve i vršiti bogoštovlje. Davidovo nalaženje mjesta za Hram podsjeća na Abrahamovu kupnju spilje Makpele za Sarin grob (usp. Post 23,9; 1 Ljet 21,22).[15] U kroničarevom djelu važno je i bogoštovlje koje se očituje u Hramu i hramskim službama, kao što su žrtve, poslužitelji kulta u Hramu: svećenici i leviti, a izvan Hrama proroci. Molitva i moljenje oslikava vršenje bogoštovlja. On u idealnom svjetlu nastoji prikazati Hram, kralja Davida i kultne službe čime nastoji utjecati na svoje suvremenike. Time ove knjige, slično kao i Knjige o Kraljevima, imaju teološke i odgojne, a ne samo povijesne pretenzije. Teološka je namjera kroničara prikazati štovanje Boga u jeruzalemskom Hramu preko službenih predstavnika svećenika i levita, a odgojni cilj kroničara je pomoću idealne slike Davida i Davidovog vremena potaknuti ljude svojeg vremena na obnovu i brigu oko Hrama u Jeruzalemu. Kroničar želi zaštititi nositelje religioznog života svojih dana i pokazati idealnu sliku Božjeg kraljevstva i idealnu sliku dobrih kraljeva, a napose kralja Davida. On piše istinite događaje, ali te događaje promatra u vidu prenošenja vjerničke poruke suvremenicima pomoću povijesnih opisa prošlih događaja. Na neki način on idealizira prošlost radi čega neke događaje ispušta, odnosno stavlja u drugi kontekst, jer pred sobom ima odgojni i teološki cilj.

U knjigama Starog zavjeta udomaćuje se pripovijetka pisana poglavito s ciljem vjerskih pouka što iz nje proizlaze. O tome nam svjedoče Knjige o Joni i o Ruti iz 5. st. pr. Kr.[16] Izlaganje ovdje spomenutih biblijskih knjiga temelji se na predajama koje se više ne mogu provjeriti. Ljetopisac piše povijest u sličnom duhu, ali se koristi ozbiljnijim povijesnim izvorima te prerađuje cjelokupni izvještaj o izraelskim starinama do Ezre i Nehemije. U pozadini pripovijedanja uvijek je prisutna teologija koja nameće određeno prikazivanje činjenica. Tako kroničar prikazuje povijest više na način midraša, tj. on tumači povijest. On ispituje stare tekstove i povijesno tumačenje prilagođuje sadašnjem vremenu. Ne želi egzegetirati i rekonstruirati vrijeme prošlih događaja, nego se više zanima za sadašnjost te tako svoje povijesno, religiozno i pravno gledanje prebacuje na prošle događaje koji su poučni

[15] Usp. S. W. HAHN, *The Kingdom of God as Liturgical empire*: *A Theological Commentary on 1-2 Chronicles*, Michigan, 2012., str. 94.
[16] Usp. BIBLIJA, *Stvarnost*, Zagreb, 1969., str. 1187.

za njegove suvremenike. Ustanove i prilike svojega vremena stavlja u prošlost i povezuje ih uz osobu kralja Davida. Pisac Prve i Druge knjige Ljetopisa želi dati pragmatično religioznu povijest izraelskog naroda čime hoće pokazati kako sva sreća izraelskog naroda ovisi o vjernom pridržavanju Zakona i o zakonitom bogoštovlju. Istinitost te svoje tvrdnje dokazuje ponajprije poviješću Davidove kuće u Jeruzalemu, koja je na poseban način, kao čuvarica prave teokracije, povezana s Hramom i bogoštovljem. Zato kroničar u Prvoj i Drugoj knjizi Ljetopisa gotovo isključivo iznosi povijest judejskog kraljevstva.

Kroničar detaljno procjenjuje pojedine kraljeve na temelju njihovog odnosa prema vršenju bogoštovlja[17] posvećujući posebnu pažnju potomcima Levijeva plemena iz kojeg potječe stalež svećenika i levita. Kad su se Davidova kraljevska kuća i narod judejskog kraljevstva potpuno iznevjerili načelima teokracije, Bog je kraljevsku dinastiju i sav narod kaznio najtežom kaznom, izgnanstvom u Babilon. Ali nakon pretrpljene kazne, Bog iz ostataka zarobljenika Judejskog Kraljevstva u Babilonu obnavlja duh starozavjetne teokracije. Kroničar ne dopušta da Davidova dinastija, koja treba obnoviti teokraciju, potpuno izumre jer, kako je kasnije poznato, iz te je dinastije potekao Mesija. Zbog toga kroničar vodi posebnu brigu o genealogiji Davidove obitelji, te su mu David i Salomon uzori djelovanja i zauzetosti za Hram i hramsko bogoslužje.[18]

Iako kroničar ne donosi povijest u današnjem svjetlu, njegovo izlaganje temelji se na povijesnim zbivanjima oko kojih on promišljeno gradi svoju teologiju. Donosi nekoliko osnovnih poruka tvrdeći da su sva svjetska zbivanja Božji planovi i nakane iz čega slijedi da život izraelskog naroda ovisi o vjernosti Bogu što se očituje u vršenju Zakona i jedinstvenog bogoslužja koje se može vršiti samo u Jeruzalemu i to po levitima i svećenicima, te da je Hram najprikladnije mjesto za susret s Bogom i za vlastito posvećenje. Temeljni čin svetosti izražava se preko čišćenja i žrtve pričesnice (2 Ljet 30,22).

Kroničar svojim opisom u Prvoj knjizi Ljetopisa prikazuje izraelsku religioznu praksu kao glavnu temu svojega povijesnog izvještaja. Donosi sistematsku povijest izraelskog kulta, opisuje kultne institucije i izvještava o stvaranju i djelovanju kultnog osoblja. Razvitak Božje službe opisat će u dvije faze: najprije Toru s pripadajućim zapovijedima i pojedinim propisima za kultne žrtve koji su dani po Mojsiju, zatim mjesto, uređenje i organizacija kulta koji je čvrsto uređen po Davidu i potpuno proveden po Salomonu. Središnji kult u jeruzalemskom Hramu jedini je legitimni oblik štovanja Jahve.[19]

[17] Usp. J. OBERŠKI, *Introdukcija u Sveto Pismo Staroga zavjeta II*, Zagreb, 1967., str. 65-66.
[18] Usp. S. L. McKENZIE, *König David; Eine Biographie*, Berlin – New York, 2002., str. 46.
[19] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 73.

Govoreći o kultu kroničar ističe vezu Davida s Mojsijem: kao što je Mojsije dao uredbu za svećenstvo, tako je David dao za levite i njihovu službu, te kao što se oko šatora u pustinji odvijao religiozni, politički i društveni život Izraela, tako se to događa oko Hrama u Jeruzalemu. Obnova se sastoji u tome da se svi vrate ovim svetim predajama u kojima jeruzalemski Hram i hramska služba i očekivanje Davidovog nasljednika zauzimaju središnje mjesto. Tako će Bog i dalje pokazivati ljubav prema svojem narodu i ispuniti svoja obećanja. Zanimljivo je da ni pogani nisu isključeni iz molitve u Hramu. Izrael je vjeran narod s kojim je Bog nekad sklopio Savez koji je obnovio po Davidu. Time kroničar od Izraela u vrijeme Davida stvara idealni Izrael.[20] Po svemu možemo zaključiti da je kroničarevo povijesno djelo samostalno djelo, pisano s posebnom svrhom različitom od dotadašnjih povijesnih knjiga Staroga zavjeta.[21]

Ideal kroničara je Davidovo i Salomonovo vrijeme i njegov Hram prema čemu teži poslijesužanjska zajednica. Prije sužanjstva Izrael je imao svoju državu, svojega kralja, samostalnost, hram, svećenike, bogoštovlje, te je sav religiozni život bio je vezan za središnje svetište u Jeruzalemu čiju su službu vršili kultni predstavnici. U sužanjstvu toga više nema. Narod se nema oko čega okupljati, a babilonska blještava religija postaje velika napast i opasnost da se Izraelci prilagode tom životu i asimiliraju. Ako je David glavna figura deuteronomističkog povijesnog djela, to vrijedi još u većoj mjeri za obje Knjige Ljetopisa jer su one napisane u poslijesužanjsko vrijeme kada su bile porušene sve političke i religiozne institucije. Upravo u poslijesužanjskom vremenu stanovnici Jude i Jeruzalema pokušali su ponovno graditi Hram i porušene institucije. Kroničar je gajio veliki interes za Hram i s njime povezane institucije pri čemu je on naglašavao (bio je istinski svećenik ili levit) veliku ulogu Davida i Salomona kod podizanja Hrama i uspostave službe Božje. On prikazuje Davida i Salomona, a naročito Davida, kao uzor po kojim će se trebati oblikovati i ponovno uspostaviti monarhija. Posebnost je Prve i Druge knjige Ljetopisa, a naročito Prve knjige Ljetopisa, prikaz Davida koji postaje uzor za uređenje liturgijske službe u Hramu.[22]

S jedne strane Prva i Druga knjiga Ljetopisa obuhvaća staru povijest koja je opisana u Knjizi Postanka i Knjigama o Kraljevima, a s druge strane cilj joj je novi opis tako da se može najbolje objasniti izrazom *korigirani povijesni opis*.[23] Kroničar nanovo formulira staru povijest (*rewritten Bible*) iz nove perspektive koja traži odgovor za sadašnje vrijeme, tj.

[20] Usp. C. TOMIĆ, *Poruka spasenja Starog zavjeta,* Zagreb, 1970., str. 29.
[21] Usp. T. WILLI, *nav. dj*., str. 6.
[22] Usp. S. L. McKENZIE, *nav. dj*., str. 47-48.
[23] S. JAPHET, *nav. dj*., str. 9.

vrijeme pisca.[24] Ovim *modernim* povijesnim opisom htio je *natrag u povijest poslati* potrebne činjenice, gdje su one bile dosada nepoznate i nezapažene, zatim je želio povijesno prihvatljivo i teološki uvjerljivo nadomjestiti, ponuditi i dati raspoložive izvore kojima se služi. Čini to u formi opisa Davidovog Kraljevstva i uspostave hramske službe koji je bio normativ za praizvorno povijesni Izrael. Pisac knjiga Ljetopisa drugačije piše povijest nego je ona opisana u Knjigama Postanka i u Knjigama o Kraljevima koje opširno opisuju povijest praroditelja, izlazak i naseljavanje zemlje. Kroničar u svojim uvodnim poglavljima sadržajno podsjeća na Knjigu Postanka[25] dok Davidovo i Salomonovo vrijeme opisuje kao *zlatno, staro vrijeme* Izraelove povijesti. Ljetopise ne počinje s Abrahamom nego sa stvaranjem zbog čega je ta povijesna slika, kako je opisana na kraju Druge knjige Ljetopisa (2 Ljet 36,22), otvorena prema budućnosti. Neki radi toga kroničarevu poruku shvaćaju *eshatološki*. Ipak, takva kroničareva slika budućnosti nema proročko obećanje *o kraju dana*. Kroničar ne očekuje eshatološke promjene svjetskih razmjera niti u političkom, niti u kozmičkom smislu. Budućnost Izraela treba odgovarati *starom, zlatnom vremenu* pod Davidom i Salomonom. Sama posebnost je i naslov knjige – Knjige Ljetopisa. Prva i Druga knjiga Ljetopisa rijetke su biblijske knjige čiji naslov određuje i označuje pripadnost vrsti, u značenju *događaji (ili riječi) dana*. Knjige s naslovom ljetopisa češće se spominju u Bibliji, a spominje ih i sâm kroničar kao Knjigu Ljetopisa izraelskih kraljeva (1 Kralj 14,19), Knjiga Ljetopisa judejskih kraljeva (1 Kralj 14,29), Knjiga Ljetopisa medijskih i perzijskih kraljeva, Ljetopis kralja Davida (1 Ljet 27,24, Ezr 20,2).[26]

Zbog četiri uočljiva dijela obje knjige Ljetopisa mogu se podijeliti kako je prikazano u tablici 2.

[24] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 9.
[25] Usp. T. WILLI, *nav. dj.*, str. 6.
[26] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 26.

Tablica 2. Podjela Prve i Druge knjige Ljetopisa.

I.	od Adama do Davida	1 Ljet 1 - 10
	rodoslovlja	1,1 – 9,34
	Šaul	9,35 – 10,14
II.	David utemeljitelj hramskog bogosložja	1 Ljet 11,29
	Davidovo karaljevanje	11 - 14
	Kovčeg u Davidovom gradu	15 - 25
	priprave za gradnju Hrama	21 - 29
III.	Salomon i izgradnja Hrama	2 Ljet 1 - 9
	judejski kraljevi	2 Ljet 10 - 36
	prve reforme	10-27
	velike reforme	28-35
	propast monarhije	36,1 - 21
Epilog	Kirov dekret	2 Ljet 36,22 - 23

Za Prvu knjigu Ljetopisa 1-9 građa iz izvora stavljena je u obliku rodoslovlja. Za preostali dio ovog djela izvori se navode gotovo doslovno. Možemo reći da rodoslovlja koja se tu nalaze ne pripadaju u izvornu građu kroničara.[27]

1.1. Knjige - izvori za kroničara

Glavni izvori kroničara su kanonske knjige: od Knjige Postanka do Knjiga o Kraljevima:

1. Od Knjige Postanka do Knjige o Jošui za poglavlja 1-9 Prve knjige Ljetopisa.
2. Prva i Druga knjiga o Samuelu i Prva i Druga knjiga o Kraljevima za Prvu knjigu Ljetopisa od 10. poglavlja do 36. poglavlja Druge knjige Ljetopisa, redak 22-23.

Kroničar imenuje veliki broj drugih djela kojima se poslužio, odnosno povijesne i proročke izvore:[28]

[27] Usp. T. WILLI, *nav. dj*., str. 7.

1. Povijesni izvori:

a) Knjiga o izraelskim i judejskim kraljevima (2 Ljet 2.7; 36,8)
b) Knjiga o judejskim i izraelskim kraljevima (2 Ljet 16,11; 25,26;28,26;32,32)
c) Knjiga o izraelskim kraljevima (2 Ljet 20,34)
d) Povijest izraelskih kraljeva (2 Ljet 33,18)
e) Midraš (tumačenje) knjige o kraljevima (2 Ljet 24,27).

Velika je vjerojatnost da navedeni naslovi označuju jedno te isto djelo, odnosno povijest izraelskih i judejskih kraljeva u obliku midraša[29].

2. Proročki izvori:

a) Povijest vidioca Samuela (1 Ljet 29,29; 2 Ljet 27,7; 36,8)
b) Povijest proroka Natana (1 Ljet 29,29; 2 Ljet 9,29)
c) Povijest proroka Šemaje i plemenski popis vidioca Adona (2 Ljet 12,15)
d) Povijest Hananijeva sina Jehua (2 Ljet 20,34)
e) Povijest vidioca (2 Ljet 33,19)
f) Povijest vidioca Gada (1 Ljet 29,29)
g) Proročka besjeda vidioca Adona (2 Ljet 9,29)
h) Proročko viđenje proroka Izaije (2 Ljet 32,32)
i) Proročka knjiga Šilonjanina Ahije (2 Ljet 9,29)
j) Djela kralja Uzije od proroka Izaije (2 Ljet 26,22)
k) Midraš (tumačenje) proroka Adona (2 Ljet 13,22).[30]

Kroničar doslovno preuzima cijele odlomke iz Knjiga o Samuelu i o Kraljevima koji su mu podloga, dok s druge strane pokazuje znatnu slobodu u izboru građe, te prilagođava izvore svrsi koju je zadao. Zbog već ranije spomenutih razloga Knjige Ljetopisa ne mogu biti povijesni izvori za povijest Davidovog kraljevstva, jer su pisane na temelju svojeg predloška. Uspoređujući knjige Ljetopisa s deuteronomističkim djelom, koji je glavni izvor za kroničarevo djelo, možemo vidjeti kroničara koji iznosi i citira, često od riječi do riječi, dijelove iz Knjiga o Samuelu i o Kraljevima, stoga je potrebno utvrditi kojih tekstova nema u

[28] Usp. T. HENSHAW, *The Writings*, New York, 1963., str. 294-296.
[29] Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari Zavjet*, Zagreb, 1977., str. 361.
[30] Usp. W. HARRINGTON, *nav. dj*., str. 361-362.

Prvoj i Drugoj knjizi o Samuelu, ni u Prvoj i Drugoj o Kraljevima, te zaključiti kako su upravo ti tekstovi kroničareva posebnost. Tekstovi koji su kroničareva posebnost jesu:

1. Prijenos kovčega Božjeg iz Obed-Edomove kuće u Jeruzalem (1 Ljet 15,1-24)
2. Redovi i službe levita, svećenički redovi, pjevači, vratari (1 Ljet 23; 24; 25; 26)
3. Prijelaz svećenstva k Roboamu u Judeju i Jeruzalem (2 Ljet 11,13-17)
4. Obnova bogoslužja za vrijeme kralja Ase (2 Ljet 15,1-15)
5. Jošafatova revnost prema Zakonu (2 Ljet 17,3-12) i njegovo promicanje Jahvizma (2 Ljet 19,4-11)
6. Jojadina i Joaševa obnova (2 Ljet 23,16-24,16)
7. Ezekijina obnova i Pasha (2 Ljet 29,3-31,21)
8. Obraćenje Manašea (2 Ljet 33,11-17)
9. Jošijina Pasha (2 Ljet35,1-27)
10. Prve Davidove pristaše i ratnici (1 Ljet 12)
11. Davidovo postavljanje levita pred Kovčeg i psalam Davidov (1 Ljet 16,1-42)
12. Zaključak kroničara (2 Ljet 36,14-23).

Tekstovi koje kroničar ispušta u odnosu na Prvu i Drugu knjigu o Samuelu i Prvu i Drugu knjigu o Kraljevima su:

1. Čitava Prva knjiga o Samuelu osim poglavlja 31sl. koji je jednak Prvoj knjizi Ljetopisa, poglavlje 10sl. (izvještaj o Šaulu, a Samuela ni ne spominje)
2. Davidov grijeh (2 Sam 11sl.; 12sl.)
3. Davidovi problemi sa sinovima i Davidov bijeg (2 Sam 13sl.-23)
4. Kraljevi Izraela
5. Povijest žrtvenika u Betelu (1 Kr 12,26-13,1sl.)
6. Proročko razdoblje Ilije i Elizeja (1 Kr 17-2 Kr 10; 13,1sl.).

Vidljivo je kako je kroničar izostavio sve što bi moglo umanjiti idealni lik kralja Davida, odnosno ne zanimaju ga kraljevi Izraela.[31] Deseto poglavlje Prve knjige Ljetopisa prikazuje situaciju izgubljenosti izraelskog naroda pod Šaulom i priprema ga za Davidov nastup.[32]

Prvih devet poglavlja Prve knjige Ljetopisa su rodoslovlja. Pripovijedalački dio počinje u 10. poglavlju opisom Šaulove smrti u ratu protiv Filistejaca opisujući ju paralelno s

[31] Usp. J. OBERŠKI, *nav. dj.*, str 64-65.
[32] Usp. T. WILLI, *nav. dj.*, str. 326.

Prvom knjigom o Samuelu 31. Povijest Davidovog vladanja u Prvoj knjizi Ljetopisa, poglavlja 11-21, temelji se na Drugoj knjizi o Samuelu.[33] To prikazuje sljedeći grafički opis.

Tablica 3. Paralele Davidove povijesti kod Knjiga Ljetopisa i Knjiga o Samuelu.

Tema	Ljetopisi	Samuel
Šaulova smrt na planini Gilboi	1 Ljet 10,1-12	1 Sam 31
David u Hebronu pomazan za kralja	1 Ljet 11.1-3	2 Sam 5,1-3
David osvaja Jeruzalem	1 Ljet 11, 4-9	2 Sam 5,6-10
lista Davidovih junaka	1 Ljet 11,10-47	2 Sam 23,8-39
Prvi pokušaj prijenosa kovčega u Jeruzalem	1 Ljet 13	2 Sam 6,1-11
ugovor s Hiramom iz Tira i pokoravanje Filistejaca	1 Ljet 14	2 Sam 5,11-25
Kovčeg svečano postavljen u Jeruzalemu	1 Ljet 15,25-16,3	2 Sam 6,12-19
obećanje dinastije	1 Ljet 17	2 Sam 7

Za pretpostaviti je da je kroničar i nekanonske izvore upotrebljavao na način da ispušta i prerađuje tekst svojeg predloška. Zbog toga je važno proučiti književnu vrstu Knjiga Ljetopisa. Već je na prvi pogled vidljivo da kroničarsko djelo pripovijeda biblijske događaje iz povijesti. Tako je u poslijesužanjskom razdoblju nastalo kroničarevo povijesno djelo koje odražava svećeničko gledište i iznosi poseban autorov teološki pogled što se može vidjeti iz sljedećeg odlomka. Događaje od Adama do Šaula ne preuzima izričito. Može se reći da Prva i Druga knjiga Ljetopisa, Knjige o Ezri i o Nehemiji obuhvaćaju veliki vremenski okvir povijesti Izraela kao nijedno drugo starozavjetno djelo.[34] U vrijeme kad Izrael nema više kralja, a to je u čitavom poslijesužanjskom vremenu, kroničar piše novu povijest Izraela u svojem povijesnom djelu.

1.2. Različita stajališta o jedinstvenosti pisca i djela

Kada govorimo o kroničarevu djelu kao jedinstvenom djelu i o jednom piscu toga djela trebamo uzeti u obzir stajalište nekih autora koji o tome pitanju imaju drugačije mišljenje, stoga postoji više teorija:

[33] Usp. S. McKENZIE, *nav. dj.*, str. 46.
[34] Usp. R. MOSIS, *Untersuchungen zur Teologie des chronistischen Geschichtswerkes*, Freiburg, 1973., str 11.

I. Jedna hipoteza podupire mišljenje kako je jedan pisac napisao Prvu i Drugu knjigu Ljetopisa, te Knjige o Ezri i o Nehemiji kao jedinstveno djelo što podupiru mnogi bibličari, primjerice G. v. Rad; M. Noth; W. Rudolf; J. Myers; R. Mosis, dok drugi također vide jednog pisca, ali u dva odijeljena djela, primjerice T. Willi i P. Welten.[35]

II. Drugi istraživači vide *dva kroničara* (K. Galling; A. C. Welch); ili vide *jedan krug* (A. Kropat; R. L. Braun; G. W. Anderson); ili *kronističku školu* (P. R. Ackroyd; F. M. Cross; A. H. J. Gunneweg – W. Schmithals; J. R. Porter). Ovi istraživači shvaćaju pisca kao *kronistički krug* u širem smislu.[36]

U novije je vrijeme Sara Japhet kritizirala jedinstvenost kroničarskih knjiga uzimajući u obzir jezični i stilski aspekt, a H. G. M. Williamson podupire njezinu tezu o dvostrukom djelu. S druge strane, Japhet i Williamsona kritiziraju P. Welten, R. Mosis i A. H. J. Gunneweg[37]. Prema tome zaključuje se kako njezina teza nije uvjerljiva.[38]

Sara Japhet u svojoj knjizi „1 Chronik“ dokazuje svoju tvrdnju dijeleći Prvu i Drugu knjigu Ljetopisa na tri dijela ističući da se ta tri dijela značajno razlikuju po sadržaju, literarnim i teološkim značajkama.

Tablica 4. Prikaz Prve i Druge knjige Ljetopisa prema teoriji Sare Japhet.

prvi dio	1 Ljet 1-9	Uvod
drugi dio	1 Ljet 10-2 Ljet 9	povijest Izraela za Davida i Salomona
treći dio	2 Ljet 10-36	povijest južnog kraljevstva poslije odvajanja sjevernih plemena[39]

Prema njezinom shvaćanju kroničar piše povijest od početka do *početka*, tj. od stvaranja prvog čovjeka Adama preko razorenja prvog Hrama pod Sidkijom do novog početka s Ediktom kralja Kira. Obuhvaćajući staru biblijsku povijest od Knjige Postanka do Knjiga o Kraljevima Japhet zaključuje da se Ediktom kralja Kira otvara pogled na novo vrijeme. Njezino mišljenje je kako Prva i Druga knjiga Ljetopisa i Knjige o Ezri i o Nehemiji predstavljaju dva različita djela i potječu iz ruku različitih pisaca. Stav potkrepljuje sljedećim argumentima:

[35] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 7.
[36] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 7.
[37] Usp. T.S. IM, *nav. dj*., str. 7.
[38] Usp. J. BECKER, *1 Chronik*, Würzburg, 1998., str. 5.
[39] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 33.

a) Knjige o Ezri i o Nehemiji su prema motivaciji i teološkoj polaznoj točki kroničara neovisno povijesno djelo, u kojem se opisuje teško stanje naroda, te traženje smisla i opravdanja za konkretnu lošu situaciju u razaranju i progonstvu s jedne strane, te ograničenom obnovom i povlačenjem u eshatološku nadu s druge strane[40]
b) Ljetopis je u formi svojeg opisa tradicionalniji nego Knjige o Ezri i o Nehemiji, te u velikoj mjeri nastavak starih biblijskih opisa, posebno deuteronomističkog[41]
c) kroničar nije ograničen teodicejom zbog određene krizne situacije, nego on traži temeljne principe koji upravljaju poviješću Izraela
d) kroničar gleda Izraelovu nesreću u daljnjoj perspektivi i njegovo je očekivanje upravljeno na obećanu budućnost. Ova je budućnost shvaćena kao posebno razumijevanje povijesti kao Božje otvorenosti[42]. Kroničar piše povijest, ali ne u smislu kako je shvaćaju današnji povjesničari. Ta *povijest* je kao konkretni izraz odnosa dviju strana. Tu su na djelu dva važna aktera: Bog Izraela i izraelski narod. Posebni odnos između Boga i njegovog naroda nije ovdje nešto novo u povijesti, nešto kao Savez s Abrahamom, ili izlazak iz Egipta, nego Bog koji nije od ovoga svijeta, a djeluje u području svijeta. Može se ukratko reći, da je povezanost naroda i Boga, kao i povezanost naroda i zemlje prikazana kao nešto trajno. Ta povezanost ne može imati uzrok u nekom povijesnom događaju, jer ona postoji od početka vremena.[43] Tu se zapravo radi o apsolutnom odnosu koji nije utemeljen na opsluživanju saveza, nego je tako vječan kao odnos između Boga i svemira. Božje gospodstvo nad narodom očituje se kroz izravni njegov zahvat u ovu povijest. Pod Božjim vlastitostima, kojima Bog vlada nad svojim narodom, strši van Božja pravednost; „pravedan je Jahve“ (2 Ljet 12,6). Svi Božji čini stoje pod znakom apsolutne pravednosti. U pravom shvaćanju ljudskog postupka s jedne strane i Božje reakcije s druge strane, očita je Božja pravednost. Poznata pretpostavka kroničara je nagrada i kazna. Ta ideja je u razvoju povijesnog istraživanja više puta obrađena. Božja Pravednost je u temelju kroničarevog djela i to kao povijest, u kojoj se konkretno očituje Božja pravednost.[44]

[40] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 8.
[41] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 29.
[42] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 72.
[43] Usp. S. JAPHET, *The Ideology of the Bock of Chronicles and it's Place in Biblical Thought*, Frankfurt – Bern – New York, 1989., str. 386.
[44] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str 72.

Uočljive su kroničareve glavne teološke refleksije o Bogu i čovjeku, te relacije odnosa Boga prema čovjeku i obrnuto. Poznato je da kroničar, pišući svoje povijesno djelo, ima svoju teološku pretpostavku o nagradi i kazni. To je kroničareva temeljna crta koja povijest predstavlja kao konkretni izraz Božje pravednosti. Svaka generacija snosi odgovornost za svoja dobra ili loša djela, tako da ne mogu ni pojedinci ni generacija kaznu odgoditi, a isto tako niti sud, niti zaslugu. Ta teološka refleksija je kao crvena nit koja se provlači kroz kroničarevo djelo. Sama povijest predstavljena je kao konkretni izraz te Božje pravednosti i zato je razlog za nesreću ljudi u vlastitoj slobodnoj volji. Radi toga Bog reagira na ljudska djela i daje im što zaslužuju. Slobodnu ljudsku volju prate dvije činjenice: opomena i kajanje. Opomena igra važnu ulogu i nužni je element u izvršavanju pravde. Kazna je uvijek nužna, neposredna. Čovjek uvijek ima mogućnost činiti pokoru i zbog toga Bog daje sigurnost da vrata za obraćenje uvijek ostaju otvorena. Kroničar očekuje Božji znak koji će zahvatiti u područje odnosa Boga i čovjeka i pokazati da je Bog sažaljiv i da traži od čovjeka izvršavanje Božjih zapovijedi. Pretpostavka o Božjoj pravednosti nalazi se već kod Ezekiela bez obzira na različite povijesne prilike kroničara i Ezekiela (usp. Jer 31,29-30; Ez 3,17-21…).[45]

U Davidovom ustroju kraljevstva i pripremama za gradnju Hrama vidimo pravi odnos između duhovnog i svjetovnog poretka. Svjetovno treba biti podređeno duhovnom sa svrhom posvećenja ljudi kroz štovanje Boga u Hramu i molitvu.[46]

Kroničar iznosi u svojem djelu i teološke refleksije na temelju Izraelove religiozne prakse zbog čega se unutar Knjiga Ljetopisa nalaze teme kao što su proroci, narod, zemlja. Knjige Ljetopisa daju prorocima značajno mjesto i iznose na vidjelo njihovu različitu ulogu i nastup s različitim osobinama.[47] Položaj proroka kao posrednika između Boga i ljudi iziskuje i to da Božji nalog i volju ne prenose samo u konkretnim povijesnim okolnostima i situacijama, nego Božju volju predstavljaju u općenitim obvezama naroda prema Bogu, tj. u vršenju općih normi i zapovijedi čime božanska zapovijed preko proroka dolazi k narodu (2 Ljet 29,25). Što se tiče proroka, kod kroničara postoji jedna posebnost koja u Bibliji nema presedana. Kroničar pridaje prorocima zadaću pisanja povijesti. Važno je utvrditi da pisanje povijesti nije nadahnuto djelovanje te da u svakom naraštaju ima proroka koji zapisuju događaje svoje epohe. Znamo da nadahnuće u Knjigama Ljetopisa nije ograničeno na osobe

[45] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 72.
[46] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj.*, str. 101.
[47] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 74. Kroničar se nadovezuje na starije predodžbe o prorocima i to kao posrednike između Boga i njegova naroda. Oni u ime Božje dolaze pred kralja i narod da bi prenijeli Jahvinu riječ; da ih prekore za njihovu zloću, upozore na posljedice njihovog ponašanja i da ih pozovu na pokoru i obraćenje. Oni kao posrednici prenose molitvu naroda pred Boga.

koje su se iskazale kao proroci, nego su proroci zastupljeni u neprekinutom lancu. Tako se među prorocima nalaze jedan svećenik (2 Ljet 24,20), jedan levit (2 Ljet 20,14), te jako poznati Jehu (2 Ljet 19,2), Izaija (2 Ljet 32,20), Jeremija (2 Ljet 35,25) i druge nepoznate osobe poput Azarje, sina Odedovog (2 Ljet 15,1), Oded (2 Ljet 28,9) i drugi. Poroci mogu vršiti i drugu službu osim službe proroka. Kroničar promatra utemeljitelje hramske glazbe Asafa, Hemana i Jedutuna kao proroke (1 Ljet 25,1-5).[48] Zanimljivo je da kroničar utemeljiteljima Davidove dinastije, Davidu (1 Ljet 28,2.6-7.12.19) i Salomonu (1 Ljet 1,7-12;7,12-22) pripisuje izravan kontakt s Bogom. Proroštvo je u očima kroničara bilo neprekinuti kanal i živa djelujuća ustanova za posredovanje Božje volje i namjere.

Kroničar u svojem povijesnom djelu iznosi posebnu sliku o narodu izraelskom u etnografskom, zemljopisnom i političkom pogledu. Kroničar je htio Davida opisati od početka intronizacije kao kralja nad *čitavim Izraelom*.[49] Ideja koja kod njega prevladava je *Veliki Izrael*[50] koju shvaća u najširem smislu, kao etničku definiciju, ali i kao geografsku protežnost. Kroničar opisuje cijeli Izrael u teritorijalnim granicama koje obuhvaćaju idealne granice Izraela od rijeke Šihora u Egiptu do Lebo Hamata (1 Ljet 13,5, usp. 1 Ljet 18,3). Lebo Hamat je na sjevernoj granici Izraela. Izraelski narod promatra kao jedinstvenu cjelinu sadržanu od plemena koja su kroz cijelu izraelsku povijest žive zajednice. Te zajednice kroničar uvodi pomoću genealogije koju donosi u prvih devet uvodnih poglavlja Prve knjige Ljetopisa. Idealno stanje izraelske zajednice ostvarit će se pod vladavinom Davida i Salomona, ali i nakon otpada sjevernih plemena događa se povratak izvornom jedinstvu, koji svoj vrhunac doseže pod Jošijom. Kroničar nije vezan uz ideju o savezu dvanaest plemena, već teži za tim da sve stanovništvo, kao izraelski narod, bude uključeno u veliki Izrael. To vrijedi za stanovništvo s malim građanskim pravima i za neizraelsko stanovništvo zemlje.[51] Prema kroničarevu shvaćanju u zemlji Izraelu nema pogana. Stanovnici Izraela su svi skupa *Izrael*, bilo po pripadnosti plemenima ili kao pridruženi stanovnici s malim građanskim pravima.

Već je naznačeno da kroničar ima široke pojmove o zemlji i o odnosu zemlje i naroda. Kako je gore spomenuto (1 Ljet 13,5), granice zemlje opisane su izrazom *od egipatskog Šihora do Hamata*. Kroničarev opis zemljopisne veličine prelazi sve poznate granice Izraela iz bilo koje povijesne epohe. Po shvaćanju kroničara, narod je od početka svoje povijesti

[48] Usp. D. L. PETERSON, *Late Israelite Prophecy, Studies in Deutero - Prophetic Literature and in Chronicles*, Missoula, 1977., str. 55-56.
[49] Usp. G. v. RAD, *Das Geschichtsbild des chronistischen Werkes*, Stuttgart, 1930., str. 34: „Ali kralj, koji će od početka biti opisan s oduševljenjem kao vladar... u idealnim granicama Izraela je David."
[50] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 75.
[51] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 74.

stanovao unutar tih najširih granica. Kroničar stvara sliku neprekinutog naseljavanja počevši od *djece Izraela*, tj. sinova Jakovljevih, pa do vremena Davidova kraljevstva.[52] Po tome se čini da je narod već u rano doba nastanjivao cjelokupni geografski teritorij (1 Ljet 13,1-5).[53] Egipatska riječ Šihor znači rijeka, kanal u Egiptu, Nil (usp. Jr 33,3; Jr 2,18). Šihor je najdalje moguće južno proširenje državne granice Izraela.[54] Dakle, pomaknuta granica *od Šihora u Egiptu do Lebo Hamata* najveće je proširenje teritorija izraelske države, te je ujedno i idealna granica Izraela. Izrael je proširio svoju granicu do Lebo Hamata kada je David porazio kralja Hadadezera u Sobu i tako svoju vlast proširio do Eufrata (1 Ljet 18,3-6 = 2 Sam 8,3-6).[55] Ne postoji to područje u Starom zavjetu koje bi David ili bilo koji izraelski kralj osvojio i vladao južnom granicom do Šihora. U popisu preostalih zemalja koje Izraelci moraju uzeti je i Šihor koji je označen kao južna granica Izraela (Jš 13,1-7; r. 3). Međutim, pitanje je kada se to pomicanje granica mora dogoditi u budućnosti. U tom smislu nema temelja za pomicanje granica opisanog u Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 13,5, u povijesnoj stvarnosti. To je refleksija i želja kroničara o izraelskoj idealnoj granici.[56] Kako kroničar opisuje (1 Ljet 18-20), David je ovo područje već zaista osvojio i stavio pod svoju vlast. Iz toga se može zaključiti da je kroničar htio Davida opisati već od početka intronizacije kao kralja nad čitavim Izraelom i u okviru idealnih izraelskih granica.[57]

Vidljivo je kako kroničar izostavlja, ili, bolje rečeno, premošćuje, neka razdoblja iz izraelske povijesti. To se događa u razdoblju između sinova Jakovljevih i Davida čemu pripada: boravak u Egiptu, izlazak, putovanje pustinjom, zauzimanje zemlje i nesigurno vrijeme sudaca. Naseljavanje zemlje nije prekinuto. Kroničar reducira pojmove kao što su *razaranje* i *izgnanstvo* (egzil). Opseg i važnost tih pojava umanjuje se i tako ograničava opis i dimenzije razaranja. Kroničar donosi povijesnu koncepciju pri kojoj su *boravak u Egiptu i izlazak*, te *izgnanstvo i obnova* analogni procesi. Ti izrazi postoje kod proroka i u Knjigama o Ezri i o Nehemiji.[58] Kroničar prešućuje izlazak iz Egipta i razaranje kraljevstva, a svodi na minimum odvajanje naroda od zemlje bilo u rano doba, bilo u kasnijem stadiju izraelske

[52] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 43-47.
[53] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 75.
[54] Usp. G. W. BUCHANAN, *The Consequences of the Covenant*, Leiden, 1970., str. 20. Ovo djelo navodi T. S. IM, *nav. dj*., str. 45.
[55] Usp. M. SAEBO, Grenzbeschreibung und Landideal im Alten Testament, u: *ZDPV*, 90 (1974.), str. 27; usp. 1 Ljet 19,16sl = 2 Sam 10,16sl.
[56] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 46.
[57] Usp. G. v. RAD, *nav. dj*., str 34.
[58] Usp. S. JAPHET, The Temple of the Restoration - Reality and Ideology, u: *USQR*, 43 (1991.), str. 195-251.

povijesti. Nije prekinuta povezanost naroda sa zemljom kao i povezanost naroda i Boga. Te veze su stalne i nisu upućene na obećanja, tumačenja ili obrazloženja.[59]

Kada se usporedi Prva knjiga Ljetopisa, redak 17,5 s Drugom knjigom o Samuelu, redak 7,6 vidljivo je izostavljanje spomen izlaska iz Egipta. U Knjizi Ljetopisa ima vrlo malo osvrta na izlazak iz Egipta, dok se u paralelnom tekstu, u Knjizi o Samuelu, taj događaj spominje. Sara Japhet smatra da se nakon progonstva povratak iz progonstva smatrao *drugim izlaskom*.[60] To bi bio jedan od razloga da se manja važnost pridaje prvom izlasku. Kroničar to čini zato da bi umanjio važnost izlaska kao temeljnog događaja u povijesti Izraelaca. Treba napomenuti da ovdje Sara Japhet umanjuje važnost tekstova (1 Ljet 17,21; 2 Ljet 5,10; 6,5; 7,22) u kojim se izlazak izrijekom spominje. Kroničar naglašava kontinuirano naseljavanje zemlje, ali ipak ne izostavlja tekstove (1 Ljet 16,39; 21,29; 2 Ljet 1,3-5) u kojima se spominje lutanje u pustinji. Izostavljanje spomena izlaska u 17. poglavlju i u drugim poglavljima Prve knjige Ljetopisa nije prikazalo kroničarevu želju za umanjenjem važnosti izlaska kao središnjeg povijesnog događaja izraelske povijesti, ali ne pokazuje davanje jednakog značaja izlasku kao u Petoknjižju i u Ponovljenom zakonu. I u tome je vidljiv kroničarev odabir i usmjeravanje na druge teme, odnosno na Davidovo i Salomonovo kraljevstvo, te važnost Hrama u Jeruzalemu. Kroničarevo usmjeravanje na druge teme vidljivo je u sljedeća dva primjera:

1. u Drugoj knjizi Ljetopisa, redak 6,41-42, ne spominje izlazak koji je spomenut u paralelnom tekstu u Prvoj knjizi u Kraljevima, redak 8,51-52. Izostavljanje izlaska kroničaru omogućuje da se usmjeri na mir koji Bog daje radi izgradnje Hrama i na darovanu božansku naklonost Davidu.
2. u Drugoj knjizi Ljetopisa, redak 3,1, spominje se gradnja Hrama dok se u paralelnom izvoru u Prvoj knjizi o Kraljevima, redak 6,1, navodi da je između izlaska i gradnje Hrama prošlo 480 godina. Kroničar umjesto toga donosi mjesto izgradnje Hrama (*Salomon tada poče graditi Dom Jahvi u Jeruzalemu, na Morijskoj gori, ondje gdje je njegov otac David imao viđenje. To je mjesto koje je pripravio David, gumno Jebusejca Ornana*).

[59] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 75.
[60] Usp. Jer 23,7-8. Za tu knjigu se smatra da je nastala nakon progonstva.

Nespominjanje Izlaska u Ljetopisima ne umanjuje njegovu važnost u povijesti Izraela, nego to zapravo otkriva koju važnost i značaj kroničar pridaje Hramu i kraljevskoj dinastiji.[61] Kroničar pokazuje veliki interes za Davidovo kraljevstvo, a posebno za Davidovu osobu. To se dobro vidi po tome što kroničar započinje svoje pripovijedanje Davidovom poviješću (1 Ljet 10 sl.), dok povijest od Adama do Šaula donosi kratko kroz rodoslovlje (1 Ljet 1-9), a Davidova povijest ispunja dvije trećine Prve knjige Ljetopisa. Kroničar upotrebljava za svoju povijest o Davidu kao predložak uglavnom Drugu knjigu o Samuelu i djelomično Prvu knjigu o Samuelu i Prvu knjigu o Kraljevima. Mnogi odlomci kroničarove Davidove povijesti poklapaju se s knjigama o Samuelu i o Kraljevima *doslovno i često u riječima*.[62] Ali kroničar ne slijedi te knjige doslovno, nego ispušta mnoge odlomke koji ne odgovaraju njegovoj nakani, odnosno odlomke predloška korigira, određuje i mijenja njihov položaj u skladu sa svojim pogledom. Osim toga donosi i svoje redakcijske dodatke pri čemu mijenja nakanu i značenje predloška i stavlja ga u novo svjetlo. Uz spomenuti predložak kroničar upotrebljava i svoje vlastite posebnosti, čiji izvori su nama nepoznati.[63] Koristeći svoje predloške kao izvore i donoseći svoje vlastite posebnosti kroničar stvara posve novu sliku Davida, drugačiju nego je ona u deuteronomističkom povijesnom djelu.[64] Deuteronomističko povijesno djelo opisuje Davida samo kao sina Jišajeva i nisu poznati Davidovi pretci. David je na početku bio pastir (1 Sam 16,11) i opisan je kao neznatan i siromašan čovjek (1 Sam 18,23b). Kroničareva slika Davida posve je drukčija od deuteronomističke. Kod kroničara David se odmah na početku pojavljuje (1 Ljet 2,5-17) kao nasljednik četiri poznata pretka (usp. četiri mudraca u r. 6; Nahšon, vladar u r. 10). David se pojavljuje i kao brat Abigajle i Sarvije, majke četiri junaka (usp. r. 16sl.). David potječe po rodoslovlju iz Judinog poznatog plemena, stoga je David za kroničara već po svojem podrijetlu dostojan da postane kralj Izraela, odnosno on od početka nastupa kao kralj cijelog Izraela (usp. 1 Ljet 11,1).[65]

Postavlja se pitanje zašto kroničar piše novu povijest Izraela i Davida uzdiže za svojega protagonistu? Kroničar ovim povijesnim opisivanjem iskače iz svojeg vremena i ispunjava svoju zadaću. On to upravo želi učiniti za svoje vrijeme jer želi svome vremenu i svojim suvremenicima staviti pred oči idealno Davidovo vrijeme i dati za uzor samog Davida.

[61] Usp. M. AVIOZ, *Natans Prophecy in II Sam 7 and in I Chr 17: Text, Context, and Meaning*, Ramat Gan, 2004., str., 547.
[62] Usp. J. OBERŠKI, *nav. dj.*, str. 9.
[63] Kroničarske posebnosti su: 1 Ljet 11,41b – 47; 12,24 – 41; 13,1sl; 15,1sl.; 16,4.39sl.;22. 28.29. Pobliža analiza: M. NOTH, *nav. dj*., str. 112sl.135 – 139; G. J. BOTTERWECK, Zur Eingenart der chronistischen Davidgeschichte, u: *ThQ*, 136 (1956.), str. 404 sl. Ovo djelo navodi T. S. IM, *nav. dj*., str. 9.
[64] Usp. G. v. RAD, *Theologie des Alten Testaments*, München, 1978., str. 362.
[65] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 27.

Kroničarsko povijesno djelo nastaje iz potrebe njegovog vremena. Ako želimo razumjeti smisao, cilj i ulogu Davida u njegovom povijesnom vremenu, tada moramo istražiti njegov odnos prema povijesnoj situaciji njegovog vremena. U vrijeme poslije kroničara sloboda, religija i kult ovise od velike Perzije i ona ih omogućava. Baš u to vrijeme doživio je hramski kult važnu ulogu u židovskoj zajednici. Zato je ponovna uspostava jeruzalemskog Hrama, nova uspostava kultnog osoblja, posebno svećenika i levita i kultnog svetišta u Jeruzalemu, bio važan posao za kroničarevu vremensku epohu i to je ujedno bio predmet njegovog interesa. Radi toga kroničar odgovarajuću Davidovu ulogu i sliku iz predloška mijenja i nanovo formulira. Važno je naglasiti da David ima veliku kultnu ulogu kao jednu od najvažnijih uloga u svojoj povijesti, međutim, David ima važnu ulogu i na drugim područjima svoje kraljevske službe, kao što je pobjeda u ratovima i osvajanje Jeruzalema. R. Mosis donosi mišljenje da je *jedini sadržaj Davidovog vladanja priprema konačnog Božjeg mira, donošenje Kovčega svojem narodu i gradnja Hrama od Davidovog sina Salomona*.[66] Ovo tumačenje Tae-Soo Im smatra jednostranim tvrdeći sa sigurnošću da to nije sve što je kroničar htio napisati o Davidu, odnosno da postoji i druga slika o Davidu koju treba istražiti.[67]

Budući da u kroničarevo vrijeme Izrael nema kralja, T. Willi donosi drukčiju misao nego R. Mosis: „Bavljenje velikim problemom poslijesužanjskog Izraela nije bio niti Hram, niti zemlja. Otvoreno pitanje bilo je pitanje o izgubljenoj političkoj samostalnosti i državnosti.“[68] Državnost je ovisila o narodima starog istoka i za Izrael je bila najuže povezana s kraljevstvom. Već je ranije slično rekao G. v. Rad: „Nije prapovijest i Mojsijeva povijest ono što zanima kroničara, isto tako nije ni Hram ni narodna povijest u središtu njegovog povijesnog opisa, nego Davidov tron pod sudom i milosti Jahve u tijeku vremena.“[69] Naravno, ni Davidovo kraljevstvo nije jedina tema kroničarevog opisa. Moramo uzeti u obzir vrijeme pisanja Knjiga Ljetopisa. Izgubljena samostalnost bila je rana koja je uvijek iznova prokrvarila u vremenima napetosti s velikim, tuđim kraljem i gospodarom zemlje, stoga kroničar ima tako veliku naklonost prema Davidovom kraljevstvu što je razumljivo.

Postavljaju se pitanja koja već nalaze svoj odgovor, no neka treba još istražiti. Kakvo je bilo Izraelsko Kraljevstvo? Što je bila njegova unutarnja i vanjska politika? Kako je David mogao stvoriti mir unutar i izvan Izraela? Kakvi su bili njegovi odnosi sa susjedima i susjednim zemljama? Gdje je bila idealna granica Izraela i kako ju je stvorio David? Je li

[66] R. MOSIS, *nav. dj*., str. 44.
[67] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 11.
[68] Usp. T. WILLI, *nav. dj.*, str. 10.
[69] Usp. G. v. RAD, *nav. dj.*, str. 120.

kroničarev povijesni opis Davidovog vladanja samo unutarizraelski problem ili se ovdje radi o mjestu Izraela unutar drugih naroda?

Poslije sužanjstva započinje obnova svega razrušenoga u zauzeću Jeruzalema i odvođenja naroda u babilonsko ropstvo.[70] Kroničar je vjerojatno bio čovjek predan Hramu i istinski svećenik koji prikazuje Davida i Salomona kao uzore po kojima bi opet trebala biti uspostavljena monarhija.

U poglavljima 1-9 Prve knjige Ljetopisa kroničar prikazuje cjelokupnu izraelsku povijest prije Davida, odnosno prije Šaulove smrti. Taj opis u potpunosti donosi građu iz Knjige Postanka. Po izboru mjesta iz Knjige Postanka jasno se vidi metoda kroničareva rada. Mjesta koja je kroničar prenio u svoje djelo veći su geneaološki kompleksi koje želi što točnije prenijeti u svoje djelo (usp. Post 5; 10, 11; 25; 35-36). U tako uzetim genealoškim dijelovima mogu se prepoznati stroga pravila i metode koje upotrebljava kroničar. Kraći genealoški popisi i pojedinačni podaci koji se nalaze rasuti u Knjizi Postanka nisu ušli u Knjige Ljetopisa: sinovi Kajinovi (Post 4,17-22), sinovi Nahorovi (Post 22,20-24) i potomci Lotovih kćeri (Post 19,37-38).[71] Analiza ovih tekstova prikazuje kroničarevo odstupanje u opisu od preuzetog sadržaja u Knjizi Postanka. Prilikom prenošenja iz 11. poglavlja Knjige Postanka (Post 11,26) kroničar donosi listu Šemovih potomaka sve do Abrama. Tom imenu pridodaje tumačenje: „Abram, to je Abraham“ (1 Ljet 1,27) i odmah prelazi na 17. poglavlje Knjige Postanka gdje se govori o promjeni imena.[72] Nakon toga nastavlja s Abrahamovim sinovima te izostavlja popis njegove braće i Terahovih potomaka (Post 11,26b-32). Vidljivo je kako je građa iz Knjige Postanka jako sabijena i skraćena, zadržani su samo čisto genealoški podaci.[73]

Prva knjiga Ljetopisa u svoja dva poglavlja sadrži tri jasno razlučiva dijela:

a) 1 Ljet 1,1-27 od Adama do Abrahama
b) 1 Ljet 1,28-34a Abrahamovi potomci
c) 1 Ljet 1,34b-2,2 Izakovi potomci.

Kroničar dodaje građi iz Knjige Postanka dva kratka reda: redak 1 Ljet 1,27, koji označuje prijelaz iz prvog prema drugom dijelu poglavlja, te riječi *kad je umro Hadad* (1 Ljet 1,51) i poveznicu povijesne vrste u Edomskoj listi. Iz Knjige Postanka kod kroničara su ostala sačuvana tri elementa koji nisu čisto genealoškog karaktera:

[70] Usp. S. L. McKENZIE, *nav. dj.*, str. 45.
[71] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 82.
[72] Usp. T. WILLI, *nav. dj.*, str. 42-43.
[73] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 82.

a) „…koji bijaše prvi vlastodržac na zemlji.“ (1 Ljet 1,10), jako sažeta verzija pripovijesti o Nimrodu,

b) „od kojih su potekli Filistejci“ (1 Ljet 1,12) i

c) „jer se za njihova doba razdijelila zemlja“ (1 Ljet 1,19).

Lista edomskih kraljeva razrađenija je što je povezano s općom težnjom genealoškog uvoda.[74]

Od 1. do 9. poglavlja Prve knjige Ljetopisa su genealogije koje služe kroničaru da prevlada veliko vremensko razdoblje. Pripovijedalački dio počinje u glavi 10 opisom Šaulove smrti u borbi s Filistejcima, što je pak paralelno s 31. poglavljem Prve knjige o Samuelu. Povijest o Davidovom vladanju temelji se, kako sâm opis pokazuje, na Drugoj knjizi o Samuelu, no kroničar tu cjelinu stavlja u novi kontekst. Pregled paralela iz Knjiga Ljetopisa i Knjigeo Samuelu navaden je u tablici 5.

Tablica 5. Paralele (sinopse) Davidove povijesti prikazane u Knjigama Ljetopisa i o Samuelu.

TEMA	Ljetopisi	Samuel
Šaulova smrt u planini Gilboi	1 Ljet, 10,1-12	1 Sam 31
David u Hebronu pomazan za kralja nad Izraelom	1 Ljet 11, 1-3	2 Sam 5,1-3
David zauzima Jeruzalem	1 Ljet 11,49	2 Sam 5,6-10
popis Davidovih junaka	1 Ljet 11,10-47	2 Sam 23,8-39
najvažniji zahtjev: Kovčeg donijeti u Jeruzalem	1 Ljet 13	2 Sam 6,1-11
savez s Hiramom iz Tira i pokoravanje Filistejaca	1 Ljet 14	2 Sam 5,11-25
Kovčeg uspješno postavljen u Jeruzalemu	1 Ljet 15,25-16,3	2 Sam 6,12-19
obećanje dano Davidovoj dinastiji	1 Ljet 17	2 Sam 7
Davidovi ratovi	1 Ljet 18	2 Sam 8
ratovi s Amoncima i Aramejcima	1 Ljet 19	2 Sam 10
opsada Rabe	1 Ljet 20,1-3	2 Sam 11,1;12,26-31
pobjeda nad filistejskim ratnicima	1 Ljet 20,4-8	2 Sam 21,18-22
Davidovo brojanje naroda	1 Ljet 21,1-27	2 Sam 24

Ovaj pregled pokazuje da je kroničar neke dijelove iz Samuelove knjige promijenio.[75] Veza između nekih dijelova Prve knjige Ljetopisa i Druge knjige o Samuelu svjedoči da je za

[74] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 82.

kroničara Druga knjiga o Samuelu bila pouzdan izvor. On opširno pripovijeda događaje iz Prve knjige o Samuelu (1 Sam 13,15 i 28). Kroničar uzima građu i iz drugih dijelova Biblije.[76] Tako su u Prvoj knjizi Ljetopisa u redcima 16,3-36 očiti neki dijelovi iz Psalma 96, 105, 106. Nije sigurno je li kroničar, uz ovaj, raspolagao s još nekim drugim izvorima. On takve izvore naziva *povijesti* Šaula, Natana i Gada (1 Ljet 29,29). Iza toga bi se mogla skrivati aluzija kroničara na povijesti nekih proroka u Prvoj i Drugoj knjizi o Samuelu. Ipak, Knjige Ljetopisa donose neke prigodne detalje koji se inače ne nalaze nigdje drugdje u Bibliji, primjerice potpunu listu Davidove braće i sestara u Prvoj knjizi Ljetopisa, 2. poglavlje, redci 13-16.[77]

Može se reći da Prva knjiga Ljetopisa ne predstavlja pouzdani izvor za Davidovu biografiju, već uglavnom ponavlja građu iz Druge knjige o Samuelu. Kroničar donosi manje izmjene riječi da prilagodi tekst svojem religioznom pogledu. Radi svojega cilja prilagođava i svoju vlastitu građu. Gdje se Knjige Ljetopisa udaljuju od Knjiga o Samuelu, tu su većinom promjene koje kroničar donosi za svoje vlastite potrebe i vlastite ciljeve. Ipak, ne možemo Knjige Ljetopisa potpuno i unaprijed isključiti kao povijesne izvore. One nude vlastite informacije koje mogu osvijetliti Davidovo djelovanje i život. Ove činjenice tiču se samo stroge povijesti,[78] no kroničareve su knjige puno vrjednije od povijesnih činjenica jer Božju Riječ donose za svoje vrijeme koje treba poticaj i uzor.

U Knjigama Ljetopisa nalaze se poglavlja u kojima postoji niz mjesta koja odražavaju tipično svećenička stajališta koja vode posebnu brigu za Zakon, jedinstvo kulta i Hram. To vrijedi posebno za kroničarski opis kako se kralj David odnosi prema Hramu. Taj kroničarski odnos svjedoči tijek predaje iz koje proizlazi novi aspekt, koje nudi kroničarevo djelo, koji se može nazvati nazivom *kroničarski*. Prije svega, ovaj uvod služi da se u jednoj kraćoj formi iznesu neka opažanja, mjesto i vrijeme nastanka i posebne misli i stajališta knjige kroničara.

Usredotočeno proučavanje Prve knjige Ljetopisa, a općenito i Druge knjige Ljetopisa, nameće pitanja koja propituju kroničarev opis Davidovog vremena koje služi kao ideal njegovom vremenu.[79] Posebno pitanje postavlja se o mesijanizmu u kroničarevom povijesnom opisu: ima li ga ili nema, te je li to danas riješen problem u istraživanju kroničarevog djela. Ako postoji, što je to mesijanizam? Može li se u njegovom djelu pronaći zabrinutost za budućnost poslijesužanjskog Izraela? Vidi li se u tom djelu samo opravdanje postojećih prilika vlastitog vremena? Ako ima očekivanja budućnosti u kroničarskom povijesnom djelu,

[75] Usp. S. L. McKENZIE, *nav. dj.*, str. 46.
[76] Usp. T. WILLI, *nav. dj.*, str. 44.
[77] Usp. S. L. McKENZIE, *nav. dj.*, str. 47.
[78] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 12.
[79] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 89.

čeka li tada kroničar konačno mojsijevsko-salomonsko ispunjenje Jahvine pojave u drugom Hramu, ili ponovnu uspostavu Davidovog kraljevstva? Ovo pitanje ovisi o interpretaciji 17. poglavlja Prve knjige Ljetopisa u odnosu na Knjige o Ezri i o Nehemiji. Je li kroničar opisao idealnu Davidovu sliku ili nije? Ako jest, tko je ta slika: David ili Salomon, ili obojica?[80]

Kroz izraelsku povijest može se zamijetiti stalna nakana veličanja prošlosti. Povijest postaje uzrok i norma koja je trajna i obvezujuća za narod i njegovu religiju. Prošla povijesna religiozna razdoblja postala su formativna. Međutim, to formativno razdoblje prošireno je do vremena drugog Hrama. Kasniji naraštaji našli su povijesno formativna razdoblja zapisana u biblijskom korpusu koji je vrijedio kao nadahnut. U ta razdoblja pripada vrijeme prvog Hrama, povijest toga vremena, ustanove, uvjerenja i iskustva.[81]

Povijest Izraela obuhvaća njegovu socijalnu i političku dimenziju. U toj povijesti najistaknutije mjesto i obilježje ima uspostava kraljevstva. Jahve je pravi kralj Izraela i preko kralja praktično upravlja državom, kraljevstvom Jahvinim (2 Ljet 29,23), zato je za kroničara kraljevstvo po sebi razumljiva ustanova. Kraljevstvo se sada prenosi na Davida i njegove nasljednike, stoga od Boga izabrani davidovski kralj sjedi na prijestolju Jahvinu (1 Ljet 29,23). Ipak će kroničar opisati vladare iz kuće Davidove u svakom pogledu kao ljudska bića, u svojem odnosu prema narodu, kao i u odnosu prema Bogu. U vezi s time pojavljuje se sklonost prema demokratizaciji. To je kao crvena nit koja se provlači kroz kroničarev opis položaja naroda u usporedbi sa svojim kraljem. Isključiva kraljeva moć biva ograničena aktivnim sudjelovanjem naroda u državnim pothvatima.[82]

Kod prikazivanja osobe i postignuća pojedinih kraljeva kroničar jasno razlikuje Davida i Salomona s jedne strane i ostalih judejskih kraljeva s druge strane. Davidovo i Salomonovo vrijeme za kroničara je zatvorena cjelina. U to vrijeme stvorene su sve trajne ustanove, koje bi trebale biti obvezujuće za narod i kralja. Tu epohu obilježava vrhunac Izraelovih prednosti i uspjeha.[83]

Kroničarev opis Davida i Salomona na temelju njegovih izvora odaje dva glavna stajališta kojima se on vodi:

1. kroničar veliča osobu kralja

2. kroničar je više zainteresiran i polaže više težišta na javno djelovanje, nego na privatni život svakoga kralja o kojem piše.

[80] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 12-13.
[81] Više o teološkom značenju kroničarskog povijesnog djela može se naći u ranije napisanom djelu usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 515.
[82] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 75-76.
[83] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 76.

Navedeno se u većoj mjeri primjenjuje na Davida, nego na Salomona. Hram je u središtu i on je glavna briga obojice kraljeva. Kraljevi David i Salomon, a naročito David, pojavljuju se u Knjigama Ljetopisa u mnogo pozitivnijem svjetlu nego je to slučaj u starijim biblijskim tekstovima, kao i u onima kojima se kroničar služio.[84] To vrijedi za političko i religiozno područje na kojima su djelovala oba kralja. Kako proizlazi iz kroničarevog opisa, nijedan od njih nije pred Bogom bez mane ili savršen. Nisu izbrisane sve tamne sjene ni iz Davidovog života. Imao je tri tamne mrlje u svojoj vladavini stoga mu je bilo uskraćeno da on sagradi Hram. Kroničar je to obrazložio time da je prolio *krv* (1 Ljet 22,7-8; 28,39). Počinio je i sljedeća dva grijeha; jednom, prilikom prenošenja Kovčega iz Kirjat Jearima, jer leviti nisu nosili Kovčeg (1 Ljet 15,13), drugi je put provodio brojanje stanovništva (1 Ljet 21,1.3.8). Salomon se doduše pojavljuje bez ikakve mrlje i dobiva još dodatne pozitivne crte, primjerice osobna izabranost, poseban odnos prema Bogu, te nastupanje *spokoja* i *mira* u njegovo vrijeme. Zbrojem svih događaja, njegova vladavina tamni jer je David većinu njegovih postignuća već unaprijed anticipirao.[85] On je pripremio sve za gradnju Hrama: dobavio je svu građu za Hram od drveta do zlata, detaljno načinio nacrte za Hram i ostvario *mir od svih svojih neprijatelja uokolo*. Ni David ni Salomon nisu savršeni, ali oni su izabrani kraljevi, koje je Bog odredio da *sjede na prijestolju kraljevstva Jahvina nad Izraelom* (1 Ljet 28,5; isto 29,3). Njihova vladavina, posebno Davidova, označuje *zlatno doba* u povijesti Izraela.

Pri svojem opisivanju ostalih judejskih kraljeva kroničar postupa drukčije nego deuteronomistički pisac u Knjigama o Kraljevima. Grijehe i promašaje kraljeva ne prešućuje, kao što to čini kod Davida i Salomona. Ponekad još i dodaje neke negativne crte. To se ne odnosi samo na one kraljeve koji su označeni kao *zli*, nego i za takozvane *dobre* kraljeve. Kada se kroničar usporedi s deuteronomističkim djelom kao najvažnija razlika je kroničarevo nesustavno opisivanje i to vrijedi za sva područja.[86] Kroničar dodaje brojne pojedinosti u zauzimanju kraljeva na gospodarskim, političkim i religioznim područjima.[87] On opisuje njihovo nedosljedno religiozno ponašanje i donosi razna mjerila za prosuđivanje kraljeva. Iz toga slijedi bogat opis pojedinih kraljeva koji nije pojednostavljen i općenit, te vrijednosni sudovi izražavaju kroničarev realizam i razumijevanje za ljudsku ograničenost.[88]

Razlog ponovnog formuliranja izraelske povijesti je pokušaj davanja odgovora na jaz koji je nastao zahvaljujući sve većem veličanju prošlosti kod kasnijih naraštaja, te je time bila

[84] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 110-111
[85] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 35.
[86] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 76.
[87] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 108-109.
[88] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 77.

nepremostiva daljina između njihove vlastite složene stvarnosti i one stvarnosti koja je opisana u Bibliji. Stara povijest postaje nerazumljiva novom naraštaju, a norme koje su oblikovale to vrijeme ne odgovaraju potrebama sadašnjice. Zbog toga su suvremene ustanove, religiozne norme i obredni običaji odvojeni od svojeg izvora čime gube svoj izvorni legitimitet. Kroničarevim zahvatom prošlost i sadašnjost dobivaju novo značenje jer on nanovo formulira povijest Izraela i to u njezinoj formativnoj epohi da bi to odgovaralo njegovom vremenu. Povijest tumači tako da njezine institucije i vodeće ideje donose odgovore za sadašnje vrijeme. Ustanove sadašnjosti (Hram, liturgija, kralj, kraljevstvo…) dobivaju legitimitet jer su povezane s praizvornim autoritetom i s formativnom epohom Davidovog vremena u prošlosti izraelskog naroda.

Kroničarevo povijesno djelo izraz je i poticaj za stalnom obnovom i oživljavanjem izraelske religije. To je djelo važan pokušaj davanja smisla suvremenom životu bez prekida veza između sadašnjosti i prošlosti. Naprotiv, time veza sadašnjosti i prošlosti biva još jača i nastavlja se kontinuitet Izraelove vjere i povijesti.[89] Kroničar pokušava riješiti neka vjernička pitanja svoje sadašnjosti. Zato svojim suvremenicima stavlja pred oči Davidov uzor i njegovo idealno vrijeme. David u Prvoj i Drugoj knjizi Ljetopisa ima veliki utjecaj na prijenos Kovčega, uređenje bogoštovlja i pripravi za gradnju Hrama. Radi toga opis rodoslovlja u prvih devet poglavlja Prve knjige Ljetopisa ide prema Davidovim precima.

[89] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 82.

2. CILJ RODOSLOVLJA PRVE KNJIGE LJETOPISA – DAVIDOVI PRETHODNICI

Dugo vremena mnogi istraživači rodoslovlju Prve knjige Ljetopisa ne pridaju veliku važnost, odnosno zapostavljaju ga. Danas se također postavlja pitanje u čemu je važnost rodoslovlja na početku kroničarevog djela, ima li je uopće, te u koju je svrhu poslužila kroničaru. Čemu služi nabrajanje imena iz stare povijesti? Mnogi istraživači nisu prepoznali ovaj dio kroničarevog opusa u njegovom bitnom značenju.[90]

U novije vrijeme pojedini znanstvenici pozitivno vrednuju biblijska rodoslovlja općenito, a tako i rodoslovlje Prve knjige Ljetopisa. H. G. M. Williamson kritizira stav M. Notha i W. Rudolpha i tvrdi da je najveći dio sadašnjeg rodoslovlja 1-9 poglavlja Prve knjige Ljetopisa *sastavni dio* kroničara. Tako je M. D. Johnson pod drugim vidom već istaknuo važnost tog rodoslovlja, također i J. P. Weinberg prepoznaje vrijednost rodoslovlja, a njega slijede mnogi istraživači u novije vrijeme.[91]

Taj kompleks Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 1-9 i 23-26) imao je za kroničara i njegov auditorij najveću aktualnost u socijalnom, političkom i vjerskom značenju, te je upravo zato tako važan i osnovni dio kroničarskog djela. Bez povezivanja narodne povijesti s mjestom gdje se događala povijest između Boga i ljudi i bez povezivanja vremena kroničara s diskreditiranim prijesužanjskim vremenom s istaknutim nositeljima obećanja, svaki bi teološki izričaj bio besmislen i nijedna izraelska misao ne bi imala svojega temelja. Zato su kroničaru važna rodoslovlja. Njima želi opravdati zamršenu povijest Božjeg naroda koju svodi na kralja Davida. Lik Davida središnja je točka cijele povijesti židovske zajednice. On želi tako uspostaviti kontinuitet između prošlosti i sadašnjosti. David je kao Jahvin pomazanik uporišna točka razumijevanja cijele povijesti. Zato je kroničarevo djelo više teologija povijesti, u kojoj je David u središtu, a sve ostalo događa se kao u koncentričnim krugovima. Savez Božji s Davidom daje smisao prošlosti i sadašnjosti koja je otvorena budućnosti.[92]

Kroničar piše povijest Izraela u velikom povijesnom odmaku od Davidovog vremena i nije mogao direktno započeti s Davidovom poviješću. Osim vremenskog razmaka postojale su

[90] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 14; A. WELCH, *The Work of the Cronicler. Its Purpose and Date,* Oxford – London, 1939. K. Galling i A. Welch „rodoslovno predvorje“ drže posve drugotno po važnosti, a i M. Noth preuzeo je samo njegovu jezgru kao praizvorno, a većem dijelu je dao sporedno značenje. Njega slijedi W. Rudolph s manjim odstupanjima.
[91] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str 15.
[92] Usp. B. ODOBAŠIĆ, Božji savez s Davidom (2 Sam 7,1-17; Ps 89,20-38; 1 Ljet 17,1-15), u: *Biblija danas*, 2 (2010.), str. 21-22.

političke i kulturne prilike u kojima je bio narušen sustav uređenja od dvanaest plemena. Kroničar se zauzima za ponovno uređenje sustava od dvanaest plemena i želi pokazati nasljednicima koje je najvažnije stablo do njegovog vremena. Za svoj cilj izabire formu rodoslovlja koje je stavio ispred svojeg povijesnog djela i to od Abrahama do svojeg vremena. Kroničar je stavio rodoslovlje na početku Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 1-9), zapravo, stavio je ispred svojeg prvog pripovijedanja *genealoško predvorje*.[93] Za iznošenje rodoslovlja kroničar je imao više razloga:

a) Jedan od razloga je to što odgovara izraelskoj tradiciji. Kroničar nije odmah mogao započeti pisati povijest o Davidu kao svojoj važnoj osobi i svojem protagonistu. On je Davida i Davidovo vrijeme htio opisati kao idealno vrijeme koje će biti za uzor ljudima kroničarevog vremena.
b) Imao je na pameti da Božja povijest s ljudima ne počinje s Davidom. To Davidovo vrijeme htio je legitimirati s prijašnjim razdobljima iz dalekog povijesnog i prapovijesnog Božjeg zahvata u ljudski život. Ti začetnici roda bili su važni ljudi za svakog Izraelca. Stoga rodoslovlje ima i teološku važnost i važan je dio za cijelo kroničarevo djelo.
c) Rodoslovljem kroničar daje važnost svojem djelu. Kroničarev opus obuhvaća najveće povijesno razdoblje od svih biblijskih knjiga (od stvaranja pa do poslijesužanjskog vremena) i upravo rodoslovlje pridonosi važnosti djela.
d) Rodoslovlje pokazuje smjer i preokupaciju pisca. On ne iznosi cijelo rodoslovlje kakvo se nalazi u Knjizi Postanka. Kroničar otprilike postupa s predloškom iz Knjige Postanka gotovo isto kao i s predloškom iz Prve knjige o Samuelu. Negdje kroničar svoj izvor donosi od riječi do riječi, zatim ga mijenja, nešto ispušta, stavlja u novi kontekst i daje mu novi smisao.
e) Rodoslovlje piscu služi za davanje vjerodostojnosti njegovom povijesnom opisu. Kada dođe do Davida, on je već stavljen u kontekst Božjeg povijesnog djelovanja. Ova metoda, kao što je već spomenuto, odgovara izraelskoj tradiciji koja je rodoslovlja stavljala pred početak važnih povijesnih razdoblja.
f) Vrijeme kroničara je isto tako važno razdoblje. To je vrijeme poslije sužanjstva, započinjanja gradnje drugog Hrama i sveopće obnove, posebice religiozne obnove koja će se temeljiti na zakonu. U Bibliji se stavljaju rodoslovlja pred takva važna povijesna razdoblja, npr. rodoslovlje od Adama do tri Noina sina pred potop (Post 5,1-

[93] G. v. RAD, *nav. dj.*, str. 133.

32); rodoslovlje Noinih nasljednika (popis naroda) pred gradnju kule u Babilonu (Post 10,1-32); rodoslovlje Abrahamovih predaka pred poviješću Abrahama; rodoslovlje Jakova prije povijesti Izraela u Egiptu (Post 46,8-27). Isto tako možemo usporediti Isusovo rodoslovlje pred njegovom svetom poviješću u Evanđeljima po Mateju (Mt 1,1-17) i po Luki (Lk 3,23-38).

R. W. Klein zaključuje da je popis u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 5,27-6,66) izvor svih ostalih popisa, te poduzima pothvat za rekonstrukciju prototipa.[94] Ovo rodoslovlje je umjetnička skica čitave povijesti Izraela i stvara most između prije- i poslijesužanjske izraelske povijesti. Ono služi kao uvod u čitavo kroničarsko djelo koje započinje Davidovom poviješću. Upravo zato ova genealogija pruža ključ za ispravno shvaćanje njegovog povijesnog djela. Već u samom rodoslovlju pojavljuje se smjer njegovih najvažnijih teoloških misli. Za istraživače je važna kroničareva slika o Davidu i zato treba istražiti položaj Judinog rodoslovnog stabla unutar dvanaest izraelskih plemena i položaj Davida unutar Judinog rodoslovnog stabla.

Prva knjiga Ljetopisa najinteresantniji je dio genealoškog uvoda i radi toga je obrađen od nekih istraživača (1 Ljet 2,3-4).[95] Zanimljivo je utvrditi svrhu i smisao rodoslovlja koje piše kroničar. On u svojoj genealogiji ide najkraćim putem da bi došao do svojega cilja.[96] U tim poglavljima nalazi se opis cijele izraelske povijesti do Davida, tj. do prije Šaulove smrti. U prvom poglavlju Prve knjige Ljetopisa zastupljena je i posebno mjesto ima Knjiga Postanka iz koje je on izvukao svu svoju građu. Izbor mjesta iz Knjige Postanka slijedi jasni raspored: upotrijebljena mjesta služe mu za najveći genealoški kompleks (Post 5; 10-11; 25; 35-36). Građu iznosi, koliko je moguće, točno u izvornom redoslijedu. Kad kroničar obrađuje građu, poznata su mu stroga pravila i metode. Zato se može reći, kada se radi o odnosima pisca kroničara i Knjige Postanka, da se radi o tri zapažanja:

1. skraćuje genealoške liste i podatke koji se nalaze razasuti u Knjizi Postanka: Kajinovi sinovi (Post 4,17-22), Nahorovi sinovi (Post 22,20-24) i nasljednici Lotovih kćeri (Post 19,37-38)
2. udaljuje se od Knjige Postanka kad vodi listu Semovih nasljednika unatrag na Abrama (usp. Post 11,26), a za ovo ime daje tumačenje „Abram, to je Abraham“ (1

[94] Usp. R. W. KLEIN, *1 Chronicles*, Minneapolis, 2006., str. 1.
[95] Usp. H. G. M. WILLIAMSON, Sources and Redaktion in the Chriniclers Genealogy of Judah, u*: JBL*, 98 (1979.), str. 351-359.; usp. M. OEMING, *Das wahre Israel genealogische Vorhalle, 1 Chronik 1-9*, Stuttgart, 1990., str. 72.
[96] T. S. IM, *nav. dj.*, str. 17.

Ljet 1,27). Kroničar odmah prelazi na 17. poglavlje Knjige Postanka gdje je izvijestio o promijenjenim imenima, zatim ide dalje sa sinovima Abrahama i ispušta popis Terahove braće i nasljednika (usp. Post 11,26b-32). Cjelokupnu je građu iz Knjige Postanka sabio i skratio, a zadržani su samo čisti genealoški podaci

3. nekoliko kroničarevih dodataka nalazi se u građi iz Knjige Postanka i to u dva kraća retka: r. 1 Ljet 1,27 označuje prijelaz od prvog prema drugom dijelu poglavlja, kao što su riječi *kad je umro Hadad* (1 Ljet 1,51).

Prema tvrdnji S. Japhet prva knjiga Ljetopisa (1 Ljet 1-9) sadrži tri sadržajno i formalno različita dijela: od Adama do Abrahama (1 Ljet 1,1-27); nasljednici Abrahama (1 Ljet 1,28-34a); nasljednici Izaka (1 Ljet 1,34b-2,2).[97]

Kroničar u Prvoj knjizi Ljetopisa donosi genealogiju idući najkraćim putem do njemu važnih osoba, odnosno donosi samo direktnu liniju, te od Noe dolazi do pobočne linije, izostavlja manje važne osobe i ide na liniju obećanja (1 Ljet 1,5). U svoj opus stavlja nasljednike Jafeta (1 Ljet 1,5-7) i nasljednike Hama (1 Ljet 1,8-16) pa s nasljednicima Abrahama dolazi do nasljednika Jišmaela (1 Ljet 1,29-31) i do Keture, pomoćne Abrahamove žene. Zatim dolaze sinovi Izaka (1 Ljet 1,34) i Ezav i njegov nasljednik (1 Ljet 1,35-54) i napokon dolazi do Izraela i njegovih nasljednika (1 Ljet 2,1sl.).[98]

Ovdje se odmah prepoznaje kroničarev veliki interes za Izraelovu liniju, te su uočljive tri kroničareve namjere:

1. prikazati stvaranje izraelskog naroda kao već određeno u Božjoj misli i nakani od samog početka stvaranja što se vidi iz početka rodoslovlja koji počinje početkom čovječanstva, odnosno s Adamom
2. iznijeti misli kako je Bog izraelski narod izabrao, a da pritom kroničar riječi *Bog* i *izabranje* nije ni spomenuo, za to mu je poslužilo rodoslovlje
3. odgovoriti na pitanje iz kojeg razloga je Bog izabrao izraelski narod. Jasno je da taj razlog mora imati svoj temelj. Na to pitanje u 1. poglavlju Prve knjige Ljetopisa nema odgovora, nego je dan u 2. i 3. poglavlju Prve knjige Ljetopisa. Razlog

[97] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 101-116.
[98] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 43.

izabranja Izraela je uspostava Izraelskog Kraljevstva po Davidu. Time je kroničar stvorio pozornicu za Davidovu povijest i njegove nasljednike.[99]

Popis u Prvoj knjizi Ljetopisa sadrži trinaest imena: deset naraštaja od Adama do Noe i Noina tri sina (1 Ljet 1,1-4). Zanimljivo je da kroničar iz izvora Knjige Postanka, 5. poglavlje, preuzima samo imena u danom rasporedu bez ikakva ukazivanja na njihov međusobni odnos. U Prvoj knjizi Ljetopisa, r. 1,4, nalazi se egzegetska poteškoća. Nabrajanje imena mijenja se od naraštaja do naraštaja koji slijede jedan za drugim i ide prema trojici braće koji pripadaju istom naraštaju. Iz redoslijeda imena neupućeni čitatelj mogao bi zaključiti da su Ham i Jafet potomci Šema, a ne njegova braća.[100] U redcima su navedena tri sina Noinih potomaka (1 Ljet 1,5-23). Unutarnja struktura određena je formalnim naslovima tih triju dijelova: sinovi Jafetovi (r. 5), sinovi Hamovi (r. 8) i sinovi Šemovi (r. 17). Imena se ovdje pojavljuju obrnutim redoslijedom nego u r. 4b, analogno predlošku toga mjesta u 10. poglavlju Knjige Postanka.[101]

Nabrajanje Jafetovih sinova u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 1,5-7) doslovno slijedi izvještaj iz Knjige Postanka (Post 10,2-4), ako se zanemari ispuštanje zaključne napomene u r. 4 i r. 5.[102] S druge strane mogu se zapaziti u obliku imena tri odstupanja od Knjige Postanka.[103] Pri tom je važno napomenuti kako se u Prvoj knjizi Ljetopisa nalazi ukupno više od 30 slučajeva oblika imena koja odstupaju od točnosti, a to je uvjetovano prepisivanjem. Većinom se radi o različitom načinu pisanja, zamjeni sličnih slova i metatezi. Broj ovih razlika povećava se u rukopisima i drevnim verzijama. U njima se pojavljuje oblik imena iz Ljetopisa u Postanku i obrnuto gdje je moguće čitanje na različite načine.[104]

---

[99] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 18.

[100] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 85: „LXX uklanja poteškoću tako da tu stavlja jedan dodatak: *Sinovi Noini*. U Post 5 stoje imena Šem, Ham i Jafet na kraju *knjige Adamovih potomaka*. Predočeni kontekst u Knjigama Ljetopisa, njihovo imenovanje na tom mjestu i nabrajanje imena je kao kratka genealogija čovječanstva od stvaranja svijeta, pa do općeg potopa. Sljedeće nabrajanje imena nudi sliku svijeta nakon potopa koja je izražena širenjem Šemovih, Hamovih i Jafetovih potomaka. U tom slučaju trrebalo bi ovaj dodatak iz LXX *Noini sinovi* promatrati kao interpretativnu glosu.

[101] Usp. T. WILLI, *nav. dj.*, 28-29.

[102] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 84. Tekst točno prenosi predložak što se dobro vidi u hebrejskom tekstu.

[103] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 85-86. Zasigurno je riječ o pogreškama kod prepisivanja: Difat (r. 6, Post:Rifat), Taršiša (r. 7, Post: Taršiš) i Rodanim (r. 7, Post: Dodanim).

[104] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 85. Taj način pisanja može se odvojiti, ali izvorni oblik imena ne da se uvijek razjasniti. Kada se određeno ime pojavljuje u drugim kontekstima, može poslužit rasvjetljavanju, ali za većinu imena koja su u pitanju i koja se inače ne spominju, ne može se donijeti jednoznačan zaključak. Tako oblik imena Taršiša djeluje slično kao ime Eliša (Elizej). Možemo reći da se u Ljetopisima pojavljuju neka imena koja više ne znače nikakav orijentacijski podatak (npr. Timnata, Efrata, Baalata i druga). U tom kontekstu se pojavljuje i shema brojeva. Tako se spominje sedam sinova Jafetovih i za dvojicu od njih (Gomer i Javan) nabrojani su i potomci iz trećeg naraštaja, pri čemu se opet pojavljuje sedam imena: tri sina Gomerova i četiri Javanova.

Prvih devet poglavlja Prve knjige Ljetopisa opisuje tri kruga naroda: prvi krug opisuje svjetske narode (1 Ljet 1), drugi krug opisuje izraelska plemena (1 Ljet 2-8), i, na kraju, unutrašnji krug bavi se svetim gradom Jeruzalemom, njegovim stanovnicima i Hramom s pripadajućim osobljem (1 Ljet 9). Genealoški krug tako završava s naglaskom na Jeruzalem i njegovim institucijama koje će biti glavna briga pripovijesti u ostatku Prve i Druge knjige Ljetopisa.[105] Posebna važnost u rodoslovlju daje se Judinom plemenu čime se bavi sljedeće poglavlje.

2.1. Važnost Judinog plemena

Kroničar u rodoslovnom stablu posebno ističe Judino pleme. Da je kroničar postavio Judu na prvo mjesto, znači da je sankcionirao Judinu prevlast već sada što opet odražava prilike njegovog vremena i njegov vlastiti interes.

Pravo rodoslovlje započinje, ustvari, s Judom (1 Ljet 2,3-5). Kroničar je počeo s Judinim plemenom, jer kralj iz Jude stoji u središtu knjige. Za kroničara Juda igra središnju ulogu u izraelskoj povijesti, i to daleko više nego za deuteronomistu. Kroničar zna za genealošku napetost po kojoj plemensko pravo od Rubena prvorođenca prelazi na Josipa. Juda stoji na beznačajnom četvrtom mjestu unutar Jakobovih sinova, ali povijesna stvarnost daje napokon Judi prevlast.[106]

Kroničar piše u Prvoj knjizi Ljetopisa po predlošku iz Knjige Postanka[107] i iscrpno donosi rodoslovlje dvanaest izraelskih plemena po kojima predstavlja dvanaest Izraelovih sinova (usp. Post 35,23-26a i 1 Ljet 2,3-9.44). Kroničar u prvom poglavlju Prve knjige Ljetopisa ima svoju metodu kojoj više nije vjeran u sljedećim poglavljima u kojima postupa suprotno nego je u predlošku Knjige Postanka, te stavlja najprije Judino pleme na vrh kao obećanu liniju i Benjaninovo pleme na kraju (usp. Post 46,8-27 i 1 Ljet 2,3-9,44; 1 Ljet 2,3sl.; 1 Ljet 7,6-12; 8,1-40; 9,35-44). Na ovom dijelu rodoslovlja kroničar je obradio pravo prvorodstva sinova Izraela. Po masoretskom tekstu pravo prvorodstva prešlo je s Rubena na sinove Josipove, zbog grijeha njegovog oca. W. Rudolf kaže da Božji blagoslov Rubenu biva dat Josipovim sinovima, ali kad on tu riječ blagoslov različito čita, onda daje pravo

[105] Usp. R. KLEIN, *nav. dj.*, str. 265.
[106] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 101.
[107] Usp. W. RUDOLPH, Problems of the Books of Cronicles , u: *VT*, 4 (1954.), str. 7.

prvorodstva Judi, a ne Josipu.[108] Protiv ovog tumačenja je i H. G. M. Wiliamson.[109] To potvrđuje i Prva knjiga Ljetopisa, redak 5,1c. Rudolfova tvrdnja pokazuje da je on krivo razumio izvorni odlomak kroničara, kada tvrdi da Juda ima pravo prvorodstva. Kroničar odgovara na pitanje zašto je Juda došao na vrh rodoslovlja sinova Izraelovih umjesto Rubena ne želeći dokazivati Judino pravo prvorodstva jer u tekstu postoji rečenica da je Ruben prvorođenac (1 Ljet 5,1sl.). Želeći odmah odgovoriti na to postavljeno pitanje zašto onda Juda, ako je Ruben prvorođenac, pojašnjava kako razlog ne leži u tome da je Juda prvorođenac pa je zato stavljen na vrh, nego je u tome da je jedan od njih knez (1 Ljet 5,2). Kroničar ovdje ne želi pokazati tko je formalno prvorođenac, nego tko je vrhovna vlast i iz čijeg roda je došao knez.[110] Iz ovoga izlazi na vidjelo, i to upadljivo, da je jedini razlog i temelj za prevlast Jude taj da iz njegovog plemena bude knez. Kroničar ovdje bez dvojbe misli na Davida.[111] Upravo ovdje, u kroničarskom djelu, želi se pokazati, da je David za kroničara središnja figura Judinog plemena.

Kada kroničar govori o Judi, Rubenu i Šimunu iznosi drugačije nego je u predlošku (usp. Post 46,8-27). Dok se Juda uzdiže, Ruben se umanjuje (1 Ljet 5,1sl.), potisnut je na treće mjesto poslije Jude i Šimuna; stoga dolaze Šimun (4,24sl.), Juda (2,3sl., 4,1sl.), pa Ruben (5,1sl.). Prema kroničaru, Ruben je lišen prvorodstva jer je oskvrnuo krevet svog oca. Kada se usporedi Juda s Josipom, tada je Josip u njegovoj sjeni. Pravo prvorodstva je od Rubena preneseno na Josipove sinove (1 Ljet 5,1sl.). Odmah poslije toga izgubio se Josipov sjaj, jer on nije dobio vlast nego Juda: „jer jeJuda nadvladao među braćom, a od njega se rodio knez.“ (1 Ljet 5,2). Kroničar ne daje važnost Josipu što se vidi po tome da Josipove sinove Efrajima i Manašea ne stavlja u blizinu po rodoslovnom ključu. Smisao te nakane je da nije opisao povijest sjevernog kraljevstva za koje je važno rodoslovno Josipovo stablo, tj. Efrajim i Manaše.[112] Kroničar daje prednost Judi u usporedbi s drugima.

---

[108] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 19. W. RUDOLPH čita tu riječ kao prvorođenac, nepromijenjeno, kao u MT, ali ako on tu čita tu riječ nepromijenjeno, onda ju treba ostaviti nepromijenjenju i u r. 1b. On je čitao tu riječ u 1 Ljet 5,2b kao u MT, a to je drugačije nego kod LXX i kod G. v. RADA. Tako je pridržao Judi pravo prvorodstva. Redak 1c glasi: ali ne tako da se on u rodoslovlju broji kao prvorođenac. Ali kad se r. 2b čita po promijenjenom tekstu, kao što to čini W. Rudolf, tada je Juda zaista u registru stavljen kao prvorođenac na vrh (1 Ljet 2,3sl.).

[109] Usp. H. G. M. WILIAMSON, *Izrael in the Books of Chronicles*, Cambridge, 1977., str. 89-95. govori o prvorodstvu Josipovih sinova i kritizira tvrdnju W. RUDOLPHA koji čita riječ *prvorođenac* po promijenjenom tekstu.

[110] To zastupa i G. v. RAD, *nav. dj.*, str. 73 sl.

[111] Usp. G. J. MUHLING, Neue Untresuchung über die Genealogien der Chronik I, 1-9, u:*ThQ*, 66 (1884.), Tübingen, str. 428.

[112] Kroničar želi izreći na isti način u 2 Ljet 13,4-12, u Abijinom govoru i u 2 Ljet 25,7, da je Bog Davida izabrao, a Josipa odbacio. Usp. Ps 78,67.

Prioritet Jude prepoznaje se u genealogiji po tome koliko redaka daje Judi, a koliko ostalim plemenima. Broj redaka nejednako je raspoređen i to u korist Jude.[113] Pleme Judino je dobilo kod kroničara 103 retka (1 Ljet 2,3-4; 9,4-6), pleme Levijevo 106 redaka (1 Ljet 5,27-6,66; 9,10-34); pleme Benjminovo i sinovi Šaulovi 59 redaka (1 Ljet 7,6-12; 8,1-40; 9,7-9.35-44). Na ostatak plemena moramo rasporediti samo 86 redaka. Tako pleme Jisakarovo ima 5 redaka (1 Ljet 7,1-5); pleme Naftalijevo 11 redaka (1 Ljet 7,13). Tri plemena: Judino, Levijevo i Naftalijevo su plemena koja su odigrala i imala važnu ulogu u poslijesužanjskoj zajednici (usp. 1 Ljet 9,1-43; Ezra 1,5sl.; 4,1sl.), zato im kroničar posvećuje većinu redaka. Kroničar je stvorio i ispripovjedio vlastitu povijest Judinih nasljednika (1 Ljet 10 - 2 Ljet 36). Kroničaru je veći interes opisati u detalje ova tri plemena i njihove nasljednike, nego druga plemena.[114]

Od drugog do četvrtog poglavlja Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 2,3-4,23) pripada najtežem i najzanimljivijem odlomku uvoda u rodoslovlje Prve knjige Ljetopisa. U nekim studijama je iscrpno obrađen.[115] Građa tog odlomka može se jasno podijeliti:

a) rodoslovlje Judinog plemena (1 Ljet 2,3-55)
b) kuća Davidova (1 Ljet 3,1-24)
c) daljnje rodoslovlje Judinog plemena (1 Ljet 4,1-23).

Nasljednici Jude predstavljeni su po jednostavnom principu: u središtu stoji Davidova kuća s različitim rodoslovnim podacima. Drugo do devetog poglavlja Prve knjige Ljetopisa trebaju pokazati sliku cijelog izraelskog naroda, jer će neka plemena imati važnu ulogu u izraelskoj povijesti. Pisac knjige Ljetopisa započinje povijest s Judom unutar koje Davidova kuća ima časno mjesto. Kroničareva građa ima teološku koncepciju koju kroničar stavlja Davidu u usta:[116] „Jahve, Izraelov Bog, izabrao je mene od sveg moga roda da budem kralj nad Izraelom zauvijek; jer je Judu izabrao za kneza, a iz Judina doma dom moga oca; između sinova moga oca bilo mu je drago da mene postavi kraljem nad svim Izraelom.“ (1 Ljet 28,4).

Kroničar daje važnost Jerahmeelu i Kalebu, iako nisu pripadali Judinom rodu. Oni su bili stranci, ali ih je ugradio u svoje rodoslovlje kao prave nasljednike (1 Ljet 2,18-55).[117] On

[113] Kroničar se inače drži broja 12 kad se radi o izraelskim plemenima. Ovdje manjka pleme Zebulunovo i pleme Danovo.
[114] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 21.
[115] To su studije: B. G. GALIL, *Genegalogies*, Jerusalem, 1983; H. G. M. WILLIAMSON, Sources and Redaction in the Croniclers, Genealogy of Judah, u*: JBL*, 98 (1979.), str. 351-359; M. OEMING, *nav. dj.*, str. 72sl.
[116] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 96.
[117] Usp. J. W. ROTHSTEIN – HÄNEL, *Kommentar zum ersten Buch der Chronik*, Leipzig, 1927., str. 16.

ih je usko povezao s Judom, ali je uvijek važno da je Juda na vrhu. Kaleb je bio izvorno iz Edoma. Moguće je da je već za vrijeme Davida bio pod Judinim utjecajem (usp. 1 Sam 30,26-31). Kod kroničara ga nalazimo kao jednog od sinova Hesrona u Judinom obiteljskom stablu (1 Ljet 2,9). U svećeničkoj tradiciji (P) je kao Judejac sin Jefunov, ali nema bližeg povezivanja s Judom (usp. Br 13,6).[118]

Gore spomenuto pleme Jerahmeel potjecalo je praizvorno iz južnog Kanaana i postojalo kao samostalno pleme koje se za vrijeme Davida potpuno asimiliralo i pomiješalo s Judom (1 Sam 27,10; 30,21). Istraživačima nije poznat točni trenutak Jerahmeelovog ulaska u Judino rodoslovlje. Međutim, njegovo obiteljsko stablo kao potomstvo Jude nalazimo prvi puta u kroničarskom povijesnom djelu. Razlog stavljanja Kaleba i Jerahmeela u Judino rodoslovlje je i, uz isticanje prilika u narodu kroničareva vremena, pokazivanje širenja grane Judinog plemena što pokazuje da na njemu počiva Božji blagoslov.[119] Naveden je Besalel kao nasljednik Kaleba (1 Ljet 2,20), koji je bio graditelj kuća za stanovanje (Izl 31,2sl.; 35,30sl.; 38,22; usp. 2 Ljet 1,5).[120] Kroničarevom velikom interesu za kult i Hram pomaže Besalel zbog svojih dviju karakteristika: graditelj je kuća i Judin potomak čime kroničar ponovno upućuje na svoju teologiju. Ove stvarnosti dobro su povezane, jer su David i Salomon bili pripravljači i graditelji prvog Hrama. U kroničarevo vrijeme su pak Zerubabel i nasljednici Jude (1 Ljet 3,19) bili odgovorni za drugi Hram (Ezr 3,8sl.; 4,2sl.; 5,1sl.; usp. Hag 1,2).[121]

Primjetno je da su Keniti posve integrirani u Judino pleme i to kao grana Kalebita preko Hura i Salma, premda nema rodoslovne linije. Keniti nisu izvorno Izraelci (Post 15,19). Njihova integracija ne ide smjerom ženidbe sa ženama, nego ide direktnom rodoslovnom linijom. To isto upućuje na integraciju Kenisita u Judu. Sve to opet potvrđuje kroničarev stav i karakteristični interes.[122]

Kroničarevo pridavanje važnosti svetištu vidi se već kod uvođenja Besalela u Judino rodoslovlje. Tako se pokazuje da iz Judinog plemena nije došao samo vladar, nego i graditelj izraelskog svetišta. U svojem povijesnom djelu kroničar iznosi mnogo stranica o gradnji drugog Hrama (1 Ljet 17,1-12; 21,1-23; 28,1-29, 19; 2 Ljet 1,18-5,1; Ezr 3,1-6,22) što ukazuje na izuzetnu važnost Judinog plemena unutar 12 izraelskih plemena. Kroničar ovdje

[118] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 22. Može se pretpostaviti da je ovo Kalebovo rodoslovlje bilo odraz narodnih prilika na jugu judejskog područja. Možda je ovdje kroničar htio pokazati da je Judino pleme praktično, te je Kaleba i njegove nasljednike svrstalo k sebi. Kaleb je bio čuveni i pobožni uhoda zajedno s Jošuhom u povijesnom zauzimanju zemlje.
[119] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 22.
[120] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 23. Kroničar ovdje ima rodoslovni problem i propust. Usprkos tomu on je Besalela kao praunuka Kaleba potpuno uvrstio u Judino pleme.
[121] Usp. D. N. FREDMANN, *nav. dj*., str. 439sl.
[122] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 116-117.

nema samo namjeru istaknuti samog Judu, nego želi istaknuti Davida i njegove nasljednike, tj. *davidovstvo*.[123]

U daljnjem tekstu kroničar se još jače usmjerava prema Davidu. Juda ima pet sinova, ali se genealogija Jude usredotočuje na Peresa (1 Ljet 2,3-5) koji ima dva sina, ali pozornost privlači Hesron (1 Ljet 2,5-9), a od tri Hesronova sina pažnja ide na Rama (1 Ljet 2,9-10). Kroničar ističe Judino pleme, a istovremeno stavlja na kraj Benjaminovo pleme, kojem pripada Šaul. Judino rodoslovlje dostiže svoj cilj dolaskom do Davida što nije samo vrhunac Judinog plemena, nego je to i cilj čitavog rodoslovlja. Tako kroničar ovdje povezuje Šaulov kraj s početkom Davidove povijesti. To je brižljivi plan kroničara za Davida na kojemu leži njegov glavni interes, a upravo zbog takvog nastojanja možemo istražiti i još bolje upoznati direktne Davidove pretke (1 Ljet 2,9-17) i Davidove nasljednike (1 Ljet 3,1-24).[124]

2.2. Vladar Nahšon – Davidovi prethodnici

U drugom poglavlju Prve knjige Ljetopisa kroničar se još više usmjeruje prema Davidu direktnim predstavljanjem Davidovih predaka, braće i sestara (1 Ljet 2,9-17). J. Willhausen i J. W. Rothstein osporavaju kroničarevo autorstvo ovoga teksta. Međutim, nema temelja da bi se sumnjalo u izvornost ove liste u kroničarskom djelu jer upravo kroničar ima s Davidovom osobom posebnu nakanu. Lista Davidovih prethodnika u Prvoj knjizi Ljetopisa ne postoji paralelno nigdje u Starom Zavjetu, osim u Knjizi o Ruti (usp. 1 Ljet 2,9-12 i Rut 4,18-22). Čini se da Prva knjiga Ljetopisa preuzima taj tekst unatrag iz Knjige o Ruti.[125] Može se reći da popisom Davidovih braće i sestara kroničar slobodno preuzima građu iz različitih mjesta iz Knjiga o Samuelu (usp. 1 Sam 16,6-9). Rodoslovni popis kroničar uzima i iz Knjige o Ruti tako da spaja Jerahmela i Kaleba kao sinove Hezrona i tako stvara temelj za njegove nasljednike (1 Ljet 1,18-55). Knjiga o Ruti glasi: „Hesron je rodio Rama“, a sadašnji tekst Prve knjige Ljetopisa potječe iz kroničareve ruke i glasi: „Hesronovi sinovi koji mu se rodiše bijahu: Jerahmeel, Ram i Kelubaj“ (Rut 4,19a usp. 1 Ljet 2,9). Ova loza služi za Davidovo

[123] Usp. G. J., MUHLING, *nav. dj.*, str. 447: „Ali Juda, David i Levi ne stoje kod kroničara u liniji niti paralelno jedan pokraj drugoga, i kako ga Juda zanima zbog Davida, tako ga interesira David zbog njegovog odnosa prema Leviju…“
[124] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 24.
[125] Usp. R. KITTEL, *Die Bücher der Chronik,* Göttingen, 1902., str. 12. R. Kittel smatra da se 1 Ljet 2,10-12 *vraća unatrag* na Rutu 4,17-19.

podrijetlo u smislu da kroničar ovim popisom Jerahmeela, Rama i Kelubaja dolazi do Davida. Od tri sina Hesrona prvi je Ram (1 Ljet 2,10), ali ne zato jer je Hezronov prvorođenac, nego jer je direktni Davidov predak. U kontekstu koničareva preuzimanja građe iz knjige o Ruti kroničar se razlikuje jer tom rodoslovlju daje drugi smisao što je i inače karakteristično za kroničara koji dodavanjem i mijenjanjem stvara drugi smisao teksta čime postiže svoj cilj. Tako i ovdje u r. 10. samo nadodaje da je Nahšon vladar Judinih sinova. Tu on poseže za Knjigom Brojeva (Br 2,3; 7,11sl.; 17; 10,14), gdje je Nahšon predstavljen kao vladar Judinog plemena. Ruta samo nabraja Peresovo rodoslovlje. Tu ideju iz Knjige Brojeva preuzeo je kroničar u Davidovo rodoslovlje. Tako David ima dostojnog prethodnika u vladaru Nahšonu, a iz ovog vladajućeg prethodnika došao je vladar Izraela kao što je David.[126]

Kroničar i u ovom dijelu rodoslovlja mijenja tekst kako bi ispunio svoju namjeru. Započinje tako da se kod uvođenja sedam Jišajevih sinova u svoj tekst dva puta služi rednim brojem (1 Ljet 2,13-15) i opet još kad nabraja Davidove sinove (1 Ljet 3,1-3).[127] Nadalje, David je posljednji Jišajev sin, ali sedmi, nasuprot Knjizi o Samuelu. Ako usporedimo tekst iz Knjige o Samuelu, ostaje nesigurno čije su kćeri Sarvija i Abigajla. Upotreba rednog broja kod nabrajanja Davidovih braće i sestara znači da je kroničaru stalo do Davida. Prema predlošku Prve knjige o Samuelu (1 Sam 16,10sl. i 17,12sl.) David je osmi i posljednji Jišajev sin. Njegova braća su Eliab, Abinadab i Šima. Po kroničarevom tekstu (1 Ljet 2,15) David je posljednji, sedmi Jišajev sin.[128]

Na ovom mjestu u rodoslovlju s Davidom povezane su kao Davidove sestre Sarvija i Abigajla, tj. kao Jišajeve kćeri što je različito od predloška u Drugoj knjizi o Samuelu gdje su one kćeri Nahaša, a ne kćeri Jišaja (usp. 1 Ljet 2, 16-17 i 2 Sam 17,28). Razlog uskog, bratsko-sestrinskog povezivanja Sarvije i Abigajle s Davidom je njihovo pojavljivanje kasnije, u Davidovoj povijesti, kao majki čuvenih Davidovih junaka Joaba, Asahela, Abišaja i Amasa koji su tada prikazani ne samo kao Davidovi junaci, nego i njegovi nećaci. Za bolje razumijevanje ovog zahvata pomaže smiještanje rodoslovlja u povijesne prilike zbog čega je uloga ova četiri junaka postala još važnija za Davida. Oni su sada, ne samo kao Davidovi junaci, nego i kao nasljednici Jude i Davidovi nećaci, pomoćnici Davidovi u uspostavi kraljevstva. Ugrađeni su u njegovo rodoslovno stablo, stoga rodoslovlje u Prvoj knjizi

[126] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 25.
[127] Usp. T. WILLI, *nav. dj*., str. 89-90.
[128] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 26. „Kroničar zna za tri druga imena sinova Jišaja, koji manjkaju u knjizi o Samuelu, a to su: Natanael, Radai i Ozem. Samo ovdje nalazimo ova tri imena kao sinove Jišaja. Kroničar ovo ne izmišlja, nego to vjerojatno preuzima iz nama nepoznatog izvora."

Ljetopisa nije opis stvarnih krvnih veza, nego prikaz političkih prilika Davidovog vremena (1 Ljet 2,16-17) čime David dobiva na važnosti kao kralj i kao osnivač Izraelskog Kraljevstva.[129]

To olakšava razumijevanje i kroničareva stavljanja četiriju mudraca iz Salomonovog vremena, Etana, Hemana, Kalkola i Dara, kao sinove Zeraha u Judino rodoslovlje (1 Ljet 2,6).[130] U Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 2,6) Etan je Izraelac od Izraelovih sinova; Haman, Kalko i Dara su sinovi Mahola, Knjiga Postanka ih imenuje Serahovcima (usp. Br 26,13; Jš 7,17). Kroničar je vidio Etana kao nasljednika Seraha i onda je pridodao Hemana, Kalkola i Daru kao nasljednike Zeraha čime su četiri mudraca postali Judini nasljednici. Taj se proces čini pomalo nasilan, ali je time prednost Judinog stabla postala još značajnija. Analiza teksta u prvom poglavlju Prve knjige Ljetopisa pokazuje različite radnje kroničara na tekstu Knjige Postanka i u cijelom rodoslovnom predvorju, koje nisu slučajne i imaju svoj cilj. Kroničarev je cilj doći do Davida koji je njegov protagonist.

Svi su Izraelci upisani u plemenski rodovnik, a to je, po kroničaru, zapisano u knjizi o izraelskim kraljevima. Deveto poglavlje Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 9,1) zbraja prethodnih sedam poglavlja koji se bave genealogijom Izraela. Ovdje, kao i drugdje, pozivanje na izvor dolazi na kraju poglavlja. Ne možemo utvrditi postoji li jedna takva knjiga rodoslovlja ili je kroničar sakupio genealogije iz različitih izvora uključujući i izvore u Petoknjižju. Kroničar spominje da je Juda odveden u sužanjstvo zbog svoje nevjere (1 Ljet 5,26; 5,41 i 8,6-7) te iste podatke navodi i u Drugoj knjizi Ljetopisa (2 Ljet 36,20). U knjigama Ljetopisa pojavljuju se prva spominjanja imenica *nevjere* u dijelu genealogije, koja je jedna od najvažnijih optužnica protiv Izraela u Prvoj i Drugoj knjizi Ljetopisa, a posebno se odnosi na prvog izraelskog kraja Šaula.[131]

2.3. Završetak Šaulove vladavine

U stvari, Davidova povijest započinje propašću Šaulove kuće (1 Ljet 10). Kroničar ovo poglavlje preuzima iz Prve knjige o Samuelu (1 Sam 31,1-13). Desetim poglavljem započinje glavni dio knjiga Ljetopisa; pripovijedanje izraelske povijesti od ovog poglavlja pa

[129] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str 27.
[130] Heman u 1 Ljet 6,18; 16, 41.42 i Etan su u 1 Ljet 15,17.19 leviti glazbenici. Ne radi se o istim osobama.
[131] Usp. R. KLEIN, *nav. dj.*, str. 265.

do Kirovog edikta u Drugoj knjizi Ljetopisa (2 Ljet 36,23). Deseto poglavlje ne postoji samostalno tj. samo za sebe, nego ima smisao uvođenja Davida u svoje djelo.

Deuteronomist je u svojem povijesnom djelu jednako dobro opisao Šaulovu dobru i tamnu stranu.[132] Kroničar ispušta povijest Šaulove kuće iz 4. poglavlja Prve knjige o Samuelu, odnosno preuzima samo 31. poglavlje Prve knjige o Samuelu (1 Ljet 10) zbog čega preostaje samo Šaulova tamna strana u kroničkom povijesnom djelu. U slučaju Davida, postupak je potpuno obrnut jer kroničar često poduzima literarne promjene ispuštajući mnoge odlomke iz deuteronomističke Davidove povijesti kako bi u njegovom djelu ostala samo dobra Davidova strana.

Neka novija istraživanja daju veliku vrijednost internoj kroničarskoj interpretaciji. To znači da usporedba sa slikom Šaula koja je u Knjigama o Samuelu vodi prema krivom zaključku. Šaul zapravo vrijedi za kroničara kao tip ili primjer lošeg držanja koji vodi prema porazu i prema Božjem sudu.[133] Sara Japhet korigira ovo shvaćanje tvrdeći da je kroničar u 10. poglavlju Prve knjige Ljetopisa pokušao primarno razriješiti specifično povijesno pravo stanje i manje je htio isticati primjer ili tip. To vodi k relativiziranju poraza na Gilboi. Pitanje je može li se to shvaćanje Japhet samo tako odbaciti.[134]

Između Šaulovog kraljevstva i Davidovog pomazanja polako se otvara Davidova povijest. David polako izrasta u gospodara rata s vojničkim i regionalnim teritorijem, a to mu omogućuje snaga Judinog plemena. Kroničar ima muku i izbor, ali on je već izabrao. Bolje promatranje Knjiga Ljetopisa utvrđuje da kroničar pojedine elemente stavlja u posve novi poredak i perspektivu. Deseto poglavlje Prve knjige Ljetopisa nije ni u kojem slučaju prikazano mehanički i bez smisla. Konkretna situacija Izraela je izgubljenost i rastrganost, ali čitavim djelom više se provlači tema jedinstva svetog naroda. I ovdje je otkrivena kroničareva namjera prikazivanja Šaulovog kraljevstva samo kao priprava za državnu povijest Izraela.[135]

[132] Deuteronomističko povijesno djelo o Šaulu započinje rečenicom: „Imao je sina po imenu Šaula, koji je bio mlad i lijep. Među sinovima Izraelovim nije bilo ljepšeg čovjeka od njega.“(1 Sam 9,2). Deuteronomist opisuje i Šaulove pobjede nad Amoničanima (1 Sam 11,1-13), Filistejcima (1 Sam 13-14) i Amalečanima (1 Sam 15,1-35).
[133] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 17-43.; P. R. ACROYD, *nav. dj.*, str. 3-9.
[134] Usp. T. WILLI, *Chronik, 1 Chr 1-10*, Neukirchen – Vluyn, 2009., str. 324.
[135] Usp. T. WILLI, *nav. dj.*, str. 326.

2.3.1. Cijela Šaulova kuća je umrla

Iz ovog dijela Druge knjige o Samuelu kroničar ispušta povijest o Šaulu i njegovu kraljevstvu, a izabire samo poglavlje s izvještajem o Šalovoj smrti. Šaulova smrt slijedi neposredno pred Davidovim preuzimanjem kraljevstva. Kroničar preuzima događaj od riječi do riječi, no izdvajanje iz njegovog izvornog konteksta i postavljanje u novi daje novo značenje cijelom poglavlju (2 Sam 5,1-31).[136]

Izvještaj o Šaulovoj smrti sastavljen je iz tri dijela:

1) rat s Filistejcima i njegov ishod (r. 1-7)
2) poraz i smrt Šaula i njegovih sinova (r. 8-12)
3) zaključak i razmatranje (r. 13-14).[137]

Posljednji sukob Šaula s Filistejcima odigrao se na planini Gilboi (1 Ljet 10,15sl.). Izraelci su izgubili bitku i razbježali se pred Fillistejcima. Izraelski ratnici bili su oboreni i ležali ubijeni na planini Gilboi, Šaul i njegovi sinovi Jonatan, Abinadab i Malki-Šuu tamo su umrli (1 Ljet 10,2-6a). Kroničar piše: „pogiboše zajedno Šaul, njegova tri sina i sav njegov dom“ (r. 6b). Ali predložak glasi drugačije: „…pogiboše zajedno Šaul, njegova tri sina, njegov štitonoša i svi njegovi ljudi“ (1 Sam 31,6b).[138] Možemo sinoptički usporediti Prvu knjigu o Samuelu 31 i Prvu knjigu Ljetopisa 10.

[136] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 35.
[137] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 229.
[138] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 229.

Tablica 6. Usporedni prikaz Prve knjige o Samuelu 31 i Prve knjige Ljetopisa 10.

1 Sam 31	1 Ljet 10
1: Nominalno stanje rečenice	1: invertirano verbalno stanje rečenice
6: „umro je Šaul, njegova tri sina	6: „umro je Šaul, njegova tri sina…
i njegov štitonoša	i čitava njegova kuća“
i svi njegovi ljudi“	
7: Izraelci na drugoj srani Jordana	7: (nema spominjanja istočno - jordanske zemlje)
„da su se razbježali izraelski	„da su se razbježali i umrli
ljudi“	Šaul i njegovi sinovi“
10: „Aštartin hram“	10: „Dagonov hram“
„mrtvac“	„lubanja“
12: „cijelu noć“[139]	

U pogledu Šaulove smrti pisac donosi posljednje Šaulove riječi iz kojih se nazire strah, ali ne od smrti koja mu je blizu, nego strah od sramoćenja koje je očekivao od Filistejaca. Šaulovo samoubojstvo na bojnom polju, zajedno sa štitonošom, jedinstveno je u Bibliji. Samoubojstvo je, uglavnom, rijetko.[140]

R. Mosis ukazuje da je kroničar promijenio izričaj i gradnju rečenice, nisu više pobjegli izraelski ljudi, nego Šaul i njegovi sinovi.[141] Iz ovoga se vidi da kroničar nije samo spomenuo Šaulovu smrt, nego je naglasio smrt čitave njegove kuće. Sigurno mu je bilo poznato iz Druge knjige o Samuelu kraljevstvo Išbaala (2 Sam 2,8-4,12), Šaulova sina i njegova borba s Davidom (2 Sam 2,12-3,1). Kroničar je ovdje pretpostavio daljnju sudbinu Šaulove kuće (usp. 2 Sam 9,21).[142] On je namjerno izveo promjenu riječi posluživ̌si se riječju *umrijeti* u Prvoj knjizi Ljetopisa dok se predložak u Prvoj knjizi o Samuelu služi riječju *umrijeti* samo tri puta za Šaula i njegove sinove (usp. 1 Ljet 10,7.13.14 i 1 Sam 31,5.6.7). Tim promjenama kroničar ističe da ovdje za njega završava Šaulova povijest i povijest njegovih nasljednika, odnosno smrću Šaula i njegovih sinova završila je i čitava dinastija. Radi toga pisac kasnije još posebno ističe da je svaki zahtjev Šaulovih nasljednika za kraljevstvom izgubljen (1 Ljet 10,14). Kroničar primjećuje da je čitava kuća Šaulova mrtva, jer su izginuli

[139] Usp. T. WILLI, *nav. dj.*, str. 327.
[140] Biblija spominje samoubojstva: Ahitofel, 2 Sam 17,23; Simri, 1 Kr 16,18.
[141] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 232.
[142] Usp. G. J. BOTTERWECK, Zur Eigenart der chronistischen Davidgeschichte, u: *ThQ*, 136 (1956.), str. 406.

Šaul i njegovi sinovi,[143] što je isključiva želja kroničara (r. 6b), a ne stvarni opis Šaulove povijesti. Po njegovom mišljenju morao je Šaul umrijeti kao kralj, ali ne samo on, nego i cijela njegova kuća, tj. njegova dinastija, kako bi umjesto njega čovjek kao David mogao postati kralj nad Izraelom (r. 14). Ovaj dio pokazatelj je kroničareve brižne i pažljive pripreme Davidovog ustoličenja nad *cijelim* Izraelom (1 Ljet 11,1sl.), te je ujedno znak da se makne Išbaal, Šaulov sin, zbog mogućeg zahtjeva za kraljevstvom.[144] Šaul i njegovi sinovi poginuli su u ratu protiv Filistejaca.

Kod pljačkanja ubijenih Izraelaca, Filistejci su našli Šaula i njegove sinove koji su pali na planini Gilboi (1 Ljet 10,8). Oni su uzeli Šaulovu glavu i oružje i oboje izložili: „stavili su njegovo oružje u hram njihovih bogova i njegov oklop držali su u hramu Dagona“ (r. 10). Više je razloga tog postupka Filistejaca: objava pobjede narodu, pokazivanje Šaulove glave, ohrabrivanje ljudi, te tvrdnja kako je njihov bog Dagon jači od Boga Izraela, Jahve. „Oni su poslali (glavu i njegovo oružje) uokolo filistejske zemlje, njihovim bogovima i narodu i uručili javljajući pobjedu.“ stoji u r. 9. Iz ovoga slijede dva tumačenja:

1. na početku Šaulovog vladanja Šaul je stalno pobjeđivao Filistejce (1 Sam 13-14), žestoki rat protiv Izraela nije prestajao, a Filistejci su znali da će dok god je Šaul živ neprekidno voditi rat protiv njih. Ovaj put Filistejci su pobijedili kralja Šaula i konačno ga ubili (1 Ljet 10,1-6) te su ovim postupkom narodu htjeli pokazati svoju pobjedu nad Šaulom i ohrabriti narod izlaganjem glave i oružja, slaveći tako radosnu vijest pobjede za Filistejce
2. Kovčeg saveza jednom je bio u hramu boga Dagona u Ašdodu što su Izraelci morali imati u dobrom sjećanju. Međutim, dok je Kovčeg saveza bio u Dagonovom hramu, Šaulove ruke i glava bili su odsječeni i stavljeni na prag hrama. Samo je trup bio na mjestu (1 Sam 5,1-6). R. Mosis primjećuje: „Ta prisutnost Kovčega u Dagonovom hramu pokazala je da je Izraelov Bog jači od neprijateljskih bogova.“ (1 Sam 4,7sl.).[145] Smrću Šaula, pobjedom Filistejaca i polaganjem Šaulovog oklopa i oružja u Dagonov hram, u kuću njihovih bogova, Filistejci pokazuju da je njihov bog Dagon jači od Boga Izraela, Jahve. Ovaj događaj kroničar ne tumači Jahvinom slabošću, nego poniženjem i nesposobnošću grješnog Šaula. Naime, u poglavlju o Šaulu kroničar je preuzeo deuteronomistički opis o odsječenoj Šaulovoj lubanji u Dagonovom hramu čime pokazuje Šaulovu kaznu i sramotu radi grijeha koji je

[143] Usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj.*, str. 200. Ovo djelo navodi T. S. IM, *nav. dj*., str.36.
[144] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 36.
[145] Usp. R. MOSIS, *nav. dj*., str. 25.

počinio. Ovo je bila zaslužena kazna jednog kralja kao što je bio Šaul jer nije pitao za Kovčeg Božji (1 Ljet 13,3). Kroničar u sljedećim redcima pokazuje kako je ova Šaulova sramota samo nužna posljedica njegovog grijeha i potvrda kako ovakav Šaul nije više mogao biti izraelski kralj (1 Ljet 13sl.), te su on i njegova dinastija morali umrijeti kako bi jedan drugi kralj, poput Davida, mogao preuzeti Izraelsko Kraljevstvo (1 Ljet 10,14).[146]

Neki redci Prve knjige Ljetopisa točno odgovaraju predlošku, no u nekima kroničar malo mijenja riječi (usp. 1 Ljet 10,8 = 1 Sam 31,8). U r. 9 desetog poglavlja Prve knjige Ljetopisa tema i brojčane jedinice ostaju iste kao u predlošku, ali je ukupna slika, koju donosi kroničar, drugačija. Formlacija u r. 9 nije posve jasna jer umjesto jednoznačne obavijesti u predlošku *Oni mu odsjekoše glavu i skidoše s njega oružje* (1 Sam 31,9), kroničar ima *uzeše mu glavu i oružje* (1 Ljet 10,9). Ovdje nije izričito govor o odsijecanju glave, ali se nekako podrazumijeva. U drugoj točki upotrijebio je riječ *bogovi* u smislu filistejskih bogova, što dolazi i u Prvoj knjizi o Samuelu (1 Sam 5,21). U pravilu kroničar ne upotrebljava pejorativne nazive za neprijateljske bogove i nema zapreke da ih on nazove imenom ili označi kao *bogovi*.[147] Kroničar nadomješta ime *Aštarte* u Prvoj knjizi o Samuelu s *njihovi bogovi* u Prvoj knjizi Ljetopisa (usp. 1 Sam 31,10a i 1 Ljet 10,10a) i *zidove Bet Šana* u Prvoj knjizi o Samuelu s *kuća Dagonova* u Prvoj knjizi Ljetopisa (usp. 1 Sam 31,10b i 1 Ljet 10,10b). Upitno je zašto kroničar odbacuje ime božice Aštarte, na što W. Rudolph pokušava donijeti razjašnjenje koje ne zadovoljava, tvrdeći da riječima *kuća Dagonova*, *krivobožačka vjera* i *neprijatelji Izraela* kaže „da je Judejcima, čiji je Bog odijeljen od svega stvorenja kao i od svake seksualnosti, takva božica morala biti posebno odurna i mrska“.[148] Ali kroničar je uzeo kasniju predaju teksta koja bez sumnje upućuje na Baalovo ime (Išbaal), koji, kao i ime Aštarte, može podsjećati na ritual seksualne plodnosti.

Kroničar namjerno ispušta mrtvog Šaula koji je bio na zidinama Bet Šeana iz religioznih razloga. Po deuteronomističkom zakonu obješeni mrtvac onečišćuje zemlju[149] što treba imati na umu i kod kroničareva opisa noćnog marša ljudi od Jabeša do gore Gilboe gdje je poražen Šaul i njegova vojska (usp. 1 Sam 31,11sl.). U ostajanju trupala Šaula i njegovih sinova preko noći na popришту kroničar je vidio prekršaj Božje zapovijedi, jer se mrtvi ljudi

[146] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 38.
[147] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 233.
[148] Pnz 21,22sl.
[149] G. v. RAD, *nav. dj.*, str. 60: „Da se radi o čistoći zemlje, vidi se iz toga jer se zločin sa Šaulovom glavom dogodio izvan Izraela.“ Ovo djelo navodi T. S. IM, *nav. dj.*, str. 39.

trebaju pokopati (Pnz 21,22; Jš 8,29; 10,26). Zato on opisuje isti događaj tako da su ljudi iz Jabeša odmah maknuli trupla s mjesta poraza. Drugi razlog takvog prikaza događaja je kroničareva težnja da svojim čitateljima dozove u sjećanje boravak Kovčega saveza u Dagonovom hramu čije ime kroničar upotrebljava. Filistejci su Šaulovu glavu izložili tamo gdje je Kovčeg saveza pobijedio Dagona kada su Filistejci zbog pošasti morali vratiti Kovčeg saveza. Izraelci su se dobro sjećali toga događaja. Tim događajima htio je još jače istaknuti Šaulov grijeh i kaznu i zatim suprostaviti pobjedu Jahve nad Filistejcima u kasnijim Davidovim ratovima protiv Filistejaca sa Šaulovim poniženjem.[150]

Deseto poglavlje koje govori o Šaulu istrgnuto je iz svojeg izvornog konteksta i zato mu manjka teološki okvir. Zato r. 13-14 nadopunjuju ovaj okvir, ali ne povezuje to proročki, nego kao zaključnu vrijednost. Ovi redci sadrže tri stvarnosti:

1) Šaulova smrt događa se po Božjem zahvatu untrag (stoga ga je Jahve udario)

2) Šaul je umro po kazni za svoje grijehe (zbog svoje nevjere), jer nije provodio Božje zapovijedi, jer je bajačicu pitao za savjet, umjesto da je direktno pitao Jahvu za savjet.

3) neposredno po Šaulovoj smrti Bog prenosi kraljevstvo na Davida.[151]

Značajno je da kroničar dodaje ta dva reda u odnosu na svoj predložak koji tu i završava (usp. 1 Ljet 10,13-14 i 1 Sam 31,12). Da bi netko bio vjeran Jahvi, mora se držati dvaju vrijednosti: držati Jahvine zapovijedi i pitati Boga za savjet. Postoji još jedna stvar u kojoj je Šaul iznevjerio Jahvu što spominje kroničar preko Davidovih usta: netraženje Kovčega Božjeg za Šaulovih dana (1 Ljet 13,3). David će biti taj koji će sve to ispraviti. Kroničar u tim redcima iznosi negativno Šaulovo djelovanje, samo tu pozitivnu stvarnost iznosi na negativan način.[152] David je taj kralj koji će to ispuniti. Sada se postavlja pitanje je li kroničar u Davidu našao te vrijednosti ili je David bio samo protagonist za te vrijednosti. Čini se ipak da David nije za kroničara vrijednost sama po sebi, nego David postaje idealan, jer izvršava zapovijedi i uspostavlja Jahvin kult. Nasuprot Davidu, Šaul je zbog svoje nevjere odbačen i oduzeto mu je kraljevstvo.

[150] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 39.
[151] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 235.
[152] Ovdje imamo antipode, suprotnosti: iznevjerio se Jahvi – biti vjeran Jahvi; nije držao zapovijedi – držati zapovijedi; pitati bajačicu za savjet – pitati Jahvu za savjet. Svaka ta negativna točka ima svoju suprotnu vrijednost.

2.3.2. Razlog Šaulove smrti – Šaulov grijeh

Kroničar o Šaulu kao Davidovom prethodniku donosi samo 25 redaka (1 Ljet 9,35-10,14) čiji kraj otkriva razlog Šaulove smrti (1 Ljet 10,13-14). Kroničareva teološka refleksija koju donosi na temelju Šaulove smrti manjka u predlošku (usp. 1 Ljet 10,13 i 1 Sam 31). U tim redcima prepoznaje se razlog zašto je kroničar preuzeo poglavlje o Šaulu i što on misli o Šaulovoj smrti; njegov grijeh opisuje općenito, dok u r. 13 ističe svoju vrijednosnu dogmu tvrdeći *tako je umro Šaul zbog svoje nevjere, koju je počinio protiv Jahve.*[153] Kroničar traži uzrok Šaulove smrti u njegovoj nevjeri prema Jahvi, te u tom kratkom dodatku slijedi konkretno upozorenje za tri Šaulova grijeha (r. 13b-14a).[154] Kroničar primjećuje da Šaul nije držao Jahvinu riječ (r. 13) i upozorava na dva Šaulova propusta. No, potrebno je vidjeti dva mjesta iz Knjige o Samuelu koja imaju paralelu s kroničarem. Prvi Šaulov propust je da je sâm prinio žrtvu paljenicu (1 Sam 13,5-14) i drugi propust je da nije izvršio kaznu na Amaleku i na svemu što je imao (1 Sam 15,1-35). Šaulova nevjera ima odlučujuću ulogu prema kroničarevom shvaćanju Prve knjige o Samuelu (1 Sam 13,13sl. i 15,11.23.26.). Ta dva Šaulova propusta imaju za cilj odbacivanje Šaula i prijenos njegovog kraljevstva na Davida. Kroničar koristi ove dvije izjave: *Ludo si radio… a sada se tvoje kraljevstvo neće trajno održati. Jahve je potražio sebi čovjeka po svome srcu i odredio ga za kneza nad svojim narodom, jer ti nisi održao što ti je Jahve zapovijedio* (1 Sam 13,13sl.), te: *Ti si odbacio Jahvinu, riječ izato je Jahve odbacio tebe da ne budeš više kralj nad Izraelom… Danas ti je Jahve otkinuo kraljevstvo nad Izraelom i dao ga tvome susjedu koji je bolji od tebe* (1 Sam 15,26-28). Možemo zaključiti da se Šaul u oba slučaja nije držao riječi Jahvine. Kod ove dvije perikope u Knjizi o Samuelu postoji sigurna paralela s desetim poglavljem Prve knjige Ljetopisa. Zato je velika vjerojatnost da je kroničar oba pojma preuzeo od njih.[155]

Treći grijeh Šaula je razgovor s bajačicom, *Pitao je za savjet bajačicu, a nije pitao Jahvu* (r. 13c), gdje nedvojbeno kroničar misli na Šaulovo pitanje mrtvoga duha po ženi u En Doru (usp. 1 Sam 28). Kroničar je imao namjeru u tim redcima iznijeti kratko, ali konkretno tri Šaulova glavna grijeha (usp. 1 Ljet 10,13-14a). Ta tri grijeha uzrokuju dvije posljedice:

[153] Usp. K. KOCH, Das Verhältnis von Exegese und Vekündigung anhand Chroniktextes, u: *ThLZ, 90* (1965.), str. 663. Riječ *nevjernost* je *ključna riječ*. Susrećemo je u Starom zavjetu ukupno na 64 mjesta, a od toga 24 puta u kroničarskom povijesnom djelu.
[154] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 40.
[155] R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 34 tvrdi da kroničar nije imao pred očima jedan ili više pojedinačnih Šaulovih prijestupa. Ali tada nastaje problem, jer osim tih dviju perikopa nema ništa u deuteronomističkoj Šaulovoj povijesti što bi odgovaralo 1 Ljet 10,13b.

Šaulovu smrt i prijenos Izraelskog Kraljevstva na Davida. Kroničar je postigao svoj cilj s dodatkom u redu 14b: „zato ga je ubio i prenio kraljevstvo na Jišajeva sina Davida.“ To je ujedno cilj i smisao poglavlja o Šaulu.[156]

Što se tiče Šaulovog držanja, kako se nalazi u Prvoj knjizi Ljetopisa, u prvom redu nije to pitanje vanjske politike, nego se radi o vjernosti Bogu otaca (1 Ljet 10 i 1 Ljet 5,25). To je pozitivna suprotnost u odnosu na to kako se držao Šaul.[157] Izvještajem o Šaulu (usp. 1 Ljet 10) i isticanjem suprotnosti između Davida i Šaula kroničar priprema pozornicu za nastup Davida kao kralja u izraelskoj povijesti. R. Mosis smatra da kroničarevo poglavlje o Šaulu može stajati samo neovisno o daljnjoj Davidovoj povijesti.[158] Kao što se vidi, poglavlje o Šaulu je usko povezano sa sljedećim poglavljima koja govore o Davidu,[159] odnosno kroničarevo poglavlje o Šaulu može se ispravno razumjeti jedino ako se čita u povezanosti sa sljedećim poglavljima o Davidovoj povijesti koju on donosi. Već u poglavljima o Šaulu kroničar pokazuje zanimanje za Davida ispuštajući nešto od svoga predloška, mijenjajući pojedinosti i stvarajući svoje vlastitosti kako bi izbjegao sve što bi moglo zatamniti pozitivnu Davidovu sliku. Šaul je u 10. poglavlju Prve knjige Ljetopisa jasno suprotstavljen Davidu. Kroničar iznosi jednak model, ali pozitivan za sliku o Davidu pažljivo pripremajući Davidovu pretpovijest i tako otvarajući put za Davidov nastup (1 Ljet 11-29).

U desetom poglavlju Prve knjige Ljetopisa pojavljuje se sintagma *tražiti Jahvu*. To ustvari pripada u Jahvin kult koji ima vlastiti odnos prema Izraelskom Kraljevstvu tako da je Jahvin kult važan temelj za Izraelsko Kraljevstvo. Izraz *tražiti Jahvu* predpostavlja neke radnje koje će izvesti David: donijieti Kovčeg Saveza u Jeruzalem i staviti ga u Hram koji će izgraditi Salomon i u tom Hramu vršiti će se kult koji je jedini pravi način štovanja Jahve. Uočljiva je značajna uloga pripovijedanja o Kovčegu u poznatoj epizodi propasti Šaulove kuće i osvajanja Jeruzalema.[160] Kroničar iznenađujuće brzo razvija temu od predanih elemenata Kovčega, Hrama i Jeruzalem i to na način kao da nije ni bilo govora o Šaulu i njegovom kraljevstvu. U jedanaestom poglavlju Prve knjige Ljetopisa već će spomenuti Jeruzalem, tj. Jebus i njegove dijelove poznate kao *Davidov grad*, dok je Joab gradio *preostali dio grada* (1 Ljet 11,4.7.8). Sve je već gotovo pripremljeno, ali nedostaje još samo jedno: *kuća par excellance*, naime Hram. Ovdje je već u temelju prisutan Bog sa svojim Kovčegom.

[156] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 41.
[157] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 331.
[158] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 19.
[159] Usp. P. WELTEN, Lade – Tempel – Jerusalem. Zur Theologie der Chronikbücher*:* Textgemäß, u: A. H. J. GUNNEWEG, – O. KAISER (ur.), *Aufsätze und Beiträge zur Hermeneutik des Alten Testaments*, Göttingen, 1979., str. 171.
[160] Usp. T. WILLI, *nav. dj.*, str. 330.

Neće stoga trebati David za Hram sve pripremiti i Salomon graditi, zato da bi Bog došao na zemlju k svojem narodu, nego obrnuto, jer je Bog već prisutan u stvarnom životu svoga naroda u Davidovom vladanju, i zato dolazi do gradnje Hrama. David se pojavljuje već na samom početku kao karizmatični i autorizirani kralj i jedini koji će poslije Šaulovog poraza opet okupiti raspršeni cijeli Izrael (1 Ljet 10-13). David će u Jeruzalemu pripremiti službu u svojem budućem Hramu (usp. 1 Ljet 17-20).[161] Šaul u tome nije uspio, a David je uspio. U Davidovoj povijesti, koja dalje slijedi, kroničar ističe dva glavna interesa koji uvijek idu zajedno: kraljevstvo i jeruzalemski kult (1 Ljet 11-29). Iz toga proizlazi da je deseto poglavlje Prve knjige Ljetopisa kroničarev uvod za cijelu Davidovu povijest.[162]

[161] Usp. T. WILLI, *nav. dj.*, str. 332-333.
[162] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 42.

3. DAVIDOVA POVIJEST

3.1. Davidov uspon na prijestolje - David postaje kralj nad čitavim Izraelom

Kroničar je na kraju pripovijesti o Davidu oblikovao svoj vlastiti epilog na temelju Prve knjige o Kraljevima (1 Ljet 29,26-30 i 1 Kr 2,10-12).[163] Postoji razlika između devetog i desetog poglavlja Prve knjige Ljetopisa. Deveto poglavlje smatra se svršetkom *genealoškog predvorja* kroz koje kroničar želi što prije doći do Davida i na to deveto poglavlje naslanja se deseto poglavlje koje nastavlja povijesno pripovijedanje o Davidu.[164] Kratki prikaz kralja Šaula i njegove dinastije, tj. sažeta Šaulova povijest, uvod je, odnosno vodič prvom velikom i glavnom dijelu kroničarevog povijesnog prikaza, tzv. *Povijesti kralja Davida*.[165]

Za razliku od Knjiga o Samuelu i o Kraljevima, središte pažnje u Knjigama Ljetopisa nije na Davidu, niti na njegovoj krunidbi, nego na načinu na koji David već odavno spremno kraljevstvo prihvaća i ostvaruje. David izvršava dva zadatka koja se odnose na Izrael: on je predodređen da Izrael okupi izvana i iznutra ga spoji sa svojim poslanjem, izgradnjom svetišta. Izraelski narod koji je sastavljen od dvanaest plemena predstavljenih u građanskim listama oživljuje pod Davidom, dobiva svoj oblik i postaje svjestan svoje zadaće. To je i glavna tema u Prvoj knjizi Ljetopisa, od 11. do 16. poglavlja. Kroničar postiže cilj svojega pisanja putem odabranih odlomaka starije tradicije koja se nalazi u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima, i koje prilagođava svojoj namjeri kroz neznatne izmjene kao i kroz veće samostalne jedinice.[166]

Što se tiče Izraela, za kroničara je idealna cjelina *čitav Izrael*. Kroničar započinje svoje pripovijedanje o Davidu s njegovim ustoličenjem u Hebronu na što već ranije upozorava (1 Ljet 10,14b).[167] Jedanaesto poglavlje započinje izvještajem o Davidovom kraljevstvu i njegovim usponom na prijestolje (1 Ljet 11,1-3) čiji prvi dio preuzima neznatno mijenjajući iz Druge knjige o Samuelu (2 Sam 5,1-3). Usprkos literarnim sličnostima oba teksta, njihov izričaj je različit, kod kroničara se primjećuje svjesno i umjetničko strukturiranje. Uzrok je u različitim literarnim i povijesnim pretpostavkama koje se očituju tako da po Drugoj knjizi o

[163] U tekstu iznenada započinje jedna nova cjelina.
[164] S. GEORG, *nav. dj.*, str. 237.
[165] S. GEORG, *nav. dj.*, str. 237.
[166] Usp. T. WILLI, *nav. dj.*, str. 10.
[167] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 42-43.

Samuelu David biva pomazan za kralja nad čitavim Izraelom, nakon čega je on vladao sedam dugih godina samo nad Judom (usp. 2 Sam 5,1-3). Kroničar opisuje Davida koji kraljuje nad cijelom zemljom. Tekst 11. poglavlja Prve knjige Ljetopisa obuhvaća sjedište u Hebronu, Davidov dolazak na prijestolje i popis njegovih junaka koji ga podupiru (1 Ljet 11,1-47). Poslije toga ide unatrag, u bližu prošlost te spominje muškarce koji su iz Siklaga došli k Davidu (1 Ljet 12,1-8) i ide opet u dalju prošlost spominjući dolazak muškaraca koji su se njemu priključili u tvrđavi (1 Ljet 12,9-19). Kroničar objašnjava da dolaze opet k Davidu u Hebron stepenicu po stepenicu: preko Siklaga (1 Ljet 12,20-23) do sakupljenih postrojbi u Hebronu (1 Ljet 12,24-39). Ovo pričanje završava tamo gdje je i počelo, a to je kod slavlja u Hebronu (1 Ljet 12,40-41). Iz njegovog zapažanja može se vidjeti da će se obistiniti i ostvariti odnos prema sadašnjosti (1 Ljet 11,10 i 12,23).[168]

Davidovo uzdignuće nad čitavim Izraelom događa se tek poslije ubojstva Išabaala, sina Šaulova. Kada je riječ o *svim Izraelskim plemenima* koja su došla k Davidu u Hebron, radi se samo o sjevernim plemenima i njihovom uvjeravanju da su oni od Davidovog *mesa i kosti*. David potom s njima zaključuje savez u Hebronu. Za razliku od Prve knjige o Samuelu Davidov uspon na kraljevsko dostojanstvo kod kroničara je posve novi dodatak, koji slijedi neposredno poslije Šaulove smrti u porazu na Gilboi u 10. poglavlju. Kroničar ne poznaje Davidovo vladanje samo nad Judom, nego prilagođava odlomak novom kontekstu (usp.1 Ljet 11,1) i donosi nekoliko tekstualnih promjena sa značajnim mijenjanjem koje ide od *sva izraelska plemena* prema *čitav Izrael*. Ovo kroničarevo isticanje *čitavog Izraela* leži na činjenici da Davidovo kraljevstvo od početka obuhvaća čitavi Izrael.[169] Važno je značenje ove promjene, koja nije u negativnom smislu i vidi se u napuštanju izraza na ovom mjestu *sva izraelska plemena* i stavlja izraz *čitav Izrael*. Ovaj izraz nalazi se kod kroničara, na mjestima koja su paralelna s drugim biblijskim knjigama (2 Ljet 6,5 // 1 Kr 8,16 // 2 Ljet 12,13 // 1 Kr 14,21; 2 Ljet 33,7 // 2 Kr 21,7), kao i na takvim mjestima koja nemaju paralela u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 27,16.22; 29,6; 2 Ljet 11,16). Značajnija je promjena u pozitivnom smislu u isticanju izraza *sva izraelska plemena* koji je povijesni temelj za Davidovo kraljevstvo.[170]

Literarno jedinstvo jedanaestog i dvanaestog poglavlja ima jedinu temu, Davidov uspon na prijestolje. Gradnja i sadržaj ovih poglavlja pokazali su kako je narod odvažno stajao uz Davida i njegov uspon na kraljevsko dostojanstvo.[171] Po tome se ispunila riječ Božja dana Izraelu. Osim toga, ova poglavlja naglašavaju jedinstvo vojske i veličinu Davidovih

[168] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 241.
[169] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 247.
[170] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 247.
[171] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 44.

postrojbi kod njegovog stupanja na prijestolje. Elementi ove tekstualne cjeline potječu iz različitih izvora, a drže se zajedno u primjedbama koje je stavio kroničar. On je tako dobro promijenio, kako biblijsku, tako i izvanbiblijsku građu, prerađujući postojeći sadržaj, a novo značenje daje novi kontekst.[172]

Kroničar je od početka predstavio Davida kao kralja *nad čitavim Izraelom*. Da bi postigao taj svoj cilj, on se udaljio od svojeg predloška petog poglavlja Druge knjige o Samuelu. Da bi kroničar ova poglavlja obradio, on prelazi preko prva četiri poglavlja Druge knjige o Samuelu, mijenja svoj predložak i kritizira ga. Sljedeći su postupci i razlozi:

1. ispuštanje prva četiri poglavlja jer taj tekst govori samo o Davidu koji je najprije bio kralj samo nad Judom (usp. 2 Sam 2,4), a Išbaal je u isto vrijeme bio kralj nad Izraelom (usp. 2 Sam 2,8sl.) i još dugo se vodio rat između Šaulove kuće i Davidove kuće (2 Sam 3,1) što se ne slaže s opisom događaja u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 11,1sl.) prema kojoj se stječe dojam da se Izraelsko Kraljevstvo prenijelo od Šaula na Davida bez poteškoća i nevolja, te da između njih nije bilo važnih bitaka
2. mijenjanje petog poglavlja Druge knjige o Samuelu kao predloška za 11. poglavlje Prve knjige Ljetopisa: vrijeme vladanja (2 Sam 5,4) između Davidove intronizacije (2 Sam 4,1=1 Ljet 11,1-3) i zauzeća Jeruzalema (2 Sam 5,6-12=1 Ljet 11,4-9) premješta u Prvu knjigu Ljetopisa, redak 29,27 ispuštajući Judu koji se nalazi u Drugoj knjizi o Samuelu, redak 5,5 vjerojatno želi prikriti činjenicu da je kraljevstvo još bilo podijeljeno
3. korigiranje predloška - po Drugoj knjizi o Samuelu, redak 5,1, došla su *sva izraelska plemena*[173] k Davidu u Hebron, ali po Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 11,1, sakupio se *sav Izrael* tj. cjelina izraelskog naroda je došla k Davidu u Hebron.[174]

Kroničar upotrebljava još dva puta *sav Izrael* kod opisa Davidove krunidbe (1 Ljet 11,10; 12,39) bez predloška i u Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 28,4 (usp. 1 Ljet 21,1).[175] Za kroničara je *cijeli Izrael idealna cjelina*.[176]

On daje Davidu kraljevsku titulu u r. 3b (usp. 2 Sam 5,3b) i mijenja kako mu odgovara: u 1 Ljet 11,3a imamo hebrejski izraz umjesto *dođoše kralju...* je *...oko njega da ga*

[172] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 240-241.
[173] Ovdje se misli *sva plemena sjevernog kraljevstva*, a ne *sav Izrael*, tj. cjelokupni korpus svega Izraela.
[174] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 43.
[175] R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 144: „Objekt nabrajanja u 2 Sam 24,1 je Izrael i Juda, tj. oba su odijeljena i samo po personalnoj uniji su povezana u državu, dok kroničar govori u r.1 samo o Izraelu."
[176] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 50.

učine kraljem. To je zato jer za kroničara ne postoji dio kraljevstva u Hebronu. David u r. 3 još nije kralj. Isto tako u Prvoj knjizi Ljetopisa 14,3a on ispušta *nakon toga bio je on došao u Hebron* (usp. 2 Sam 5,13b) i dodaje: „ David je uzeo još žena u Jeruzalemu…" (1 Ljet 14,3), jer bi to moglo upućivati na rezidenciju samo jednog dijela kraljevstva. Kroničar povezuje Davidovu intronizaciju s obećanjem proroka Samuela u r. 30 (bez predloška) jer on dobro zna za Samuelovo obećanje u Prvoj knjizi o Samuelu (usp. 1 Sam 15,28 i 1 Sam 13,14; 28,17).[177]

Također, vrijedno je primijetiti podjelu građe unutar kompleksne literarne cjeline. Približno je iznio sadržaj iz biblijskih izvora, a zatim u zaključku sadržaj bez biblijskih paralela. Nadalje, promatranje načina pisanja pokazuje gdje se nalazi sadržaj s biblijskim paralelama (r. 10-21), a gdje su posebnosti kroničara (r. 22-29). Kod uspostave Davida za kralja nad čitavim Izraelom, glavna povijesna i pripovijedalačka točka nalazi se u sadašnjosti kroničara. Ova literarna jedinica sastoji se iz sljedećih dijelova:

1. Davidov uspon na prijestolje u Hebronu (1 Ljet 11,1-3// 2 Sam 5,1-3)
2. osvajanje Jeruzalema (1 Ljet 11,4-9// 2 Sam 5,6-10)
3. lista Davidovih junaka koji su došli u Hebron i njihova djela (1 Ljet 11,10-41a// 2 Sam 23,8,31; i 11,41b-47)
4. lista ljudi koji su došli k Davidu u Siklag (1 Ljet 12,1-8)
5. ljudi iz plemena Gada, koji su došli k Davidu na svečanost (1 Ljet 12,9-16)
6. ljudi iz Jude i Benjamina, koji su došli k Davidu na svečanost (1 Ljet 12,17-19)
7. ljudi iz Manaše koji su došlil u Siklag (1 Ljet 12,20-23)
8. zajedništvo postrojbi koje su došle u Hebron (1 Ljet 12,24-39)
9. svečanost u Hebronu (1 Ljet 12,40-41).[178]

Kroničar iznosi pojedine elemente retrospektivno izbjegavajući svaku sumnju da je David vladao samo nad jednim dijelom kraljevstva, nego je od početka predstavljen kao kralj čitavog Izraela. Time je htio pokazati da poslije Šaulove smrti više nema mjesta za Šaulove nasljednike u povijesti Izraela (usp.1 Ljet 10,6). S druge strane, David i njegovi nasljednici jedini su predstavnici cijelog Izraela. Ovaj cjelokupni Izrael imao je udio u pomazanju Davida za kralja (1 Ljet 11,1sl.), a i isto tako u osvajanju Jeruzalema (1 Ljet 11,4-9) i na prijenosu Kovčega (1 Ljet 13,1sl.). Ova idealna cjelina *(sav Izrael)* pod Davidom bila je za kroničara idealni model za poslijesužanjsku ponovnu uspostavu davidovskog kraljevstva. Davidovi nasljednici nisu trebali biti samo vladari nad Judom, nego nad cijelim Izraelom, kao u

[177] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 44.
[178] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 241.

Davidovo vrijeme. Iz gore rečenoga proizlazi da ovdje prevladava istaknuta riječ *sav* Izrael i ona je uvod i zaključak Davidove povijesti. Kroničareve razloge opisivanja upravo ovakvog Izraela možemo naći u poslijesužanjskom vremenu kada više nije bilo izraelskog kralja u jednoj maloj zemlji.[179] Kroničar je opisao upravo takav cijeli Izrael u idealnim granicama u Davidovo vrijeme. Najrazumljivije je da je to projiciranje želja kroničara i njegovih suvremenika koje dolazi iz duha jednog vremena koje čeka davidovskog kralja, nekoga tko bi mogao ostvariti ideal Davida. Kroničar je imao interes idealnih granica koji je odgovarao granicama obećane zemlje (usp. 1 Ljet 28,8; 22,18; 2 Ljet 20,7; Neh 9,7sl., 23sl.).[180]

Iako David kod kroničara ima veliku ulogu i oslikan je idealistički, ipak ga ne želi toliko uzdići i pripisati mu svu slavu. Samo Davidovo krunjenje pokazuje vrhunski interes za Davida kojega kroničar ipak stavlja u svoj koncept - učiniti Jeruzalem glavnim gradom i središtem cijelog Izraela, gdje će biti izgrađen Hram u koji će donijeti Kovčeg saveza.

3.2. Osvajanje Jeruzalema

Jeruzalem je bio glavni grad Jebusejaca (Jš 15,63) prije nego ga je osvojio David. Grad je bio u brdovitom dijelu Benjaminovog plemena (Jš 18,28). Benjaminovo pleme nije moglo protjerati Jebusejce iz Jeruzalema (Suci 1,21).[181] David je jako želio što prije zauzeti Jeruzalem iz više razloga kako bi postao glavni grad Izraela i, još važnije, kako bi David u njemu pripremio sve za gradnju Hrama i uspostavio kult i njemu pripadajuće službe. Davidu je to, poslije krunjenja, prva zadaća i prvi posao. Kroničar čini razliku od predloška jer je između krunjenja Davida (usp. 2 Sam 5,1-3) i zauzeća Jeruzalema (usp 2 Sam 5,6sl.) stavio cijelo vladanje Davida u Hebronu i Jeruzalemu ne želeći izdvojiti vrijeme Davidovog vladanja u Hebronu iz ovog konteksta i premjestiti na kraj Davidove povijesti (usp. 1 Ljet 29,27). Razlozi tog postupka su želja da Judino kraljevstvo nikako ne bude podijeljeno jer David je po izvještaju u Drugoj knjizi o Samuelu u Hebronu kraljevao samo nad Judom bez izraelskih plemena sedam i pol godina, a nad čitavim Izraelom 33 godine (2 Sam 5,4-5), te

[179] Usp. J. BRIGHT, *A History of Israel*, London, 1972., str. 366-378.
[180] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 47.
[181] H. W. HERTZBERG, *Die Bücher Josua, Richtr, Ruth*, Göttingen, [4]1969, str. 150. Tradicija kaže da je svatko u Izraelu znao da je David prvi stanovao u gradu i da je on do tada bio u jebusejskim rukama (2 Sam 5).

želja da pokaže kako je David, odmah po usponu na prijestolje, započeo osvajanje Jeruzalema.[182]

Opis zauzimanja Jeruzalema u Prvoj knjizi Ljetopisa odgovara Drugoj knjizi o Samuelu, ali s brojnim odstupanjima (usp. 1 Ljet 11,4-6 i 2 Sam 5,6-8). Tekst u Drugoj knjizi o Samuelu sadrži nekoliko najčuvenijih *cruces interpretum*. Glavna poteškoća leži u redcima gdje se postavlja pitanje što znači riječ *kanal*, *prorov* i kakvu ulogu igraju *slijepi i kljasti* (2 Sam 5,8). Kroničarev tekst ne sadrži ove detalje. Davidove riječi ovdje su stavljene u jednostavnu izjavu i odnose se na Joabov postupak u kojem se Joab prvi popeo na Sionsku tvrđavu i postao vrhovni knez. Kroničarev opis zauzimanja Jeruzalema, a posebno sionske tvrđave mnogo je jasniji i ublažen u odnosu na deuteronomistički opis.[183]

Deuteronomistički opis duljine vremena između Davidovog uspona na prijestolje i zauzeća Jeruzalema mnogo je dulji, ali više odgovara povijesnoj stvarnosti nego kroničarev opis, jer je David duže vrijeme vladao Jeruzalemom iz grada Hebrona. M. Noth je mišljenja da je David započeo osvajanje Jeruzalema dvije godine poslije svoje krunidbe nad čitavim Izraelom u Hebronu.[184] Kod kroničara, događaji Davidovog uspona na prijestolje i zauzimanje Jeruzalema slijede neposredno jedan poslije drugog, te stoje u posebnom odnosu, čime kroničar preuređuje već postojeći izvještaj koji se nalazi u Drugoj knjizi o Samuelu. Takvim opisom događaja kroničar pokazuje svoju sliku Davida kojemu je prvi posao poslije krunjenja zauzeće Jeruzalema da bi postao glavni grad čitavog Izraela. On je imao dobar i uvjerljiv razlog takvog postupanja jer prikazuje Davida koji odmah, bez odugovlačenja, poslije svoje krunidbe polazi osvajati Jeruzalem. David je osvojio grad u kojem je trebalo graditi Hram (1 Ljet 21). On je pokazao veliki interes za uspostavu jeruzalemskog kulta. Davidovo zauzimanje Jeruzalema i zauzimanje za kult u Hramu je pokazatelj da je on ispravno radio.[185]

Paralelna usporedba oba teksta iz Knjiga Ljetopisa i o Samuelu otkrivaju redakcijsku tehniku kroničara. On strogo čuva redoslijed događaja koji je u predlošku, preuzima čitave odlomke od riječi do riječi ili s manjim preinakama, tek ponešto ispušta. Sljedeći odlomak Prve knjige Ljetopisa potječe iz Druge knjige o Samuelu od riječi do riječi upravo u ovom redoslijedu: „David…krene na Jeruzalem…protiv Jebusejaca, koji su živjeli u onoj zemlji. Oni poručiše Davidu: nećeš ući ovamo. Ipak David osvoji Sionsku tvrđavu, to jest Davidov grad. David reče. Tko god pobije Jebusejce… David se nastani u tvrđavi.“ (usp. 1 Ljet 11,4-9 i 2 Sam 5,6sl.). Taj karakterističnu način rada, posebno ispuštanja, potvrđuje da je to

[182] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 47.
[183] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 249.
[184] Usp. M. NOTH, *Geschichte Israels*, Göttingen, 1976., str.176.
[185] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 48.

kroničarevo djelo jer je izvor u Knjizi o Samuelu dosta nejasan. Postavlja se pitanje je li kroničar htio pojasniti to pripovijedanje ili je htio polemizirati sa svojim predloškom, primjerice kod ispuštanja izraza *kljasti i hromi* iz predloška.[186]

Iz kroničarevog opisa zauzimanja grada Jeruzalema uočljive su tri stvari:

a) čitav Izrael sudjeluje u osvajanju Jeruzalema,
b) promjena naziva grada Jebuz, odnosno davanje novoga imena: Jeruzalem,
c) važnost vojskovođe Joaba u zauzimanju i obnovi Jeruzalema.

Umanjeno je značenje grada kao Davidove osobne svojine, i to je drugačije nego u petom poglavlju Druge knjige o Samuelu.

Kroničar započinje pripovijedanje riječima: „David i čitav Izrael išli su na Jeruzalem“, za razliku od Druge knjige o Samuelu gdje stoji: „David krene s ljudima na Jeruzalem.“ (2 Sam 5,6). Svi komentari Knjiga Ljetopisa upućuju na ove promjene koje se odnose na namjeru kroničara. David je bio kralj nad čitavim Izraelom i osvajanje Jeruzalema poduzeo je u ime čitavog naroda. Širenjem izraelskih granica na Jeruzalem kroničar je sve pripremio za prijenos Kovčega.

3.3. Prvi i Drugi prijenos Kovčega

3.3.1. Prvi prijenos Kovčega

Kod većine istraživača navode se dva prijenosa Kovčega Božjeg. Međutim, da bi Kovčeg došao na svoje stalno mjesto i na ono mjesto iz kojeg nema daljnjeg premještanja, postoje tri prijenosa Kovčega. Možda se ne može treće premještanje Kovčega nazvati prijenosom, ali je sigurno da put Kovčega nije završen kada je donesen iz Obed-Edomove kuće u Jeruzalem pod šator. Poslije je Salomon izgradio Hram i tada slijedi svečani prijenos Kovčega iz Šatora u Hram, zato možemo reći da je Kovčeg Božji prešao put iz Kirjat Jearima do Obed-Edomove kuće i iz Obed-Edomove kuće do Jeruzalema u šator gdje je boravio do

[186] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 259.

svečanog prijenosa u novoposvećeni i novoizgrađeni Hram u Jeruzalemu za vrijeme Salomona.

Dio o Prvom prijenosu Kovčega sadrži dva duljinom teksta nejednaka dijela što prikazuje sljedeća tablica.

Tablica 7. Prikaz duljine teksta o Prvom prijenosu Kovčega.

1)	13,1-4	Uvod	
2)	13,5-14	vlastito djelovanje	
		13,5-6	prijenos za Kirjat Jeaarim
		13,12-14	postavljanje Kovčega u kuću Obed-Edoma.[187]

Tekstovi od trinaestog do sedamnaestog poglavlja sačinjavaju literarnu jedinicu s jednom jedinom središnjom temom: druga etapa pretvaranja Jeruzalema u političko i religiozno središte Izraela. Tekst započinje prijenosom Kovčega iz Kiriat-Jearima za Jeruzalem i završava Božjim obećanjem da će se u Jeruzalemu smjestiti Kovčeg Božji i učvrstiti Davidova dinastija. Oko ove tematske središnje točke kroničar uređuje novu literarnu cjelinu spajajući, što je za njega inače karakteristično, različite elemente u jednu novu cjelinu. Kroničar u novoj cjelini donosi različite elemente. Neki elementi potječu iz biblijskih izvora, pretežno Druge knjige o Samuelu, dok druge vjerojatno crpi iz nama nepoznatih izvora, te neke elemente stvara sâm. Već postojeće dijelove, biblijske i izvanbiblijske izvore, nanovo obrađuje i stavlja u jedan novi povijesni i teološki okvir, čime ista građa, stavljena u novi kontekst, dobiva svoj novi smisao. Trinaesto poglavlje opisuje prvi pokušaj da se prenese Kovčeg u Jeruzalem i to poglavlje paralelno je s Drugom knjigom o Samuelu (2 Sam 6,2-11). Kroničar polaznu točku preuzima iz postojećeg teksta, no mijenja redoslijed. Naime, on svoj odlomak nastavlja neposredno na Drugu knjigu o Samuelu (2 Sam 5,6-10) i uvodi ga u Prvu knjigu Ljetopisa (1 Ljet 11,4-9). Opisi prijenosa Kovčega u Knjizi o Samuelu nalaze se ranije, a kod kroničara su stavljeni na drugo mjesto, kao zaključni kompleks, poslije Prve knjige Ljetopisa, redak 14,1sl., gdje su pod sjenom prvog pokušaja prijenosa Kovčega. Kroničar time postavlja novi povijesni i teološki redoslijed jer iz njegovog teksta proizlazi da je prijenos Kovčega Davidov prvi službeni čin kao kralja u Jeruzalemu. Svečani čin prijenosa Kovčega opisan je kao direktni nastavak svečanosti u Hebronu, iako je nesretni pokušaj Prvog

[187] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 72.

prijenosa Kovčega rezultirao neočekivanom tromjesečnom stankom. Za vrijeme ove vremenske stanke kroničar pripisuje Davidu niz radnji koje su u svojem izvoru prethodno opisane kao Prijenos Kovčega. Sara Japhet tvrdi da novi literarni poredak kod kroničara iznosi kronološke i povijesne netočnosti.[188] Nasuprot tvrdnji S. Japhet o povijesnoj i kronološkoj netočnosti odlomka moguć je zaključak o 15. poglavlju, redci 1-24, Prve knjige Ljetopisa kao kroničarevu originalu.[189]

Kako govori 6. poglavlje Druge knjige o Samuelu (2 Sam 6, 1- 2) prijenos Kovčega je u biti Davidova stvar jer odluka i provođenje potječe od njega, dok ostali ne igraju nikakvu ulogu, narod je samo prisutan:[190] „Jednoga dana David opet skupi svu izabranu momčad u Izraelu, trideset tisuća ljudi. Zatim David i sva vojska što je bila s njim krenu na put i odoše u Baalu Judinu da odande donesu Kovčeg Božji, što nosi ime Jahve Sebaota, koji stoluje nad kerubima.“ U središtu stoji David, njegova djela, osjećaji i govori: „Davidu bijaše žao što je Jahve udario Uzu, i on prizva ono mjesto Perez Uza, kako se zove i dan danas. Toga se dana David uplaši Jahve i reče u sebi: Kako bi mogao doći k meni Kovčeg Jahvin? Zato David ne htjede dovesti Kovčeg Jahvin k sebi, k sebi, u Davidov grad, nego ga otpremi u kući Obed-Edoma iz Gata.“ (2 Sam 6,8-10).

I prema predlošku u petom poglavlju Druge knjige o Samuelu David ima svoje ciljeve: zadobio je kraljevsko dostojanstvo i osvojio Jeruzalem (2 Sam 5,1-10), počinje graditi svoju palaču (2 Sam 5,11sl.), uzima još žena i rađa mu se još više sinova i kćeri (2 Sam 5,17-25).

Kroničar iste događaje opisuje drugačije: Davidova prva briga je prijenos Kovčega (= *tražiti Jahvu*; 1 Ljet 13,1sl.). David traži Jahvu nasuprot Šaulu koji nije mario za Kovčeg, odnosno nije tražio Jahvu. David je to učinio pošto je zadobio kraljevsko dostojanstvo i osvojio Jeruzalem (1 Ljet 11,1-12,41). Kroničar je postojeće 14. poglavlje Prve knjige Ljetopisa koje je paralelno s Drugom knjigom o Samuelu (2 Sam 5,1-25), umetnuo iza pripovijedanja o Prvom prijenosu Kovčega u 13. poglavlju Prve knjige Ljetopisa.[191] Kroničarev je očiti razlog ovakvog smještanja sadržaja 14. poglavlja iza Prvog prijenosa Kovčega izvještaj o događajima koji su *svjetovni poslovi*[192] čime ukazuje na Davidovu svetu brigu za Kovčeg kao prvu brigu poslije osvajanja Jeruzalema.[193] David je morao riješiti

[188] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 271.
[189] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 67.
[190] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 272.
[191] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 70.
[192] Ovaj izraz za događaje u 1 Ljet 14 upotrijebio je J. WELLHAUSEN, *Prolegomena zur Geschichte Israels*, Berlin, 1905., str. 169. Njega slijedi G. WILDA, *Das Königsbild des chronistischen Geschichtswerkes*, Bonn, 1959., str. 27.
[193] Usp. J. WELLHAUSEN, *nav. dj*., str. 169. Njega slijedi G. WILDA., *nav. dj.*, str. 27.

svjetske ili svjetovne poslove[194] prije nego je započeo svetu brigu za prijenos Kovčega. Na ovu tvrdnju J. Wellhausena odgovara R. Mosis tvrdeći da obje Jahvine pobjede nad Filistejcima nisu Davidov *posao*, nego Jahvin, jer bi tako Jahvini ratovi za kroničara bili *svjetovni* poslovi, kako proizlazi iz njegovog opisa drugih Jahvinih ratova. U ovom slučaju bi R. Mosis mogao imati pravo. Događaji (ratovi) u 14. poglavlju temelje se na Božjem zahvatu i pod Božjom su ingerencijom, te imaju važno značenje u Davidovoj i izraelskoj povijesti[195] Uz to, ti događaji traže prilično mnogo vremena i oni se nisu mogli dogoditi u vremenskom razdoblju od tri mjeseca. Tek kad bi David sve ove poslove riješio, mogao bi započeti prijenos Kovčega. Kroničar to nije mogao prihvatiti jer mu je Kovčeg bio vrlo važan. Događaji oko Davida (1 Ljet 14,1-7) i oba Jahvina rata (r. 8-17) imaju svoj smisao, važnost i svoje značenje za kroničarsku Davidovu povijest. U ovom opisu za kroničara je važno da prije svih drugih događaja započne s prijenosom Kovčega. Kroničar nije smio okrenuti sadašnji redoslijed u 13. i 14. poglavlju Prve knjige Ljetopisa, jer blagoslov Jahve mogao je doći na Davida i njegovu obitelj (1 Ljet 14,1-7) kada se ispune dva uvjeta: Prvi prijenos Kovčega i pobjeda nad Filistejcima. Prva knjiga Ljetopisa za kroničara je nezamisliva bez prijenosa Kovčega. Zapravo, može se reći da je kroničar događaje 14. poglavlja Prve knjige Ljetopisa stavio poslije 13. poglavlja ne samo zbog izvještaja o događajima *svjetovnih poslova*, nego da su i događaji u 14. poglavlju rezultat Prvog prijenosa Kovčega. Treći razlog kroničarevog micanja događaja je da bi mogao *cijeli Izrael* sudjelovati, jer je i prije sudjelovao na Davidovom krunjenju i kod zauzimanja Jeruzalema. Tako se narod, koji je boravio u svojim mjestima, okupio i imao udjela u prijenosu Kovčega.[196]

Zbrajanje razloga premještanja događaja u 13. i 14. poglavlju donosi:

a) kroničarevu želju isticanja da je to prva Davidova briga poslije zauzeća Jeruzalema
b) stav da tek po prijenosu Kovčega i pobjedom nad Filistejcima može doći blagoslov Jahve na Davida i njegovu obitelj. Tim je opisom kroničar htio pokazati da je David najprije vodio brigu za Kovčeg Jahvin i to mnogo više nego za svoje osobne stvari. David je vrijeme mogao potrošiti na druge poslove, ali se odmah poslije zauzeća Jeruzalema pobrinuo za prijenos Kovčega i za mjesto prebivanja Kovčega.[197]

[194] Ovaj izraz upotrijebio je J. WELLHAUSEN, *nav. dj.*, str. 169, i to za događaje u 1 Ljet 14. Slijedi ga G. WILDA, *nav. dj.*, str. 27.
[195] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 71.
[196] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 72.
[197] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 72.

David nije mogao potrošiti više vremena na osvajanje Jeruzalema zbog toga da bi i cijeli Jeruzalem i izraelski narod mogao sudjelovati u prijenosu Kovčega. Postoje razlozi da se prijenos Kovčega pojavljuje poslije zauzeća Jeruzalema. To je rezultat kroničareve zauzetosti za Kovčeg i Jahvin kult. Kroničar pokazuje veliku sklonost za Jahvin kult koji igra veliku važnost i u njegovom vremenu. Ovdje na vidjelo izlazi kroničareva teologija Kovčega. David je za kroničara idealan kralj, zato treba u djelo što prije provesti brigu za Kovčeg i njegov prijenos za Jeruzalem. Kroničar je pokazao veliku brigu za Kovčeg i to u vremenu u kojem Kovčega više nema.[198] To znači da kroničar Kovčeg upotrebljava kao simbol za Jahvin kult.[199] Iz toga možemo zaključiti da su svi Izraelci, a posebno David, osjećali veliku ljubav prema Kovčegu, tj. Jahvinom kultu. Zato je David njegov protagonist i u ovom slučaju model za pravo štovanje Jahve. U tom smislu kroničar postavlja Davida suprotno Šaulu u 10. poglavlju Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 10,13sl.). Šaul nije držao Jahvinu riječ i nije pitao za Jahvu (nije tražio Kovčeg). Kad je kroničar pisao Davidovu povijest, on je točno poznavao tamne strane Izraelove povijesti. On Davidovu sliku stavlja nasuprot onog kralja i onih Izraelaca koji nisu pitali ni marili za Kovčeg. Posebno se to odnosi na vladara kakav je bio Šaul i Izraelce koji nisu tražili Kovčeg, te su bili uzrok povijesti Izraela koja nije sveta. David je zato postavljen kao uzor za kroničareve suvremenike, za dolazeće generacije, a posebno za dolazeće davidovstvo.[200] Davidovstvo ovdje označuje sve Davidove nasljednike koji će se pojaviti tijekom izraelske povijesti. Ovdje to označuje Davidovog obećanog potomka koji će obnoviti jeruzalemski kult u Hramu.

Stoga se može reći da poglavlja 13-17 donose literarnu jedinicu s pojedinim središnjim temama, kao što su primjerice druga etapa pretvaranja Jeruzalema u političko i religiozno središte Izraela. Tekst stvara okvir i započinje prijenosom Kovčega iz Kirjat Jearima za Jeruzalem i završava Božjim obećanjem. Po prijenosu Kovčega ostvaruje se kroničareva nakana koja ima za posljedicu da se u Jeruzalemu učvršćuje Božja kuća i Davidova dinastija.

Becker tvrdi da poglavlja 13-16 koja donose prizore uspona Davida (1 Ljet 11,1-12,41) i zauzimanja Jeruzalema imaju samo pripravni karakter za prijenos Kovčega.[201] U ovim se poglavljima sa značenjem priprave za prijenos Kovčega ne radi o Davidu, nego o spremnosti Izraela da se odmah okupi oko Davida i pristupi prijenosu Kovčega (usp. 13,1-14; 15,1-16.43). Daljnji je cilj kroničara gradnja Hrama kao simbola potpunog obraćenja Bogu.

[198] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 43. Činjenica je da se Kovčeg izgubio prije babilonskog sužanjstva i poslije sužanjstva nema ponovnog postavljanja Kovčega.
[199] Usp. R. MOSIS, *nav. dj*., str. 54.
[200] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 73.
[201] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 63.

Tako postavljeni cilj služi kroničaru da može odstupiti od zacrtanog redoslijeda događaja koji su opisani u predlošku (2 Sam 5-6). Već u Prvoj knjizi Ljetopisa nalazi se zauzimanje Jeruzalema kao grada gdje će se graditi Hram, a što se nalazi već u Drugoj knjizi o Samuelu (usp. 1 Ljet 11,4-9 i 2 Sam 5,6-10). Jeruzalem je bio na dijelu zemlje koja je pripadala Benjaminovu plemenu (Jš 15,63), ali oni nisu mogli protjerati Jebusejce koji su vladali Jeruzalemom.[202] Kroničar stavlja prvi dio prijenosa Kovčega u Prvu knjigu Ljetopisa (1 Ljet 13,1-14) prema Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 6,1-11) i donosi prvu bilješku o Hiramu iz Tira (usp. 1 Ljet 14,1-2 i 2 Sam 5,11-12), o Davidovim sinovima (usp. 1 Ljet 14,3-7 i 2 Sam 5,13-16) i filistejskim ratovima (usp. 1 Ljet 14,8-17 i 2 Sam 5,17-25) poslije čega donosi obogaćeni izvještaj o Drugom činu prenošenja Kovčega za Jeruzalem (usp. 1 Ljet 15, 1-16.43 i 2 Sam 6,12-23). Čitajući 13. poglavlje Prve knjige Ljetopisa već od prvog redka čitatelj osjeća i naslućuje da se tek u Hebronu doznaje da je Jeruzalem cilj prijenosa.[203]

Trinaesto poglavlje prvo opisuje traženje za prijenos svetog Kovčega u Jeruzalem. Za Prvi prijenos Kovčega postoji paralela u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 6,2-11). Kroničar je preuzeo predložak teksta iz Druge knjige o Samuelu, ali je promijenio redoslijed i neke dijelove ispustio. U 13. poglavlju David vijeća, saziva izraelski zbor, te narod odluči da se Kovčeg prenese u Jeruzalem (1 Ljet 13,2-8). U Drugoj knjizi o Samuelu David je okupio trideset tisuća ljudi i ide zajedno s njima u Baalu Judinu da donesu Kovčeg (2 Sam 6,1-11). David je ovdje opisan kao Jahvino oruđe. To nije jedina mjera kojom kroničar želi umanjiti i oduzeti Davidu slavu ne želeći da se David slavi sâm sa svojom snagom koju je za sebe stekao, nego sve pothvate, koje je David poduzeo, pripisuje Jahvi. Kroničar te pothvate pripisuje i Davidu, njegovim zastupnicima izraelskog naroda ili čitavom narodu.[204] U Drugoj knjizi o Samuelu to je učinjeno samo općenito, ili događaje i pothvate pripisuje Davidu.

Kroničar opisom događaja stvara novi teološki i povijesni pogled (1 Ljet 14,1-17). Prvi prijenos Kovčega govori zapravo o prvom Davidovom službenom pothvatu poslije zauzeća Jeruzalema. Neuspjeh Prvog prijenosa Kovčega prouzročio je iznenadnu tromjesečnu obustavu prijenosa. Kroničar nema vremenskog odstojanja nego odmah Davidu pripisuje niz radnji poput zauzimanja Jeruzalema koje se u 11. poglavlju Prve knjige Ljetopisa pojavljuje kao sastavni dio nastupanja na vlast. Bez vremenskog odstojanja između Davidovog nastupanja na prijestolje i zauzimanja Jeruzalema kroničar odmah poistovjećuje prisutne na one *koji su preostali u svim izraelskim zemljama* (1 Ljet 13,2) s *onima svim preostalim u*

[202] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 47.
[203] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 63.
[204] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 54.

Izraelu (1 Ljet 12,39).[205] Teološki se može reći da je kroničar sve što se odnosi na Jeruzalem i Božji dom stavio na početak Davidovog vladanja.

Već je postavljeno pitanje umetanja 14. poglavlja Prve knjige Ljetopisa između Prvog i Drugog prijenosa Kovčega, a razlog je prvenstvo Kovčega prije svih drugih stvari čime kroničar pokazuje kako je to prva Davidova briga poslije zauzeća Jeruzalema.

U Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 6,12b) započinje Drugi prijenos Kovčega te piše kako David sâm *ponese* Kovčeg Božji iz kuće Obed-Edoma do Davidovog grada (r. 4). Naprotiv, u 15. poglavlju (1 Ljet 15,25) stoji da je *David s izraelskim starješinama i tisućnicima radosno išao prenoseći gore Kovčeg saveza* iz *Obed-Edomove kuće* iz čega slijedi da tu odluku nije donio sâm.[206] Već se u uvodu može zapaziti da je od Davida došla samo zamisao i poticaj nakon čega odluku donosi čitav narod. Stoga se može reći da se David nije sâm odlučio za Prvi prijenos Kovčega, nego se savjetovao s vođama tisućnika, stotnika, sa svim knezovima i za to je tražio pristanak čitave izraelske zajednice (1 Ljet 13sl.). Tako David saziva najprije savjetovanje *vođe tisućnika i stotnika* (r. 1), zatim iznosi svoj prijedlog čitavoj zajednici (r. 2). Ali tu se ne razmatra samo prijedlog prijenosa Kovčega, nego i priprema okupljenog naroda za prijenos Kovčega. Uz pristanak naroda za prijenos Kovčega, traži se ispunjenje jednog uvjeta, a taj je da je to po volji Jahvi (r. 3), odnosno *Sav zbor odluči da se tako učini* (r. 4). U Drugoj knjizi o Samuelu David ne traži pristanak naroda za razliku od kroničara (2 Sam 6,1sl.). Da bi se izveo prvi korak traži se pristanak okupljenog naroda. David je po pristanku naroda i zajedno s njima započeo prijenos Kovčega. S. Japhet donosi mišljenje da se ovdje pojavljuju tendencije koje se mogu shvatiti kao demokratizacija.[207] Kroničar u svojoj teološkoj zamisli ne može prihvatiti da David sâm odlučuje o prijenosu Kovčega i ponese Kovčeg kao u 6. poglavlju Druge knjige o Samuelu, jer Kovčeg Jahvin nije pripadao samo Davidu, nego mnogo više čitavom Izraelu. U Drugoj knjizi o Samuelu David ima glavnu ulogu kod prijenosa Kovčega, a narod ga pasivno slijedi i samo izvršava njegove zapovijedi. Ali u Prvoj knjizi Ljetopisa predstavnici čitavog naroda i čitav narod imaju od početka aktivnu ulogu, te je prijenos Kovčega od početka prikazan kao stvar čitavog izraelskog naroda i čitav Izrael ima neprestanu aktivnu ulogu (1 Ljet 13sl.). U 6. poglavlju

[205] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 271.
[206] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 55.
[207] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 273. Iznosi da se kod kroničara mijenja stav prema ulozi naroda u političkom životu Izraela nasuprot kralju. Narod ovdje neće ograničiti na prateću ili promatračku ulogu. Štoviše, narod sudjeluje partnerski na savjetovanju i odluci. Kod slučaja *demokratskog* odlučivanja u odluci proizlaze dva načela: savjetovanje i nagovaranje. Vodeća osoba savjetuje se s drugima prije nego što nešto poduzme. To ima važnu ulogu u socijalnom ustroju, nagovaranju, umjetnosti argumentiranja i uvjerljivom djelovanju. Zato kroničar ne započinje svoje pripovijedanje s okupljenim narodom, koji će prvo spomenuti u r. 5, nego s koracima koji omogućuju ostvarenje pothvata.

Druge knjige o Samuelu sva zasluga usredotočuje se na samog Davida[208] dok kroničar svu zaslugu za prijenos Kovčega pripisuje predstavnicima naroda i čitavom Izraelu s Davidom na čelu (1 Ljet 13sl.).

U uvodu Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 13,1-4) kroničar pothvatu Prvog prijenosa Kovčega daje posebnu kvalitetu. Nisu David i njegovi ratnici u središtu događaja, nego je u središtu sudjelovanje okupljenog Izraela (usp. 1 Ljet 11,1-12,41). David će poslati direktnu poruku braći koji su u svim *zemljama* Izraela. Ovdje se može pitati ne odnosi li se to naposljetku na svećenike i levite koji su u svojim mjestima boravka (usp. 1 Ljet 6,33-66). Bez svećenika i levita nezamislivo je kultno djelovanje. Pretpovijest Kovčega (usp. 1 Sam 4,1-7,1) podsjeća na nesretne Šaulove dane kada je Izrael kažnjen jer se nije brinuo za Jahvu. Pod kroničarevim izrazom *koji su preostali* misli se na ostatak Izraela u svojem poslijesužanjskom vremenu (usp. 2 Ljet 30,6).[209] U Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 13,5, kroničar počinje slijediti Drugu knjigu o Samuelu gdje zemljopisno proširuje Izrael od Šihora u Egiptu do Lebo Hamata (2 Sam 6,1-11).[210]

Kroničar je svoj izvještaj prijenosa Kovčega preuzeo iz 6. poglavlja Druge knjige o Samuelu i spojio ga s izvještajem u 13. i 15. poglavlju Prve knjige Ljetopisa uvodeći vlastitu posebnost (1 Ljet 13,1-5) čime je promijenio ishod i značenje Prijenosa Kovčega.[211] Za Prvi prijenos Kovčega pozvan je sav narod iz svih područja Izraela, uključujući svećenike i levite. Pozvani su i oni koji nisu bili na svečanosti krunjenja u Hebronu.[212] Po toj kroničarevoj posebnosti u kojoj pita narod za pristanak i Jahvu za odobrenje (1 Ljet 13,2-3) David provodi svoj plan kroz dvije uvjetne rečenice: *ako vam je pravo* i *te ako je naš Bog Jahve odlučio tako*. Taj prvi uvjet bit će ispunjen (r. 4) *jer je to bilo pravo u očima svega naroda*. Drugi uvjet je na početku neizvjestan, ali biva ispunjen na kraju prijenosa Kovčega što čitamo kao

[208] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 55.
[209] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 63.
[210] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 63. Šihor je ili siromašni Nil (Iz 21,3h i Jer 2,8h) ili kao apelativ (Šihor=rijeka, usp. Još 13,3; 19,26). Tim izrazom daje opis granice Izraela, a Šihor znači *potok Egipatski* danas wadi el aris (usp Br 34,5; Još 15,4. 47; 1 Kr 8,65; 2 Ljet 7,8; 2 Kr 24,7; Iz 27,12). Velike povijesno spasenjske paralele zemljopisnih podataka su u 2 Ljet 30,5 (od Dana do Beer-Šebe) i prije svega u 2 Ljet 7,8; 1 Kr 8, 65 u Salomonsko sveto vrijeme. Čitatelju će biti jako naglašeno kroz ponavljanje u redu 1 Ljet 13,1-5, nasuprot 2 Sam 6,1 da se radi o tome *da je Kovčeg Božji donesen*. Prijenos Kovčega u 1 Ljet 11,1-16,43 prevladava kao znak kojim započinje obraćenje Izraela svojemu Bogu. Taj *cijeli Izrael* u 1 Ljet 13,6 (usp 2 Sam 6,2: *cijeli narod za rat*) sada se odnosi na Baale=Kirijat-Jearim (po Još 15,9 oba mjesta su identična; usp. i Jš 15, 60; 18, 14). Spomenute glazbene instrumente u 2 Sam 6,5 kroničar nadopunjuje kultnom pjesmom(manjka u 2 Sam 6,5h) i sa svećenicima koji sviraju slavljeničke trube (usp. 1 Ljet 15,24). Usu će Bog kazniti jer je on samo ispružio svoju ruku za Kovčegom u r. 10 (usp. 2 Sam 6,7). Zbog toga je ovdje Jahve demonstrirao svoju svetost i kaznio kultni prijestup (usp. 1 Ljet 15,2.11-13). Točan prijevod 1 Ljet 13,14 nasuprot 2 Sam 6,11 sadrži jednu važnu nijansu: „Kovčeg Božji ostaje kod kuće Obed-Edoma u njegovoj kući 3 mjeseca“ – tako 2 Sam, a kod kroničara stoji upravo to da Kovčeg nije jednostavno u privatnoj kući.
[211] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 73.
[212] Usp. R. W. KLEIN, *nav. dj*., str. 336.

Bog je pomogao levitima (1 Ljet 15,26). Potpuni Božji pristanak na Davidov plan prijenosa Kovčega naveden je u *Jahve stoga blagoslovi Obed-Edomovu kuću* (1 Ljet 13,14). Da bi se ostvarila glavna Davidova želja da se prenese Kovčeg u Jeruzalem, narodu je upućen poziv za sudjelovanje u tom važnom događaju. Zbog toga su slično formulirane dvije Davidove želje u njegovom govoru: *da se ujedine (sakupe) s nama* (r. 2) i *prenijet ćemo k sebi Kovčeg svoga Boga* (r. 3).[213] Primjetna je kroničareva pretpostavka o neprekinutom i stalnom boravku Izraelaca u zemlji od njihovog početka. Kroničar podsjeća u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 9,2) na gradove levita *prvi stanovnici na svojem posjedu bili su Izraelci, svećenici i leviti*,[214] dok u kroničarevom prvom dijelu preuzetom iz Druge knjige o Samuelu, svećenici i leviti nemaju nikakve službe, dok u drugom dijelu oni imaju glavnu ulogu (usp. 1 Ljet 15).

U Prvoj knjizi Ljetopisa postoji izraz za Davidov prijenos Kovčega, koji se može shvatiti i drugačije: *Prenijet ćemo k sebi Kovčeg* (1 Ljet 13,3). Iz toga bi se moglo zaključiti da se Kovčeg do Davida nije nalazio u izraelskom posjedu, nego je bio bilo gdje izvan Izraela. David bi ga trebao donijeti u Izrael, a ne samo premjestiti iz jednog mjesta u drugo u samom Izraelu. Sadašnje mjesto će odmah spomenuti: „Kirjat-Jearim koji je u Judi." (r. 6). *Prenijet ćemo k sebi* treba shvatiti više u duhovnom smislu.[215] Puni smisao prenošenja Kovčega nije u tome da se on smjesti samo u *unutrašnjost šatora i na određeno mjesto* (1 Ljet 16,1 i 2 Sam 6,17), nego postoji cilj da se uspostavi stalni kult pred Kovčegom. Stalni kult pred Kovčegom opisuje se opširno u 16. poglavlju. U vrijeme kroničara nema Kovčega, ali se uspostavlja kult. Redak 13,3 u Prvoj knjizi Ljetopisa dobiva teološki okvir jer se ponavljaju riječi *traženje* i *prenošenje,* te slijede zaključci:

1. Šaulova nesreća i nesreća njegovih sinova kao i propast njegove kuće dogodila se zbog toga *jer nije tražio Jahvu*

2. zbog čega je Bog od njega oduzeo kraljevstvo i prenio na Davida

---

[213] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 273-274. Tu nastaje preokret govora: *ako je vama pravo* nalazi se u Neh 2,5-7 i Esteri 1,19. S. Japhet smatra da je to aramejska paralela. Ovi nazivi su povezani i vrlo slični: *k svojoj ostaloj braći* i *u svim izraelskim zemljama*. Neki istraživači ovu promjenu termina smatraju kao svjesni ili slučajni anakronizam, ili kao znak svega stanovništva pod Davidom. To ne mora imati nikakve teološke implikacije. To vrijedi i za izričaj *u svim izraelskim zemljama* koji se nalazi na dva mjesta kod kroničara; 2 Ljet 11,23 i 2 Ljet 34,33. Tu se događa oznaka mjesta i promjena u plural. Primjećuje se da od deset mjesta u čitavoj Bibliji gdje je riječ zemlja povezana s riječju Izrael u izraz *zemlja Izrael* dolazi kod kroničara četiri puta. Promjena u plural nije samo opća jezična tendencija *bolje plural nego singular*, nego je to povijesno-teološka želja kroničara da se shvati veličina izraelskog teritorija (r. 5).

[214] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.,* str. 274. Kroničar u svojem izlaganju iznosi da su svećenici i leviti bili čvrsto nastanjeni u svojim gradovima već od početka Davidovog vladanja. U prvom dijelu pripovijedanja koje je preuzeto iz 2 Sam svećenci i leviti nemaju nikakve funkcije. Naprotiv, u drugom dijelu imaju glavnu ulogu (usp. 1 Ljet 15).

[215] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.,* str. 275. To se shvaća da Kovčeg hoće učiniti svojim. Ovaj smisao će još pojačati Davidov razlog *jer ga nismo doista tražili za Šaulovih dana*. On se čitavo vrijeme nalazio na izraelskom teritoriju i zato ga treba psihički smjestiti u funkciju kao kultno stanje, kao tražiti njega (Kovčeg) = tražiti Jahvu.

3. poslije Šaulove smrti narod je odlučio da Šaulovo kraljevstvo prenese na Davida i Kovčeg na mjesto gdje će trebati *tražiti Jahvu*.[216]

Dok Druga knjiga o Samuelu govori da je David okupio za prijenos Kovčega 30.000 izabranika u Izraelu, Prva knjiga Ljetopisa iznosi da je kod toga sudjelovao *cijeli Izrael* (usp. 2 Sam 6,1; 1 Ljet 13,1sl.; 13,5sl. 8),[217] stoga se može zaključiti da je cijeli Izrael sudjelovao u tri važna događaja: kod krunjenja Davida, zauzimanju Jeruzalema i prijenosu Kovčega.[218] Budući da se David savjetovao s vođama tisućnika i stotnika, tj. sa svim vođama, narod dobrovoljno i spremno pristaje na Davidov prijedlog (1 Ljet 13,4). Poziv u vojsku ujedno je i poziv za prijenos Kovčega i zato ga neće trebati opet ponoviti (1 Ljet 12,24sl.). Budući da je narod pristao na Davidov prijedlog, prijenos Kovčega od sada više nije Davidov privatni pothvat, nego želja čitavog naroda. Želja naroda očituje se prema kralju koji ima svoju vlastitu političku i teološku poziciju. *Cijela izraelska zajednica* u Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 13,2.4c identična *je* s *cijeli Izrael* u Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 11,1sl.[219] Tako David sakuplja cijeli Izrael od rijeke Šihora u Egiptu do Lebo Hamata (r. 5).[220] Može se ukratko reći da izraz *cijeli Izrael* (1 Ljet 13,5) ima isti smisao, brojčano i teritorijalno, potpuno kao i na još jednom mjestu (1 Ljet 11,1).

Kroničar želi reći da je *cijeli Izrael* nepodijeljeno sudjelovao u tri važna Davidova pothvata: kraljevsko krunjenje, zauzimanje Jeruzalema i prijenos Kovčega. Izraz *cijeli Izrael* podržava dva temeljna stupa kroničarskog povijesnog djela: kraljevstvo i Jahvin kult i cijeli Izrael sudjeluje na zauzimanju zajedničkog središta, toga drugog stupa, Jeruzalema.[221] Pisac Knjiga Ljetopisa odražava misli poslijesužanjske zajednice i želi, s jedne strane aktivnu ulogu naroda, cijelog Izraela kod uspostave kraljevstva i Jahvinog kulta i, s druge strane, očekuje se

[216] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 275. U poglavlju 17 Bog obećaje trajnost Davidove dinastije. To obećanje dostiže svoj vrhunac u tome da se obećanje dodjeljuje Davidu, jer je on tražio Jahvu, a to se konkretizira u prijenosu kovčega.

[217] *Cijeli Izrael* u 1 Ljet 13,1 ima isto značenje kao i *cijeli Izrael* u 1 Ljet 11,1.

[218] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 73. *Cijeli Izrael* u 1 Ljet 13,1 je stvarno po broju više nego je to u 1 Ljet 11,1, jer *cijeli Izrael* u 1 Ljet 13,1 je cijeli Izrael, a u 1 Ljet 11,1 su to plus preostala braća, svećenici i leviti (usp. 1 Ljet 13,2.5).

[219] R. MOSIS, *nav. dj*., str. 112. Malo se čini vjerojatnim njegovo mišljenje da se r. 2 i r. 4a odnosi samo na te pozvane predstavnike u r.1. Da kroničar misli cijeli Izrael u r. 2 i 4a i u 1 Ljet 11,1 vidi se već kod r.4 gdje je cijela zajednica identična s *cijelim narodom*. Kroničarevo značenje se okreće prema tipičnoj *cjelini* bilo da se radi o duhovnoj ili svjetovnoj narodnoj zajednici (usp. 1 Ljet 28,8; 2 Ljet 28,14). R. 2 i 4a obuhvaća vojne zapovjednike u r. 1, ali se ne ograničava samo na njih, nego označuje cijeli narod, tj. cijeli Izrael u smislu 1 Ljet 11,1sl. On u r. 2 i r. 4a upotrebljava riječ koja razlikuje *cijeli Izrael*. Za prijenos Kovčega kroničar nije zadovoljan samo time, nego govori kroz Davidova usta da su to svi preostali iz svih krajeva, izraelska braća svećenici i leviti zajedno. Pod ovom preostalom braćom u 1 Ljet 12,39 misli se *cijeli preostali Izrael*.

[220] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 74.

[221] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 273.

davidovski kralj koji bi kao David na kultnom području mogao raditi s narodom. Kroničar ovdje prikazuje Davida kao idealnu sliku u koju se treba ugledati i budući očekivani Davidov nasljednik.[222]

David je okupio cijeli Izrael bez izuzetaka za prijenos Kovčega i kroničar je htio pokazati da je Davidu vrlo stalo do Jahvinog Kovčega. Sigurno se moralo dogoditi da su neki Izraelci kod krunjenja kralja, ili kod osvajanja Jeruzalema ostali u svojem mjestu stanovanja, ali za prijenos Kovčega morali su svi sudjelovati. Kroničareva želja je da pokaže da nije samo David poštovao Kovčeg, nego i cijeli Izrael, a osim cijelog Izraela za Drugi prijenos Kovčega David je okupio i svećenike i levite[223] koji nisu imali konkretnu ulogu kod Prvog prijenosa Kovčega, nego ih je David pripremio za ulogu koju su trebali preuzeti kod Drugog prijenosa Kovčega (usp. 1 Ljet 15,2.12sl.).[224] Između Prvog i Drugog prijenosa Kovčega Jahve uzdiže Davida i utvrđuje njegovo kraljevstvo.

3.3.2. Kralj Hiram i okolni narodi Davidu plaćaju porez

Kralj David pokorio je okolne narode koji su bili zakleti Izraelovi neprijatelji, tako da oni više nisu prijetili Izraelu i njegovim stanovnicima. David je, osim pokoravanja Izraelovih neprijatelja, učinio i puno više, mnogim okolnim državama nametnuo je plaćanje poreza: „Porazio je i Moapce i oni postadoše Davidovi podanici, koji su mu donosili danak.“ (1 Ljet 18,2). Nadalje: „Tako Aramejci postadoše Davidovi podanici i moradoše mu plaćati danak.“ (1 Ljet 18.6). Kako izvještava Knjiga Sudaca Izraelci su poslali danak moapskom kralju u Eglon (Suci 3,15). Dok su prije okolni narodi od Izraelaca ubirali porez, sada se situacija promijeila jer Izraelci uzimaju danak od okolnih naroda: od Moapca, Aramejaca i također od Tira (usp. 1 Ljet 14,1). Tako je Izrael za vrijeme Davida od zemlje koja je plaćala porez okolnim narodima postao zemlja kojoj su okolni narodi plaćali danak. David je zaslužan za ovu promjenu.[225]

Poslije velike promjene vezane za plaćanje poreza koju je David osigurao svojim nasljednicima, sada i tirski kralj Hiram plaća danak Davidovu nasljedniku Salomonu (usp. 2 Ljet 2,2-16). Prva knjiga o Kraljevima izvještava: „Jer on je vladao nad svime onkraj Rijeke –

[222] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 274.
[223] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 74-75.
[224] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 75.
[225] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 132.

od Tafse do Gaze, nad svim kraljevima s onu stranu Eufrata – i imao je mir na svim granicama naokolo (1 Kr 5,4-5). Juda i sav Izrael živjeli su bez straha, svaki pod svojom lozom i pod svojom smokvom, od Dana sve do Beer Šebe, svega vijeka Salomonova.“ Osim što je Hiram iz Tira Salomonu plaćao danak, Jošafatu su danak donosili i Filistejci i Arabejci (usp. 2 Ljet 17,11 – bez predloška), a Amonci su danak plaćali Uziji (usp. 2 Ljet 26,8 – bez predloška) i kasnije opet Amonci kralju Jotamu (usp. 2 Ljet 27,5 – bez predloška).[226] Kroničar je po uzoru na kralja Davida, procjenjivao djelovanje ovih kraljeva. Tako se za Jotama kaže da se on *utvrdio, jer je uredio svoj život pred Jahvom* (2 Ljet 27,6).[227]

Zanimljivo je navesti da u deuteronomističkom povijesnom djelu, porez od susjednih zemalja uzimaju samo David i Salomon (usp. 1 Kr 5,1), za razliku od kroničara koji donosi da su okolni narodi, poslije Davida i Salomona, plaćali porez i drugim izraelskim kraljevima, a ne samo Davidu i Salomonu iz čega je jasno vidljiva kroničareva želja idealne teokracije. David je pokorio neprijateljske narode naokolo Izraela i nad njima vršio vlast (usp. 1 Ljet 18-20).

Tae-Soo Im donosi sljedeće pokorene narode:

1. zapadno – Filistejci (1 Ljet 18,1-20,4-8; usp. 1 Ljet 14,8-17)
2. sjeverno – Aramejci, Soba, Hamat (1 Ljet 18,3-10; usp.1 Ljet 19,6-19)
3. istočno – Moapci (1 Ljet 18,2), Amonci (1 Ljet 18,11; 1 Ljet 19,1-20)
4. južno – (istočni) Amalečani, Edomićani (1 Ljet 18,11-13).[228]

Ovakvo vođenje rata na sve četiri strane svijeta, može se usporediti s četiri izvještaja o uspješno vođenim ratovima u Drugoj knjizi Ljetopisa. Četiri kralja vodili su četiri rata i odnijeli pobjedu: Abija (2 Ljet 13,3-20); Asa (2 Ljet 14,8-14); Jošafat (2 Ljet 20,1-30); Uzija (2 Ljet 26,6-8).[229]

Važno je reći da prema poglavljima 18-20 Prve knjige Ljetopisa David nije zauzeo veća područja (*od Šihora u Egiptu do Lebo Hamata*) od onih koja su već bila zauzeta prema 13. poglavlju Prve knjige Ljetopisa, 5. redak. Na početku Davidove vladavine, za vrijeme Prvog prijenosa Kovčega, Izraelci su stanovali *od Šihora u Egiptu do Lebo Hamata* (usp. 1 Ljet 13,5). Osvajanje Davidove idealne granice, kroničar sada stavlja u Prvu knjigu Ljetopisa, poglavlja 18-20, ali osvajanje je samo djelomično, jer David nikada nije osvojio i

[226] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 286.
[227] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 132.
[228] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 130-131.
[229] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 130-131; usp. P. WELTEN, *Geschichte und Geschichtsdarstellung in den Chronikbüchern*, Neukirchen, 1973., str. 201.

zagospodario južnom granicom do Šihora. Stoga slijedi zaključak da su idealne granice prema Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 13,5) unaprijed bile uzete kao stvarne granice koje su postojale tek u poglavljima 18-20 iste knjige, odnosno da su idealne granice iz trinaestog poglavlja djelomično ostvarene u osamnaestom poglavlju. Davida opisuje kao kralja koji postavlja idealne granice Izraela. Osim toga kroničar podcrtava na više mjesta strah susjednih naroda od kralja Davida i drugih izraelskih kraljeva, što zapravo je strah od Jahve (usp. 1 Ljet 14,17; 2 Ljet 14,13; 17,10; 20,29).[230] Sva ova mjesta su kroničareva posebnost jer nemaju predloška, te je tvrdnja kako je opis straha susjednih naroda pred Davidom i drugim izraelskim kraljevima kroničarev opis prošle povijesti i izraz težnji svojega poslijesužanjskog vremena bez protudokaza.

Tirski kralj Hiram, poslao je Davidu cedrova drva, kamenoresce i zidare, da bi mu sagradili palaču (usp.1 Ljet 14,1). Hiram je u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima, posebno u redcima 1 Kr 5,15-26, Davidov prijatelj i saveznik, a nije prikazan kao Davidov vazal (usp. 2 Ljet 2,2-16). No, po kroničarevu opisu, Hiram Davidu ne daje građu i ljude kao prijatelj i saveznik, nego kao Davidov, a kasnije i Salomonov vazal. Hiram na temelju dvostrukog trgovačkog ugovora Davidu daje dužni porez što kroničar zaključuje rečenicom: „Tada David spozna da ga je Jahve potvrdio za kralja nad Izraelom i da je uzvisio njegovo kraljevstvo radi svojega izraelskog naroda.“ (1 Ljet 14,2). Ova rečenica upućuje na dva zaključka: na Hiramovo plaćanje poreza (1 Ljet 14,1) i na događaje u Prvoj knjizi Ljetopisa, kada David pita Jahvu za savjet i pobjeđuje Filistejce (1 Ljet 14,13-17), sa zaključkom u retku 17: „Davidovo se ime pročulo po svim zemljama, a Jahve uli strah od njega svim narodima.“[231]

J. W. Rothstein misli da *uzdignuće* Izraelskog Kraljevstva (1 Ljet 14,2) upućuje na jakost i moć kralja (usp. 1 Ljet 11 i 12).[232] Ovoj primjedbi J. W. Rothsteina suprotstavlja se činjenica da Davidovo kraljevstvo još nije bilo na vrhuncu svoje moći, nego je tek bilo osnovano (usp. 1 Ljet 14,2 – nema predloška). Upravo u tom retku kroničar iznosi svoju omiljenu temu o *uzdizanju i jačanju Kraljevstva,* odnosno još više ističe i označuje nastajanje i jačanje Davidova kraljevstva (1 Ljet 14,2). Na kroničarevu primjedbu o uzdizanju Davidova kraljevstva R. Mosis gleda drugačije.[233] Po R. Mosisu dominacija Davidovog kraljevstva ograničena je samo na Hiramovo plaćanje poreza. On smatra izjavom *radi svojeg izraelskog naroda* da je davanje Hiramova poreza za gradnju Davidove palače neznatno.

[230] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 131.
[231] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 83.
[232] Usp. J. W. ROTHSTEIN – J. W. HÄNEL, *nav. dj.*, str. 265.
[233] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 84.

Gradnja Davidove palače Davidova je osobna stvar, ali značenje toga pothvata nije ograničeno samo na Davidov osobni život. Dokaz za to je *da ga je Jahve potvrdio za kralja nad Izraelom*. Međutim, taj dokaz nije dovoljan za jačanje i uzdizanje Davidovog kraljevstva, ali nije ni nevažan. Dokaz za jačanje i uzdizanje Davidova kraljevstva sadržan je u dvjema pobjedama nad Filistejcima (1 Ljet 14,8-17). Važno je napomenuti da je David tek poslije Hiramovog plaćanja poreza spoznao da ga je Jahve potvrdio za kralja. Jačanje Davidovog kraljevstva i širenje Davidove slave na okolne narode potvrđuje još jedan redak (1 Ljet 24,2b) koji je skladno povezan s drugim: „Davidovo se ime pročulo po svim zemljama, a Jahve uli strah od njega svim narodima“ (1 Ljet 14,17). Moguć je zaključak kako ti redci (1 Ljet 14,2 i 14,17) daju smisao, uokviruju i osvjetljavaju 14. poglavlje, odnosno Davidovo oslanjanje na Jahvu zbog čega Jahve uzdiže Izraelsko Kraljevstvo i širi Davidovu slavu. Važno je razumjeti događaje poput Davidovog brojnog potomstva sinova i kćeri, te ratne pobjede nad Filistejcima koje opisuje 14. poglavlje kao Jahvinu pomoć i Jahvin blagoslov što i sâm David tako shvaća jer stoji: „Tada David spozna da ga je Jahve potvrdio za kralja nad Izraelom i da je uzvisio njegovo kraljevstvo radi svojeg izraelskog naroda“ (1 Ljet 14,2). Kroničar ovdje ističe da je Jahvin blagoslov dan Davidu bio nagrada za Davidov trud i brigu oko Kovčega opisanu u prethodnom poglavlju.[234]

David od Hiramovog poreza, uz Jahvinu pomoć, gradi svoju palaču, i time se ubrzava jačanje Davidovoga kraljevanja nad Izraelom. Gradnja Davidove palače i utvrđivanje Davidovog kraljevanja nad Izraelom ima svoje značenje:

1. gradnja Davidove palače nije samo njegova privatna stvar, nego i državni događaj.[235] Zato što je palača bila uglavnom izgrađena, Davidov autoritet jača i tako kralj može svoje kraljevsko prijestolje solidnije učvrstiti. Davidova kraljevska vlast nad Izraelom bit će jače učvršćena, što čini stabilnijim Izraelsko Kraljevstvo
2. Hiram, kralj Tira, kao vazal šalje Davidu cedrovine i graditelje za njegovu pačalu i to označuje Davidovu nadmoć i nadmoć Izraela nad Hiramom i ostalim susjednim zemljama. Kroničareva slika kojom opisuje Davida kao *gospodara vazala* i kao *primatelja poreza* je važna za idealnu sliku Davida.[236]

[234] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 84.
[235] Usp. R. MOSIS, *nav. dj*, str. 58. Gleda gradnju Davidove palače pod kritičkim aspektom. Dok je David za sebe izgradio kuću, on za Kovčeg Božji postavlja samo šator.
[236] Usp. T. S IM, *nav. dj.*, str. 85.

3.3.3. Jahve blagoslivlje Davida

Četrnaesto poglavlje Prve knjige Ljetopisa stoji paralelno s Drugom knjigom o Samuelu (2 Sam 5,11-25), no razlika je položaj događaja o kojima kroničar pripovijeda. Kroničar opisuje iste događaje kao deuteronomist, međutim kroničar događaje Davidovog pomazanja za kralja nad Izraelom i zauzimanje Jeruzalema stavlja unutar Prvog prijenosa Kovčega. Paralelni raspored događaja opisanih u navedenim knjigama pokazuje njihovu razliku u redoslijedu i još jednom potvrđuje kroničarevu nakanu i cilj.

Tablica 8. Paralelni prikaz istih događaja u dvjema knjigama: 1 Ljet 14 (13) i 2 Sam 5 (6).

1 Ljet 14 (13)	2 Sam 5 (6)
Prvi prijenos Kovčega (1 Ljet 13)	David pomazan za kralja (2 Sam 5,1-12)
Hiram šalje izaslanstvo (1 Ljet 14,1-2)	Hiram šalje izaslanstvo (2 Sam 5,11-12)
Davidovi sinovi (1 Ljet 14,1-6)	Davidovi sinovi (2 Sam 5,13-15)
pobjeda nad Filistejcima (1 Ljet 14,8-17)	pobjeda nad Filistejcima (2 Sam 5,17-25)
Drugi prijenos Kovčega (1 Ljet 15 sl.)	Prvi prijenos Kovčega (2 Sam 6 sl.)

Najveća je razlika između prikazanih i opisanih događaja da su se događaji ratne pobjede nad Filistejcima u Prvoj knjizi Ljetopisa dogodili nakon Prvog prijenosa Kovčega, a u Drugoj knjizi o Samuelu prije Prvog prijenosa Kovčega. Predložak u Drugoj knjizi o Samuelu iznosi niz isključivo političkih događaja: krunjenje kralja Davida i njegovo vladanje (2 Sam 5,1-5), osvajanje Jeruzalema (2 Sam 5,6-10), gradnja palače i kraljevska obitelj (2 Sam 5,11-16), dva filistejska rata (2 Sam 5,17-25). U ovim događajima vidimo zajednički politički karakter. Između dva važna događaja, Prvog i Drugog prijenosa Kovčega, tj. između dva izvještaja o prijenosu Kovčega, stoji 5. poglavlje Druge knjige o Samuelu nasuprot 14. poglavlju Prve knjige Ljetopisa. Na prvi pogled čini se da je mjesto smještanja 14. poglavlja nesvojstveno u odnosu na Drugu knjigu o Samuelu, međutim, usporedba 14. poglavlja Prve knjige Ljetopisa s ranijim, 13. poglavljem, mijenja taj dojam.[237] Kroničar 14. poglavlje nije stavio na sadašnje mjesto samo zbog pauze od samo 3 mjeseca koja je trajala između Prvog i Drugog prijenosa Kovčega,[238] niti zbog svjetskih poslova kao što su ratovi,[239] niti zbog

[237] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 79.
[238] Usp. R. KITTEL, *nav. dj.*, str. 71.
[239] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 70.

gradnje palače (usp. 1 Ljet 15,1), a niti zbog sigurnosti za Drugi prijenos Kovčega. Tae-Soo Im misli da R. Mosis jedva ima pravo kada misli da je kroničarevo stavljanje 14. poglavlja na ovo mjesto povezivanje dva događaja. Jedan je događaj Jahvino kažnjavanje Uze jer je dotaknuo Kovčeg (usp. 1 Ljet 13,11 - Perez i Uza), a drugi je događaj Davidove pobjede Filistejaca (usp. 1 Ljet 14,11 - Baal Perasim).[240] Pravi razlog kroničareva stavljanja 14. poglavlja na sadašnje mjesto nalazi se u štovanju Jahve. Naime, Davidu je prijenos Kovčega prvo djelo i pothvat koje je David učinio odmah poslije osvajanja Jeruzalema čime kroničar naglašava činjenicu da je Jahve bogato nagradio Davida jer je on zapravo započeo prijenos Kovčega. U svojem povijesnom djelu kroničar primijenjuje dogmu naplate, tj. Bog dobra djela nagrađuje, a loša kažnjava. On dogmu naplate primjenjuje na povijest i na pojedinca više nego što to čini deuteronomist u svojem povijesnom djelu.[241] U Knjigama Ljetopisa pisac pokazuje tipični primjer negativne naplate u Šaulovu slučaju (usp. 1 Ljet 10), te tipični primjer pozitivne naplate u slučaju Davida.[242] Prvu konkretnu nagradu kojom Jahve nagrađuje pojedinca zapažamo na kraju Prvog prijenosa Kovčega: „I ostade Kovčeg Božji kod Obed-Edomove obitelji, u njegovoj kući, tri mjeseca. Jahve stoga blagoslovi Obed-Edomovu kuću i sve što je imao.“ (1 Ljet 13,14). Kroničarev cilj nije blagoslov Obed-Edoma nego blagoslov Davida.[243] Na Obed-Edomovu kuću došao je Jahvin blagoslov zbog Kovčega Božjeg, koji je zbog prisilnih okolnosti morao ostati kod Obed-Edoma, uz njegov prekovoljni pristanak.[244] Za kroničara je nemoguće da bi Jahve izostavio blagosloviti Davida, jer je upravo David dao dopuštenje, pokrenuo i proveo prijenos Kovčega. David je, u svojoj brizi za Kovčeg, okupio izraelske poglavare i narod, te ih nagovarao i pripremio za prijenos Kovčega Božjeg. Kroničaru se činilo nepravednim to što je u predlošku Druge knjige o Samuelu izostavljen Jahvin blagoslov za Davida. Upravo je zbog toga kroničar izabrao prvo pisati o Jahvinom blagoslovu za kuću Obed-Edoma, s namjerom da taj blagoslov bude povod za Jahvin blagoslov Davida i njegove kuće. Možemo zaključiti da je po blagoslovu koji je kroničar izabrao za Obed-Edomovu kuću došao blagoslov i na Davidovu kuću, i to obilniji nego kod Obed-Edoma budući da Obed-Edom nije oduševljeno primio Kovčeg Božji, za razliku od Davida kojemu je prva zadaća i briga, nakon zauzeća Jeruzalema, bila donijeti što prije Kovčeg Božji iz Kirjat-Jearima u Jeruzalem. Zato se kroničar požurio da u 14. poglavlju Prve knjige Ljetopisa potvrdi Jahvin blagoslov za Davida zbog njegove brige i truda oko Kovčega.

[240] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 80.
[241] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 80; uzeto iz usp. G. v. RAD, *nav. dj.*, str. 12 sl.
[242] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 232.
[243] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 70.
[244] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 81.

Nasuprot Jahvinom blagoslovu za Davida u Prvoj knjizi Ljetopisa, u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 5,11-25) nema nikakve povezanosti s prijenosom Kovčega, a niti s blagoslovom Davidove kuće. U 14. poglavlju Prve knjige Ljetopisa ne upućuje se direktno i jasno na činjenicu da za Davidovu brigu oko Kovčega slijedi nagrada koju daje Jahve, (usp. 1 Ljet 13) stoga kroničar u prethodnom poglavlju bilježi: „Jahve stoga blagoslovi Obed-Edomovu kuću i sve što je imao“ (1 Ljet 13,14b), i stavlja u kontekst blagoslova koji Jahve daje zbog brige oko Kovčega iz čega proizlazi zaključak kako Jahvin blagoslov nije došao samo na kuću Obed-Edoma nego i na kuću Davidovu.[245] Kroničar kroz Davidova usta naglašava da je donošenje Kovčega na njegovo mjesto u Jeruzalemu velika potreba za Izrael (usp. 1 Ljet 13,3). David je sve uzorno pripremio za ovaj pothvat.[246] U Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 13,3, jasno je istaknuta briga i trud oko Kovčega, što zapravo donosi obrat od Šaula prema Davidu koji mijenja Izraelovu povijest. Čitanje 14. poglavlja Prve knjige Ljetopisa stvara dojam kako kroničar čitatelju želi pokazati da upravo za *takvog Davida* koji se trudi oko Kovčega Božjeg slijedi Jahvin blagoslov.[247]

Davidova briga oko Kovčega ima potpuno dugačije značenje u 14. poglavlju Prve knjige Ljetopisa od značenja u 5. poglavlju Druge knjige o Samuelu. Ovim poglavljem kroničar želi pokazati primjer Božjeg blagoslova: za Davida, njegovu obitelj i blagoslov kraljevstva koje se prostire nad teritorijem cijelog Izraela. Razlog Božjeg blagoslova je posljedica Davidovog prijenosa Kovčega. Uočljiva je velika suprotnost između 14. i 10. poglavlja Prve knjige Ljetopisa u kroničarevom prikazu Šaulove smrti kao kazne jer Šaul za Jahvu, odnosno Kovčeg, nije ni pitao niti se za njega brinuo. Tako je propala Šaulova kuća i Izrael je zadesila nesreća u ratu s Filistejcima. U svojem povijesnom opisu kroničar stavlja 14. poglavlje Prve knjige Ljetopisa između Prvog i Drugog prijenosa Kovčega, te se to poglavlje ne smije odvojiti od prijenosa Kovčega, nego se treba promatrati kao sastavni dio prijenosa Kovčega što potvrđuje i sadašnje vanjsko mjesto toga poglavlja.[248]

Sadržaj Jahvinog blagoslova Davidu pokazuje se u sljedećem:

1. Hiram Davidu plaća porez
2. Bog Davidu daruje sinove
3. Davidova pobjeda nad Filistejcima.

[245] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 81-82. Vidi se distanca između 1 Ljet 13,14 i 1 Ljet 14,1sl., koja je veća nego je izvorno namjeravana. Ako u obzir uzmemo da je kroničar poglavlje 1 Ljet 13 i 1 Ljet 14 pisao jedno za drugim slijedeći povijest tada nemamo pravo promatrati 1 Ljet 14 kao rezultat tj. nagrada za trud oko Kovčega u 1 Ljet 13.

[246] Usp. J. BACKER, *nav. dj*., str. 68.

[247] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 82.

[248] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 82.

Osim Davidovog širenja vladavine nad okolnim narodima, Jahve blagoslivlje Davida njegovim sinovima.

3.3.4. Davidovi sinovi u Jeruzalemu

Kroničar donosi izvještaj o Davidovim sinovima i kćerima, koji su rođeni u Jeruzalemu (1 Ljet 14,3-7), poslije pripovijedanja o Hiramovom plaćanju poreza (1 Ljet 14,1-2).[249] U Dugoj knjizi o Samuelu nalazi se rečenica: „Po dolasku iz Hebrona David uze…“ koju je kroničar ispustio (2 Sam 5,13). Kroničar je ipak zadržao listu Davidovih sinova koji su rođeni u Jeruzalemu. Razlog bi mogao biti taj da se ona već nalazi u njegovom predlošku u Drugoj knjizi o Samuelu, ali to nije jedini razlog, jer se on ne boji jednostavno maknuti pojedine manje dijelove i odlomke, koje ne može upotrijebiti kako želi, ili mu nisu po volji.[250] Izvještaj da je David imao mnogo sinova i kćeri znak je Božjeg blagoslova za Davida. Mnogi sinovi i kćeri su za kroničara potvrda Jahvinog blagoslova na Davidovu kuću, kao posljedica njegovog zalaganja za Kovčeg Božji. Ako listu Davidovih sinova pažljivo promatramo, onda vidimo da je ovdje istaknut Salomon.[251] R. Mosis ispravno zapaža da kroničar u nabrajanju sinova koji su rođeni u Jeruzalemu posebno ističe Salomona.[252] On tvrdi da su sva imena Davidovih sinova u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 5,13-16) stavljena s veznikom *waw*, koje kroničar ispušta pred trećim imenom liste. Tako lista Davidovih sinova koji su rođeni u Jeruzalemu započinje dvama parovima braće: Šamua i Šobab, Natan i Salomon (1 Ljet 14,4b). Ovakvo razvrstavanje prva četiri imena izdiže četvrto ime Salomona iznad drugih. Lista Davidovih sinova rođenih u Jeruzalemu već je ranije donesena (1 Ljet 3,5-9), no kroničar je ponovno donosi u 14. poglavlju upravo zbog Salomona (1 Ljet 14,3-5).[253] Kroničar ističe Salomona dajući mu dvostruku ulogu: Davidov je prijestolonasljednik i graditelj budućeg Hrama. David je, izgradivši svoje palače i dvore, ispunio vanjsku pretpostavku za budućnost Davidove dinastije, no Salomon je bio taj koji je, sagradivši Hram u Jeruzalemu, svemu dao

[249] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 283.
[250] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 77.
[251] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 85.
[252] Usp. R. MOSIS, *Untersuchungen zur Theologie des chronistischen Geschichtswerkes*, Freiburg im Breisgau, 1973., str. 58sl. R. Mosis želi u gradnji Davidove palače vidjeti kritički aspekt koji se sastoji u tome da je David za sebe izgradio dvore, a za Kovčeg je spremio samo šator. No, za to nema nigdje temelja u kronističkom povijesnom djelu. U povijesnom kronističkom djelu nema konkretnih negativnih primjedbi zbog gradnje Davidovih dvora.
[253] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 86; usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj.*, str. 265.

unutarnji smisao. Kroničar je upotrijebio ponovljenu listu Davidovih sinova rođenih u Jeruzalemu i istaknuo prijestolonasljednika Salomona kao znak poleta za Davidovu kuću koja je tražila Kovčeg Jahvin. To je u suprotnosti s propašću cijele Šaulove kuće uključujući i Šaulovog prijestolonasljednika Jonatana, koji nije mario za Jahvu, tj. za Jahvin Kovčeg nije niti pitao (usp.1 Ljet 10,5sl. 13sl.; 13,3).[254]

3.3.5. Jahve pomaže Davidu u ratu protiv Filistejaca

Jahve je blagoslovio Davida trima blagoslovima. Prvi blagoslov je gradnja Davidovih dvora i palače, drugi blagoslov je rođenje Davidovih sinova, a treći blagoslov je pobjeda nad Filistejcima opisana u 14. poglavlju Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 14,8-16.17). Prvi i drugi blagoslov događaji su unutar Izraela, a treći je događaj izvan Izraela. Kroničar izvještava o dva filistejska rata u kojima gotovo doslovno slijedi predložak iz Druge knjige o Samuelu (2 Sam 5,17-25).[255] Ipak, kroničar je poduzeo nekoliko promjena u svojem predlošku i te promjene spaja po svom nahođenju.[256] Davidov rat protiv Filistejaca ima veliko značenje za Davidovo ustoličenje. Filistejci su bili zakleti neprijatelji Izraela i ugrožavali su Izraelovu egzistenciju. Oni su jednom zarobili Božji Kovčeg (1 Sam 5,1 sl.). Davidov prethodnik Šaul doživio je poraz od Filistejaca zbog čega umire Šaul i čitava njegova kuća, a čitav izraelski narod doživljava veliku nesreću (usp. 1 Ljet 10,1-6). Upravo radi toga ovaj je rat borba za život i smrt Davida, ali i za postojanje ili ne postojanje čitavog Izraela. Zato je razumljivo da su Filistejci, čim su čuli da je David pomazan za kralja nad čitavim Izraelom, odmah zaratili s njim (1 Ljet 14,8). Filistejci su napali Davida prije nego bi on mogao učvrstiti svoju vlast i učiniti je stabilnom. R. Mosis smatra da ovaj rat s Filistejcima nije samo *kompaktni blok ratnog izvještaja* koji je opisan u poglavljima 18-20 Prve knjige Ljetopisa, nego ovdje ima drugačiji smisao. Opisani rat s Filistejcima (1 Ljet 14,8-17) ima važno mjesto u kroničarskoj teologiji jer ima formu Jahvinog rata i kroničar ovdje pokazuje tipični Jahvin rat. Važno je napomenuti da su Filistejci provalili u Eben Refaim i pljačkali (1 Ljet 14,8-13), tada ih je David presreo pitajući Boga: „Mogu li napasti Filistejce? Hoćeš li ih predati meni u ruke?“ (1 Ljet 14,10 i usp. r. 14b) Jahve je odgovorio Davidu: „Napadni, jer ću ih predati tebi u ruke!“(1

[254] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 86-87.
[255] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 283-285.
[256] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 86-87.

Ljet 14,10b). David je dva puta upotrijebio istu riječ pitavši Boga za savjet koji je upotrijebio Šaul kada je pitao mrtvoga duha (1 Ljet 10,13b). Davidovo je pitanje u potpunosti oprečno Šaulovu pitanju. Zbog Davidovog povjerenja u Jahvu, Filistejci su dva puta bili poraženi, za razliku od Šaula koji je bio poražen jer nije pitao Boga za savjet, nego mrtvoga duha. David je pobijedio jer je slijedio Božju riječ.[257]

Kada govorimo o filistejskim ratovima, valja primijetiti da je kroničar poduzeo dvije male, ali važne promjene: Davidovo postupanje sukladno je Jahvinu vođenju rata, a to znači da David nije slavio svoje zasluge, nego je pobjedu u ratu pripisao Jahvinoj pomoći. David ima tu svijest da je samo čovjek i da nije on gospodar rata nego je gospodar rata Jahve, Bog Izraelov. Druga knjiga o Samuelu izvještava: „Ostavili su ondje svoje bogove, a David i njegovi ljudi odnesoše ih.“ (2 Sam 5,21). Kroničar donosi da su ih po Davidovoj zapovijedi spalili (1 Ljet 14,12). Ova promjena potaknuta je Knjigom Ponovljenog zakona (usp. Pnz 7,5.25; 12,3).[258] Bitno je zaključiti kako pobjeda Izraela protiv Filistejaca nije bila ograničena samo pobjedom nad filistejskim narodom, nego, još više, pobjedom nad njihovim bogovima. David je spalio filistejske bogove i time istaknuo različitost od Šaula čije je oružje i štit bio u kući filistejskih bogova, u hramu filistejskog boga Dagona (usp. 1 Ljet 10,9sl.). Davidova pobjeda nad Filistejcima bila je konačna tako da oni ubuduće više neće moći kao prije nastupati silom prema Izraelu i potpuno ugroziti egzistenciju Izraela. Činjenicu da su Filistejci bili poraženi potvrđuje Prva knjiga Ljetopisa gdje stoji: „Njegovo (Davidovo) kraljevstvo je bilo uzdignuto radi svojega izraelskog naroda.“ (1 Ljet 14,2b). Davidovom pobjedom nad Filistejcima bila je zajamčena sigurnost Izraela i Izrael se više neće plašiti da će biti filistejski zarobljenik. Važno je napomenuti da je kroničar izvještaj o pobjedi nad Filistejcima umetnuo prije Drugog prijenosa Kovčega. Vjerojatno je kroničareva prvotna namjera bila 14. poglavlje Prve knjige Ljetopisa umetnuti prije Drugog prijenosa Kovčega, kako se David i Izrael ne bi morali bojati za sigurnost Kovčega, jer je David po opisu u tom poglavlju pobijedio Filistejce. Umetanje tog poglavlja prije Drugog prijenosa Kovčega možda ima namjernu posljedicu da pobjeda nad Filistejcima stvori sigurno ozračje za Drugi prijenos Kovčega.[259] Posljedicu Davidove pobjede nad Filistejcima, kroničar donosi u rečenici koja nema svojeg predloška: „Davidovo se ime pročulo po svim zemljama, a Jahve uli strah od njega svim narodima.“ (1 Ljet 14,17). Tako je David pobjedom nad Filistejcima zadobio poštovanje susjednih

[257] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 88.
[258] Usp. G. v. RAD, *nav. dj.*, str. 58.
[259] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 89.

naroda.[260] Ova slika o Davidu može se spojiti sa slikom Davida iz poglavlja 18-20 Prve knjige Ljetopisa gdje se David opisuje kao osvajač susjednih naroda kojemu oni daju porez. U ovom smislu redak 14,17 Prve knjige Ljetopisa dobra je priprava, ne samo za Drugi prijenos Kovčega, nego i za poglavlja 18-20 iste knjige gdje je riječ o Davidovim pobjedama nad susjednim narodima. U tom retku jasno su vidljivi rezultati pravog načina traženja Kovčega: Jahve štiti svoj izraelski narod i svojeg kralja Davida od svih okolnih naroda, stavlja strah pred neprijatelje i okolni narodi priznaju i cijene Davidovu snagu. Kroničar prvo prikazuje povijesnu situaciju okolnih naroda u Davidovo vrijeme ne misleći pri tom paradigmatski na sve narode svijeta, nego želeći poučiti svoje suvremenike iz ovih povijesnih događaja i njihovih posljedica. Pouka je osobito prikladna za poslijesužanjsku zajednicu koja je još uvijek pritisnuta perzijskom vlašću, te joj treba čvrsto uporište poput Kovčega, što u prevedenom smislu znači tražiti Jahvu, kako je to stalno činio David pred kojim su svi narodi strahovali zahvaljujući Jahvi koji im je ulio strah.[261]

Kroničar je još jednom upotrijebio riječ strah (hebr. רתפ) u Drugoj knjizi Ljetopisa: „Jahvin je strah spopao sva zemaljska kraljevstva oko Judeje, tako da nisu smjela zaratiti na Jošafata.“ (2 Ljet 17,10). Ova rečenica nema svojeg predloška i kroničareva je posebnost kao što su i slične formulacije i u drugim redcima Druge knjige Ljetopisa (2 Ljet 14,13; 20,29).[262]

Ova misao o Jahvinom strahu koji su osjećali svi izraelski neprijatelji i molba Jahvi za pomoć također ima paralelu u četiri izvještaja o ratu izraelskih kraljeva s okolnim neprijateljima i neprijateljima Davidova kraljevstva. Četiri izvještaja su:

1. Izvještaj o Abiji (usp. 2 Ljet 13,13-18)
2. Izvještaj o Asi (usp. 2 Ljet 14,8-14)
3. Izvještaj o Jošafatu (usp. 2 Ljet 20,1-30)
4. Izvještaj o Ezekiji (usp. 2 Ljet 32,1-23).

Od ovih četiriju izvještaja samo izvještaj o Ezekiji ima svoj predložak. Kod Abije, Ase i Jošafata, kroničar je donio duži izvještaj o tipičnim Jahvinim ratovima koji su samo prilagođeni svojem predlošku. Ova četiri tipična Jahvina rata slažu se s Davidovim Jahvinim ratom po svojoj shemi:

1. prijetnje neprijatelja

[260] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 63-72: isto u 1 Ljet 17,8, kao i u 1 Ljet 14,17 nije samo riječ o susjednim narodima prošlog davidovskog kraljevstva, nego o narodima svijeta, koji su uglavnom pogani. Samo je pitanje je li kroničar razmišljao tako daleko.
[261] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 89-90.
[262] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 190; P. WELTEN, *nav. dj*., str. 97-103.

2. pitanje i poziv Jahvi za pomoć
3. pobjeda po Jahvinoj pomoći.

Osim ove sheme o Jahvinim ratovima kroničar za njih upotrebljava dva važna vlastita izraza koji se nalaze i u Prvoj i u Drugoj knjizi Ljetopisa, primjerice: *...ja ću ih predati u tvoje ruke* (1 Ljet 14,10 usp. 2 Ljet 13,16) i izraz *strah* (usp. 1 Ljet 14,17; 2 Ljet 14,13; 20,29).[263]

Logičan je i moguć zaključak da kroničar Davida opisuje kao uzor, odnosno model za Davidove nasljednike u slučaju vođenja Jahvinih ratova.[264] Tako opisani David istodobno je mogao biti i model za poslijesužanjsko vrijeme. U poslijesužanjskom vremenu očekivao se Davidov nasljednik koji bi kao David vodio Jahvine ratove sa susjednim narodima jer su gradnju drugog Hrama ometali susjedni narodi, te se očekivao Davidov nasljednik koji bi osigurao mir svome narodu. Zbog vođenja ratova i traženja Jahve, Davidova slava proširila se po svim zemljama, te svi narodi strahuju pred njim, što je Jahvino djelo (usp. 1 Ljet 14,17).

Zamjetan je i Davidov prisan odnos prema Jahvi u vođenju rata. Naime, kroničarevo suprotstavljanje 14. poglavlja Prve knjige Ljetopisa i 10. poglavlja koje govori o Šaulu naglašava da je David u svakoj svojoj nedoumici pitao Jahvu za savjet i na taj je način stekao pobjedu i slavu kod okolnih naroda, a Šaul nije pitao Jahvu za savjet i zato je propao on i čitava njegova obitelj. To razlikovanje 10. i 14. poglavlja Prve knjige Ljetopisa posebno je važno za kroničara.

Tabica 9: Prikaz razlika 10. i 14. poglavlja Prve knjige Ljetopisa.

1 Ljet 14	1 Ljet 10
1. David je pitao Boga za savjet (r. 1-14)	1. Šaul je pitao mrtvog duha za savjet (r. 13)
2. Uzdignuće Davidove kuće (r. 3-7)	2. Cijela Šaulova kuća je umrla (r. 6)
3. David je pobjedio Filistejce (r. 11-16)	3. Šaul je pobijeđen od Filistejaca (r. 2sl.)
4. David spaljuje filistejske bogove (r. 12)	4. Šaulova glava izložena je u Dagonovom hramu (r. 9sl.)

David kroz ratove s Filistejcima donosi mir koji je Bog obećao izraelskom narodu. Obećani mir je dan kao preduvjet za izgradnju Kuće Božje, Hrama. Mojsije je predskazao da, kad narod prijeđe rijeku Jordan, Bog će mu dati *odmor, mir* od njegovih neprijatelja. Tek po

[263] Usp. P. WELTEN, *nav. dj*., str. 97.
[264] Razlika između Jahvinih ratova koje je vodio David i drugih ratova koje je vodio Šaul je u tome što je David pitao Jahvu za savjet prije nego je pošao u rat i u ratu se ponašao po Jahvinoj volji. Nasuprot Davidu Šaul pita za savjet mrtvoga duha, umjesto Jahvu i u ratu se ponaša po svom nahođenju (1 Sam 3-25). David u vođenju rata pita Jahvu za savjet, u ratu je pobjednik i nije okrutan i oružje je u rukama Jahve (1 Ljet 14, 8-17).

postignutom miru moći će se zasnovati sveto mjesto, gdje će se prinositi žrtve (usp. Pnz 12,8-11). U povijesnim knjigama piše da Jošuino osvajanje zemlje donosi taj mir narodu (Jš 1,13-15) koji ipak nije ostvaren u trenutku osnivanja središnjeg svetišta u Jeruzalemu, ostao je *latentan element očekivanja* obećanog mira.[265] Kroničar povezuje iščekivanje mira s uvjerenjem da David ispunjava uvjete za osnivanje svetišta u Jeruzalemu. Očekivani mir opisan je u Knjizi Ponovljenog zakona: „Ali kad prijeđete preko Jordana i nastanite se u zemlji koju vam Jahve, Bog vaš, daje u baštinu, kad vas smiri od svih neprijatelja koji budu oko vas, te budete živjeli bez straha, onda ćete donositi sve što vam naređujem: svoje paljenice, svoje klanice, svoje desetine, darove svojih ruku i sve svoje izabrane zavjetnice koje budete zavjetovali Jahvi – na mjesto koje Jahve, Bog vaš, odabere da ondje nastani svoje ime.“ (Pnz 12,10-12). David osigurava Izraelu mir (pokorio je neprijatelje) i priprema sve za Drugi prijenos Kovčega.

3.3.6. Drugi prijenos Kovčega

Zbog Uzijine nesreće nakratko je prekinut Prvi prijenos Kovčega i sada slijedi druga etapa prijenosa (usp. 1 Ljet 15,1sl.). Po deuteronomističkom shvaćanju glavni je Davidov motiv za Drugi prijenos Kovčega Jahvin blagoslov koji je došao na Obed-Edomovu kuću (usp. 2 Sam 6,12). David je također želio dobiti takav blagoslov, zato Druga knjiga o Samuelu donosi: „Kad su kralju javili da je Jahve blagoslovio Obed-Edomovu obitelj i sav njegov posjed zbog Kovčega Božjeg, ode David i ponese Kovčeg Božji iz Obed-Edomove kuće gore u Davidov grad s velikim veseljem.“ (2 Sam 6,12). Kroničar ispušta ovaj Davidov motiv za Drugi prijenos Kovčega iz predloška (2 Sam 6,12a) i umeće 14. poglavlje Prve knjige Ljetopisa između Prvog i Drugog prijenosa Kovčega. Osim toga, kroničar prije Drugog prijenosa Kovčega donosi svoj samostalni uvod (1 Ljet 15,1-3).[266] U tom uvodu kroničar opisuje Davidovu pripravu za Drugi prijenos Kovčega koja se sastoji se:

1. David je sazidao dvore u Davidovom gradu da bi ojačao svoju vlast i osigurao mir za Kovčeg
2. David je pripravio mjesto za Kovčeg i za njega razapeo Šator
3. David je donio uredbu da samo leviti smiju nositi Kovčeg (usp. 1 Ljet 15,1-3).

[265] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj*., str. 85.
[266] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 92; usp. G. J. BOTTERWECK, *nav. dj.*, str. 402-435.

David izrazom *da mu služe dovijeka* već sada određuje službu levita u budućem bogoslužju (1 Ljet 15,2). Na ovaj način kroničar želi otkloniti svaku sumnju koja upućuje na to da bi Davidov motiv za prijenos Kovčega za Jeruzalem bio blagoslov Obed-Edomove kuće kao što je opisao deuteronomist. Kroničar je također opisao blagoslov Obed-Edomove kuće u Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 13,14b, ali to više nije povezano s Davidovim motivom za prijenos Kovčega. G. J. Botterweck misli da bi David za Drugi prijenos Kovčega imao *ne-sveti motiv,*[267] ili, kako tvrdi Benzinger, David bi imao *sebičan* motiv.[268]

Tae-Soo Im ima pravo kada tvrdi da u Prvoj knjizi Ljetopisa David ne poduzima Drugi prijenos Kovčega niti zbog *ne-svetih, svjetovnih*, niti zbog *sebičnih* razloga, nego zbog daleko većeg i važnijeg razloga, a to je zbog *čitavog Izraela*. Na to posebno podsjeća Prva knjiga Ljetopisa: „Jer ga nismo doista tražili za Šaulovih dana.“ (1 Ljet 13,3b). David podsjeća cijelu izraelsku zajednicu na nesretni poraz Izaela pod Šaulom (usp. 1 Ljet 10). Na taj način David motivira i priprema zajednicu za prijenos Kovčega. Ako Izrael u budućnosti želi izbjeći nesreću koja se dogodila za vrijeme Davida, trebao bi Kovčeg prenijeti u Jeruzalem i za njega pitati, tj. voditi brigu o Kovčegu.[269] Za Prvi i Drugi prijenos Kovčega isti je razlog: nismo tražili Jahvu tj. nismo tražili Kovčeg (usp. 1 Ljet 13,3; 15,3). Kroničar donosi pravi Davidov motiv za Prvi prijenos Kovčega (1 Ljet 13,1-5). Usprkos prekidu Prvog prijenosa Kovčega, zbog Uzijine nesreće, motiv za Drugi prijenos Kovčega ostaje nepromijenjen. Za Davida nema drugog razloga za Drugi prijenos Kovčega osim onoga koji je već opisan. David je zapravo dobio Jahvin blagoslov (Hiram plaća Davidu porez, Davidu Bog daruje mnogo sinova i Jahve Davidu daruje pobjedu u ratu s Filistejcima) zbog Prvog prijenosa Kovčega, tj. David je na pravi način tražio Jahvu. Uzrok neuspjeha Prvog prijenosa Kovčega dogodio se jer leviti nisu nosili Kovčeg.

[267] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 92; usp. G. J. BOTTERWECK, *nav. dj.*, str. 417.
[268] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 92; I. BENZINGER, *Die Bücher der Chronik,* Tübingen – Leipzig, 1901., str. 51.
[269] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 92.

3.3.7. David daje levitima pravo da nose Kovčeg

U ovom odlomku nije čudno da leviti imaju pravo nositi Kovčeg Božji jer je i sâm kroničar bio levit u drugom Hramu i time ističe važnost levitske službe koja će odmah biti uspostavljena po prijenosu Kovčega (usp. 1 Ljet 16,4-7).

Prije nego je David započeo s Drugim prijenosom Kovčega, u Davidovom je gradu izgradio sebi novu palaču i napravio mjesto za Šator u Jeruzalemu (usp. 1 Ljet 15,1). Pravi i izravni govor o Šatoru koji je pripremio David samo je spomenut u predlošku (2 Sam 6,17).[270] Nasuprot tome kroničar je Davidu pripisao niz radnji za pripremu Drugog prijenosa Kovčega, David je već prije pripremio Šator u koji treba staviti Kovčeg i izdao važne zapovijedi za prijenos Kovčega (usp. 1 Ljet 16,1).[271] U Prvoj knjizi Ljetopisa nalazi se kroničarev dodatak kojeg nema u Drugoj knjizi o Samuelu (1 Ljet 16,1; 1 Ljet 15,1sl.).

David započinje Drugi prijenos Kovčega pazeći na vrijeme, na sudionike i na teritorij na sljedeće načine:

1. u odnosu na vrijeme: prijenos Kovčega se dogodio odmah po zauzeću Jeruzalema
2. u odnosu na sudionike: David je odmah po zauzeću Jeruzalema okupio cijeli Izrael i sve preostale i svećenike i levite
3. u odnosu na teritorij: David sakuplja sav narod iz idealnih područja i granica Izraela.

Prema kroničarevom pisanju priprema naroda za prijenos Kovčega važnija je nego što to donosi Druga knjiga o Samuelu (usp. 1 L jet 13,15sl.; 2 Sam 6). Takvo Davidovo držanje i vladanje prema Kovčegu i njegovu brigu za traženje Kovčega kroničar stavlja nasuprot Šaulu koji Jahvu nije tražio (1 Ljet 10,13sl.) i za Kovčeg nije pitao (usp. 1 Ljet 13,5). Prvi prijenos Kovčega bio je prekinut zbog Uzijine nesreće, a protiv Davidove volje (usp. 1 Ljet 13,9-14). Zato Jahve potpuno priznaje i nagrađuje Davidovu revnost oko Kovčega.[272]

U Drugom prijenosu Kovčega postoje još neke važne razlike između kroničara (1 Ljet 15) i deuteronomiste (2 Sam 6) koje su prikazane tablicom 10.

[270] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 93; usp. W. RUDOLPH, *Chronikbücher,* Tübingen, 1955., str. 117.
[271] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 288.
[272] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 75-76.

Tablica 10. Prikaz razlika donošenja istog događaja u Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu.

	1 Ljet 15	2 Sam 6
1.	leviti nose Kovčeg (1 Ljet 15,2)	goveda su nadomjestila *nosače* Kovčega (2 Sam 6,13)
2.	uzrok neuspjeha Prvog prijenosa Kovčega je leviti nisu nosili Kovčeg (usp. 1 Ljet 15,2)	ispušta uzrok neuspjeha Prvog prijenosa Kovčega.
3.	leviti nose Kovčeg (usp. 1 Ljet 15,26)	ne spominje levite

Kod Prvog prijenosa Kovčega David pojašnjava glavnu grešku radi koje nije uspio prijenos: „Jer nas je pobio Jahve Bog naš, zato što prvi put vi (leviti) niste bili nazočni i što ga nismo tražili kako je trebalo.“ (1 Ljet 15,13). Uzrok Uzijine smrti kroničar vidi ne samo u doticanju Svetog Kovčega, kako tumači R. Mosis[273] (usp. Br 4,15; 7,9), nego u kršenju najvažnijeg Jahvinog pravila, a to pravilo je da samo leviti nose Kovčeg. Zbog toga je David donio to najvažnije pravilo: „Ne smije nositi Kovčeg Božji nitko osim levita, jer je njih izabrao Jahve…“(usp. 1 Ljet 15,2). I ovdje David ima važnu ulogu i utjecaj na Drugi prijenos Kovčega. On je pozvao levite da se posvete za nošenje Jahvinog Kovčega, Izraelova Boga na mjesto koje mu je pripremio.[274] Zanimljivo je da je kroničar stavio odlomak Uzijine nesreće u Davidovu povijest, jer je tako imao razlog dati dopuštenje da leviti nose Kovčeg. Inače bi kroničar za neuspjeh Prvog prijenosa Kovčega mogao tražiti bilo kakav grijeh.[275]

Kod prijenosa Kovčega Božjeg, David hrabri levite koji su Kovčeg nosili motkama na svojim leđima (usp. 1 Ljet 15,15a; Izl 25,13sl.; 37,3sl.). Kroničar misli da leviti imaju pravo i monopol nošenja Kovčega jer se to već nalazi u Ponovljenom zakonu (Pnz 10,8; 18,5), te uzima Uzijinu nesreću kao povod vlastitom pravu levita da nose Kovčeg.[276]

Pažnju privlače neke usporedbe između kroničara i deuteronomiste kod Drugog prijenosa Kovčega koje su ovdje donesene:

1. u 15. poglavlju Prve knjige Ljetopisa žrtveni prinosi pred Kovčegom mnogobrojniji su nego u 6. poglavlju Druge knjige o Samuelu, te je također slavlje bogatije. Prema Drugoj knjizi o Samuelu, David je žrtvovao samo vola i masna ovna (2 Sam 6,13), a u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 15,26) žrtvovali su 7 junaca i

[273] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 61.
[274] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 294.
[275] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 94.
[276] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 94.

7 ovnova.[277] U slavlju pred Kovčegom (usp. 2 Sam 6,15) od glazbala sudjeluju samo limene trube, a prema Prvoj knjizi Ljetopisa sudjeluje puno više glazbala: limene trube, trumpete, cimbale, harfe i citre (1 Ljet 15,28)

2. kad je Jahvin Kovčeg stigao u Davidov grad, David je s velikim veseljem plesao pred Kovčegom. Mikala, Šaulova kći i žena Davidova prezrela ga je u svome srcu (usp. 1 Ljet 15,29). Na taj način kroničar opisuje držanje Mikale, Šaulove kćeri i još jednom suprostavlja držanje Šaulove kuće prema Davidovoj brizi za Kovčeg
3. David je pred Kovčeg stavio službenike među levitima: „Da uznose, slave i hvale Jahvu, Boga Izraelova.“ (usp. 1 Ljet 16,4). Ovaj Davidov čin nema predloška u deuteronomističkom povijesnom djelu. Leviti su od Davida dobili zadaću koju trebaju vršiti službu pred Kovčegom i iz toga proizlazi da David još nije dopustio službene žrtve pred Jahvninim Kovčegom u Jeruzalemu. Službene žrtve pred Jahvinim Kovčegom vršile su se na uzvišici u Gibeonu (usp. 1 Ljet 16,39).[278] Ovo je također kroničarev dodatak koji nema svojeg predloška. Na mjestu pred Kovčegom žrtvu su trebali prinijeti Sadok i njegova braća, kasniji službenici u jeruzalemskom Hramu u kojem će se posebno svaki dan prinositi jutarnja i večernja žrtva paljenica.[279]

David je donio sva potrebna liturgijska pravila za Kovčeg koji je boravio u Šatoru, a isto tako za Jahvin dom na uzvišici u Gibeonu.[280] Sva pravila koja su donijeta za Jahvin dom na uzvišici u Gibeonu i za Jahvin Kovčeg poslužila su da bi kasnije David za Kovčeg pribavio vječno prebivalište, tj. pripremio sve za Jeruzalemski Hram. Kroničar će stalno isticati kako se David pažljivo, vjerno i točno brinuo za Kovčeg i liturgijske propise. Iz donijetih liturgijskih propisa proizlazi kroničarska Davidova slika. Ta kroničareva slika Davida opisuje kao pravog i velikog štovatelja Jahve i Kovčega.[281]

Nakon istraženog teksta Prvog i Drugog prijenosa Kovčega možemo zaključiti da je David Prvi i Drugi prijenos Kovčega slavio kao opće državni praznik i susret u daleko većoj mjeri nego što to opisuje kroničarev predložak u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 6). Veličina i svečanost slavlja kod kroničara, za razliku od predloška očituje se u:

[277] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 94; usp. W. RUDOLPH, *nav. dj*., str. 117.
[278] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 307.
[279] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 95; usp. W. RUDOLPH, *nav. dj*., str. 120.
[280] Usp. J. BECKER. *nav. dj*., str. 74-75.
[281] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 95.

1. više sudionika: David je sakupio cijeli Izrael od rijeke Šihora u Egiptu do Lebo Hamata
2. više prinesenih žrtava: sedam bikova i sedam ovnova dok je u predlošku žrtvovan samo jedan vol i tovni ovan, te paljenice i pričesnici (usp. 2 Sam 6,13; 2 Sam 6,17)
3. više glazbenih instrumenata kod Drugog prijenosa Kovčega: rogovi, trube, cimbale, harfe i citre (usp. 1 Ljet 15,28), nasuprot samo *trubeći u rog* (usp. 2 Sam 6,15).

David se posebno brinuo za službu pred Kovčegom nakon što je Kovčeg postavljen u Šator te pokazuje sliku marljivog tražitelja Kovčega i Jahvinog štovatelja. Razlog takvom prikazu može se naći u razmišljanju izraelske poslijesužanjske zajednice koja vjerno i marljivo promiče štovanje Jahve, a posebno vodi brigu za Davidovog nasljednika kojeg očekuju svjesni da je jedini put za moguću egzistenciju Izraela jedino u ispravnom štovanju Jahve. Kroničar je preko takve Davidove slike želio poučiti vjerničku zajednicu svojeg vremena kako se treba odnositi prema Jahvi.[282] Prijenos Kovčega promatran iz povijesne točke opravdava Davidovu poziciju moći jer on Kovčeg saveza prenosi u svoj glavni grad Jeruzalem.[283] Kovčeg saveza i David međusobno su povezani preko najvažnijeg zajedničkog kultnog objekta (Kovčega) unutar Davidove povijesti.[284]

Odlomak Prve knjige Ljetopisa koji je kroničarev original i vlastitost, govori o Drugom prijenosu Kovčega i prati se paralelno s Drugom knjigom o Samuelu (usp. 1 Ljet 15,1-24 i 2 Sam 6,12-19). David će za Kovčeg pripremiti šator i smjestiti ga u izgrađenu kuću te se pojašnjava da Kovčeg boravi kod Davida kao gost (1 Ljet 15,1).[285] U Drugoj knjizi o Samuelu šator je nakon Davidova govora smješten u kuću (2 Sam 6,17). Kovčeg je prema Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu (1 Ljet 13,7; 2 Sam 6,3) vožen na kolima, a sada će po propisu iz Knjige Ponovljenog zakona i Knjige Brojeva (Pnz 10,7 i Br 1,50-53; 4,15) biti nošen od levita (1 Ljet 15,2 usp. 1 Ljet 15,26; 2 Ljet 5,4).[286] Kroničar se brine i za vojničku pratnju, te javno poziva i očekuje *cijeli Izrael* u r. 3 što se nalazi i u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 6,15). U r. 4 David poziva svećenike i levite gdje navodi ukupno šest skupina s određenim brojem njihove *braće* samo od levitskih predstavnika (usp. 1 Ljet 15,5-10). Kroničar donosi tri poznate velike obitelji: Kehat, Merari i Geršom (usp. 1 Ljet 6,1-5) uz koje

[282] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 96.
[283] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 96; usp. M. CLEVENOT, *So kennen wir die Bibel nicht*, München, [2]1980., str. 31.
[284] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 96; usp. A. H. J. GUNNEWEG, Sinaibund und Davidsbund, u: *VT*, 10 (1960.), str. 340.
[285] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 290-291.
[286] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 68: u 2 Sam 6,13 Kovčeg će usprkos zabrani biti nošen od nosača.

se pojavljuju i daljnje tri: Elsafan (Izl 6,22; Lev 10,4; Br 3,30), sin Uziela i ujak Kehata, Hebron (1 Ljet 15,9) i Uziel (1 Let 15,10). Istaknute će skupine opisati unutar Kehatove obitelji što je drugačije nego u Drugoj knjizi Ljetopisa (2 Ljet 29,12-14). Od ovih šest velikih obitelji u Davidovo vrijeme nastat će obiteljski poglavari. U Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 15,11, levitima se pridružuju oba velika svećenika Sadok i Ebjatar. Ipak u r. 12-13 istaknuti su leviti koji su pozvani da nose Kovčeg. Ovdje su leviti spomenuti sami, ali se ne može izvesti zaključak da su svećenici samo kasnija nadopuna.[287] U prvom redu kroničar naglašava da u Prvom prijenosu Kovčega nisu sudjelovali leviti (1 Ljet 13,1-14) i zato se Gospodin okrenuo protiv nas (usp. 1 Ljet 14,11). Leviti odmah nastupaju u akciju kao nosači Kovčega (r. 15), tako da svojim ramenima dotiču noseće poluge, a ne sam Kovčeg.[288] Ovdje se ističe važnost svetosti (r. 12 i 14) koja se sastoji između ostalog i u čistoj odjeći i u sakralnoj uzdržljivosti (usp. Izl 19,10.15; 1 Sam 21,5-6).[289] U pothvatu prijenosa Kovčega (r. 16-24) sudjeluju levitski pjevači i glazbenici (usp. 1 Ljet 6,16-32). Ovdje do izražaja dolazi kroničareva teologija kojom želi istaknuti da pod Salomonom započinje hramska služba kao legitimno aktualiziranje Mojsijevog zakona.[290]

Kroničar u 15. poglavlju Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 15,24) spominje pjevače: Heman, Asaf i Etan koji su poznati iz 6. poglavlja Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 6,29). Kiši je spomenut umjesto Kušaja kao otac Etana.[291] Drugi prijenos Kovčega saveza prate glazbeni instrumenti (1 Ljet 15,19-20.28; 13,18; 16,5-6; 25,1.6; 2 Ljet5,12-13; 7,6-7; 29,25-28) s tim da su trube pridružene uglavnom svećenicima (usp. 1 Ljet 15,24; 16,6; 2 Ljet 5,12; 13,12-14; 29,26; Ezr 3,10; Neh 12,35-41; Br 10,8; 31,6).[292] Cijelo 15. poglavlje Prve knjige Ljetopisa, koje govori o prijenosu Kovčega u Jeruzalem, daje Davidu glavnu ulogu organizatora mjesta za Kovčeg i popratnih službi:

---

[287] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 68.
[288] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 293.
[289] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 68.
[290] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 68: 1 Ljet 15,16-22 je umetak jer je kroničar mogao te retke staviti u r. 22-24 gdje je govor o čuvarima vrata, a razlog je taj da bi kroničar situaciju prijenosa Kovčega izgubio iz vida. Pjevači Heman, Asaf i Etan su poznati iz 1 Ljet 6,16-32 (1 Ljet 6,29 Kiši je umjesto Kušaja kao otac Etana). Obed-Edom u 1 Ljet 18,21.24 (u 1 Ljet 16,38 je sin Jedutuna) je po tumačenju kroničara potpuno identičan s Obed-Edomom Gitajcem (usp. 1 Ljet 13,13-14; 2 Sam 6,10-11 i 15,25; 2 Sam 6,12). Motiv blagoslova nalazi se u 1 Ljet 13,14 i 26,5. Sada je Obed-Edom pjevač (1 Ljet 16,5.38) kao i čuvar vrta (1 Ljet 16,38; 26,4.8.15). Za kroničara su srodne obje službe i pjevača i čuvara vrata (usp. 1 Ljet 16,38-42; 6,16-32; 9, 33; Neh 7, 1). Ovdje se uočava napetost između retka 23 i 24b.
[291] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 68: Obed-Edom je spomenut u 1 Ljet 15,18.21.24 i u 1 Ljet 16,38 je sin Jedutuma. Po kroničarevoj interpretaciji je identičan s Obed-Edomom koji je spomenut u 1 Ljet 13,13-14; 2 Sam 6,10-11 i 15,25; 2 Sam 6,12 (usp. motiv blagoslova u 1 Ljet 13,14 i u 26,5). Obed-Edom se pojavljuje u 1 Ljet 16,5.38 kao pjevač, a u 1 Ljet 16,38; 26,4.8.15 spomenut je kao čuvar vrata. Za kroničara su srodne obje službe (usp. 1 Ljet 16,38-42).
[292] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 292-293.

1. David pripravlja mjesto za Kovčeg Božji (usp. 1 Ljet 15,1)
2. David sakuplja sav Izrael da sudjeluje u prijenosu Kovčega (usp. 1 Ljet 15,3)
3. David poziva svećenike i levite da prenesu Kovčeg saveza (usp. 1 Ljet 15,11).

Kada je David sve pripremio za prijenos Kovčega poziva levite da glazbenim instrumentima prate prijenos Kovčega (usp. 1 Ljet 15,17).[293] Dolazak Kovčega iz Obed-Edomove kuće u Jeruzalem, kroničar opisuje u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 15,25-16,3; usp. 2 Sam 6,12-9).

J. Backer smatra da David nije imao informaciju o kući Obed-Edoma koju je Jahve blagoslovio. Blagoslov Obed-Edomove kuće nije razlog Davidove zauzetosti za prijenos Kovčega (usp. 1 Ljet 13,14; 2 Sam 6,11).[294] Prijenos Kovčega već lagano protiče kada se kroničar udaljuje od predloška (2 Sam 6,12). Kroničar u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 15,26) uključuje nesvećeničko i nelevitsko sudjelovanje u radosti zbog prijenosa Kovčega, te povećava broj žrtava na sedam ovnova i sedam goveda (usp. 1 Ljet 15,26; Br 23,1; 2 Ljet 29,21). Drugi prijenos Kovčega predvode leviti kao Božji čuvari. Kroničar ispušta šest čudnih koraka koji se nalaze u Drugoj knjizi o Samuelu i izbjegava spomenuti da je David kao laik izvršio žrtvenu službu (usp. 1 Ljet 15,26 i 2 Sam 6,13). Sličan slučaj imamo kada kroničar ispušta rečenice o Davidovom kultnom plesu koje se nalaze u Drugoj knjizi o Samuelu ne smatrajući ih vršenjem svećeničke službe (usp. 1 Ljet 16,1; 2 Sam 6,14; 1 Ljet 16,2, 21,26; 1 Ljet 15,29; 13,8). Kroničar donosi promjene opisujući Davida kako pleše, no ne spominje obučeno kultno osoblje (usp. 2 Ljet 5,12). U Davidovom plaštu kroničar ne vidi suprotnost s Knjigom Izlaska (Izl 28,4-35). Pisac Ljetopisa uz goveđe rogove u koje se sviralo kod prijenosa Kovčega (2 Sam 6,15) spominje i druge glazbene instrumente (usp. 1 Ljet 15,28 i 1 Ljet 15,16).

David za službu pred Kovčegom postavlja skupinu levita i svećenika koji imaju zadaću da hvale Jahvu pred Kovčegom. Leviti pred Kovčegom hvale Jahvu Davidovom pjesmom, koja se oslanja na Psalme (1 Ljet 16,8-22 usp. Ps 105,1-15; 1 Ljet 16,23-33 usp. Ps 96,1-10; 1 Ljet 16,34-36 usp. Ps 106,1.47-48).[295] Prema kroničarevom opisu David je prikazan kao uzorni štovatelj Jahve, jer vodi brigu oko Kovčega. Pred Kovčegom se u jeruzalemskom Hramu vrši prava služba i štovanje Jahve.

[293] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 69: ovdje možemo naznačiti različite načine glazbenog sviranja. Tako imamo u 1 Ljet 15,20 način sviranja harfe s visokim zvucima (usp. Ps 64,1 donosi po napjevu djevice).
[294] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 70.
[295] Usp. R. W. KLEIN, *nav. dj.*, str. 347.

3.4. David kao uzorni štovatelj Jahve

Kroničar Davida prikazuje kao pravog Jahvinog tražitelja i štovatelja već na početku 13. poglavlja Prve knjige Ljetopisa uz prikaz i Davidovih demokratskih tendencija iznoseći Davidovu želju da svu svoju brigu i revnost prema Kovčegu prenese na cijeli Izrael. Zato kroničar prikazuje kako Davida poduzima sljedeće korake:

1. David vijeća s vojnim i civilnim vođama (usp. 1 Ljet 13,1)
2. David drži govor pred narodnim zborom (usp. 1 Ljet 13,2a)
3. David traži za prijenos Kovčega i pristanak naroda i Boga (usp.1 Ljet 13,2b)
4. David šalje glasnike da okupe cijeli Izrael od egipatskog Šihora do ulaza u Hamat da prenesu Kovčeg Božji (usp. 1 Ljet 13,2c.3-5).

Dakle, David vijeća sa stotnicima i tisućnicima, a čitav narod pita za odobrenje za prijenos Kovčega. Prijenos Kovčega je poduhvat u kojem sudjeluju svi Izraelci. David je tražio i podršku svih svojih časnika koji su bili okupljeni oko njega u Hebronu.[296]

U 13. poglavlju Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 13,3) nastavlja se kroničareva kritika Šaula, koja je već započela u 10. poglavlju (1 Ljet 10,13sl.) i dalje se nastavlja u 15. Poglavlju (1 Ljet 15,29). David govori: „Prenijet ćemo k sebi Kovčeg svoga Boga, jer ga nismo doista tražili za Šaulovih dana.“ (1 Ljet 13,3). Kroničar upotrebljava posebne riječi kada uspoređuje Davida sa Šaulom, a te su riječi *tražiti* i *pitati za; tražiti – drš* דרש. U hebrejskom su različite riječi za pitati i tražiti. Važno je naglasiti da se glagol *pitati* nalazi u Knjizi o Samuelu i Knjizi o Kraljevima ukupno 64 puta, a u obje knjige Ljetopisa samo 11 puta iz čega slijedi zaključak kako je deuteronomist više upotrebljavao riječ *pitati*, a kroničar više riječ *tražiti*. Riječ *pitati* u Davidovoj je povijesti samo 3 puta shvaćena u religioznom smislu (1 Ljet 10.13; 14,10.14).[297] Za kroničarevu teologiju, riječ *tražiti* ima veliku važnost i upotrebljava je na početku svog povijesnog djela, u prijelomnom vremenu prijenosa Izraelskog Kraljevstva od Šaula na Davida, te ona postaje mjerilo za odbacivanje Šaula i izbor Davida (usp. 1 Ljet 10,13 sl.).

Razlog Šaulove nevjere i kazna za nevjeru (za razliku od Davida) može se staviti u četiri točke:

1. Šaul se nije držao Jahvine zapovijedi
2. i povrh toga Šaul je za savjet pitao proročicu, a nije pitao Jahvu

[296] Usp. R. W. KLEIN, *nav. dj*., str. 330.
[297] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 76.

3. Jahve je zato odstranio Šaula
4. Jahve je od Šaula prenio kraljevstvo na Išajeva sina Davida.

Kada se usporede ove četiri točke djelovanja Šaula i sve posljedice toga djelovanja, s četiri točke Davidovog zauzimanja da se prenese Kovčeg Božji, onda možemo uočiti veliku razliku između negativnog postupka Šaula i pozitivnog djelovanja Davida. Šaula Bog kažnjava i oduzima mu kraljevstvo, a Davida nagrađuje tako da na njega prenosi Izraelsko Kraljevstvo. Kroničar riječ *tražiti* koristi i za Davidovu odluku o prijenosu Kovčega koju je David proveo u djelo s izraelskim narodom (1 Ljet 13,3).[298]

Zaključujemo da je riječ *tražiti* lozinka za traženje Jahve i ulazi u samo bogoslužje koje će se kasnije odvijati u jeruzalemskom Hramu (potrebno je vidjeti ovaj glagol u: Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament II, str. 313–329; isto tako u: Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament I, str. 460–467). Prinos žrtava Jahvi u ovom tijeku Davidovog povijesnog opisa nije toliko istaknut kao Prvi i Drugi prijenos Kovčega koji postaje glavni cilj i uvjet pravog i budućeg štovanja Jahve. David ima važan utjecaj i značenje za samo traženje i štovanje Jahve te za uspostavu bogoslužja.[299] Činjenica je da se glagol *tražiti* u Starom zavjetu nalazi 165 puta, a četvrtina pojavljivanja je u Prvoj i u Drugoj knjizi Ljetopisa. Značenje riječi *tražiti* različito je u Starom zavjetu. Pojam te riječi može se svesti na dva različita značenja: s jedne strane ima sveopće profano značenje, a s druge strane koristi se u religioznom teološkom značenju. Možemo zaključiti da se riječ *tražiti* u Starom zavjetu više upotrebljava u religioznom značenju. Tipični slučaj riječi *tražiti* u religioznom smislu nalazimo u kroničarskom povijesnom djelu koju je on upotrijebio 48 puta; 43 puta u Prvoj i Drugoj Ljetopisa i još pet puta u Knjizi o Ezri. Riječ *tražiti* ima religiozno značenje u 39 slučajeva, a u sveopćoj upotrebi 9 puta (2 Ljet 13,22; 24,6.22.27; 31,9; 32,31; Ezr 9,12; 10,16; 1 Ljet 26,31).[300]

Riječ *tražiti* u Prvoj knjizi Ljetopisa ima samo religiozno značenje, iznimka je jedino 31. redak 26. poglavlja Prve knjige Ljetopisa.

Kroničar riječ *tražiti* u odnosu na Davida u religioznom značenju upotrebljava ovako:

1. četiri puta za traženje Jahve (1 Ljet 10,14; 21,30; 22,19; 28,9; usp. 16,11)
2. dva puta za traženje Kovčega (1 Ljet 13,3; 15,13)
3. jedan put za traženje zapovijedi (1 Ljet 28,8)

[298] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 273-275.
[299] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 76.
[300] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 77.

4. jedan puta za ispitivanje srca ljudi pred Jahvom (1 Ljet 28,9)
5. jedan puta za ispitivanje mrtvog duha (1 Ljet 10,13b).

Kod kroničarevog opisa Davidove povijesti traženja Kovčega i traženja zapovijedi jasno označuje i traženje Jahve, izuzevši ispitivanje duha mrtvih što je učinio Šaul[301] koji nije tražio ni pitao za Jahvu i zato ga je Jahve pustio umrijeti. Priznata i poznata Davidova djela u potpuno su drugačija nego u danima Šaula u kojima on nije pitao za Kovčeg (usp. 1 Ljet 11sl.; 1 Ljet 13,3). Kroničar stalno prikazuje pozitivnu sliku Davida nasuprot negativne slike Šaula. David se zauzeto trudio da traži Jahvu i zato uspostavlja Jahvin kult, on Salomonu i narodu oporučno ostavlja ono što je on činio sâm, a to je vršenje zapovijedi i traženje Jahve (usp. 1 Ljet 28,9) i istraživanje svih Jahvinih zapovijedi (1 Ljet 28,8). Kroničar Davida opisuje kao konkretnog tražitelja savjeta od Jahve (1 Ljet 14,10.14), a Šaula kao tražitelja savjeta od duha mrtvih u ratu s Filistejcima (usp. 1 Ljet 10,13b; 1 Sam 28,6-25). David je dobio oba rata s Filistejcima jer se uzdao u Boga (usp. 1 Ljet 14,8-17). Za kroničara je važno daljnji opis Davida u pozitivnom svjetlu:

1. David je pripremio mjesto za Hram (usp. 1 Ljet 21)
2. David je pripremio osoblje i građu za gradnju Hrama (usp. 1 Ljet 22-29)
3. David je stvorio temelj za hramski kult i štovanje Jahve.

Kroničar je Šaula opisao kao negativni uzor za štovanje Jahve nasuprot opisa i prikaza Davida kroz cijelu njegovu povijest kao uzora i mjeru ispravnog štovanja Jahve, i to ne samo dok je David bio kralj, nego i za vrijeme Salomona i daljnje davidovske kraljeve. Davidovi nasljednici, kraljevi poslije Davida, uvijek će se uspoređivati s Davidovim djelovanjem.

Po ovom idealnom Davidovom opisu, kroničar Jahvinu zajednicu svojeg vremena želi poučiti, opomenuti i ohrabriti. Poslijesužanjska zajednica kroničarevog vremena pred očima je imala dvije važne zadaće: uspostavu kultnog sustava i uspostavu kraljevstva. Za ostvarenje ovih ciljeva i sama mogućnost egzistencije Izraela u budućnosti nalazi se samo u pravom štovanju Jahve u čemu za uzor imaju kralja Davida.[302] Kroničar ima namjeru pokazati kako prema tome ostvarenju vodi put koji se nalazi u Davidovoj slici koji im treba biti uzor kako tražiti i štovati Jahvu.[303]

[301] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str.78.
[302] usp. S. WAGNER, דרש, u: *ThWAT* II, str. 313-329.
[303] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str.79.

3.5. David kao utemeljitelj kulta

3.5.1. Uvođenje levita u službu

Kroničar svojim opisom uvođenja svećenika i levita u hramsku službu u jeruzalemskom hramu ističe koliki je utjecaj i značenje kralja Davida na Jahvin kult u Jeruzalemu. Davidova povijest koju opisuje kroničar utemeljena je na dva stupa: na davidovskom kraljevstvu i na Jahvinom kultu u Jeruzalemu. David priprema gradnju Hrama i uređuje nove propise za osoblje Hrama. Već je prije u Ljetopisima spomenuto da je David poduzeo privremene mjere za veličanje Boga pred Jahvinim domom na uzvišici u Gibeonu (1 Ljet 16,39).[304] Kako ovdje izvješćuje kroničar, u Gibeonu su kultnu službu vršili svećenici koji su prinosili žrtve *bez prestanka, jutrom i večerom* i pjevači da slave Jahvu *jer je vječna njegova ljubav*. Kroničar je ovdje pjevače naveo imenom. David, osim uspostave službe svećenika i levita, uređuje druge poslove koji su potrebni u Salomonovom hramu. U Prvoj i Drugoj knjizi o Samuelu i Prvoj i Drugoj knjizi o Kraljevima strana je misao da bi David bio opisan kao novi uspostavitelj kulta u Jeruzalemskom Hramu. David je, uz svećenike koje je izdvojio iz naroda i postavio u njihovu službu, uspostavio i levite u njihovu službu (1 Ljet 28,13.21; usp. 2 Ljet 8,14; 23,18sl.). Postavljanje levita i uređenje njihovih službi opisano je u 23. poglavlju Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 23,1-32).

Sara Japhet dijeli ovo poglavlje na sljedeći način:[305]

a) r. 1-5 predstavlja uvod: David je subjekt i stoji na vrhu kao važna osoba
   - r. 1 uvod u cijeli odlomak zaključno do retka 1 Ljet 29,5
   - r. 2 uvod u poglavlja 23-27 gdje su prikazani svećenici, leviti i posebne kultne službe
   - r. 3-5 uvod u redove levita koje opširno i zaključno opisuje u poglavljima 23 i 25-26

b) r. 6-24 izvještaj s popisom levitskih obitelji[306]

c) r. 24 zadaće levita s dvostrukim funkcijama.

[304] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 95.
[305] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 372-373.
[306] Usp. M. BERLIN, Notes on the Genealogies of Levi, 1 Chronicles 23-26, u: *JQR*, 12 (1990.), str. 291-298.

Uočljivo je iz ove podjele 23. poglavlja da se već u prvom retku David pojavljuje kao subjekt i kao vrlo važna i istaknuta osoba. Može se reći da kroničar u 1. retku 23. poglavlja Prve knjige Ljetopisa stavlja naslov za sljedećih sedam poglavlja, od 23. do 29. (1 Ljet 23,1). Kroničar naglašava tri važne stvari o kralju Davidu koje će biti opširnije objašnjene:

a) ostarjevši i naužívši se dana;

b) postavi svoga sina Salomona kraljem nad Izraelom;

c) potom sakupi sve izraelske knezove, svećenike i levite (1 Ljet 23,1-2).

a) U 23. poglavlju izražena je kultno organizacijska priprema za kultno štovanje Jahve. David *star i naužívši se dana* (već u 1 Ljet 22,5) zna da ima još samo malo vremena i zato okuplja vodeće ljude u Izraelu, posebno svećenike i levite čiji pogled već okreće prema nasljedniku. Spominjanje kultne službe donosi misao upravljenu na samu kultnu službu (1 Ljet 28,1).[307] Izraz *naužívši se dana* nalazi se na nekoliko mjesta u Bibliji,[308] a približan je Prvoj knjizi o Kraljevima: „David bijaše ostario i odmakao u godinama“, s razlikom da kroničar opisuje Davidovu duboku starost pozitivnije nego deuteronomist (usp. 1 Kr 1,1 i 1 Ljet 23,1). U svojem zaključnom poglavlju (1 Ljet 29) kroničar pokazuje bolju sliku o Davidovim pothvatima i svjesno se distancira od negativnog stava svojeg izvora u Prvoj i Drugoj knjizi o Kraljevima.[309] David je uredio hramsku službu što je potvrđeno u Drugoj knjizi Ljetopisa i Knjizi o Nehemiji (2 Ljet 8,14; 23,18; 35,4; Neh 13,30).[310]

b) Riječi *postavi David svoga sina Salomona kraljem nad Izraelom* govore općenito o tome da je Salomon prijestolonasljednik kralja Davida, ali nikako o tome da bi Salomon bio postavljen za kralja u dvije etape ili da bi se radilo o dvije krunidbene svečanosti (usp. 1 Ljet 29,22). Kroničar naglašava da je David u punom posjedu svoje snage iz čega proizlazi da može osigurati ispunjenje Božjeg obećanja iz Prve knjige Ljetopisa i sada slijede pojedinačni koraci koje poduzima David.[311]

c) Izraz *potom skupi sve izraelske knezove, svećenike i levite* podrazumijeva kroničareve podatke o brojnosti okupljanja potpuno precizno. Od svega naroda u Izraelu u punom

[307] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 91.
[308] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 373: Taj izraz nalazi se u Post 25,8 za Abrahama; Post 35,29 za Izaka; Job 42,17 za Joba i još u 1 Ljet 29,28 za Davida. U 1 Ljet 29,28 i u 2 Ljet 24,15 donosi vlastite izražajne varijante u kojima upotrebljava glagolske forme u perfektu, a ne pridjev.
[309] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 373.
[310] J. BECKER, *nav. dj.*, str. 91. Misao u 1 Ljet 23,1-2 je napisana i u 1 Ljet 28,1. Zbog toga se može pretpostaviti da je lista u 1 Ljet 23, 3-27,34 kasnije nadopunjena. Isto tako Davidova naredba u 1 Ljet 16,4-6.37-42 kao i u Ezr 6,18; Neh 13,30 neće biti u suprotnosti s činjenicama u 1 i 2 Ljetopisa.
[311] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 373.

su broju samo *knezovi, svećenici i leviti* čiji podatak jasno ističe da će u sljedećim poglavljima oni imati važnu ulogu.[312] David je izdvojio i postavio svećenike u njihovu službu, a zatim je postavio levite u njihovu službu (usp. 1 Ljet 28,13.21.; 2 Ljet 8,14; 23,18). Službene dužnosti levita mogu se podijeliti na tri područja: služba kod svećenika, slavljenje i čuvari vrata. Služba kod svećenika u svetištu bila je glavna zadaća levita (usp. Br 8,5-26; 18,2-6).[313] Davidova odredba za tu zadaću bili su leviti, a nju slijedi i Salomon koji izdvaja levite da bi mogli služiti svećenicima (usp. 2 Ljet 8,14). Kasnije kralj Jošija određuje levite za službu klanja pashalnog janjeta u Hramu po propisu kako su to propisali David i Salomon. Prema tome može se zaključiti da Davidova uredba vrijedi kao i *pisani zakon* (2 Ljet 35,4).[314]

Kroničar donosi veliki broj levita, te njegov odnos prema brojnosti levita dolazi od tradicije u Petoknjižju gdje Mojsije daje jasne upute da se narod u pustinji broji, ali leviti se ne broje (usp. Br 1,49). Razlog nebrojanja levita je njihovo nepripadanje skupini *za borbu sposobni* (usp. Br 1,3) i vršenje njihove službe u svetištu. Leviti nisu imali ratničke zadaće. Nameće se paralela s Davidom, naime, on nije mogao graditi Hram jer je vodio mnoge ratove i prolio je mnogo krvi, zato leviti nisu ušli u popis koji služi u vojne svrhe, jer su oni određeni za službu u Hramu. Kroničar će zato brojiti levite samo u odnosu prema njihovim obavezama u svetištu: „Popiši Levijevce po njihovim porodicama i rodovima, popiši sve muške od jednog mjeseca i više.“ (Br 3,15). U Knjizi Brojeva točno su izneseni brojevi po starim skupinama (usp. Br 3,39; 4,1sl. 48). Deuteronomist u Drugoj knjizi o Samuelu ima drugačiji stav prema popisivanju levita (2 Sam 24). Kroničar kod obrade svojih izvora (usp. 1 Ljet 22) i u samim listama levita slijedi tendenciju iz Knjige Brojeva. Kroničaru je jasno da Joab namjerno nije popisao levite kod općeg popisa naroda (usp. 1 Ljet 21,6). Kada su zadaće levita podijeljene, kroničar ih nema namjeru brojati. Kroničar navodi broj trideset kao godine kada leviti nastupaju u svoju službu.[315]

---

[312] J. W. WRIGHT, From Center to Periphery: 1 Chronicles 23-27 and the Interpretation of Chronicles in the Nineteenth Century, u: E. ULRICH (ur.), *Priests, Prophets and Scribes*, Sheffield, 1992., str. 20-42.
[313] Usp. A. H. J. GUNNEWEG, *Leviten und Priester*, Göttingen, 1965., str. 212-225.
[314] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 161.
[315] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 374: što se tiče broj godina kada leviti nastupaju u službu, ona donosi zaključak o tri predaje koje su potvrđene u Bibliji: u Knjizi Brojeva spominje se najčešće broj trideset (usp. Br 4,3.23.30 i dr.), ali se nalazi i broj dvadest i pet (usp. Br 8,24) i broj dvadeset (usp. Ezra 3,8; 1 Ljet 23,24.27; 2 Ljet 31,17). Može se reći da se povijesno različiti podaci pojašnjavaju s promijenjenim prilikama. Po potrebi i ponudi leviti su pridolazili u službu par godina prije ili kasnije. Postoji literarna poteškoća s dva različita broja u knjizi Ljetopisa; u 1 Ljet 23,3 stoji *trideset*, a u 1 Ljet 23,24-27 stoji *dvadeset*. To objašnjava pretpostavkom o dva različita izvora, jedan u r. 3, a drugi u r. 24 i r. 27, zatim je moguće da oba mjesta vode do ne kroničarskih izvora. Postoji i mogućnost da se tekst s vremenom iskvario.

Leviti koji se nalaze na prvoj listi s pripadnicima Benjaminovog plemena, kao što je već gore rečeno, bili su kod popisa stanovništva preskočeni (usp. 1 Ljet 21,6). Kroničar će ih sada razvrstati i pokazati koja je njihova prava svrha i funkcija. J. Becker iznosi mišljenje da navedeni različiti podaci o godini života stupanja levita u službu u Hramu nemaju posebno značenje, te da razlog tome nema osobite važnosti, bilo da se radi o različitim piscima ili kultno-povijesnom razvitku, odnosno da se same povijesne prilike ogledaju samo indirektno.[316] Ukupan je broj levita jako velik i razlikuje se od Prve knjige Ljetopisa u kojoj ih je 38000, do Knjige Brojeva koja donosi broj 8580. Posebnost kroničareva opisa je precizna podjela levita u hramske službe; suci, čuvari vrata, glazbenici. Ukupni broj levita bazira se na brojevima 4 i 6, te na njihovoj mnogostrukosti: 4000 x 2, 6000, 24000. Iz ovoga je vidljivo da je kroničar htio levite opisati kao brojčano velike i organizirane do najveće mjere.[317]

U Prvoj knjizi Ljetopisa kroničar uspostavlja podjelu levita na tri velike levitske obitelji: Geršon, Kehat i Merari (1 Ljet 23,6; usp. 1 Ljet 5,27; 6,66). Kroničar ističe prve nasljednike tih triju Levijevih sinova (usp. 1 Ljet 6,1-4). Iako kroničar donosi obitelji iz Davidovog vremena, ovdje spomenuta imena u Davidovo vrijeme nemaju nikakvu ulogu (usp. 1 Ljet 23,7-23; 1 Ljet 15,5-10.11.17-24).[318]

Leviti će biti određeni za službu oltara na temelju posljednje Davidove odredbe (1 Ljet 23,3). Leviti nisu ulazili u službu po toj odredbi ako su imali *20 godina i manje* (1 Ljet 27, 23), nego su uvijek pomagali sinovima Aronovim (1 Ljet 28-32). Levitske službe pomaganja sinovima Aronovim opisane su tako da naglasak leži na kultnom upravljanju u svetištu (1 Ljet 23,28-31). To su kultne djelatnosti u kojima spominje 24000 levita (usp. 1 Ljet 23,4). Takve levitske djelatnosti nisu ostvarile druge kategorije službi, npr. glavari lista, suci, čuvari vrata, glazbenici.[319]

Djelatnosti i službe levita bile su nošenje Kovčega i čuvari vrata.

Prvotna služba levita bila je nošenje Kovčega (usp. Pnz 10,8; 1 Ljet 15,2; 16,1), no nakon prijenosa Kovčeg koji je došao na svoje mjesto i svoje počivalište proizlazi da su leviti, koji su nosili Kovčeg, postali nezaposleni. Sada David postavlja nezaposlene levite za kultne pjevače (1 Ljet 6,16sl.): „Ovo su oni koje je postavio David da se brinu za pjevanje u Domu Jahvinu, pred Kovčegom Božjim, koji je ovdje našao svoje počivalište... pjevajući...“ (usp. 1

[316] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 91.
[317] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 374.
[318] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 93: sinovi Geršona i Kehata broje 9 obiteljskih glavara, a sinovi Merarija samo 4. Ukupno je nastalo 22 pokoljenja. Nasuprot tome svećenici (1 Ljet 2,1-19) i pjevači (r. 25) ukupno sačinjavaju 24 službene klase.
[319] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 93.

Ljet 16,4 i 41r.). U Drugoj knjizi Ljetopisa kroničar istaknuto opisuje Davida kao osnivača hramskih pjevača (2 Ljet 8,14; 23,8 usp. bez predloška 2 Ljet 7,6; Ezr 3,10).[320] Kultno pjevanje i kultni pjevači nemaju uporišta u Mojsijevom zakonu, ali ni u drugim dijelovima kroničarskog djela, odnosno Davidovo stvaranje institucije kultnog pjevanja posebnost je za kroničarevo djelo, stoga je David postao i *zaštitnik kultnih pjevača*.[321] Kroničar je stavio Asafa na prvo mjesto, ali mu je dodijelio samo 4 od ukupno 24 poglavara (1 Ljet 25,2). Asaf, Jedutum i Heman bili su usko povezani s jeruzalemskim hramskim pjevanjem. Uspostava hramskog kultnog pjevanja, odnosno postavljanje pjevača samo je dio kroničareve kompletne slike o Davidu i Davidove brige za hramsku službu. Pjevačka služba levita od 24 razreda neće biti kasnije nigdje spomenuta u židovstvu. Ovdje treba napomenuti da svatko od 24 pjevača ima još 11 sinova i braće. Tako njihov ukupni broj raste 12 x 24 = 288 (usp.1 Ljet 25,7). Vode ih tri poglavara velikih obitelji (usp. 1 Ljet 25,6). David s vojnim zapovjednicima kao svojim suradnicima uspostavlja pjevačku službu (usp. 1 Ljet 25,2-6). Kroničar imenom nabraja pjevače čija imena pojedinačno imaju neko posebno značenje.[322] Kroničar pretpostavlja mjesnu realnost poslijesužanjskog Hrama i zbog toga je ispustio iz vida da Hram nije postojao za vrijeme Davidova života. Istočna vrata Hrama bila su najvažnija i takva teološka ocjena posebno će se češće istaknuti (1 Ljet 9,18; Neh 3,29 i Ez 44,1-3). Leviti koji su bili nadglednici nad blagom nisu jasno navedeni kao posebna kategorija, odnosno o toj vrsti službe ima malo tragova (1 Ljet 23,4), nego se pokazuje kao općenita služba levita (1 Ljet 9,26b-29; 23,29). Prema Prvoj knjizi o Samuelu iščitava se da su Samuel, Šaul i David darovali posvetne darove za Hram (1 Sam 15,21).[323]

David postavlja čuvare vrata. A. H. J. Gunneweg smatra skupine (pjevači, čuvari vrata i dr.), koje do tada nisu bili leviti, kroničar sada *levitizira* tj. postaju leviti.[324] Po ovome se vidi da kroničar Davida vidi kao osnivača institucije hramskih čuvara vrata. Isto tako, postavlja se pitanje Davidovog stvarnog osnutka institucije čuvara hramskih vrata. Prema Prvoj knjizi Ljetopisa vidi se da čuvari vrata već pripadaju *k taboru sinova Levijevih* (1 Ljet 9,18b). U Mojsijevo vrijeme već tada logoruju oko šatora Objave (usp. Br 1,50.53; 3,23.29.35) vršeći već tada službu čuvara vrata. Potvrda Davidovog postavljanja čuvara vrata, odnosno takve

[320] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj.*, str. 195.
[321] Usp. O. EISSFELDT, *Einlaeitung in das Alten Testament*, Tübingen, 1976., str. 732.
[322] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 99: „Hananija (Jahve je milostiv), Hananija (budi mi milostiv), Elijat (ti si moj Bog), Gidaltija (hvalio sam Jahvu), Romamti-Eser (tražio sam pomoć Jahvu), Jošbekaš (siguran u teškoj nevolji), Malotija (govorio sam Jahvi), Hotir (darovati), Mahaziot (vidjelac?)... Gleda zajedno pjevanje i glazbene instrumente, tako da manjka lista instrumenata u kategoriji pjevača."
[323] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 101.
[324] Usp. A. H. J. GUNNEWEG, *nav. dj*., str. 225.

njegove naredbe, nalazi se u redcima gdje piše da je Salomon postavio čuvare vrata *jer je takva bila zapovijed Božjega čovjeka Davida* (2 Ljet 8,14c usp. 2 Ljet 23,19; 35,15b; Neh 12,25; 1 Ljet 9,22b i 1 Ljet 26). Čuvare vrata kroničar ne naziva tim imenom. Služba čuvara vrata vremenski se može promatrati unatrag do Mojsijevog vremena[325] iako čuvari vrata nisu tada bili strogo organizirani niti specijalizirani kao u Davidovo vrijeme.[326] Zbog toga je kroničar Davida vidio kao osnivača i organizatora skupine za čuvare vrata.[327] U svojoj genealogiji, kroničar donosi uobičajenu podjelu za glavare obitelji za razliku od Prve knjige Ljetopisa gdje je funkcionalno razdijelio i nabrojio levite (1 Ljet 23,4-5).[328] Kod kroničara prevladava trostruka podjela levita: leviti, pjevači i čuvari vrata, ali spominje i četvrtu podjelu: činovnici i suci.[329]

Kroničar ima neobičan redoslijed: leviti, činovnici, suci i pjevači koje donosi zajedno s brojem članova pojedinih redova: 24000, 6000 i dva puta 4000 (1 Ljet 23,5).[330] Dalje razvrstava čitavo Levijevo stablo u *odjeljenja* prema praočevima (1 Ljet 23,6-23). Na početku su tri praoca: Geršon, Kehat, Merari. Međutim, treba istaknuti da ova lista obuhvaća 24 praoca: od Geršona 10, od Kehata 9 i od Merarija 5. U ovom tekstu mogu biti poteškoće s pojedinim podacima jer podaci nisu sigurni što potvrđuje i broj 24 koji je kroničarevo izvorno obilježje i nije sekundaran. Zamjećuje se da ta lista (1 Ljet 23,7-23) počinje tekstom *David ih razdijeli na redove* (1 Ljet 23,6) u čemu se vidi kroničareva namjera prikazivanja Davida kao uspostavitelja i urednika kultne službe. Svaka Davidova radnja u tom pravcu služi da se prikaže David kao onaj koji raspoređuje službe za Jahvino štovanje. Razlika između levitskih i svećeničkih redova je u tome da svećenički redovi nisu pobrojani kao leviti. S. Japhet na temelju toga iznosi svoje mišljenje da leviti neće imati suradnju u važnim stvarima sa svećenicima.[331]

[325] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 162.
[326] Usp. P. R. ACKROYD, *I & II Chronicles, Ezra, Nehemijah*, London, 1873., str. 6.
[327] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 162. Izraz čuvari vrata u SZ je upotrebljen 37 puta. Od toga se 3 puta spominju čuvari gradskih vrata (2 Kr 7,10.11; 2 Sam 18,26) i 34 puta kao čuvari vrata svetišta samo u kronističkom povijesnom djelu (1 Ljet 9,17.18.21.22.24.26; 15,18.23.24; 16,38; 23,5, 26,1.12.19; 2 Ljet 8,14; 23,4.19;31,14; 34,13; 35,15; Esr 2,2.70; 7,7; 10,24; Neh 7,1.45.72; 10,29.40; 11,19; 12,25.45.47; 13,5).
[328] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 374. Kroničar se u nastavku vraća na uobičajenu podjelu, ali zadaće levita će odrediti u sljedećem poglavlju. S. Japhet iznosi mišljenje, da možemo razlikovati shvaćanje obitelji koje je orijentirano demografski i broja koji vjerojatno potječe od Davida, a koji se temelji na shvaćanju obitelji kao abstraktno teoretski princip.
[329] Usp. J. W. WRIGHT, *nav. dj*., str. 20-42.
[330] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 375. Tekst 23,5 je dosta težak tekstualno. Uobičajeni glagolski oblik stoji skroz u trećem licu i nema razloga za iznenadni prijelaz u prvo lice. I LXX ima glagolski oblik u tećem licu, što može ukazivati na hebrejski predložak „on je učinio“ za Jahvu umjesto „ja sam učinio“.
[331] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 375.

Literarna funkcija ovog dijela teksta govori o Davidovoj podjeli levita na redove, a može se tumači različito (1 Ljet 23,6). Neki istraživači misle da je r. 6 zaključak prethodnog ili otvaranje sljedećeg, ili ima obje funkcije.[332] Drugi su opet mišljenja da prva polovica reda vrijedi kao zaključak, a druga polovica kao novo otvaranje ili novi početak.[333] S. Japhet tvrdi da je cijeli 6. redak uvod prema sljedećem. To dokazuje trima tvrdnjama:

1. podatak u r. 6 postavlja Davida i imenuje ga imenom *David*, a to je isto tako bilo i u prethodnim redovima, ali samo implicirano (Ljet 23,1-5)
2. podatak *David razdijeli na redove* vrlo jasno najavljuje ono što slijedi u sljedećem odlomku (1 Ljet 23,7sl.)
3. upravo takav izvještaj o broju levita stvara uvod u sljedeće, a to je Davidovo organiziranje kultnog osoblja.[334] Ovdje valja istaknuti da David uspostavlja *redove* unutar kultnog osoblja, što je specifično za kroničara.

Kroničar levite nabraja po Levijevim sinovima: Geršon, Kehat i Merari. Što se tiče opisa Geršonita i zadaća njihovih obitelji opis se ne slaže točno s drugim biblijskim izvorima (1 Ljet 23,7-11).[335] Deveti redak ima poteškoću kada govori *Šimejevi sinovi*, jer isti redak završava riječima *to su poglavari Ladanovih obitelji* (1 Ljet 23,9).[336] Nastavak ulomka obitelji

[332] Usp. E. L. CURTIS – A. A. MADSEN, *A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Chronicles,* Edinburgh, 1910., str. 263; K. GALLING, *Die Bücher der Chronik, Esra, Nehemiah*, Göttingen, 1954., str. 72.
[333] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj.*, str. 152; H. G. M. WILLIAMSON, *1 and 2 Chronicles,* London, 1982., str. 159.
[334] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 375.
[335] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 376. Neki opisi u Bibliji govore da su glavne grane Geršonita Libni i Šimej (Izl 6,17; 1 Ljet 6,2). Ovdje Laban stoji na prvom mjestu, a Libni se uopće ne spominje (1 Ljet 23,7-10). Ova promjena je poljedica promjenjenih socijalnih prilika. Ova izmjena može se promatrati kao ravnoteža unutar obitelji. Kroničar se udaljava od predanog uzorka. Dvije različite izjave unutar istog literarnog djela (r. 9: „Šimejevi sinovi: Šelomit,Haziel i Hram …i r. 10: Šimejevi sinovi: Jahat, Zina, Jeuš i Berija…) pokazuju koliko je kroničaru stalo da uskladi postojeću izvornu građu koja mu je bila važna. Takve izmjene u konkretnim odnosima često se susreću u genealoškim sustavima i zato pojavljivanje različitih navoda ne stvara posebni problem. Kroničar r. 9 otvara sa „Šimejevi sinovi" i zato Šimej ne može biti Geršonov sin, koji je drugi ogranak Geršonita, jer r. 9 završava riječima „to su poglavari Ladanovih obitelji" i tako se implicira, da oni „Šimejevi sinovi" koji su imenovani u r. 8-9 pripadaju Ladanovoj obitelji. U r. 10 navodi odvojeno Šimejeve sinove. S obzirom na cjelokupno nabrajanje, može se naslutiti, da su oni koje naziva imenom u r. 9 potomci obitelji koje spominje u r. 8, a to su Jehiel, Zetam i Joel. U tom slučaju bi Šimej bio pod uplivom iskrivljene forme ovog imena u r. 10. Nasljednici Ladana sačinjavaju veću skupinu unutar levitskih redova. Nasljednici Ladana sastoje se od šest obitelji: glavar Jehiel, Zetan, Joel, Šelomit, Haziel i Haram. Podatak o drugoj skupini Geršonita, Šimeju (1 Ljet 23,10-11) svojim sadržajem upućuje na taj razvoj. Izvorno nasljednici Šimeja obuhvaćaju 4 obitelji: Jahat, Zira (Sisa), Jeuš i Berija. Ipak zbog bioloških i socijalnih razloga istisnuta su posljednja dvojica tako da su se oni računali samo kao *obiteljska kuća*. Zato je za očekivati da više glavarske obitelji zauzmu ispražnjeno mjesto, ali u postojećoj listi takav nadomjestak nije predviđen. 1 Ljet 23,11 pojavljuje se na način naknadnih napomena, čije poljedice nisu imale učinak na oblikovanje liste. Zato će se Šimiti i dalje računati kao četiri obitelji i zato se ukupan broj Geršonita popeo na deset očinskih kuća. Po općenitom nazivu Kehatova četiri sina njihove će obitelji posebno navesti pojedinačno: Amram (1 Ljet 23,12), Jishar (1 Ljet 23,18), Hebron (1 Ljet 23,19) i Uziel (1 Ljet 23,20).
[336] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 376.

četiri Kehatova sina (r. 12) spominje pojedinačno: Amram (r. 13-17), Jishar (r. 18) i Uziel (r. 20). Što se tiče nasljednika, kroničar će podvući jasnu crtu razgraničenja između Amrama, Arona i Mojsija. Zapravo je riječ o tome da Aronovi sinovi vuku svoju lozu od levita i uživaju poseban status i zato ih kroničar ne uzima u svoj postojeći popis. Kada je govor o Mojsiju, on je bio *Božji čovjek*, ali njegovi sinovi nemaju posebno mjesto među levitima, nego ih kroničar samo stavlja pod levite. Zato je cijela Mojsijeva obiteljska kuća pribrojena među levitske redove.[337] Aronovi sinovi imaju levitsko podrijetlo i poseban status, ali nisu uzeti u postojeći popis. Aronovo potomstvo je posebno izabrano i oni su *visoko sveti*. U ovom tekstu (1 Ljet 23,6) to nije istaknuto, ali cijelo Levijevo pleme je smatrano kao *sveto*, a svećenici kao *visoko sveti.*[338] Neobično je kako kroničar ovdje primjenjuje izraz *svet*, jer su i neki predmeti označeni kao *visoko sveti* (npr. oltar; Izl 29,7); svetište i njegovi predmeti (Izl 30,29), ali nikada osobe.[339] Kroničar svoj opis levitske službe temelji na Knjizi Ponovljenog zakona (Pnz 10,8) dajući definiciju levitske službe kroničar jasno razlikuje između levitskih i svećeničkih zadaća. Odabrana mjesta iz Prve knjige Ljetopisa pokazuju i jasno ističu razliku službe svećenika i levita, ovdje prikazanu:

a) 1 Ljet 15,2: „…Jer je njih izabrao Jahve da nose Kovčeg Jahvin i da mu služe dovijeka“ – leviti
b) 1 Ljet 23,13 „Aron (svećenik) je bio određen…da bude pred Jahvom i da mu služe i da blagoslivljaju u njegovo ime dovijeka“ – svećenici.

Leviti i svećenici izabrani su po kriteriju *da Jahvi služe* što i pokazuju gore navedeni tekstovi. Kad deuteronomist govori o zadaćama levita i svećenika onda govori da leviti imaju zadaću nositi Kovčeg, a zadaća svećenika je *pred Jahvom stajati*. Kroničar će tu izjavu konkretizirati da *prinose kad* i *blagoslivljaju u njegovo ime*. Kroničar odabire i kombinira dva mjesta iz Starog zavjeta; Knjigu Izlaska i Knjigu Ponovljenog zakona (Izl 30,29 i Pnz 10,8).

[337] Usp. M. BERLIN, *nav. dj.*, str. 291-298.
[338] Usp. K. HOGNESIUS, A Note on 1 Chronik 23, u: *SJOT,* 1 (1987.), str. 123-127.Ovo djelo navodi S. Japhet, *nav. dj*., str. 369.
[339] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 377. S. Japhet izlaže da govor kojim se služi kroničar u r. 13 ima vjerojatno homiletski karakter. Radilo bi se o midrašu koji se nalazi u Izl 30,29. Mojsije izrađuje sveto ulje pomazanja, prvo za šator i njegov pribor, a drugo da se pomažu Aron i njegovi sinovi (Izl 30,22). U Izl 30,29 pomazanje šatora i njegovih predmeta, iznosi se na sljedeći način: „posveti ih i oni će tako postati posvećeni“ i za svećenike: „Pomaži Arona i njegove sinove i posveti ih meni za svećenike“ (Izl 30,30). Kroničar kombinira i spaja obje pretpostavke. U toj pretpostavci prenosi objekt pomazanja s prvog na drugo. Kao što je Šator i njegov pribor postao svet i posvećen po pomazanju svetim uljem, tako će po tome posvećenju biti posvećeni Aron i njegovi sinovi. Kod kroničara se nalazi još i ova odredba: „Aron je bio određen da pomazuje Svetinju nad svetinjama; on i njegovi sinovi dovijeka, da bude pred Jahvom, da mu služe i blagoslivljaju u njegovo ime dovijeka.“(1 Ljet 23,13). Riječi u 1 Ljet 23,13 su iz svećeničke tradicije: „Aron je bio određen da posvećuje“, dok je druga polovica reda više deuteronomistička, kod čega Pnz 10,8 i Pnz 21,5 služe kao uzorak.

Zato kroničar u svome nastojanju vrlo jednostavno i jasno postavlja status i funkciju svećenika. On ide linijom do Mojsija. To je važno zbog Davida koji će kao i Mojsije uspostaviti hramske službe svećenika i levita. S time on legitimira Davida pozivajući se na Mojsija. Kroničarevo nastojanje da Davidu daje legitimitet po Mojsiju jasno se vidi u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 13,14). On sužava svoj pogleda na porodično stablo Amramovih nasljednika (1 Ljet 15-17). Preko tih obitelji i preko njegova dva sina koji su poznati u Knjizi Izlaska, porodična loza vodi do Mojsija (Izl 18,3-4). Knjiga o Sucima spominje svećenika Jonatana, koji je sin Mojsijevog sina Geršona i on je utemeljio svećeničku dinastiju u Danovu plemenu (Suci 18,30). Mojsijevi pak nasljednici neće nastaviti svećeničku dinastiju.[340]

Što se tiče funkcija levita kroničarev tekst ima dvostruku zadaću što se uočava promatrajući kontekst (1 Ljet 23,24). U prvoj polovici nabrajaju se pojedinosti prošlih događaja, a u drugoj polovici stvara se uvod u Davidov govor (1 Ljet 25-32). Tim govorom David uspostavlja nove službe levita. Ovdje su uočljivi kroničarevi biblijski uzori, posebno Knjiga Brojeva što se zamjećuje u redcima Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 23,13-14.22). Prema preuzimanju uzora i tumačenju prošlosti vide se kroničarevi teološki pogledi, istaknuta je brojna terminologija koja jako podsjeća na prvo i drugo poglavlje Knjige Brojeva. Podudarnost ovih redaka s Knjigom Brojeva pokazuju izrazi: *očinska kuća*, *kako su oni pobrojani*, *po broju imena*, *glava po glava*, *od 20 godina na više* (Br 1,21). Ova podudarnost toliko je očita da postaje kroničareva specifičnost. No, bez obzira na slaganje i terminologiju, kroničar ima svoj teološki cilj i zato mijenja nekoliko elemenata: umjesto izraza *po porodicama* stavlja svoj uobičajeni izraz *poglavari porodica*. Ipak je najvažnija promjena izraza ona koja se tiče levita; da neće popisati *sve koji su za vojnu službu*, nego će promijeniti izraz u popisati one *u službi oko Jahvina doma* (1 Ljet 23,32).[341] Zapravo, u svojem zaključku, kroničar broj levita stavlja u kontekst brojenja naroda što se vidi iz njegovih riječi koje upotrebljava čime skreće pažnju sa shvaćanja stanovništva kao vojnog potencijala na Davidovo uvođenje levita u kultnu hramsku službu.[342]

---

[340] S. JAPHET, *nav. dj.,* str. 378. „Kao što se vidi u paralelnim porodičnim stablima u 1 Ljet 26,24-25 ova levitska linija ide direktno od Amrama do Šubeala i prelazi na Mojsija. Egzaktna genealoška konstrukcija, po kojoj se izvode levitske familije Šubeala i Rehabje, kao i od Mojsijevih sinova Geršona i Eliezera i te obitelji se nisu održale. Tako slično izgledaju poglavari pjevača u 1 Ljet 6. Dvije porodice koje su porijeklom od Amrama opisat će kao vrlo brojne „Ali sinovi Rehabje su bili prekobrojni“, jer tu se radi, bez sumnje, o etimologiji narodnog imena: „jer JHWH-e im je dao prostor“ (usp. Post 26,22). Ipak, ovako bogato nasljedstvo nema upliva na broj pojedinačnih obitelji koje su od Rehbje, upravo tako kao što nedostaje nasljedstvo Jeuša i Berije čija je očinska kuća reducirana (1 Ljet 26,11).

[341] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 371.

[342] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 379-380. Iz ovog shvaćanja proizlazi da dob levita *od dvadeset godina na više* stvara jedan postojeći integralni dio teksta. Stoga će se dob levita kada oni nastupaju u službu postaviti prema svim Izraelcima.

Kroničar nabraja konkretne zadaće levita (1 Ljet 23,25-32) nakon što ih spomene samo općenito (1 Ljet 23,24). David samostalno uspostavlja i određuje službe levita (1 Ljet 23,25.27). Kroničar širi područja u kojima leviti dobivaju svoje zadaće, a to se proširenje zadaća podudara s onim propisanim u Petoknjižju. U usporedbi s Petoknjižjem proširenje zadaća levita vidi se u opisu samih zadaća levita (1 Ljet 23,28-32). Tako se redak Prve knjige Ljetopisa 23,24 temelji na 1. poglavlju Knjige Brojeva, a redci 25-26 23. poglavlja Prve knjige Ljetopisa ovisni su o 3. i 4. poglavlju Knjige Brojeva. Cijeli kontekst ove promjene, zapravo je kroničareva prerada prva četiri poglavlja Knjige Brojeva. Ovo spominjanje dokazuje kroničarevu želju predstavljanja Davida koji radi po uzoru na Mojsija, posebno po pitanju uspostave hramske službe. Davidova usporedba s Mojsijem posebno dolazi do izražaja po broju levita i po godini kada leviti nastupaju u službu, a onda i po tome kako su leviti organizirani. Za povećanje i proširenje levitskih službi kroničar stvara pretpostavku već u 15. poglavlju Prve knjige Ljetopisa, te to ponovno napominje u 22. poglavlju Druge knjige Ljetopisa. Reforma levitskog sustava uvjetovana je i utemeljena na promijenjenim povijesnim prilikama, a povijesne prilike su:

1. nastupio je mir i
2. leviti više ne nose Kovčeg koji se nalazi u Jeruzalemu.

Za ovu institucionalnu promjenu kroničar upotrebljava tradicionalne riječi, a takva promjena najavljena je već u 12. poglavlju Knjige Ponovljenog zakona, odnosno posljednji stadij sreće i mira nastupit će kad narod bude *živio bez straha* (Pnz 12,10). Kada se to ostvarenje dogodi, kada narod bude živio bez straha, način kulta i iskazivanje štovanja Jahve morat će se prilagoditi novim povijesnim prilikama. Tu zadaću kralj David, koji je kroničarev protagonist, provodi u djelo. Zato kronističko djelo ima drugačije shvaćanje odnosa kralja, Hrama, zemlje i bogoštovlja. To drugačije shvaćanje nabrojanih odnosa kroničar je primijenio na posebne zadaće levita.[343] Već je gore spomenuto da su zadaće levita opisane u Knjizi Brojeva, gdje je opisan prijenos šatora i njegovih predmeta (Br 3,25; 31.36-37 i 4). Tamo su već zakonski određena radna mjesta svećenika i levita (Br 4,25-27).[344]

Važna rečenica kod kroničara, koja opisuje službe levita, ustvari je deuteronomistička izjava: „JHWH-e, Izraelov Bog, dao je mir svojem narodu i živjet će u Jeruzalemu zauvijek.“ (1 Ljet 23,25). Iz te deuteronomističke izjave moguće je zaključiti sljedeće:

1. postignuto je stanje mira

[343] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 93.
[344] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 380.

2. izabrano je mjesto gdje će stanovati Jahve (Pnz 12,11)
3. funkcije i službe levita navedene su već u 3. i 4. poglavlju Knjige Brojeva
4. prethodno nabrojane točke služe kao teološki temelj i izgradnju same biti kulta koji je uređen po Davidu.

Ovdje trebamo ponovno napomenuti da u Prvoj i Drugoj Knjizi o Samuelu i u Prvoj i Drugoj knjizi o Kraljevima nema nigdje naznake da bi David bio uspostavitelj kultne službe i da bi određivao službe levita i svećenika. Spomenuta deuteronomistička misao s deuteronomističkom terminologijom kod kroničara je primjenjena na kultnu i pravnu situaciju. Na ovaj se način formulirana deuteronomistička izjava kroz kronističko shvaćanje kultne perspektive ističe isto kao i u Knjizi Ponovljenog zakona.[345]

U Prvoj knjizi Ljetopisa opisani su jasno i detaljno leviti kao Aronovi nasljednici (1 Ljet 23,28-32)[346] stvarajući okvir između kroničarevog otvaranja i zaključka u kojem je očita kroničareva namjera, da donese, za njega, jednu važnu formulu: *u službi u Jahvinu domu* (1 Ljet 23,28a.32). S. Japhet razrađuje funkcije levita koje su uglavnom podijeljene na tri područja:

1. straža i čuvanje čistoće i uređivanje Hrama (1 Ljet 23,28a)
2. pripomoć svećenicima kod žrtvenih radnji: pripremanje kruhova i žrtvene hrane: pregledavanje mjera i mjera za dužinu (1 Ljet 28b-31)
3. glazbena pratnja kod redovite Božje službe (1 Ljet 30-31).

Ovdje se govori i o obvezama koje imaju ta tri pododjela levita: čuvari vrata, leviti i pjevači.

Kada se ove službe usporede s tradicijom i odredbama Petoknjižja, onda proizlazi da su sve ove nabrojene zadaće potpuno nove jer ove obaveze u *pustinji* nisu postojale, odnosno nove službe levita dolaze iz novih povijesnih prilika. Naime, leviti u novim povijesnim prilikama nisu više trebali nositi svetište u kojem je bio Kovčeg.[347]

Svakako treba naglasiti da su povijesne prilike, u odnosu na Petoknjižje, u Davidovo vrijeme bile drugačije, a promijenjene su i u vrijeme pisanja kroničara. U Prvoj knjizi Ljetopisa uočljivo je da je poredak levitskih funkcija drugačiji od uobičajenog, jer su ovdje

[345] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 380-381. 1 Ljet 23,27 je vjerojatno glosa, jer smeta sintaktički kao i sadržajno u 1 Ljet 23,25-26 i 28. Vjerojatnost za interpolaciju je očigledna: još jednom ističe izraz u 1 Ljet 23,24 i u Br 1, gdje nabraja levite od 20 godina na više. Primjećuje se očito neslaganje između 1 Ljet 23,3 (Davidove prve riječi) i 1 Ljet 23,24 (Davidove posljednje riječi): radi toga važna je informacije iz 1 Ljet 23,24.
[346] Usp. M. BERLIN, *nav. dj*., str. 291-298.
[347] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 381.

čuvari vrata spomenuti na prvom mjestu (1 Ljet 23,28). U ovdje spomenutom tekstu redoslijed levitskih službi ipak ima svoj smisao jer uloga levita je stražariti s oružjem na vratima Doma i kroničar ih dovodi u vezu s opisom kako je u Knjizi Brojeva (Br 3-4) te se opisuje približno kao i u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 9,20). Taj opis levita time je doveden u vezu s vremenom putovanja kroz pustinju kada je Eleazar, sin Pinhasa, bio njihov nadzornik, i zbog tog razloga, čuvari vrata spomenuti su prvi kada je riječ o svetištu i njegovim predmetima.[348]

Davidova odredba o službama levita odnosi se na drugo područje žrtvenog kulta, odnosno leviti su odgovorni za cjelokupno žrtvovanje hrane unutar određene cjeline (kruhovi, brašno za žrtvovanje hrane, beskvasni kruhovi, prvine, svake vrste slatkog peciva i mješavine od brašna i ulja) od kojih su neki već spomenuti (1 Ljet 9,31-32 usp. 1 Ljet 23,29). U ovim redcima vidi se ulazak levita u područja pripremanja i prinošenja hrane koja su pridržana svećenicima, i to jasnije nego igdje u Prvoj i Drugoj knjizi Ljetopisa, dok isti ulazak nije spomenut ni u Petoknjižju.[349] Treća zadaća koju leviti obavljaju u Hramu je hramska glazba (1 Ljet 23,30-31). Leviti vode cjelokupnu brigu za sve što ide uz hramsku glazbu, jer leviti više ne trebaju nositi Kovčeg (1 Ljet 6,16-17). Kroničar u 15. i 16. poglavlju Prve knjige Ljetopisa opisuje konkretne povijesne događaje u kojima sudjeluju leviti, a David stvara temelj za levitsku instituciju i raspored njihove službe (1 Ljet 30-31). Iz Prve knjige Ljetopisa proizlazi da je služba levita i njihov raspored službe određen po citatu *David je rekao* (1 Ljet 23,25). Opis ide od općenitog prema detaljnom predstavljanju levitske službe što daje važnost levitskim službama i odredbama (1 Ljet 23,1-31). Težište ovog odlomka nije toliko na pjevanju, glazbenim instrumentima i formi, nego na statusu i važnosti glazbe kao cjelovitog postojećeg dijela hramske službe. Važno je znati da je glazbeni dio hramske službe uspostavio kralj David. Prinošenje žrtve pjevači hvale i slave Jahvu što kroničar navodi punim brojem: i jutarnja i večernja žrtva (točno vrijeme dnevne žrtve), na šabat, novog mjeseca (mlađaka) i na blagdane. Slavlje prinošenja žrtve obuhvaćeno je izrazom *stalno* što znači da je prinošenje žrtve već regulirano pravilima. Jedino ovdje nalazi se i izraz *prema broju po svom redu* koji podsjeća na kontekst kod propisa za trajnu službu žrtve u Knjizi Brojeva (Br 28-29).[350]

U Knjizi Ljetopisa (1 Ljet 23,32) prikazana je služba levita označena s *oni trebaju čuvati stražu* i riječ *čuvati* ponovljena je tri puta u odnosu na šator, svetište, Aronove sinove i

[348] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 381.
[349] Usp. J. LIVER, *Chapters in the History of the Priests and Levites*, Jerusalem, 1987., str. 24.
[350] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 374.

Jahvin dom.[351] Izraz za službu levita potječe iz službe u šatoru (Br 3,5-8; 18,2-7). Kroničar upotrebljava staru oznaku za šator i identificira ga *kao dom Jahvin.*[352]

Kroničar svu nadu svojeg vremena polaže u temeljnu pretpostavku da egzistencija Izraela ovisi samo u pravom i neprekidnom služenju Jahvi[353] koje će se sada očitovati u iskazivanju kulta u Hramu. Kroničar po Davidu institucionalizira hramsku glazbu, iako za to nema predloška (usp. 1 Ljet 16,4-6; 2 Sam 6).[354] Kroničar na temelju pravog i neprekidnog služenja Jahvi, projicira nadanje svojeg vremena i očekuje davidovskog kralja u slici kralja Davida. Očekuje da će doći novi David koji će oživjeti svaku vrstu hramske službe i brinuti za Hram i za hramsku službu, kao nekoć prvi David. Na temelju ovoga, kroničar donosi izvještaje o Davidovim potomcima i poslijesužanjskoj zajednici, te njihovoj brizi za hramsku liturgiju koju po uzoru na Davida nastavljaju činiti: Salomon (2 Ljet 3-8), Jeroboam (2 Ljet 11,13-17), Asa (2 Ljet 15, 8-15), Jošafat (2 Ljet 19,4-11), Joaš (2 Ljet 24,4-14), Ezekija (2 Ljet 29-31), Jošija (2 Ljet 34-35) o čemu piše i na drugim mjestima (Ezr 3-6; Neh 10,38-40; 12,44-47; 13,10-14. 28-31).[355] Važnu ulogu u hramskoj liturgiji imaju pjevači.

3.5.2. Podjela i služba pjevača – uvođenje levita

Podrijetlo pjevača i njihovo razvrstavanje za hramsku službu kroz ždrijeb opisano je u 25. poglavlju Prve knjige Ljetopisa. Uvidom u kontekst njihova smiještanja jasno je da pjevači stoje poslije levita i svećenika, ali prije čuvara vrata graditelja. David je opet taj koji vodi brigu i glavnu riječ kod izbora pjevača. On opet ne nastupa sâm, nego mu pomažu vojni zapovjednici. Ova lista pjevača pokazuje veliku sličnost s Prvom knjigom Ljetopisa (1 Ljet 24,1-19//1 Ljet 24,2-18 i 25,9-13). Poglavlje 25 podijeljeno je na dva dijela kako je prikazano u tablici 11.

[351] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 375.
[352] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 378-379.
[353] T. S. IM, *nav. dj.*, str. 79.
[354] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 71.
[355] T. S. IM, *nav. dj.*, str. 163.

Tablica 11. Prikaz podjele 25. poglavlja Prve knjige Ljetopisa.

1.	1 Ljet 25,1-7 općenito postavljanje pjevača u službu
	1 Ljet 25,1 David i zapovjednici izabiru tri obitelji za pjevačku službu
	1 Ljet 25,2-6 nabrajanje pjevača
	1 Ljet 25,2 nasljednici Asafa
	1 Ljet 25,3 sinovi Jedutuma
	1 Ljet 25,4-6 nasljednici Hemana
	1 Ljet 25,7 zaključak
2.	1 Ljet 25,8-31 procedura biranja ždrijebom i podjela službi
	1 Ljet 25,8 otvaranje i način biranja ždrijebom
	1 Ljet 25,9-31 nabrajanje podjela[356]

Početak 25. poglavlja Prve knjige Ljetopisa ima svoju posebnost (1 Ljet 25,1). Pojavljuje se riječ *odabrati* i ona znači izvršavanje Davidove odredbe kojom se odabire i podjeljuje služba pjevača. David uređuje službu pjevača, a vojni zapovjednici mu samo pomažu. Zapravo, vojni zapovjednici, kao oni koji su nadležni za službu levita, samo asistiraju Davidu u *odabiranju* pjevača. Kroničar riječ *odabrati* upotrebljava za postavljanje pjevača u službu, ali ta se riječ upotrebljava i u Petoknjižju za *odabiranje* svećenika i levita od ostalog naroda i njihovo postavljanje za službu u Svetištu (Br 16,9; Pnz 10,8; Br 8,14). Takvo *odabiranje* svećenika nalazimo i u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 23,13). Posebnu riječ *odabiranje* kroničar upotrebljava analogno za uvođenje pjevača u njihovu službu i za odabiranje svećenika i levita za njihovu službu. U početku boravka Kovčega u Jeruzalemu slavlje pred Kovčegom sastojalo se od glazbe i pjevanja.[357] Kroničar ovdje, kao i u Knjigama o Ezri i o Nehemiji, želi istaknuti misao da je David uveo i osnovao kultnu glazbu u Hramu. Neobičan izraz *s vojnim zapovjednicima* koji se može protumačiti jedino kao u dijelu gdje je levit Šalomit sa svojom braćom odgovoran za sve blago koje je David posvetio među ostalima i sa svojim vojnim zapovjednicima (1 Ljet 25,1 usp. 1 Ljet 26,26). Za takvo tumačenje egzegeti imaju potvrdu, jer izraz *trupe* pisac u Petoknjižju upotrebljava za službu levita (usp. Br 4,3.23.30.35; 8,24.25), a kroničar izrazom *vojni zapovjednici* označuje najstariju službu levita, slično kao što ima naziv knezovi levita (1 Ljet 15,16).[358]

[356] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 399.
[357] Usp. J. BECKER, *nav. dj*. str. 71.
[358] Usp. H. P. MATHYS, Philologia sacra: Das Beispiel der Chronikbücher, u: *ThZ*, 53 (1997.), str. 64-73.

Kroničar službu pjevača označuje neobičnim izrazom *proricati* kako su označeni tim naslovom tri natpjevača: Heman (1 Ljet 25,5), Asaf (2 Ljet 29,30) i Jedutum, a sva trojica su tako zajedno označeni u Drugoj knjizi Ljetopisa (2 Ljet 35,15).[359] Zamjetno je kako naslov *vidioc*, kojim su pjevači označeni kao proroci, češće dolazi u Ljetopisima, a uglavnom se odnosi na: Gada, Adona, Ahiju i Jehu (usp. 1 Ljet 21,9; 29,29; 2 Ljet 9,29; 12,15; 19,2; 33,18). Pitanje je u kojoj mjeri kroničar shvaća djelovanje pjevača kao *proroka*.[360]

Kod kroničara, pjevači se u prvom redu nazivaju vizionarima, jer oni vrijede kao pisci liturgijske poezije i to sve rade po Božjem nadahnuću.[361] Naziv vidioci upotrijebljen je i u Drugoj knjizi Ljetopisa: „Onda su kralj i knezovi zapovijedili levitima da hvale Jahvu riječima Davida i vidioca Asafa; oni su počeli hvaliti s najvećim veseljem i, pavši ničice, poklonili se.“ (2 Ljet 29,30). Kroničar pretpostavlja da prorok narodu daje odredbe, ne samo *ad hoc*, nego posreduje Božju volju u obliku trajnih propisa i naredbi koje vrijede stalno. Takva je misao najjasnije izražena i na drugom mjestu: „Postavio je u Jahvinu Domu levite s cimbalama, harfama i citrama, kako bijaše zapovijedio David, kraljev vidjelac Gad i prorok Natan, jer je od Jahve dolazila zapovijed po njegovim prorocima.“ (2 Ljet 29,25). Kroničar u zaključku donosi jako važnu misao kada postavlja pjevače u službu, jer Druga Knjiga Ljetopisa usporedno iznosi kako se pod prorocima podrazumijevaju David, Gad i Natan, gdje govori: „A pjevači, Asafovi sinovi, stajali su na svojem mjestu, kako je bio zapovijedio David, Asaf, Heman i kraljev vidjelac Jedutum.“ (2 Ljet 35,15). Poslije toga slijedi odabir pjevača za njihovu službu koji se vrši po Božjoj zapovijedi predanoj njihovim očevima pjevačima.[362]

Iz Prve knjige Ljetopisa proizlazi da je konkretni posao pjevača, tj. njihovo pjevanje s instrumentalnom glazbom označeno kao *proročko* (1 Ljet 25,2-3.5). Moguće je da ovo razmišljanje potječe iz Prve knjige o Samuelu gdje stoji:„…namjerit ćeš se na povorku proroka koji će silaziti s uzvišice, a pred njima harfe, bubnjevi, frule i citre; oni će biti u proročkom zanosu.“ (1 Sam 10,5). Zato je moguće da je ovakav način pjevanja nastavak pjevanja navodno nekih kultnih proroka u prvom Hramu. Jedino mjesto gdje glagol *prorokovati – nb' (hitp. hannibb^{e}'îm,* particip plurala) za službu potvrđuje Asafove,

[359] Usp. B. LUJIĆ, *Starozavjetni proroci,* Zagreb, 2015., str. 15.
[360] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.,* str. 400. Da bi razjasnili ovo pitanje i dobili jasan odgovor imamo za to samo jezične potvrde, koje ipak mogu pomoći u razumijevanju.
[361] Usp. P. B. DIRKSEN, Prophecy and Temple Music: 1 Chr 25,1-7, u: *Henoch,* 19/3 (1997.), str. 259-265.
[362] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 400.

Hemanove i Jedutunove sinove nalazi se u retku 25,1.5. Prve knjige Ljetopisa.[363] Zato P. B. Dirksen tvrdi da će se na temelju izričaja ovog retka, cjelokupna hramska glazba kroz generacije tumačiti kao *proročka*.[364] Iz dokaza u Knjigama Ljetopisa nije posve jasno kako je liturgijsko muziciranje shvaćeno kao proročko. Zato ovaj termin hramske glazbe treba označiti kao najčasniju službu kulta, ali se ne podrazumijeva bezuvjetno pod tim da je to produžetak stare raskoši u Hramu. Po toj verziji *proroci* bi se mogli odnositi na tri najviša pjevača, a ne općenito na uredbu hramske glazbe.[365]

Na prvom mjestu u popisu pjevača nalaze se asafiti, koji vjerojatno imaju prvenstvo unutar pjevača (1 Ljet 25,2). Na drugom popisu svi pjevači zajedno nazivaju se *sinovi Asafovi* (Ezr 2,41), a na trećem i četvrtom mjestu kroničar Asafa stavlja prvoga (2 Ljet 29,30 i 35,15). Iako Asaf uživa visok ugled, on ipak obuhvaća samo četiri obitelji i tako čini najmanju skupinu unutar pjevača. Vraćajući se unatrag i promatrajući Asafovu obitelj vidljivo je kako je ona u manjini kada je riječ o hramskom poslu. Nasuprot njima Hemanova kuća dobiva na važnosti (usp. 1 Ljet 15,17).[366] Tako su u postojećem popisu, u Knjigama o Ezri i o Nehemiji, Matanija i Bakbukja stavljeni kao oni koji ne upućuju na Asafa, već su stavljeni u vezu s Hemanom i upućuju na njega. Ovo možda ukazuje na izvornu granu asafitske obitelji, koja je tada stvarala vlastitu obitelj Heman, ali se postupno izjednačila i napokon došla na prvo mjesto.[367] Prva obitelj pjevača koja je izabrana za posao u svojoj službi bila je obitelj Asafa, a druga je bila obitelj Jedutuna (1 Ljet 25,3). Pet sinova obitelji Jedutuna izabrano je za službu pjevača u Hramu, ali njihov broj će se popeti na šest. U r. 3 manjka Šimej koji stoji na popisu u r. 17. Šimej je unutar šestorice i najuže je povezan s Jedutunom (Neh 11,17;1 Ljet 9,16). Jedutun se ističe i razlikuje od ostalih pjevača po tome što se izričito spominju njegovi instrumenti i njegovo sviranje. U Prvoj knjizi Ljetopisa umjesto Jedutuna nastupa Etan i zato su za odnos Jedutuna i Etana sumnjiva značenja drugih imena (1 Ljet 6,29; 15,17.19). Promjena od Jedutuna na Etana ne smije se promatrati kao jedan povijesno-sociološki događaj po kojem bi nastupila jedna nova grana pjevača. Radi se vjerojatno o literarnom fenomenu

[363] Usp. B. LUJIĆ, *nav. dj.*, str. 30-31. Poveznica između između proročke i pjevačke službe susreće se u 1 Sam 10,5 gdje se nalazi jedna takva skupina proroka. Opis jedne takve skupine proroka značajan je za njezino djelovanje. Imala je citre, harfe, bubnjeve i frule, te je bila u proročkom zanosu (glagol nb' u hitpaelu).
[364] Usp. P. B. DIRKSEN, *nav. dj.*, str. 259-265.
[365] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 400-401.
[366] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 401: Sekur kao prvi na popisu Asafita, pojavljuje se s istom obiteljskom pripadnošću i u drugim popisima pjevača (usp. Neh 12,35; 1 Ljet 9,15 ovdje s imenom Zihri). Drugom redu pjevača Asafita pripada i Zaharija u 1 Ljet 15,18.20. Preostali nasljednici Asafa, Josip, Netanija i Asarela spominju se samo u ovom kontekstu.
[367] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 396; N.H. TORCZYNER, A Psalm by the Sons of Heman, u: *JBL*, 68 (1949.), str. 247-249.

homiletske naravi samog kroničara.[368] Praočevi Asaf, Heman i Etan Levijevi su potomci. Njihovo obiteljsko stablo proizlazi preko Geršona, Kehata i Merarija. S vremenom su se dva sustava tako približila, da nastaje zajedničko ime Asaf. Za takvo spajanje imamo analognu simetriju između Sadoka kao nasljednika Eleazara i Ebjatara kao nasljednika Itamara (usp.1 Ljet 24). Zbog toga su tri linije pjevača povezane s tri *obitelji*. Najprije je dodan Heman, a zatim se došlo do Etana. Ova promjena imena bila je grafički i fonetski tako razumljiva, da su oba imena smatrana kao jedno ime.[369]

U Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 25,4) kroničar nabraja četrnaest sinova Hemana.[370] Kod nabrajanja pjevača vidi se sustavna skica kroničara. Pjevači su nabrojeni pojedinačno tako da odgovaraju opisu svećenika i levita kod čega je važno istaknuti da se vidi Davidovo autorstvo čitavog sustava.[371] Kroničaru nedostaju konkretni genealoški podaci i tradicija, te on zbog toga nadopunjava imena koja nedostaju. Stoga, kroničar ta imena navodi dva puta. Imena najprije navodi po porijeklu obitelji, a zatim drugi puta po rednom broju. Po popisu imena proizlazi da Heman ima neobično veliki broj djece (usp. 1 Ljet 25,5). Od Hemana potječu ukupno 24 sina i 3 kćeri od sve 24 skupine pjevača. Po samoj prirodi ovdje se skreće pozornost na 24 sina i 3 kćeri koje je Bog dao Hemanu.[372] U r. 5 nalazimo nejasan rečenični izraz za Hemana *koji je objavljivao Božje stvari da uzvisi njegovu moć*. Kako je taj rečenični dio nepovezano postavljen, nije posve jasno *čiju da uzvisi njegovu moć*, Božju ili Hemanovu? Kada se usporedi r. 2b i r. 3b, onda je vjerojatno Bog objekt.

Neobično je kako kroničar u svojoj prozi upotrebljava jezičnu građu koja je inače karakterističan za poetsko izražavanje.[373] Kroničar ponavlja iz r. 5 *svi su oni* što se poslije toga posebno odnosi prema sinovima Hemana (1 Ljet 25,6). Oni stoje pred svojim ocem,

---

[368] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 401-402: Porijeklo izabranja Jedutuna je nejasno kao i značenje imena. Jedutun se pojavljuje kao levitska obitelj vjerojatno iz pjevača (Neh 11,17; 1 Ljet 9,16). U Nehemiji je potvrđeno trostruko razvrstavanje pjevača. Matanija i Bakbukja su očigledno pripadnici Asafove obitelji, a treći Jedutun je novi. Ako promatramo imena pjevača onda se na temelju psalama može naslutiti, da se radi o izvorno glazbenim terminima, koji se u nekom vremenu odnose na obitelji pjevača. Osim konkretnog popisa pjevača imamo još i predaju o obitelji pjevača, što je najjasnije izraženo u prijepisu psalama. U dodatku Psalma 88,1 stoji ime Ezrahijca Hemana, a u Psalmu 89,1 stoji ime Ezrahijca Etana. Može se reći da su u nekom vremenu stajala dva paralelna sustava, jedan pokraj drugoga. Stvarni pjevači su nastali iz tri ogranka, koji su se odijelili od Asafa i Jedutuna, a to bi bili Asaf, koji je najbolje predstavljen, Heman i Etan. Literarna predaja o tri obitelji potječe iz Davidovog vremena.

[369] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 402.

[370] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 402. Samo prvih sedam sinova Hemana odgovara običajima biblijske onomastike. Posljednjih sedam sinova su imenom dosta neobični, jer su četiri imena glagolske forme i dvije posve nepravilne forme glagola, te neke od njih posve nerazumljive.

[371] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 161.

[372] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 403. Kćeri u pravilu ne stvaraju porodicu, što za naš kontekst i nije važno. Spominjanje izvanrednog bogatstva s djecom treba osigurati budućnost. Brojevi su ovdje očito tipološki i odgovaraju brojevima o Jobovoj djeci s porukom da je ponovno uspostavljena sreća.

[373] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 403.

postavio ih je kralj i njihova zadaća sastoji se od pjevanja i sviranja instrumenata. Tako opširni zaključak pripada sveukupnim pjevačima s dodatkom *svi su oni*. Detaljnim opisivanjem Hemanove obitelji, kroničar pokazuje posebni interes za Hemanovu kuću, koja je za njega najvažnija skupina unutar pjevača.

Prvi dio 25. poglavlja Prve knjige Ljetopisa kroničar zaključuje brojnim podacima o pjevačima (1 Ljet 25,7). Pisac navodi imena pojedinih osoba, ali su oni zapravo označeni kao skupine iako se ne spominje izraz obitelj kada su u pitanju pjevači. Tako su spomenuta četiri Asafova sina, šest Jedutumovih i četrnaest Hemanovih sinova. Kroničar članove ovih pojedinih skupina naziva braćom, a kasnije braća i sinovi. Shema broja 288 stoji pred sljedećom listom popisa pjevača i pred tom listom navedene su 24 podjele po 12 članova. Ovaj broj pjevača izjednačen je s brojem pjevača koji su postojali kod povratka kući iz babilonskog sužanjstva: 128 (Ez 2,41) i 148 (Neh 7,44), u odnosu na preko četiri tisuće svećenika. Prva knjiga Ljetopisa donosi proceduru podjele pjevača (1 Ljet 25,31). Iako je 8. redak povezan s prethodnim retkom, on, ustvari, otvara novi odlomak koji govori o organizaciji pjevačkih skupina bacanjem ždrijeba. Kroničar donosi izraz *straža* umjesto *podjela*, tj. *bili su raspoređeni po stražama*. Ždrijeb je među svećenicima služio za određivanje obitelji za njihovu službu. Izbor ždrijebom događao se prema *njihovoj braći* svećenicima i obiteljima, tj. jednih prema drugima (1 Ljet 24,31). Razlika u izboru svećenika i pjevača je ta da je kod pjevača postojao odabir *straža prema straži*, pri čemu su svi bili podijeljeni *veliki i mali, učitelj kao učenik* (1 Ljet 25,8). To može značiti da funkcija odabira ždrijebom nije bila ista. Ovdje se ne radi o principu rotacije unutar podjele, nego o podijeli posla unutar ovih pjevačkih skupina u kojima je korištena njihova straža. Takav način podjele pokazuje relativno niži broj pjevača. Svako svećeničko odjeljenje vodi službu dvije nedjelje u godini, pri čemu se odjeljenje mijenjalo svakog tjedna, a čini se da među pjevačima nije postojala odgovarajuća rotacija. Njihovo okupljanje u skupine vrijedi bez iznimke zato što su bili razdijeljeni *po stražama* i zbog toga je bio dovoljan gore navedeni broj. Zbog toga se moglo računati na fleksibilnu podjelu posla unutar pjevača. Prema Knjizi o Nehemiji pjevači su stanovali izvan Jeruzalema, a povodom posvećenja zidina bili su postavljeni u gradu (Neh 12,28-29). Zbog toga postoji mogućnost da su kod posebnih prilika, kao što su razne svečanosti, bili dodani pjevačima u Hramu kao pojačanje službenim skupinama pjevača. Cijeli odlomak Prve knjige Ljetopisa otvara se jednom rečenicom: „Prvi je ždrijeb pao na…“ (usp. 1 Ljet 25,9-31). Imena na listi su ista, jer su već prije bila navedena. Kroničar za svaku pojedinu skupinu pjevača precizno navodi zadaće, što podsjeća na popis vojnih jedinica u 27.

poglavlju: redni broj, ime skupine, sastav skupine i broj njihovih članova. Na taj način lista slijedi svoj uzorak koji ide u zaključni odlomak, nabrajaju se imena s rednim brojem i jedinom rečenicom kao zaključkom. Svaka skupina sastoji se od svojeg vođe s njegovim sinovima i braćom kojih je bilo dvanaest. Ovakav način formuliranja nalazi se u Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 24,31. Kroničar ponovno nabraja te 24 skupine pjevača i ponavlja izraz *njegovi sinovi i njegova braća* 23 puta, vjerojatno zbog pojačanja dojma.[374] Kroničar donosi jedinstvenu listu pjevača, ali se udaljava od uobičajene sheme koju inače postavlja u 25. poglavlju (1 Ljet 25) jer u devetom retku rečenicu započinje: „Prvi je ždrijeb pao na asafovca Josipa." (1 Ljet 25,9). Ovaj podatak upućuje na praoca Asafa, međutim, nema nikakvih podataka o veličini i sastavu skupine pjevača.[375]

Redoslijed skupina u Prvoj knjizi Ljetopisa Ljet 25,10-31:

1. prvi ždrijeb pao je na Asafove nasljednike,[376] ali ne i na najstarijeg Zakurovog sina nego na drugog, a to je Josip. Ne može se utvrditi je li ovaj redoslijed hijerarhijski izričaj ili ne (usp. 1 Ljet 24)
2. usporedbom redoslijeda imena drugoga dijela poglavlja s prvom polovicom poglavlja možemo pretpostaviti kako se baca ždrijeb za redoslijed pjevača. Iz takvog bacanja ždrijeba proizlazi da su na određeno vrijeme izabrani pojedinci dviju različitih skupina, kod čega su redoviti članovi svake skupine izdvojeni. Kroničar za obje skupine stvara liniju Asafa. Nasuprot njima, u četvrtom krugu stajali su Jedutum, a u trećem Heman. Nakon toga bila su izabrana četiri redovita člana Asafa, a onda je ždrijeb išao između nasljednika Hemana (koji počinje s Matitjom) te slijede preostali nasljednici Jedutuma za četnaesti krug. Određeno je 15 izabranih Hemanovih nasljednika. Prva dva su izašla van, odgovarajući njihovu genealoškom redoslijedu (Jerimot i Hananija), a preostali su zamjenjeni na različit način (usp. 1 Ljet 25,6-31).

S. Japhet je rasporedila redoslijed izbora pjevača prema sljedećoj tablici.[377]

[374] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 404-405.
[375] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 405. Druga polovica retka donekle odgovara ranijem uzorku; redni broj stoji uz ime (*drugi na Gedaliju*). Takvo kroničarevo udaljavanje nije posljedica iskrivljenog teksta. Ovakva postojeća forma kod prethodnog otvaranja retka je pripovjedalački povezano. Ovaj dio nije sekundarni dodatak nego se radi o izvornom sastavnom dijelu. Prvi red sa svojim vlastitostima i ispuštanjima odgovara sljedećoj dužini gdje će stvoriti ritmičku ravnotežu.
[376] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 98.
[377] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 406.

Tablica 12. Redoslijed izbora pjevača prema S. Japhet.

Asaf	Jedutum	Heman
1.Josip	2.Gedalija	
3.Zakur	4.Jisrija	
5.Netanija		6.Bukija
7.Isarel	8.Ješaja	
	10.Šimej	9.Matanija
	12.Hašabja	11.Azarela
	14.Matitja	13.Šebuel
	15.Jeremot	16.Hananija
	17.Jošbekaš	18.Hananija
	19.Malotija	20.Elijat
	21.Hotir	22.Gidaltija
	23.Mahaziot	24.Romamti-Ezer

Iz ove tablice slijedi da su pjevači kod izvlačenja ždrijeba brojem prestigli svećeničku podjelu. Mijenjali su se tako da su prvih šesneast imali određeno vrijeme između Eleazara i Itamara. Od broja 17 nasljednici Eleazara ždrijeb bacali su međusobno za redoslijed.[378] Lista pjevača, za razliku od drugih poglavlja nema formalnog zaključka. Broj glazbenika u svakoj skupini pjevača je 12 što je dokumentirano i u Mišni.[379] Stalni broj pjevača sastojao se od glazbala i to: devet lira, dvije frule i jednog cimbala. U Prvoj knjizi Ljetopisa nalazi se jednaki broj, ali u drugoj ulozi (1 Ljet 16,5-6). Tamo se nalazi: devet harfa i lira, dvije trube i jednog cimbala. U instrumente su svirali posljednji od voditelja skupine pjevača (usp. 1 Ljet 15,19). Što se tiče glazbe, upitno je odražava li to stvarno vrijeme drugog Hrama ili je kroničar navedeni broj podesio na svoj način.[380]

[378] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 406; P. F. von HUMMELAUER, 1 Chr 25: Ein Beitrag zum Gebrauch des Löses bei den Hebräern, u: *BZ*, 2 (1904.), str. 254-259.
[379] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 406.
[380] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 406.

3.5.3. David uspostavlja svećeničku službu

David je svome sinu Salomonu objavio da je on odredio službu svećenika i njihov raspored. Takvo postavljanje svećenika u njihovu službu nije moglo potjecati ni od kog drugog nego od samog Davida.[381] U Drugoj knjizi Ljetopisa Salomon je odredio svećenike za njihovu službu po uredbi svoga oca Davida gdje kroničar nema predloška svojem tekstu (2 Ljet 8,14a). Zatim kaže da je Jojada službu u Jahvinoj kući stavio u ruke svećenika „i“[382] levita, koje je već David postavio za hramsku službu (2 Ljet 23,18). Kroničar drugačije shvaća i tumači predložak iz Druge knjige o Kraljevima, redak 11,18b: „A svećenik opet postavi straže kod doma Jahvina, tako dugo dok se kralj nalazio u palači.“ To bi dakle bila prolazna naredba, a kroničar je pod tim razumio kultnu službu svećenika i levita. Tu nema više ni riječi o činjenici da je David postavio svećenike i levite u službu.[383]

Za kroničara služba svećenika prema različitim kategorijama levita čvrsto je utemeljena na sinajskom zakonu. Za Davida to ostaje okvir djelovanja tako da on dijeli svećenike u 24 klase.[384] Kroničar je u Davidovo vrijeme spomenuo samo nekoliko svećeničkih imena (1 Ljet 5,34-38; 12,28; 15,24). Tako vješto izvedena svećenička klasa i njihova služba sigurno ne odaje realnost Davidova vremena. Pitanje je odgovara li takva situacija vremenu pisca ili ne.[385] David postavlja svećenike u službu (1 Ljet 24,1-31). Poglavlje 24 neposredno zatvara 23. poglavlje pri čemu je redak 24,1 Prve knjige Ljetopisa nastavak na retke 23,32 iste knjige. Glavni dio 24. poglavlja opisuje svećenički red sa sudbinom izbjeglica (1 Ljet 24,1-19), a drugi dio je nabrajanje levita i preostalih sinova Levijevih (paralelno s 1 Ljet 23,16-23).

S. Japhet je 24. poglavlje podijelila kako je prikazano u tablici 13.

[381] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 159-160: Tae-Soo smatra da je postavljanje svećenika u službu u 1 Ljet 24, 1-19 sekundarno.
[382] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 160.
[383] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 160.
[384] J. BECKER, *nav. dj.*, str. 94.
[385] J. BECKER, *nav. dj.*, str. 96.

Tablica 13. Prikaz podjele 24. poglavlja Prve knjige Ljetopisa prema S. Japhet.

redci	Teme	redci	podteme
a) 1 - 19	Svećenici	1 – 6	Davidov uvodni nastup
		7 - 18	David odvaja imena
		19	zaključak
b) 20a. - 31	uvod u nesvećeničke levite		
c) 20b - 30	uvrštavanje levita u popis	20b - 25	Kehatiti
		26 - 30a	Merariti
		30b	zaključak

Građa 24. poglavlja Prve knjige Ljetopisa kroničareva je posebnost bez biblijskih paralela zbog čega se može steći dojam da takva lista svećenika i levita sadržava i odražava autentične činjenice i stvarne povijesne prilike što se tiče organizacije kultnog osoblja u drugom Hramu (svećenici u 1 Ljet 24,7-18; leviti u 1 Ljet 24,20b-30).[386] Tekst Prve knjige Ljetopisa sadrži vrijedan i precizan opis porijekla i organizacije svećeništva, samo je pitanje genealoškog utemeljenja (1 Ljet 24,1-6). Tekst započinje najstarijim prethodnicima, Aronovim sinovima Eleazarom i Itamarom, idući direktno preko *glavara obitelji* prema Davidovom vremenu, bez ikakvog pokušaja da se genealoški premosti taj jaz.[387] Važno je napomenuti da niti jedanput nije obilježena pripadnost pojedinoj očinskoj kući za Eleazarovu ili Itamarovu liniju (za razliku prema nabrajanju levita). U čitavom porodičnom stablu (1 Ljet 5,27sl.) nalazi se samo veliko-svećenička linija, a u 24. poglavlju 3. redak i redak 1b-2 stvara umetak, stoga Nadaba i Abihua dalje više ne spominje. Slično se primjećuje i u Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 5,1-2 gdje značenje *Aronov sin* dolazi dva puta, jedanput kao svećenik, nasljednik Arona, u daljem smislu (isto kao u 1 Ljet 23, 32;24,31), a drugi puta u užem smislu kao onaj Aronov sin. Oni su poznati iz predaje Petoknjižja (Izl 6,23; Br 3, 2-4; 26,60).[388]

[386] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 386.
[387] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 91.
[388] Isto kao S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 387. U redu 1 Ljet 24,1b-2 se vidi da je Aronitsko svećeništvo odustalo od oba najstarija Aronova sina i prelazi direktno na oba mlađa sina. Ova napomena je ovisna o Br 3,2-4. Kroničar je ispustio čitav red Br 3,3 i 3,4 da bi izostavio Nadabove i Abihuove grijehe. Kroničar piše da su oni umrli prije svojega *oca*, dakle dok je još njihov otac živio, a ne *pred Jahvom* kako je to u Br 3,4 (usp. Lev 10,3). Tako će kroničar u Ljetopisu donijeti neutralni izvještaj o njihovoj smrti, za razliku od izvještaja u Petoknjižju gdje se radi o kultnom prijestupu. Odjeljivanje izraelskog svećenstva od Aronova oba sina utemeljeno je na Petoknjižju. Itamara će spomenuti u Iz 38,21; Br 4,28.33 i 7,8. S iznimkom će biti spomenut u Ljetopisima i samo još jedanput u Knjizi o Ezri 8,2 kada ga suočava s Pinhasom. Gledajući unatrag veliko svećeništvo vrlo je često potvrđeno na Eleazaru kao što je slučaj u Petoknjižju (Br 3-4; 20,25-26.28; 26,1.3.63; Pnz 10,6) i u Jošui te i Sucima (Još 14,1; 19,21; 21,1; 22,13; 24,33; Suci 20,28). Ne zna se kako je izgledala povijesna stvarnost, ali ovdje se za kroničara radi o činjenicama i on za to ne treba dokaz.

U Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 24,3-6) primjetno je sljedeće:

1. iz tih redaka proizlazi da inicijativa, autoritet i odgovornost za čitav pothvat leži na Davidu. Jasno je da on u tom pothvatu nije sâm. Njegovi suradnici su *činovnici*, koji su vršili upisivanje *obiteljskih glavara*, svećenika i levita
2. oba važna lika kojima je David išao na ruku bila su dva svećenička *službenika*. To su Sadok, sin Eleazara i Abimelek (Ahimeleh), sin Itamara. Pod Davidom i Salomonom, Sadok je istaknuti svećenik i on se u nekim biblijskim izvorima nalazi u liniji Eleazara (Ezr 7,1-5; 1 Ljet 5,30-34; 6,35-38).[389]

Kroničar u svojem opisu promatra samo potomke Eleazara i Itamara, jer su Nadab i Abihu umrli bez djece. Njihova se smrt, kod kroničara, diskretno zaobilazi (usp. 1 Ljet 5,29).[390] Prednost Eleazarita u svećenstvu opisana je kao događaj biološke plodnosti (1 Ljet 24,4). Oni su bili brojniji nego Itamarovi nasljednici i u svojoj su službi čvrsto postavili svoje pozicije. Nigdje ne nalazimo pokušaj osnivanja novog porodičnog stabla za ogranak cjelokupne svećeničke očinske kuće i upravo nam to govori da je ova podjela teoretska i apstraktna. Sistem od 24 razreda već je u ranijem stadiju bio čvrsto utemeljen i ne treba daljnje potvrde.

Važno je naglasiti da je izvlačenje obiju svećeničkih linija, Eleazara i Itamara, na bazi apsolutne jednakosti postojalo i prije (1 Ljet 24,5). To potvrđuju počasni naslovi za ovu tvrdnju: *službenici svetišta*, koje dolazi i u knjizi proroka Izaije (Iz 48,28) i *službenici Božji*, koje više nije potvrđeno. Ovi neobični naslovi potječu iz analogije koja postoji između kralja i velikog svećenika u Ljetopisima. Ta analogija posebno dolazi do izražaja u Prvoj knjizi Ljetopisa kada je Salomon pomazan za *Jahvinog kralja* (1 Ljet 29,22). Na tome mjestu nalazi se i Sadokovo pomazanje za *svećenika*. Kraljevsko dostojanstvo, veliki svećenik i stožer činovnika su oni kojima su povjerene *Jahvine stvari*. *Službenici Božji* odgovorni su za sve poslove u svetištu. Kroničar za organizaciju i redoslijed vršenja službe u Hramu, svećenika,

[389] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 388. Najprije se pojavljuje stablo umjetnika i S. Japhet tvrdi da su drugačija razmišljanja o ovom porijeklu sumnjiva (usp. Rudolph str. 52 sl.). Još je sumnjivije povezivanje Ahimeleka s Itamarom. Ovaj Ahimelek nije u tekstu pobliže određen, ali njegovo je spominjanje u odnosu na Sadoka u 2 Sam 8,17 (1 Ljet 18,16, MT: Abimelech) kao zaključna točka gdje će ga predstaviti kao *sina Abjatara*. U pravilu se pretpostavlja da je tekst 2 Sam 8,17 iskvaren i da bi trebao glasiti: „Abjatar sin Abimeleka (sin Ahituba)". Čini se da je iskrivljenost teksta ispred kroničarskog razdoblja, jer za kroničara vrijedi *Ahimelek*, a ne *Ebjatar* kao partner Sadoka pod Davidom. Izvještaj u Samuelu govori da je Ebjatar bio direktni nasljednik Elija u Šilu (1 Sam 14,3; 22,20), koji je najvjerojatnije potjecao od dominirajuće svećeničke linije u Izraelu koja je obitelj Eleazara. Slika koja se zaključno iskristalizirala nije biološka, nego je treba promatrati kao socijalni proces. Ta svećenička glavna linija koja je bila od Sadoka morala je potjecati od Eleazara. Druga temeljna svećenička linija potjecala je od Ebjatara i od Itamara.

[390] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 94.

levita (1 Ljet 24,1), pjevača (1 Ljet 25,8) i čuvara vrata (1 Ljet 26,13), primjenjuje postupak izvlačenja. U tim tekstovima je potvrđena praksa izvlačenja za hramsku službu, a takva praksa posvjedočena je i u drugim knjigama (Neh 10,35; 11,1; usp. Est 3,7; 9,24). Iz ovoga proizlazi da je u vrijeme kroničara tehnika izvlačenja bila uobičajena tehnika kada su se trebale dijeliti službe. Podjela službi određivala se alternativno, tako da se uzela po jedna obitelj za Eleazara, a po jedna opet za Itamara. Tako je to išlo do 16. podjele, a posljednjih osam bili su svi iz Eleazarove kuće. Prema kroničaru, *pisar Šemaja, levit,* bio je voditelj protokola, kod podjele službi. Raspored službi određuje se nasumičnim izvlačenjem, a to izvlačenje trebalo bi pokazati Božju volju.

Taj popis, kao službeni čin, načinjen je u nazočnosti kralja, njegovih knezova *službenika*, vrha svećenstva, glavara svećeničkih i levitskih porodica. Međutim, nije postojala potreba za nazočnost svih onih visoko rangiranih ljudi. Nasuprot tome, gdje se radi o kultno-sakralnom djelovanju, činovništvo se pojavljuje na niže rangiranom mjestu. Visoko rangirani ljudi koji su usprkos tome prisutni u Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 24,6, pokazuju kroničarevu namjeru da se činovnici pojavljuju u svim poslovima upravljanja. Motiv prisutnosti glavara i levita mogla je biti motivirana činjenicom da je svećeničko uređenje i redoslijed levitskih funkcija, uključujući pjevače i čuvare vrata bio odlučen ždrijebom.[391] Ne izvlači se postotni udio Eleazara i Itamara, jer je njihov broj već određen, ali što je još zanimljivije, ne izvlače se niti osobe od 24 predvodnika klasa, nego se izvlači samo njihov redoslijed (usp. 1 Ljet 24,4). Ne može se znati niti koja od 24 imena treba pribrojiti Eleazaru, a koja Itamaru. Možda su raspodijeljeni u smislu proporcija, jer od retka 24,4 Prve knjige Ljetopisa svako treće ime pripada Itamaru.[392] Sadok potječe od Eleazara i nalazi se na listi velikih svećenika (usp.1 Ljet 5,34-38; 6,38). Na dva mjesta jednostavno se naziva *svećenikom* (1 Ljet 6; 16,38). Među Itamarove potomke ubraja se i Abjatar (usp. 1 Ljet 24,6; 15,11; 18,16; 27,34), i oni se nazivaju *kneževi svetoga* (usp. Iz 43,28) i *Božji kneževi*. Ove neobične titule dane su

[391] S. JAPHET, *nav. dj.,* str. 389. Iz nabrajanja 24 svećeničke podjele u 1 Ljet 24,7-18 vidi se kroničarev stereotip. Taj stereotip se vidi u nekoliko stvari koje započinju sa *prvi ždrijeb je pao* u 7. redu, nastavak slijedi *na Jojariba*, zatim donosi propoziciju na Jojariba poslije toga slijedi redni broj ždrijeba: *drugi na Jejadu, treći na Harima* itd. Ovako postavljena lista imena ide preko mnogih generacija i polako se mijenja. Svi izvanbiblijski dokazi vraćaju se natrag na strukturu deset imena i nalaze se i u paralelnim listama u Neh 12; radi se o podjeli službi u redcima: 1,2,3,5,6,8,10,15,16 i 24. Neka od preostalih imena postoje samo u: Br 4,13,14,18,22. Neki vrše službu i inače kao osobe, ali samo ovdje su nazvani imenom svećenici (Br 17,19,23), a drugi se nalaze bilo gdje kao imena pojedinih svećenika (Br 7,9,12,20,21). Sada se može samo pretpostaviti kako se lista od 22 imena razvila prema ovoj ovdje postojećoj podjeli od 24. Možda su se veće obitelji podijelile i nastupile pod vlastitim imenima; manje obitelji su pripadale zajedno i neka imena su došla izvan upotrebe; imena druge linije mogla su istisnuti glavnu liniju. Međutim, u Ljetopisima nema jasnih podataka za tu pretpostavku i ne može se ta pretpostavka stvarno rekonstruirati.

[392] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 95. Davanje prednosti Eleazaru (usp. Br 4,28.33 s Br 3,32) pripada povijesti svećenstva koje je u Davidovo vrijeme vezano uz imena Sadoka i Abjatara (usp.1 Ljet 5,27-41).

predstojnicima službenih klasa.[393] Nekoliko imena zaslužuju posebnu pažnju (1 Ljet 24,7). Tako je Jojarib smješten na prvo mjesto, odnosno njegovo se ime nalazi u Knjizi o Nehemiji (Neh 11,10; 12,6.19), ali ovdje nije riječ o Jojaribu Davidovog vremena, nego o Jojaribu nakon izgnanstva, koji je u najmanju ruku premješten u Davidovo vrijeme (Neh 9,10; 1 Ljet 24,7). Ovdje svećeničke službene klase djeluju kao umjetne i ne odražavaju stvarnost Davidovog vremena. Postavlja se otvoreno pitanje odgovaraju li i vremenu pisca kroničara.[394] U Prvoj knjizi Ljetopisa veliku ulogu u popisu povjerenih službi ima kralj David, knezovi, svećenik Sadok, poglavari porodica, svećenika i levita (1 Ljet 24,6).[395] Pretpostavka da bi redoslijed u listi odražavao položaj po redu, odnosno važnosti, nema nikakvih dokaza niti upućivanja na to. Ovaj redoslijed može značiti vrijeme svečanosti kao prigoda za koje je hramska služba bila posebno važna. Vršenje posebno važne hramske službe u kojoj su sudjelovali svećenici mogla je biti neka svečanost koja je bila časnija nego vršenje službe u ostalom tijeku godine.[396]

3.5.4. Odvajanje kraljevstva od svećenika

Prema kroničaru David je kralj koji je dao velik doprinos Jahvinom kultu. Zapravo, David je uspostavitelj kultne službe u Hramu, odnosno zaslužan je za prijenos Kovčega, za pripremu gradnje Hrama i za uređenje kulta. On se ne miješa u svećeničke poslove i zato strogo dijeli djelovanje politike od svećenstva.[397]

Davidov stav da ne miješa poslove svećenika i poslove kraljevstva vidljiv je u sljedećim usporedbama:

1. kod prinošenja žrtava kroničar umjesto imena David upotrebljava neodređenu formu *oni* i *se*.[398] Tae-Soo Im i G. J. Botterweck smatraju da David nije prinosio žrtve umjesto

[393] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 95.
[394] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 96.
[395] L. DEQUEKER, 1 Chronicles XXIV and the Royal Priesthood of the Hasmoneans, u: *OTS*, 24 (1986.), str. 94-106.
[396] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 390. Ne može se dokazati da je položaj Jojariba imao izvorno niži rang prije nego što je napredovao u službi po usponu Hasmoneja. To znači da je *Jojarib* već u rano vrijeme restauracije bila važna svećenička obitelj. To upućuje na potvrđenu usku vezu između *Jedaja* i *Jojariba*. Po tome *Jedaja* pripada u četiri glavne svećeničke obitelji (Ezr 2,36). Po tome bi možda Jojarib bio ogranak koji se odvojio od linije Jedaja. U Neh 12,6.19 ova imena su stavljena blizu jedno pored drugoga.
[397] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 168; usp. M. NOTH, *Gott, König, Volk im Alten Testament*, München, ^{3}1966, str. 157-198.
[398] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 97; usp. G. J. BOTTERWECK, *nav. dj.*, str. 420.

svećenika, ali W. Rudolf drži da redak 16,1b Prve knjige Ljetopisa ne znači da David nije prinositelj žrtava, dok Tae-Soo Im tumači da se redci 1 Ljet 16,2a i 1 Ljet 16,1b moraju dovesti u suglasje. S druge strane, u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 6,17) David pred Jahvom prinosi žrtvu paljenicu i žrtvu pričesnicu poslije postavljanja Kovčega u Šator u Jeruzalemu, ali redak 16,1b Prve knjige Ljetopisa donosi izraz *prinosi se* pred Jahvom žrtva paljenica i žrtva pričesnica. Također, u Prvoj knjizi Ljetopisa *žrtvovalo se* sedam ovnova i sedam junaca (1 Ljet 15,26), dok u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 6,13) stoji da je David žrtvovao govedo i tele. Slijedi zaključak o kroničarevoj očitoj namjeri da ne prikaže Davida kao prinositelja žrtve i zato govori: „Oni su prinijeli Jahvi žrtvu.“ (1 Ljet 29,21).[399]

2. David je, doduše, prinio žrtvu paljenicu i žrtvu posvećenja (1 Ljet 21,26). Vrsta i značenje ove žrtve potpuno je drugačija nego ranije opisana žrtva (1 Ljet 16,1b i 1 Ljet 15,26). U drugom slučaju žrtva je prinesena radi cijelog Izraela, a u prvom slučaju žrtva je bila osobno zbog Davida. David je prinio Jahvi žrtvu zbog oproštenja svojih grijeha i od Jahve je molio oproštenje grijeha zbog brojanja naroda. Kralj David je pred Jahvom priznao svoje individualne grijehe (usp. 1 Ljet 21,8; 21,17 = 2 Sam 24,10.17).[400] David je priznao svoje grijehe i izvršio pokoru koju mu je po proroku Gadu zadao Jahve[401] jer mu je prorok obećao da će prestati pošast u narodu (usp. 1 Ljet 21,22). Možemo reći da je ova prinesena žrtva i vršenje pokore individualnog karaktera i zato je nitko nije mogao prinijeti osim Davida. Davidova prinesena žrtva paljenica okajava njegova djela (usp. 1 Ljet 21,26). Dobar primjer za prinošenje žrtve paljenice za osobne grijehe nalazi se u Knjizi o Jobu (usp. Job 42,7). Tri Jobova prijatelja, Elifas, Bildad i Sofar, za sebe su, da bi izbjegli srdžbu Jahvinu, po Jobovoj zapovijedi, prinijeli žrtvu paljenicu (usp. Job 42,7). Trojica Jobovih prijatelja trebaju okajati svoje grijehe kao što je to učinio i David u Prvoj knjizi Ljetopisa. Job je i za svoje sinove žrtvovao žrtvu paljenicu, jer se bojao da su možda sagriješili i tako izazvali Jahvinu srdžbu (usp. Job 1,5). Možemo zaključiti da David prinosi žrtvu za svoje osobne grijehe, za razliku od prinesene žrtve koja je ranije spomenuta (1 Ljet 15,26 i 1 Ljet 16,1b). To znači da kroničar Davidovu žrtvu opisanu u Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 21,26, nije gledao kao uplitanje u svećeničku službu i djelovanje. Prinesena žrtva opisana u Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 21,28, ne ukazuje na Davidovo ponovno žrtvovanje, niti da je on žrtvovao žrtvu kao što to čine svećenici, nego

[399] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 97.
[400] Usp. Th. C. VRIEZEN, Sündenvergebung im Alten Testament, u: *Religion in Geshichte und Gegenwart VI*, 1961., str. 507-511.
[401] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 19.; usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj*., str. 394.

r. 28 još jednom ističe događaje koji su opisani u r. 26, tj. David prinosi žrtvu za svoje osobne grijehe. Ako tako shvatimo prinošenje Davidove žrtve, W. Rudolph ispravno je preveo: „Stoga, kada je David doživio, da je njemu Jahve odgovorio na gumnu Jebusejca Ornana i njemu (Jahvi) je tamo smio žrtvovati.“ (1 Ljet 21,28).[402]

Razumljivo je da kroničar namjerno izbjegava Davidovo uplitanje u svećenički posao. To je posebno očito kod oblačenja efoda (svećeničkog odijela).[403] Efod je opleč̆ak i odjevni predmet koji je nosio veliki svećenik kao službeno odijelo (usp. Izl 28,4.29; 5,39). To nije kompletni odjevni predmet. Ima dvije naramenice i umjetnički je izrađen (usp.1 Ljet 15,27). U prvoj knjizi Ljetopisa piše da je David bio zaogrnut pokorničkim plaštem, a ne efodom kako je opisano u predlošku (usp. 1 Ljet 15,27 i 2 Sam 6,14). Taj kroničarev izraz nije pismena pogreška, kako neki tvrde,[404] nego je to promjena koju je kroničar namjerno izveo.[405] Kroničar odbija mogućnost da bi David nosio efod jer su u njegovo vrijeme pravo na efod imali samo veliki svećenik i svećenici (usp. Izl 28,4.6; 29,5; 1 Sam 2,28; 22,18).[406] Umjesto da David nosi efod, kako je opisano u Knjizi o Samuelu, kod kroničara je bio ogrnut pokorničkim plaštem ili ogrtačem, ali ne samo David, nego su tako bili zaogrnuti kod nošenja Kovčega i svi leviti koji su nosili Kovčeg, a i pjevači, svećenici i zapovjednici (usp. 1 Ljet 15,27).[407] Pokornički plašt (בוּץ) kao odjeća, u Starom zavjetu spomenut je samo tri puta, a od toga dva puta u knjigama Ljetopisa:

a) David je bio ogrnut plaštem… i svi leviti… i pjevači i Kenanija….David je na sebi imao laneni oplećak (1 Ljet 15,27)
b) svi levitski pjevači, Asaf, Heman, Jedutum sa sinovima i braćom, stajahu obučeni u pokorničku odjeću בוּץ …a s njima i 120 svećenika…(2 Ljet 5,12)
c) Mordokaj izađe od kralja odjeven u grimiznu i lanenu kraljevsku haljinu…i s ogrtačem od fine tkanine i crvena skrleta (Est 8,15).

Mogući zaključak je da David nije nosio svećeničko odijelo koje je dozvoljeno nositi samo svećenicima, jer pokornički plašt nije odjeća samo za svećenike, kao što potvrđuje W.

[402] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 98; usp. W. RUDOLPH, *nav. dj*., str. 148.
[403] Efod je olečak i odjevni predmet koji je nosio veliki svećenik kao službeno odijelo (usp. Izl28,4.29; 5,39). To nije komletni odjevni predmet, nego ima dvije naramenice i umjetnički je izrađen odjevni predmet
[404] Usp. E. BERTHEAU, *Die Bücher der Chronik*, Leipzing, [2]1873., str. 147.
[405] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj*., str. 119; slično navodi i J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj*., str. 283.
[406] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj*., str. 119.
[407] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 99.

Rudolph[408], pokornički plašt nosili su i leviti koji su služili kod Kovčega i odličnici kao što su Mordokaj i kralj David. Pokornički plašt sastojao se od plemenite i skupocjene vrste platna (pokora), koji odgovara dostojanstvu nosača Kovčega, a i nosio se kod posebnih svečanosti.[409] Kroničar dopušta da David nosi pokornički plašt umjesto efoda, jer pokornički plašt nije odijelo koje nose samo svećenici.[410]

Kroničar ima strogu i odlučnu namjeru da odijeli kraljevsku djelatnost od svećeničke službe, što se vidi i kod dodjeljivanja raznih službi kod Davidovih sinova. Tako imamo da su u Drugoj knjizi o Samuelu Davidovi sinovi *svećenici* – (*kōhanîm*) כֹּהֲנִים), jer zbog shvaćanja vremena u kojem živi, kroničar nije mogao dopustiti da Davidovi sinovi vrijede kao svećenci (2 Sam 8,18).[411] Zato kroničar izraz *svećenik*, koji se nalazi u predlošku, mijenja u uzraz *prvi do kralja prvi pobočnik svojega oca*[412], ili *njegov opunomoćenik*. Promjene su uvedene jer se u poslijesužanjskom vremenu svećeništvo nije moglo pripisati nikome osim Aronovih sinova[413] čime se potvrđuje da Davidovi sinovi po svojem porijeklu nisu potjecali iz svećeničke obitelji.[414] Kod kralja Uzije na vidjelo izlazi kroničareva misao da se kralj ne smije miješati u svećenički posao jer je Uzija išao u Hram i na kadionom oltaru, u *Jahvinom Hekalu,* vršio službu koja je *svojstvena* samo svećenicima (usp. 2 Ljet 26,16). Kroničar kralju Uziji radi toga njegovog čina, daje sljedeću ocjenu: osilio se, uzobijestio, pokvario i iznevjerio se Jahvi. Zato svećenik Azarja s 80 svećenika dolazi za kraljem Uzijom u Hram i protivi se kralju riječima: „Nije tvoje, Uzijo, da kadiš Jahvi, nego je to dužnost svećenika, Aronovih sinova, koji su posvećeni da kade…iznevjerio si se.“ Taj redak (2 Ljet 26,18) nalazi se jedino kod kroničara, a ne i u predlošku u Knjigama o Samuelu i Knjizi o Kraljevima. Knjiga o Kraljevima spominje da je kralja Uziju kaznio Jahve tako da je on postao gubav, ali tamo se ne spominje da bi to bilo zbog prinošenja žrtve paljenice (usp. 2 Kr 15,5). Naprotiv, uzrok gube kralja Uzije, kroničar vidi u njegovom prinošenju žrtve paljenice (usp. 2 Ljet 26,16-20).[415] Uzrok Uzijine gube kroničar je interpretirao na način da je kraljevo prinošenje žrtve uzrok gube.[416]

---

[408] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj*., str. 119.
[409] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 99; usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj*., str. 283.
[410] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 99. Rudolph se poziva na Ezr 3,10 da je pokorničko odijelo kod Davida ipak bilo svećeničko. No, tamo manjka riječ *pokorničko odijelo* i nema drugog mjesta u Starom zavjetu koje bi poduprlo njegovo mišljenje.
[411] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 99; usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj*., str. 348.
[412] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj*., str. 141; usp. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj*., str. 348.
[413] Usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj*., str. 348; usp. G. J. BOTTERWECK, *nav. dj*., str. 425: „Svećeništvo Davidovih sinova pojavljuje se kasnije kao sakrilegij!“
[414] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 100.
[415] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 100.
[416] Usp. R. MOSIS, *nav. dj*., str. 185.

Kroničar je predstavio Davida kao revnitelja za Kovčeg i kao uzornog Jahvinog štovatelja. Ipak, David i njegovi sinovi nisu smjeli prekoračiti granicu svećeništva, jer su oni bili potpuni laici. David potpuno odvaja područje u kojem djeluju svećenici od područja u kojem djeluje kralj i laici. Tako se zadaća levita razlikuje od zadaće drugih Izraelaca, jer su samo leviti smjeli nositi Kovčeg. Odredbe da svećenici imaju nadležnost na svome području, kao i leviti na svome, kroničar zaključuje ograničenjem područja svećenika i levita. Ove Davidove odredbe trebaju ostati kao mjerilo djelovanja svećenika, levita i kralja.[417]

Kroničar Davida opisuje kao kralja koji ima svijest o svojoj nadležnosti, kada je u pitanju djelovanje svećenika i levita. Tako kroničar stvara sliku o Davidu kao o kralju koji se brine za ispravno vršenje službe Božje. Nasuprot Davidu, kroničar opisuje Šaula, kao kralja koji je sâm prinosio žrtve paljenice i tako prekoračio područje za koji su nadležni samo svećenici (1 Sam 13,5-14; usp. 1 Ljet 10,13b). Jedan od razloga zašto je Šaul bio odbačen od Jahve je i ovaj prijestup prinošenja žrtve (usp. 1 Sam 13,13sl.). Radi ovog prijestupa i radi nevjere, umro je Šaul i čitava negova kuća (usp. 1 Ljet 10,6.10sl.), i zbog tog prijestupa prekinuta je Šaulova dinastija. Kroničar je tu Šaulovu nesreću imao pred očima i htio ju je izbjeći kako je David ne bi ponovno počinio i kako se ne bi miješao u svećeničko područje te zbog toga, prema ranijoj tradiciji, ispravlja predložak u kojoj su bile određene granice svećenika i laika. Po opisu deuteronomiste, Davidovo djelovanje bilo je sumnjivo u smislu kršenja granice svećeničke službe, i zato kroničar ispravlja takav opis. Ovim korigiranim opisom Davida, kroničar je htio pokazati da je David drugačiji kralj nego Šaul jer nikada nije prekoračio granicu svećeničkog djelovanja. Ali ne samo da David nije nikada prekoračio granicu svećeništva, nego to nisu učinili ni njegovi sinovi. Davidova je dinastija upravo radi toga, zauvijek čvrsto postavljena i učvršćena. Ovaj kroničarev opis služi strogoj odijeljenosti kraljevstva od svećeništva te je tako zaštićena i održana nadležnost granice kraljevstva i svećeništva. David je kroničarev uzor za davidovstvo uopće, tj. za Davidove nasljednike, a kasnije i za očekivanog Davidovog nasljednika u poslijesužanjskom vremenu.[418] Kroničarev David ne samo da razlikuje nadležnost kralja i svećenika, nego David postupa i po Mojsijevom zakonu.

[417] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 101.
[418] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 101.

3.6. David djeluje po Mojsijevom zakonu

David je po kroničarevom opisu marljiv u traženju Kovčega, moćan i snažan u ratu, i postupa po Mojsijevom zakonu te mu Jahve radi toga pomaže. On po Mojsijevom zakonu ne postupa samo kada je u pitanju područje svećeničkog djelovanja, nego i u drugim područjima. Kroničar Davidu žrtvu paljenicu pšenice pripisuje kao žrtvu pričesnicu. David prinosi žrtve za svoje grijehe, a važno je napomenuti da te rečenice nema u predlošku (usp. 1 Ljet 21,23). Ovakvo Davidovo prinošenje žrtve odgovara svećeničkom redu, a u Mojsijevom propisu stoji pravilo (usp. Br 15,1sl.; Izl 29,38sl. i dr.) po kojem svakoj žrtvi paljenici pripada i žrtva pričesnica.[419] David se na uzvišici u Gibeonu brinuo za svakidašnje jutarnje i večernje žrtve paljenice (usp. 1 Ljet 16,39sl.). Žrtve su se prinosile tako *da vrše sve što je propisano u Zakonu koji je Jahave odredio Izraelu* (usp. 1 Ljet 16,40). Taj napisani Zakon zapravo je Mojsijev Zakon opisan u Knjizi Izlaska (Izl 29,38sl.) i Knjizi Brojeva (Br 28,3). David je, osim što se brinuo da se žrtve prinose po Mojsijevom Zakonu, također molio čitavu izraelsku zajednicu i glavare obitelji, plemenske knezove, tisućnike i stotnike da svi prilože dar za Jahvin Hram što David čini po Mojsiju koji je također molio za dar kod postavljanja svetog Šatora (usp. 1 Ljet 29,5sl. s Izl 35,5.21sl.; 36,3-7). Davidovo postupanje po Mojsijevom Zakonu odgovara propisu u Knjizi ponovljenog zakona (Pnz 7,5-29), koji traži da se spale poganski bogovi, što je i David učinio spalivši filistejske bogove (usp. 1 Ljet 14,12).[420]

Mogući zaključak cjelokupnog Davidovog djelovanja je da on čini sve što nalaže Mojsijev zakon. Zato je važno reći da je kroničar precizno opisao Davidov odnos i djelovanje prema Mosjijevom uzoru.[421]

Postavlja se nekoliko važnih pitanja o odnosu Davida prema Mojsiju: Kakav je zapravo odnos Davida prema Mojsiju u kroničarevom povijesnom djelu? Je li David važniji od Mojsija, je li glavni nositelj izabranja Mojsije na Sinaju ili David sa Siona? Nije li Sinaj i izlazak samo prolazni korak prema kroničarevom Davidovom savezu? R. North i G. v. Rad smatraju da je *vjerojatno David u očima kroničara više nego samo nastavitelj i ispunitelj Mojsijevog djela*.[422] Ne postoje potvrdni odgovori, odnosno ne može se odgovoriti potvrdno ili niječno. Odgovor se nalazi u tvrdnji Tae-Soo Ima kako kroničar opisuje odnos Davida i

[419] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj.*, str. 147.
[420] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 102.
[421] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 102.
[422] Više o ovome: R. NORTH, Theology of the Chronicler, u: *JBL*, 82 (1963.), str. 381.; usp. G. v. RAD, *nav. dj*., str. 130.

Mojsija na razini nadmoći i manje ili više vrijednosti, odnosno David je marljivi izvoditelj Mojsijevog zakona.[423] Po kroničarevu shvaćanju, Jahve, Bog Izraela, nije izabrao samo Davida, nego je izabrao i Mojsija kao osobe bez kojih izraelski narod ne bi imao budućnosti.[424] David povezuje Mojsijev zakon i tradiciju sinajskog saveza. Po prijenosu Kovčega u Davidov grad, David će Kovčeg sinajskog saveza povezati jedno s drugim, tj. povezuje Mojsijev zakon i tradiciju.[425] Tako se tradicija Davidovog saveza ne sukobljava sa starom predajom sinanjskog saveza. Predaja sinajskog saveza traži mnogo više prilagodbe prema novoj povijesnoj predaji plemenskog saveza.[426]

U kroničarevom povijesnom djelu, Mojsije Davidu nije konkurencija, niti alternativa. David stoji na Mojsijevoj liniji i nastoji sve vršiti po Mojsijevom zakonu.[427] Kroničar ističe Davidovu poslušnost Mojsijevom zakonu. Davidovo djelovanje odgovara cjelokupnoj kroničarevoj zamisli, a to podrazumijeva da se Davidovo držanje prema Mojsijevu zakonu posebno ističe kod njegove zapovijedi koju je uputio svojem sinu Salomonu: „Samo neka ti Jahve poda razum i mudrost kad te postavi nad Izraelom zato da se držiš zakona Jahve, svoga Boga! Bit ćeš sretan budeš li brižno vršio uredbe i zakone koje je Jahve preko Mojsija dao Izraelu.“ (1 Ljet 22,12sl.; usp. 1 Ljet 28,7sl.).[428] Time David, vršeći Mojsijev zakon, postaje dvostruki uzor, tj. uzorni štovatelj Jahve i uzorni vršitelj Mojsijevog zakona. David je u vršenju Mojsijevog zakona najprije uzor svome sinu Salomonu, a poslije Salomona i sljedećim Davidovim nasljednicima. Na taj način kroničar ohrabruje svoju poslijesužanjsku zajednicu koja se susreće s problemima obnove i gradnje Jeruzalema i Hrama. Kroničar u Davidovu liku pokazuje sliku očekivanog Davidovog nasljednika kojega Izraelci očekuju i u njemu imaju garanciju egzistencije izraelskog naroda i Davidove dinastije. Uvjet za Izraelovu sigurnu budućnost su Davidovi nasljednici koji trebaju živjeti po Tori. Ovakva Davidova slika posljedica je vršenja Mojsijevog zakona. Drugi oblik Davidove slike je, kako je već opisano, David kao marljivi tražitelj Jahve, odnosno Kovčega.[429]

David ima veliko značenje i utjecaj na izvršavanje Mojsijevog zakona i na taj način postaje primjer kako ispravno tražiti Jahvu. U takvom traženju i vršenju, on postaje uzor

[423] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 103.
[424] Usp. R. NORTH, *nav. dj*., str. 377.
[425] Usp. A. H. J. GUNNEWEG, *Geschichte Israels bis Bar Kochba*, Stuttgart, [4]1982., str. 340.
[426] Usp. A. H. J. GUNNEWEG, *nav. dj*., str. 340.
[427] Usp. S. JAPHET, *The Ideology of the Book of Chronicles and its Place in Biblical Thought*, Frankfurt – Bern – New York, 1989., str. 22. vidi i str. 153-163.
[428] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 104.
[429] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 104.

svojim budućim nasljednicima. S vremenom, Davidovi nasljednici prosuđivani su i po svojem pokopu.

3.7. Prosuđivanje Davidovih nasljednika po njihovom pokopu

Neki Davidovi nasljednici slijedili su Davidov uzor u štovanju Jahve, a neki nasljednici nisu tražili Jahvu. Kroničar opisuje, ocjenjuje i prosuđuje pojedinog kralja po njegovoj smrti, načinu i mjestu njegovog pokopa, tj. je li kralj pokopan u gradu svojega oca Davida ili ne.[430] Tako David i u ovom pogledu postaje uzor za štovanje Jahve za cijelu svoju dinastiju. U Drugoj knjizi Ljetopisa samo su Salomon i Abija besprijekorno pozitivno ocijenjeni, ali u Knjizi o Nehemiji Salomon je zbog svojih žena strankinja negativno ocijenjen (Neh 13,6).[431]

Po načinu i mjestu pokopa Davidove nasljednike možemo u većini slučajeva podijeliti u dvije skupine:

1. kraljevi koji su slijedili put svojeg oca Davida bili su pokopani u Davidovom gradu, iako su bili i negativno ocijenjeni, redom: Salomon (2 Ljet 9,32); Roboam (2 Ljet 12,16); Abija (2 Ljet 13,23); Asa (2 Ljet 16,14); Jošafat (2 Ljet 21,1); Amasija (2 Ljet 25,28); Jotam (2 Ljet 27,9); Ezekija (2 Ljet 32,33); Jošija (2 Ljet 35,24). Kroničar napominje da su bili pokopani u grobu Davidovih nasljednika prilikom čega vidimo Davidov utjecaj koji se nastavlja i poslije njegove smrti. Svi kraljevi u ovoj skupini nisu jednako ocijenjeni jer su posebno istaknuti Ezekija i Jošija. Kroničar druge kraljeve opisuje jednostavnim izrazom da su pokopani u *Davidovom gradu*, a Ezekija i Jošija opširno su i istaknuto opisani. Za Ezekiju piše: „Ezekija je počinuo kod svojih otaca. Sahranili su ga na usponu kako se ide ka grobovima Davidovih sinova. Po smrti su mu odali počast svi Judejci i Jeruzalemci…“ (2 Ljet 32,33), a za Jošiju opširnije: „Ondje je umro i bio sahranjen u grobnici otaca“ (2 Ljet 35,24b) i još nadodaje: „Sva Judeja s Jeruzalemom plakala je za Jošijom.“ (2 Ljet 35,24c). I Jeremija je protužio za Jošijom: „I svi pjevači i pjevačice spominju u tužbalicama Jošiju do danas i uveli su ih u običaj u Izraelu, i eno su zapisane u tužbalicama“ (2 Ljet 35,25). Nadalje, nalazi se iznimka svećenika Jojada koji je pokopan u Davidovu gradu, premda nije bio kralj (2 Ljet 24,16a). Kroničar čini tu iznimku jer se svećenik Jojada dobro odnosio prema Bogu *(tražio je*

[430] Usp. G. v. RAD, *nav. dj.*, str. 11.
[431] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 107.

Jahvu) i brinuo se za Jahvin dom (*Hram*). Drugim riječima, svećenik Jojada išao je Davidovim putevima. Kroničar svećenika Jojadu ocjenjuje riječima: „…Jer je činio dobro u Izraelu i prema Bogu i njegovu domu.“ (2 Ljet 24,16b). Postoje i ostali razlozi pozitivne ocjene svećenika Jojade, tj. njegovog pokopa u Davidovu gradu: Jojada je sa svojom ženom Jošebom igrao važnu ulogu za učvršćenje Davidove dinastije. Naime, Jojadova žena Jošeba otela je Joaša iz ruku bezbožne Atalije i brinula se za njega 6 godina. Jojada je umjesto da pomogne Ataliji, pomogao mladom kralju Joašu i tako omogućio nastavak Davidove dinastije za budućnost (usp. 2 Ljet 23,1-15). Zbog toga kroničar sa svećenikom Jojadom kod njegovog ukopa postupa kao s kraljem. Potpuno u suprotnosti s Jojadom, ništa se ne piše o pogrebu Atalije, iako je ona vladala Izraelom 6 godina (usp. 2 Ljet 22,12; 23,15). Atlije nema ni u listi kraljeva (1 Ljet 3,10sl.).[432]

2. drugoj skupini kraljeva pripadaju oni kraljevi koji od početka svojeg vladanja nisu išli Davidovim putevima i radi toga su bili negativno ocijenjeni:[433] Joram, Ahaz, Amon, Jojakin, Jojakim i Sidikja. Ima i drugih kraljeva koji su djelomično pozitivno djelovali, ali su većim dijelom svojega kraljevanja ocijenjeni negativno. Za kralja Joahaza kroničar ne donosi ocjene stoga se uvrštava u ovu skupinu (usp. 2 Kr 23,32).[434]

Druga skupina dijeli se na tri dijela:

a) kraljevi koji su pokopani u Davidovu gradu, ali ne u grobu kraljeva:

Joram – pokopan u Davidovu gradu, ali ne u groblju kraljeva (2 Ljet 21,20b)

Joaš – pokopan u Davidovu gradu, ali ne u groblju kraljeva (2 Ljet 24,25)

Uzija – pokopan na slobodnom polju kod groblja kraljeva (2 Ljet 26,23)[435]

Ahaz – pokopan u gradu, u Jeruzalemu, ipak ne na groblju izraelskih kraljeva (2 Ljet 28,27)

Manaše – ubijen u svojoj palači od sluge (2 Ljet 37,20)

b) kraljevi koji su ubijeni i o čijim grobovima nema spomena:

Ahaz – ubijen od Jehua (2 Ljet 22,9)

Amon – ubijen u svojoj palači od svojih slugu (2 Ljet 33,24)

[432] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 108.
[433] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 462.
[434] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 109.
[435] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 109. Ovdje nedostaje podatak *Davidov grad*, ali bez sumnje Uzija je morao biti pokopan u Davidovu gradu.

c) kraljevi koji su dospjeli u zarobljeništvo. Ništa nam nije poznato ni o njihovoj smrti ni o njihovim grobovima:

Joahaz – kralj Neko odveo ga je u Egipat (2 Ljet 36,1-4)

Jojakim – kralj Nabukodonozor odveo ga je u Babilon (2 Ljet 36,6)

Jojakin – kralj Nabukodonozor odveo ga je u Babilon (2 Ljet 36,10)

Sidikja – kaldejski kralj ubio je mnoge Izraelce i mačem je tjerao izbjeglice za Babilon (2 Ljet 36,17-20), Sedekija će biti odveden u Babilon (2 Kr 25,7).

Svima je zajedničko da nisu išli Davidovim putevima u štovanju Jahve zato im mjesto pokopa nije bilo na groblju kraljeva. Odvođenje u ropstvo je kazna za narod i kralja, stoga i te kraljeve ocjenjujemo negativnom ocjenom jer se prema Jahvi i Hramu nisu odnosili kao kralj David. Zato kralj David postaje uzor za svoje nasljednike i mjerilo kako treba štovati Jahvu.

3.8. Za Davidove nasljednike David je mjerilo za štovanje Jahve

U Prvoj knjizi Ljetopisa David postaje uzor za štovanje Jahve nasuprot Šaulu koji to nije bio. Kroničar poziva sve Davidove nasljednike na štovanje Jahve po uzoru na Davida, te ih kroničar uvijek prosuđuje prema Davidu kao mjeri i uzoru. Jahve u Drugoj knjizi Ljetopisa govori Salomonu: „I ti budeš li išao…“ (2 Ljet 7,17). Poruka ovog uvjetnog obećanja ista je kao i obećanje u Prvoj knjizi Ljetopisa (usp. 1 Ljet 22,10-13), uz pojavu novosti da je David predstavljen kao uzor za kralja Salomona, Davidovog nasljednika.[436] Jahve odgovara Salomonu: „A ti budeš li išao preda mnom kako ti je išao otac David, vršeći sve što sam ti zapovijedio i držeći se mojih odredaba i zakona, uzdržat ću tvoje kraljevsko prijestolje kako sam obećao tvome ocu Davidu.“ (2 Ljet 7,17-18a). Sadržaj ovog uvjetnog obećanja (*budeš li išao*) potvrđen je na još dva mjesta (1 Ljet 28,7 i 1 Ljet 22,10-13). Sadržaj je isti, ali je novo da je Jahve predstavlja Davida kao uzor za Salomona (*kako sam obećao tvome ocu Davidu*).[437]

Kroničar potvrđuje Davida kao uzor i za kralja Jošafata kada govori: „Jahve je bio i s Jošafatom, jer je hodio pravim putovima svoga oca Davida i nije tražio baala.“ (2 Ljet 17,3; 2 Ljet 29,2; 34,2; Iz 38,5). Prema kroničaru, kasniji Davidov nasljednik Asa nije bio uvjerljiv u

[436] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 104.
[437] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 105.

svojim postupcima, te Asu uspoređuje s Jošafatom. Prema predlošku (usp. 1 Kr 22,43) Asa nije opisan negativno, ali kroničar zapisuje grijehe Ase (2 Ljet 16,2sl.7-10.12). Jošafata je radi uzornog nasljedovanja Davida Jahve bio bogato nagradio: „Zato je Jahve utvrdio kraljevstvo u njegovoj ruci, pa su svi Judecji Jošafatu davali danak, tako da je stekao veliko bogatsvo i slavu.“ (usp. 2 Ljet 17,5). Vidjelac Jehu prigovara Jošafatu jer je pomogao bezbožnost Ahaba i s njime sklopio prijateljstvo (usp. 2 Ljet 19,1sl.) i Jošafat sudjeluje na Ahabovom vojnom pohodu (usp. 2 Ljet 19,2c). Radi toga Jahve na Jošafata pušta gnjev (usp. 2 Ljet 19,20) i kroničar Jošafata ocjenjuje djelomično negativno, te mu prigovara da nije uništio uzvišice (usp. 2 Ljet 20,33), a povezao se i s bezbožnim Ahazijom (usp. 2 Ljet 20,35).

Jahve je nagradio kralja Ezekiju za djela koja je učinio po uzoru na Davida: „Činio je što je pravo u očima Jahvinim sasvim kao i njegov praotac David.“ (usp. 2 Ljet 29,2). Kroničar Ezekiju u jednom dijelu njegovog vladanja uspoređuje s Davidom. Ezekija poduzima djela kojima pokazuje da mu je stalo do Jahvinog kulta:

1. Ezekija ponovno uspostavlja Jahvin kult (usp. 2 Ljet 29,3-36)
2. Ezekija okuplja cijeli Izrael od Dana do Beer Šebe da zajedno slave Pashu (usp. 2 Ljet 30,1-31,1)
3. Ezekija nanovo uređuje hramsku službu (usp. 2 Ljet 31,2-21).

R. Mosis primjećuje da se u kroničarevu opisu kralj Asa pojavljuje kao drugi Šaul, a kralj Ezekija kao drugi David.[438] Radi gore navedenih Ezekijinih djela, Jahve ga višestruko nagrađuje: Jahve spašava Ezekiju iz Sanheribove ruke i od drugih neprijatelja, stvara mir uokolo, mnogi donose Ezekiji i Jahvi darove, Ezekija uživa poštovanje okolnih naroda (usp. 2 Ljet 32,22sl.; 1 Ljet 14,8-17). Jahve nagrađuje Ezekiju velikim bogatstvom (usp. 2 Ljet 32,27sl.). Kroničar Asu opisuje negativno zato što nije pokazao zahvalnost prema Jahvi za sva dobra djela koja mu je Jahve učinio. Naprotiv, uzdigao je svoje srce i zato je došla srdžba Božja na njega, Judu i Jeruzalem (usp. 2 Ljet 32,25).[439]

Po kroničarevom opisu, Jošija također dobiva nagradu za svoja pobožna djela: „U svemu je hodio putovima svoga oca Davida, ne skrećući ni desno ni lijevo.“ (2 Ljet 34,2). te se hrabro borio protiv klanjanja kumirima (usp. 2 Ljet 34,3-7). Za vrijeme 18 godina Jošijina vladanja pronađena je Knjiga Ponovljenog zakona i kralj Jošija obnavlja savez između Jahve i naroda. On slavi Pashu s čitavom Judejom i nazočnim Izraelcima (usp. 2 Ljet 35,1-19).

[438] R. MOSIS, *nav. dj*., str. 189: „Ahaz se pojavljuje kao drugi Šaul, a Ezekiju kroničar opisuje kao drugog Davida.“
[439] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 105-106.

Kroničar, za razliku od nagrađivanja Jošafata i Ezekije, ne spominje nagradu za Jošijina pobožna djela. Naprotiv, Jošija je okrutno ubijen za vrijeme rata s Nekom, egipatskim kraljem (usp. 2 Ljet 35,20-25). Deuteronomist u Drugoj knjizi o Kraljevima (2 Kr 23,29) ne traži i ne vidi razlog za Jošijinu smrt, međutim, kroničar navodi razlog zbog kojega je kralj Jošija okrutno ubijen; to je neposlušnost kralja Jošije Božjim riječima koje su došle iz Božjih usta (usp. 2 Ljet 35,22 – bez predloška u 2 Kr).[440] Radi toga kroničar Jošiji na kraju ne daje pozitivnu ocjenu, usprkos njegovoj pozitivnoj izjavi (2 Ljet 34,2). Kroničar primjenjuje dogmu naplate koja znači da Bog naplaćuje dobra djela dobrim, a loša djela kaznom. Davidove nasljednike prosuđuje po Davidovom uzoru, tako kralja Ahaza ocjenjuje negativno, bez ijedne pozitivne strane: „…ali nije činio što je pravo u Jahvinim očima kao što je činio njegov otac David. Živio je poput izraelskih kraljeva…“ (usp. 2 Ljet 28,1sl.). Posljedica takvih Ahazovih postupaka bila je Božja kazna: „Zato ga Jahve, njegov Bog, predade u ruke aramejskom kralju…“ (usp. 2 Ljet 28,5-8). Edomiti i Filistejci opet su došli, udarili Judu i opljačkali Judine gradove. Kroničar navodi razloge ove nesreće u: „…jer su bili ostavili Jahvu, Boga svojih otaca.“ (2 Ljet 28,6b) i: „…jer je Ahaz razuzdao Judejce i tako se iznevjerio Jahvi.“ (2 Ljet 28,19).

Davidova briga za jeruzalemski kult u Hramu i njegov odnos prema Jahvi opisan u Prvoj knjizi Ljetopisa postaje uzor za ponašanje, ne samo za Salomona, nego i za druge kraljeve, Davidove nasljednike, opisivane u Drugoj knjizi Ljetopisa. David za sve kraljeve poslije njega postaje uzor i oni se prosuđuju po tome jesu li išli *putovima svoga oca Davida*.

3.9. David utemeljitelj dinastije i vladar nad susjednim narodima

U 17. poglavlju Prve knjige Ljetopisa glavna tema je proroštvo kojim Bog proroka Natana upućuje na Davida čime Davidova povijest doseže svoj vrhunac.[441] Za uvod i bolje razumijevanje poglavlja važno je istaknuti dvije važne točke:

1. David je pokorio susjedne zemlje i odredio im je plaćanje poreza za izraelsku državu i postao je vladar nad susjednim narodima (1 Ljet 18-20)

2. David je učvrstio i osigurao svoju vlast unutar svoje države kao i izvana. Tako David i njegovo djelovanje postaje temelj na kojem leže dva stupa koje kroničar posebno

[440] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 106; R. MOSIS, *nav. dj*., str. 199.
[441] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 113; usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj.*, str. 333.

ističe: Davidova dinastija i Izraelsko kraljevstvo (1 Ljet 17-20). Po Natanovom proroštvu na poseban način osigurana je Davidova dinastija i Izraelsko kraljevstvo, što je tema sljedećeg poglavlja.

4. NATANOVO PROROŠTVO (1 Ljet 17)

Djelo kroničara u Prvoj i Drugoj knjizi Ljetopisa ide prema glavnom cilju, Jahvinom obećanju Davidovoj dinastiji zapisanom u 17. poglavlju Prve knjige Ljetopisa. Daljnja poglavlja pokazuju početna ispunjenja toga obećanja. Početna ispunjenja Jahvinog obećanja očituju se u tome da Bog daje Davidu pobjedu nad okolnim narodima, David uspostavlja regionalni mir potreban za izgradnju kuće koju je Bog odabrao za prebivanje svojeg imena. U ovim poglavljima David uređuje svoje kraljevstvo i priprema ga za svojeg nasljednika Salomona koji će završiti zadatak izgradnje Hrama i uspostave Božjeg kraljevstva na zemlji. Davidu će, kao i Mojsiju, biti onemogućeno vidjeti ispunjenje svojih snova i svojeg poslanja zbog svojeg neuspjeha i nevjere (popis naroda) koji diskvalificiraju Davida za gradnju Hrama što je dramatično prikazano u završnim poglavljima Prve knjige Ljetopisa.[442]

David je Kovčeg saveza prenio u Jeruzalem (usp. 1 Ljet 13-16). Sâm David utvrđuje činjenicu da on stanuje u dvoru od cedrovine, a Kovčeg saveza u šatoru, te bez ikakvog oklijevanja pokazuje volju izgraditi Hram za Kovčeg i Jahvu (usp. 1 Ljet 17,1-2).[443] On se posramio zbog svoje palače u kojoj je stanovao, a Kovčeg saveza Gospodnjeg još je stajao pod šatorom čime opet pokazuje svoju veliku brigu za Kovčeg saveza i marljivu zauzetost za štovanje Jahve (1 Ljet 17,1). Ovo je u potpunom skladu s kroničarevom zamisli o Kovčegu kao temelju i velikoj vrijednosti za Jahvin kult.[444] Prorok Natan odbio je Davidovu želju za gradnju Hrama: „Ti mi nećeš sagraditi kuće da prebivam u njoj…“ (1 Ljet 17,4b; usp. 1 Ljet 17,5-12). Davidova izjava jasno dokazuje njegovu spremnost za gradnju Hrama i, ako mu Jahve dopusti graditi, on bi sâm izgradio Hram (1 Ljet 17,1). Prorok Natan daje veliko priznanje Davidovim planovima gradnje Hrama za Kovčeg Jahvin, dok zabrana Davidu dolazi kasnije po Božjoj riječi koju Natan prenosi Davidu.[445] Kroničar želi da David, koliko god može, pripremi sve za gradnju Hrama. U tom smjeru piše i W. Rudolph kad kaže da bi kroničar najviše volio da David sâm izgradi Hram, ali povijest nije išla u tom smjeru i zato ne bi bilo idealno da je gradnja Hrama Davidovo djelo.[446] To su i kroničarevi razlozi opširnog

[442] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj*., str. 83.
[443] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 113. Kroničar ispušta rečenicu u 2 Sam 7,1b: „Jahve mu je pribavio mir kod svih njegovih neprijatelja unaokolo.“ Poneki istraživaći ovdje vide temelj kroničarevog usko povezivanja prijenosa Kovčega i namjeru gradnje Hrama, jer 2 Sam 7,1b pretpostavlja da između prijenosa Kovčega i pitanja gradnje Hrama stoji vrijeme ratova.; usp. G. J. BOTTERWECK, *nav. dj.*, str. 421.
[444] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 113.
[445] Usp. KLEIN, *nav. dj*., str. 381.
[446] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj*., str. 149.

pisanja o Davidovim pripremama za gradnju Hrama, te ti redci imaju duboko značenje za čitavu Davidovu povijest u smislu da Jahve sada gradi Davidovu budućnost po njegovim nasljednicima (1 Ljet 17,1-6).[447]

Tema od gradnje Hrama (r. 1-6) prelazi prema gradnji Davidove kuće (r. 7-10). David pokazuje svoju volju i želju da Jahvi sagradi kuću (r. 1sl.), ali nasuprot tome Jahve preuzima vođenje i tako gradi Davidovu kuću (r. 10). Ovdje skrećemo pažnju da je u hebrejskom isti pojam za kuću i hram, ali isto vrijedi i za riječ dinastija - *bajit* (בַּיִת) Važno je primjetiti obostranu zabrinutost Jahve i Davida: David vodi brigu u svojoj revnosti za Kovčeg Jahvin, da mu izgradi Hram, nasuprot čemu Jahve pokazuje brigu za Davida izgrađujući prije svega Davidu kuću (potomstvo) i učvršćujući njegovo kraljevstvo. Jahve od pustinjskih vremena stanuje u šatoru i nikada nije tražio da stanuje u kući, pred narodom u pustinji ne naređuje gradnju Hrama od cedrovine, niti to traži sada (usp. 1 Ljet 17,5sl.). Prema kroničarevom opisu u Prvoj knjizi Ljetopisa za Jahvu su važne dvije stvari: uzdići Izraelsko Kraljevstvo i utemeljiti vječnu Davidovu dinastiju.[448] Ove tvrdnje potvrđuje sedamnaesto poglavlje Prve knjige Ljetopisa koje započinje Davidovim pitanjem o gradnji Hrama, ali glavna je tema Jahvina zauzetost oko gradnje Davidove kuće, tj. utemeljenja davidovske dinastije (usp. 1 Ljet 17,1-2; 1 Ljet 17,7-10; 11-27).

U Natanovom obećanju Davidovoj dinastiji i Jahvinom savezu s Davidom postupno se otkrivaju Božje namjere:

1. Božje kraljevstvo
2. Božansko sinovstvo njegovog sluge na izraelskom prijestolju
3. Hram
4. Blagoslov svih naroda kroz spoznaju Boga Izraela.

Događaji koji slijede poslije ovog poglavlja pokazuju trenutni blagoslov Božjeg saveza s Davidom. Davidovi ratovi prikazani su kao ispunjenje Jahvinog obećanja Davidovoj dinastiji. David *pokorava* Filistejce kao što je Bog obećao: „Ja ću pokoriti vaše neprijatelje.“ (1 Ljet 17,10;18,1;20,4).[449]

[447] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 114.
[448] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 114; usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj.*, str. 336.
[449] Usp. S.W. HAHN, *nav. dj*., str. 84.

4.1. David je izabrani knez nad izraelskim narodom

Jahve po proroku Natanu u 17. poglavlju Prve knjige Ljetopisa govori o obećanom potomku, te ističe glavni cilj Davidovog izabranja:

1. Jahve preko Davida želi svome narodu osigurati da stanuje na mirnom mjestu (r. 9). On u svojem govoru pokazuje cilj izraelske povijesti koja ide preko Izlaska do Davidovog izabranja
2. na kraju Jahve svojem izraelskom narodu nudi osiguranu egzistenciju
3. Jahve će kasnije dopustiti gradnju Hrama, ali graditi neće David (1 Ljet 17,1 sl.). [450]

Kroz to poglavlje i dalje se nazire vrijeme ranijeg pokoravanja zemlje pod Mojsijem i Jošuom. Joab prije bitke s Amonićanima ohrabruje Izraelce govoreći *Hrabri budite (hzq)* kako i Bog i Mojsije potiču Jošuu i narod prije ulaska u obećanu zemlju (Pnz 31,7; Jš 1,6,7,9). David i sav Izrael prelaze Jordan (1 Ljet 19,17-18). David, poput Jošue, svoj ratni plijen od srebra, zlata i bronce, posvećuje Gospodinu (usp. Jš 6,21 i 1 Ljet 18,8,10-11). M. Selman primjećuje da kroničar opisivanjem Davidovog trijumfa na jugu protiv Filistejaca, Edomaca i Amalećana, na istoku protiv Moabaca i Amonaca, te na sjeveru protiv Aramejaca, prikazuje Davida kako dolazi *bliže nego bilo koji izraelski vođa Mojsiju i Jošui u izvršavanju svoje zadaće* koju je primio od Boga.[451]

Iz ovih redaka jasno proizlazi praktični i jasni odnos Jahve prema gradnji Hrama i prema izraelskom narodu čime kroničar svoje suvremenike želi podsjetiti na nesreću judejskog naroda koja se dogodila odvođenjem u ropstvo 587/586. god. pr. Kr. pitajući ih kako bi sada Jahvina kuća mogla biti građena od cedrovine kada bi pri tome njegov izraelski narod bio ugrožen i porobljen od susjednih naroda (1 Ljet 17,7-10). Osim što bi izraelski narod bio porobljen od susjednih naroda, nego bi i kuća u kojoj prebiva Jahve mogla biti razorena i opljačkana. Pljačka i razaranje pokazuju se u propasti koja je zadesila judejsku državu odvođenjem u ropstvo, jer se tada dogodila nesreća i razaranje jeruzalemskog Hrama. Naprotiv, sve će biti drugačije kada se ispune uvjeti Izraelove stabilnosti, mirnog života i dostatnosti hrane, tada će biti samo pitanje vremena izgradnje Jahvinog prebivališta od cedrovine. Stoga Jahve po Davidu, tj. po davidovskoj dinastiji, najprije Izraelu želi osigurati

[450] Usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj.*, str. 324.
[451] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj.*, str. 85; usp. M. SELMAN, *1 Chronicles: An Introduction and Commentary*, Downers Grove, 1994., str. 187-198.

egzistenciju, što potvrđuje i sljedeći tekst: „Odredit ću prebivalište svome izraelskom narodu i posadit ću ga da živi na svojem mjestu i da ne luta više naokolo, niti da ga zlikovci muče kao prije.“ (1 Ljet 17,9).[452] O pitanju mjesta na kojem Jahve želi posaditi svoj narod R. Mosis tvrdi da je to upravo zauzeti grad Jeruzalem smatrajući odlomak Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 17,7-10) kao prošlo vrijeme,[453] dok Tae-Soo Im postavlja pitanje kako bi se izraelski narod mogao *zasaditi* samo na jednom mjestu, odnosno Jeruzalemu[454] smatrajući istinitim da je David osvojio Jeruzalem te od njega načinio kultno središte Izraela, a ne da tamo posadi čitav narod jer mjesto u kojem će moći stanovati čitav izraelski narod mora biti veće od grada Jeruzalema potvrđujući to navodima da to mjesto zapravo mora biti obećana zemlja, čitava Palestina (Kanaan, usp. 1 Ljet 13,5), odnosno izrazom u r. 9 *da ne luta više naokolo niti da ga zlikovci muče kao prije* kroničar podsjeća na teško i gorko iskustvo iz vremena sužanjstva.[455] David po ratovima koje vodi protiv okolnih naroda donosi mir koji je Bog obećao svome narodu kao preduvjet za izgradnju kuće Božje, a da se gorka iskustva iz prošlosti ne bi ponovila, Jahve gradi Davidovu kuću, tj. vodi brigu za njegove nasljednike.

4.2. Davidova kuća

O željenoj i budućoj egzistenciji Izraela govori se u r. 9, a Jahve kasnije govori Davidu: „Ja ću ti podići dom.“ (1 Ljet 17,10b). Potrebno je otkriti značenje i važnost Davidove kuće u odnosu prema sigurnome mjestu Izarelove egzistencije. R. Mosis te retke (1 Ljet 17,10) vidi kao prošlu povijest i prevodi kako slijedi: „Jahve tebi gradi kuću.“[456] Mosis smatra kako Davidova kuća znači *Davidova obitelj*, tj. Davidovi sinovi i zaključuje: „Davidova kuća je već sagrađena.“ (1 Ljet 14,3-7). No, jasno je da Davidova kuća nije još sagrađena, nego će se trebati graditi od sada do u budućnost.[457] Takav stav jasno govori i potvrđuje redak Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 17,25) gdje David hvali Boga za namjeru da mu gradi kuću: „Jer ti si, moj Bože, javio uhu svoga sluge da ćeš mu podići dom, zato je tvoj

[452] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 115.
[453] Usp. R. MOSIS, *nav. dj*., str. 83sl.
[454] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 115.
[455] Usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj.*, str. 324. U odnosu na narod moramo paziti na poslijesužanjsko ponovno naseljavanje naroda u Svetoj Zemlji kako su obećali proroci kao što su Jeremija, a posebno Ezekijel.
[456] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 86.
[457] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 116.

sluga smogao hrabrosti da se pomoli pred tobom.“[458] R. Mosis nasuprot tome tvrdi, da *libnot lo bajit* nije više utvrđena na budućem vremenu, nego misli da objava pripovjeda o prošlim Jahvinim djelima, koja su se dogodila po Božjoj riječi (1 Ljet 7b-10).[459]

Tae-Soo Im tvrdi suprotno od R. Mosisa da gradnja kuće nije prošli nego budući događaj donoseći sljedeće razloge: [460]

1. predložak, Druga knjiga o Samuelu, jasno govori da Božja djela i obećanja nisu okrenuta prema prošlosti nego prema budućnosti (*Ja ću tebi podići dom* - 2 Sam 7,27)
2. gotovo svi prijevodi Biblije[461] i svi komentari[462] prevode r. 25bb tako da su okrenuti prema budućnosti (*...da ćeš mu podići dom).*

Tae-Soo Im tvrdi kada bi se gradnja Davidove kuće shvatila kao ona koja se događala u prošlosti, kako to čini R. Mosis, tada bi se ovakvo značenje teksta za budućnost pojavilo u ironičnom kontekstu. David se sabrao u srcu da se pomoli Jahvi, jer je njemu njegov Bog objavio da njemu *ima graditi kuću*, tj. da mu podari sinove (usp. 1 Ljet 14,3-7).[463] David je sigurno želio da mu se rodi sin, dok mu se Jahve objavio po proroku Natanu (usp. 1 Ljet 17,10bb). Gradnja Davidove kuće nije se mogla razumjeti i odnositi jedino na njegovu već postojeću obitelj (usp. 1 Ljet 17,25; 1 Ljet 14,3-7; 16,43), a ne znači ni *generaciju Davidovih sinova*, jer bi tada moralo biti više generacija za trajnost kuće, tj. Davidove dinastije, što jasno govori tekst u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 17,11sl.). Shvaćanje trajnosti Davidove kuće u budućnosti još jasnije potvrđuju tekstovi Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 17,23.27), a posebno se ističe u: „…nego si dao obećanje domu svoga sluge i za daleku budućnost“ (1 Ljet 17,17). David moli Jahvu da obećanje za njegovu kuću bude dovijeka (עַד־עוֹלָם – *‘ad ‘ôlām*) kako bi mogao stvarno učiniti (r. 23) da i njegova kuća po Jahvinom blagoslovu bude utvrđena *dovijeka* (r. 27). Izraz da će se Davidova kuća utvrditi *dovijeka* ne odnosi se ni na šta drugo nego na njegovu dinastiju.[464] Između Davida i proroka Natana otvara se dijalog. U 17. poglavlju riječ *kuća* dolazi 14 puta. David stanuje u kući i planira graditi Hram. Bog će Davidu sagraditi kuću-dinastiju. Hram neće graditi David, nego njegov sin Salomon.[465] Stoga

[458] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 116.
[459] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 88.
[460] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 117.
[461] Npr. *Die Zürcher Bibel*, Stuttgart, 1975; *Die Luther Bibel*, 1956.
[462] Npr. J. M. MYERS; H. BUCKERS; R. J. KOGGINS; R. KITTEL, K. GALLING i dr.
[463] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 117.
[464] Usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj.*, str. 336: „…njegova kuća (tj. njegova dinastija) pred Jahvom će puno čvršće postojati i njegovo čvrsto postavljeno prijestolje trajat će *dovijeka*; usp. R. J. COGGINS, *The First and Second Books of the Chronicles*, Cambridge, 1976., str. 94.
[465] Usp. R. W. KLEIN, *nav. dj*., str. 376.

se izrazom *kuća* בַּיִת(*bajit*) *Davidova* misli na Davidovu dinastiju, što potvrđuju i druga mjesta u kroničarevom povijesnom djelu i u Starom zavjetu. Tako na drugom mjestu kroničar piše: „Ipak Jahve ne htjede razoriti Davidove kuće zbog saveza što ga sklopi s njim i zato što mu obeća da će dati svjetiljku njemu i njegovim sinovima zauvijek.“ (2 Ljet 21,7). Ovdje je izraz *kuća Davidova* povezan sa savezom što ga Jahve sklopi s Davidom, tj. s obećanjem dinastiji (1 Ljet 17,11sl.). Time *kuća Davidova* stoji u suodnosu prema njegovom tronu, tj. njegovoj dinastiji (usp. 1 Kr 2,33).[466] Ovi i drugi primjeri biblijskih mjesta govore u prilog tome da Davidova kuća označuje njegovu dinastiju. Kroničar gradnju Davidove kuće, odnosno temelj Davidove dinastije, povezuje s utvrđivanjem Izraela u Palestini jer vjeruje da egzistencija Izraela može biti osigurana samo na vječno učvršćenoj Davidovoj dinastiji. Tako Izrael može počivati na sigurnim temeljima: Jahve, Davidovo kraljevstvo, Hram i liturgijsko slavljenje Boga u Hramu. U Prvoj knjizi Ljetopisa dano je obećanje da se gradi Davidova kuća (1 Ljet 17,10), a uvodne napomene za izvršenje obećanja nalaze se u sljedećim redcima (1 Ljet 17,11sl.).

4.3. Jahvino obećanje dinastiji

Gradnja Davidove kuće i obećanje koje je dano u Prvoj knjizi Ljetopisa konkretno će provoditi David po Jahvinoj uputi koja se nalazi u redcima Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 17,11-15). J. W. Rothstein – J. Hanel prevode Prvu knjigu Ljetopisa: „Ja ću tvojem sjemenu po tebi probuđenom, koje će se pojaviti iz tvojih sinova, učvrstiti njihovo kraljevstvo.“[467]

U tim redcima nalazi se više sadržajno više važnih elemenata koji govore o odnosu Jahve prema Davidu i njegovom nasljedniku:

1. Bog određuje kada će David otići s ovoga svijeta (usp. 1 Ljet 17,11a)
2. kada se dogodi Davidov odlazak, tada Jahve stupa na scenu i on će podići Davidovog potomka (usp. 1 Ljet 17,11b)
3. Jahve neće Davidu samo podići potomka nego će i učvrstiti njegovo kraljevstvo (usp. 1 Ljet 17,11c)

[466] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 118.
[467] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 119.

4. Jahve stvara posebni odnos između sebe i Davidovog potomka: „ja ću njemu biti otac, a on će meni biti sin“ (1 Ljet 17,13b), te „on će Jahvi graditi dom.“ (usp. 1 Ljet 17,13a)
5. Jahve neće oduzeti svoju naklonost od Davidovih potomaka kao što je to učinio Davidovom prethodniku. I ovdje kroničar stavlja Davida i njegove potomke nasuprot Šaulu, kojemu je oduzeta Jahvina naklonost radi njegovih loših postupaka (usp. 1 Ljet 17,13b)
6. Jahve će učvrstiti Davidovu dinastiju i kraljevstvo i oboje će trajati dovijeka (usp. 1 Ljet 17,14).

Što se tiče tumačenja redaka 11-15, 17. poglavlja Prve knjige Ljetopisa taj dio pripada jednom nesigurnom tekstu u kroničarevom povijesnom djelu, ali je ujedno i jezgra Davidove povijesti.[468] Gledajući općenito, u tumačenju tog odlomka postoje dvije tendencije. Jedna tendencija želi tumačenje Jahvinog obećanja Davidu ograničiti na Salomona, neposrednog Davidovog nasljednika,[469] a drugo tumačenje u tekstu vidi obećanje u davidovskoj dinastiji.[470] Tae-Soo Im podupire tumačenje koje u tekstu vidi obećanje davidovskoj dinastiji. Prethodni tekst (1 Ljet 17,7-10) vodi prema Davidovoj zahvalnoj molitvi, koja slijedi poslije obećanja Davidovoj dinastiji (usp. 1 Ljet 16-27).[471] Može se zaključiti da Jahvino obećanje Davidu govori samo za sebe i da se odnosi na čitavu Davidovu dinastiju, a ne samo na Salomona.

4.4. Davidovo sjeme

Kroničar formulira Jahvino obećanje dano Davidu: „Ja ću tvojem sjemenu po tebi (אַחֲרֶיךָ זַרְעֶךָ) probuđenom.“ (1 Ljet 17,11). Upitno je zašto kroničar ovdje jednostavno ne donosi ime Salomona koji je već rođen (usp. 1 Ljet 14,4),[472] umjesto *tvojeg sjemena* (usp. 1 Ljet 22,9; 28,5sl.). Ako se Natanovo obećanje odnosi na samog Salomona, onda bi trebao izraz *tvojeg sjemena* zamijeniti imenom Salomona. Ovdje kroničar upotrebljava riječ sjeme s

[468] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 119.
[469] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj.*, str. 133.; R. MOSIS, *nav. dj*., str. 89-94.; P. WELTEN, Lade – Tempel – Jerusalem. Zur Theologie der Chronikbücher: Textgemäß, str. 177.
[470] Više o tome: J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj.*, str. 326sl. 336.; K. GALING, *nav. dj.*, str. 54.
[471] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 119.
[472] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 86sl.

dubljim značenjem.[473] Kada Stari zavjet upotrebljava riječ sjeme – *zera'* זֶרַע i kada se ona odnosi na ljude, tada ta riječ ima značenje: muški, muško sjeme, odnosno sjeme koje teče (usp. Lev 15,16; 19,20; 22,4; Br 5,13.28).[474] Ovi izrazi će se promijeniti u preneseno značenje: nasljedstvo (usp. Post 3,15; 12,7; 1 Sam 2,20), skupina, društvo (Iz 1,4; Izr 11,21 i dr.). Prema iznesenim tumačenjima može se odrediti dublje značenje riječi *sjeme*:

1. primjenjuje se češće na više generacija nego samo na jednu
2. češće ima kolektivno, nego individualno značenje
3. u mnogim slučajevima ovakvo obećanje primjenjuje se i odnosi na daleku budućnost (usp. Post 12,7; 15,18; 24,7; 28,13; Pnz 1,8; 11,9 i dr.) stoga riječ *obećanje* često prati riječ *dovijeka* (usp. Post 13,15; Pnz 28,46; 1 Sam 20,42; 2 Sam 22,51; 2 Kr 5,27 i dr.).[475]

Na temelju sveopćeg značenja riječi sjeme u Starom zavjetu, možemo zaključiti kako nije krivo ako se *potomstvo* protumači kao Davidovo potomstvo u koje ne pripada samo Davidov sin Salomon, već i budući potomci (1 Ljet 17,11). J. Becker tvrdi da je kroničar duboko promijenio smisao Natanovog proroštva, tj. kroničar se ne bavi dinastijom kao takvom, nego je riječ o graditelju Hrama, Salomonu.[476] Ovo potvrđuju i sljedeća mjesta. U Starom zavjetu izraz *Davidovo sjeme* spominje se 12 puta (usp. 1 Sam 20,42; 2 Sam 7,12; = 1 Ljet 17,11; 2 Sam 22,51; 1 Kr 2,33; 11,39; Jer 33,22.26; Ps 18,51; 89,5; 30,37). Sva nabrojena mjesta nikako ne upućuju samo na Davidovog sina Salomona, nego općenito na Davidovo potomstvo i na davidovsku dinastiju, osim u Prvoj knjizi o Samuelu (1 Sam 20,42). U prilog toj tvrdnji dva su posebno važna mjesta:

1. Salomon kaže: „Neka njihova krv padne na glavu Joaba i njegova potomstva dovijeka, a Davidu, njegovu potomstvu (וּלְזַרְעוֹ), vladalačkoj kući (וּלְבֵיתוֹ) i prijestolju (וּלְכִסְאוֹ) neka od Jahve bude trajan mir.“(1 Kr 2,33) Na ovom mjestu *Davidov nasljednik* izjednačen je s *njegovom kućom* i s *njegovim prijestoljem*, što znači da je izjednačen s njegovom dinastijom. Za kroničara David nije čovijek mira, nego Salomon. U 10. retku 17. poglavlja Prve knjige Ljetopisa govori se o porazu neprijatelja po Davidu umjesto o ostvarenju mira.[477] Tri izraza: *njegova kuća*, *njegovo prijestolje* i *njegova*

[473] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 120.
[474] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 120.
[475] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 120-121.
[476] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 75.
[477] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 76.

dinastija našla su se u davidovskoj dinastiji: njegova kuća (1 Ljet 17,10b; 17,25.27), njegov nasljednik (1 Ljet 17,11b), prijestolje (1 Ljet 17,12.14)[478]

2. U Knjizi proroka Jeremije Jahve govori Jeremiji: „Mogao bih odbaciti potomstvo Jakova i Davida, sluge svojega, da više ne uzimam potomka njihova za vladara nad potomstvom Abrahamovim, Izakovima i Jakovljevim kad promijenim udes njihov i kad im se smilujem“, iz čega proizlazi jasna i razumljiva misao, ista kao i u Prvoj knjizi Ljetopisa, koja sažeto upućuje kako je Jahve kralj nad Izraelom *po Davidovim potomcima* (Jr 23,36 usp. 1 Ljet 17,11).[479]

4.5. Davidovo sjeme iz Davidovih sinova

Tae-Soo Im tekst Prve knjige Ljetopisa gdje piše: „Davidovo sjeme proizaći će *od tvojih sinova*“ – מִבָּנֶיךָ tumači i uspoređuje s njegovim predloškom u Drugoj knjizi o Samuelu[480] gdje stoji da će Davidovo sjeme doći *od tvojeg tijela* – מִמֵּעֶיךָ (usp. 1 Ljet 17,11 i 2 Sam 7,12). Kroničar zbog toga veliku važnost daje Davidovoj dinastiji i time jača obećanje dinastiji. Važnost Davidove obećane dinastije vidi se po tome što riječ *potomak* neće upotrijebiti za Davidovu obećanu dinastiju jer bi se obećanje odnosilo samo na Davidove sinove, a ne na čitavu dinastiju i na budućnost. Nasuprot kroničarevom shvaćanju, u Drugoj knjizi o Samuelu često se upotrebljava riječ *sinovi* ili *nasljednik* za formuliranje Davidove obećane dinastije (usp. 2 Sam 7,12; 1 Kr 2,4; 2 Ljet = 1 Kr 8,25; 2 Ljet 13,5 bez predloška; 2 Ljet 21,7 = 2 Kr 8,19; 2 Ljet 23,3 bez predloška; Ps 89,31). Obećanje dano Davidovoj dinastiji vodi prema izgradnji Hrama u Jeruzalemu.

[478] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 121.
[479] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 121.
[480] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 121.

5. HRAM

5.1. Traženje mjesta za Hram, priprema za gradnju Hrama i uspostava mira

Jedan od uvjeta za gradnju Hrama je stvaranje mira oko granica Izraela. Kroničar je ispustio napomenu, koja se nalazi u predlošku, o Davidovom ostvarenju mira pokoravanjem svih svojih neprijatelja uokolo (usp. 1 Ljet 17,1; 2 Sam 7,1b). U r. 10b kroničar mijenja predložak tako da umjesto *Ja sam stvorio mir* (2 Sam 7,11) upotrebljava drugu frazu *Ja sam ponizio*.[481] R. Mosis smatra da nema *mira uokolo* u vrijeme Davida nego u vrijeme Salomona.[482] Kroničar u Prvoj knjizi Ljetopisa nije ispustio *mir uokolo* radi toga što mir ne bi bio uspostavljen u Davidovo vrijeme, za njegovog cijelog dugog života. Naprotiv, David je time mislio da *mira uokolo* još nije bilo do Natanovog obećanja (1 Ljet 17).

Kralj David nije porazio neprijatelje do 17. poglavlja Prve knjige Ljetopisa, a izvještaj o pobjedi nad neprijateljima opisan je u 18. poglavlju Prve knjige Ljetopisa, redak 20. David je tada pobijedio Filistejce (usp. 1 Ljet 14,8-17). Kroničar uspostavu *mira uokolo* stavlja u Prvu knjigu Ljetopisa 22,18 (usp. 1 Ljet 23,25) nakon što su se već dogodili Davidovi ratovi (1 Ljet 18,20) i nemiri unutar Izraela zbog Davidova brojanja naroda (1 Ljet 21). Kroničar upotrebljava iste riječi kao u predlošku (usp. 1 Ljet 22,18 s 2 Sam 7,1) te je stoga razumljivo kroničarevo premještanje uspostave mira u Davidovo vrijeme iz 17. poglavlja u 22. poglavlje Prve knjige Ljetopisa (usp. 1 Ljet 17,1 i 1 Ljet 22,18). Iako R. Mosis smatra da su dijelovi 22. poglavlja sporedni tekstovi (1 Ljet 22,17-19),[483] ti tekstovi (1 Ljet 22,17 i 1 Ljet 29) ne moraju se promatrati na jednakoj razini. Veliko skupljanje darova za Hram počinje najprije u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 23,2 i 28,1) gdje se ne spominju knezovi koji su spomenuti ranije (1 Ljet 22,17). Valja napomenuti da veliko prikupljanje darova (1 Ljet 28,9) nije samo okupljanje svih knezova, nego zapravo *cijeloga Izraela, zajednice Jahvine* (1 Ljet 28,8), tzv. *cijele zajednice* (1 Ljet 29,1.10.20). Ova *narodna zajednica* saziva se u kroničarevom

[481] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 142. Postoji jedna gramatička nesigurnost radi li se u 1 Ljet 17,10b o prošlosti ili budućnosti. W. Rudolph i J. W. Rothstein zastupaju buduće vrijeme.
[482] R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 94 sl.
[483] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 95. Glavni argument za sekundarni karakter odlomka je taj da je zapovijed knezovima u 1 Ljet 22 bila duplikat iz 1 Ljet 28 i 29. 1 Ljet 22,6 opisuje samo privatnu uputu za Salamona i prvo veliko okupljanje počinje u 1 Ljet 23,2; 28,1, i sada odmah u 1 Ljet 22,17 govor je o velikoj izjavi. Osim toga vidljivo je da opis 1 Ljet 22,17 pretpostavlja opis 1 Ljet 29. Mora se napomenuti da je sadržaj u 1 Ljet 29 različit od sadržaja 1 Ljet 22,17. Dok se u 1 Ljet 22,17 radilo o brzom darivanju, u 1 Ljet 29 govori se o pomoći Salomonu kod gradnje Hrama i donošenja svetog posuđa u Božju kuću.

povijesnom djelu u važnim epohama Izraelove povijesti. Cijela zajednica, tzv. cijeli Izrael okuplja se na početku Davidove povijesti povodom uspinjanja Davida na prijestolje, zauzimanja Jeruzalema (1 Ljet 11,1s.4), kod prijenosa Kovčega (1 Ljet 13,1s), te još jednom ovdje, na kraju Davidove povijesti. Nasuprot tome, redak 22,17s Prve knjige Ljetopisa donosi okupljanje samo izraelskih knezova. Knezovi sami ne mogu odražavati cijelu izraelsku zajednicu, tzv. cijeli Izrael. Mogući zaključak je da ovaj skup knezova nije identičan s okupljanjem cijele izraelske zajednice spomenute u 28. i 29. poglavlju Prve knjige Ljetopisa. Zaključna primjedba je da David svoju namjeru gradnje Hrama objavljuje u tri etape:

1. svome sinu Salomonu (1 Ljet 22,6s)
2. knezovima i svojim bližnjima (1 Ljet 22,17s)
3. cijeloj izraelskoj zajednici (1 Ljet 28 i 29).

Navedeni redci upućuju kako se redak „Jahve je *mir uokolo* uspostavio već za vrijeme Davida i takav mir nastavlja se i u vrijeme Salomona“ ne može usporediti s drugim izvorima jer je izvorno kroničarev (1 Ljet 22,17sl.).[484] Kroničar uspostavom mira i okupljanjem izraelske zajednice priprema Davidov nastup za pripremu gradnje Hrama.

Prema kroničaru Božje obećanje Davidovoj dinastiji proteže se na čitav narod. Obećanje mira nalazi se i kod deuteronomiste: *mir/odmor od svih vaših neprijatelja* (2 Sam 7,11). Davidova želja da izgradi Hram po Božjem obećanju, bit će ispunjena kada mu *Gospodin daje mir od svih njegovih neprijatelja*. Time Salomon uživa blagodati tog obećanog mira koji nije dan Davidu nego Izraelu. David to i govori izraelskim vođama kod predaje kraljevstva Salomonu. Kod izgradnje i posvećenja Hrama koje će učiniti Salomon ponovno se potvrđuje: „Jahve, Izraelov Bog, dao je mir svojem narodu i živjet će u Jeruzalemu zauvijek.“ (1 Ljet 23,25). Uz Božju pomoć David je pobijedio u svim bitkama kako bi donio mir Izraelu i kako bi u Jeruzalemu prebivalo ime Božje čime se najavljuje razdoblje u kojem će se izraelska zajednica podrediti Božanskim nakanama. Promatrajući biblijsku tradiciju, možemo primjetiti da se David oslanja na ispunjenje poslanja koje je Bog dao Adamu.[485]

[484] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 144.
[485] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj*., str. 86.

5.2. David priprema sve za gradnju Hrama i kupuje mjesto za Hram

Budući da je Izraelsko Kraljevstvo postalo stabilno i izvana i iznutra, David je započeo pripremati sve za gradnju Hrama. Kroničarev opis odnosi se na Davidovu pripremu za gradnju Hrama i uspostavu hramskog kulta (1 Ljet 21 i 1 Ljet 22-29). U predlošku je brojanje naroda stavljeno kao umetak Davidove povijesti, i to umetak raznih dodataka koji je u deuteronomističkom djelu postupno srastao u cjelinu (2 Sam 21-24). Može se reći da je već 24. poglavlje Druge knjige o Samuelu *hieros logos* jeruzalemskog Hrama.[486] Poteškoća je što se tu ne nalaze konkretne indicije da se ti događaji odnose na hramsko mjesto. Kroničar je prvi stavio u usku vezu povijest brojanja naroda (2 Sam 24) sa Salomonovim hramskim mjestom. Njegova povijest popisa stanovništva u 21. poglavlju Prve knjige Ljetopisa na vidjelo iznosi važan dio Davidove pripreme za gradnju Hrama i zbog toga stoji na prvom mjestu. P. R. Ackroyd piše: „Zbog popisa stanovništva Bog kažnjava izraelski narod.“[487] Davidovo popisivanje stanovništa bilo je mrsko u Božjim očima, vjerojatno zbog toga jer je David htio doznati koliko ima vojno sposobnih vojnika za rat da bi mogao računati s vojnom snagom, međutim, poznato je da je pobjednik u ratu Jahve, a ne David. Pitanje je zašto kroničar više ističe popis naroda nego što je navedeno u Knjigama o Samuelu, kada on Davida idealizira. Kroničareva posebnost je u tome što on koristi popis stanovništva i kaznu za Izrael da bi mu to služilo kao uvod za određivanje mjesta gdje treba biti podignut jeruzalemski Hram. Božja kazna za izraelski narod prestaje upravo na mjestu gdje će biti podignut Hram. P. R. Ackroyd piše u vezi toga: „Očita je činjenica da, dok je Druga knjiga o Samuelu, 24. poglavlje, dio kompleksnog priloga u knjizi, ovdje (kod kroničara) je pripovijest usko integrirana u ukupnu strukturu.“[488]

U Prvoj knjizi Ljetopisa stoji: „Tada Jahvin anđeo reču Gadu da kaže Davidu neka uziđe i neka podigne žrtvenik Jahvi na gumnu Jebusejca Ornana.“ (1 Ljet 21,18). Zbog toga je prestala kuga u narodu (usp. r. 22b. 26f.). David je na Ornanovu gumnu napravio žrtvenik Gospodinu i prinio žrtve paljenice i žrtve prinosnice, prizvao Gospodina i on mu je odgovorio ognjem koji se spustio s neba na žrtvenik za žrtve paljenice (r. 26). Po tome David ovo mjesto prepoznaje kao pravo mjesto za Hram: „Ovo je Dom Jahve i ovo je žrtvenik za paljenice Izraelu!“ (1 Ljet 22,1 bez predloška). Ova rečenica, a posebno prva polovica rečenice, jako

[486] Usp. npr. H. W. HERTSBERG, *Die Samuelbücher*, Göttingen, [5]1973., str. 339; W. RUDOLPH, *nav. dj.*, str. 141.
[487] P. R. ACROYD, *nav. dj.*, str. 73.
[488] P. R. ACROYD, *nav. dj.*, str. 73.

podsjeća na Jakova koji je usnuo sveti san u Betelu.[489] U Knjizi Postanka stoji: „Kako je strašno ovo mjesto! Zaista, ovo je kuća Božja, ovo su vrata nebeska!“ (Post 28,17). S ovim umetkom u Prvoj knjizi Ljetopisa kroničar određuje mjesto, tj. gumno kao Salomonovo mjesto za Hram. To će jasnije potvrditi u Drugoj knjizi Ljetopisa: „Salomon tada poče graditi Dom Jahvi u Jeruzalemu na Morijskoj gori, ondje gdje je njegov otac David imao viđenje. To je mjesto koje je pripravio David, gumno Jebusejca Ornana.“ (2 Ljet 3,1). Ovaj redak nema predloška niti u Knjigama o Samuelu, niti u Knjigama o Kraljevima, te postaje jasno kako kroničar u Drugoj knjizi Ljetopisa povezuje Salomonovo mjesto Hrama s događajima Prve knjige Ljetopisa (usp. 2 Ljet 3,1 s 1 Ljet 21).[490]

J. Becker primjećuje da prorok Gad nije preporučio gradnju oltara (2 Sam 24,18), nego je to učinio anđeo (1 Ljet 21,18). Uloga anđela kod kroničara jače je istaknuta nego u Drugoj knjizi o Samuelu (usp. 1 Ljet 21,12.15.16.18.20.27.30 nasuprot 2 Sam 24,16-17).[491] Gadu je u r. 18 zapovijeđeno da Davidu prenese poruku po kojoj mora uzaći na Ornanovo gumno. David je to mjesto došao vidjeti sa svojim slugama, ministrima (2 Sam 24,20). Ornan je kao prije David (usp. r. 16) opazio anđela dok je vršio žito sa svoja četiri sina. On i njegovi sinovi, po hebrejskoj idiomatici, sakriše se. Kroničar se udaljuje od predloška jer u Prvoj knjizi Ljetopisa piše da David dolazi sâm i bez pratnje (usp. 2 Sam 24,20; 1 Ljet 21,16.19). U Drugoj knjizi o Samuelu može se pretpostaviti da Ornan nije opazio anđela (*malak*), nego kralja (*melek*) i da se ne misli na sinove Ornanove, nego na sinove kralja, te može stajati *povukli se* umjesto *sakrili se* što znači prilagođavanje predlošku u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 24,20). Kod kroničara razgovor neće otvoriti Ornan (kao u 2 Sam 24,21), nego kralj, koji odmah nudi punu kupovnu cijenu i ovime podsjeća na Knjigu Postanka (Post 23,9).[492] U Drugoj knjizi o Samuelu uvijek je pažnja usmjerena na goveda i drva za vatru (usp. 2 Sam 24,22-24; 1 Kr 19,21). Kod kupnje kroničar se ipak usredotočuje na kupnju mjesta (usp. r. 24). Kupuje za punu cijenu, a ne prihvaća poklon. Dok je u predlošku (2 Sam 24,24) cijena pedeset srebrnih šekela, kod kroničara prerasta u jako veliku sumu od šesdeset zlatnih šekela (r. 25). Ta cijena u zlatu dvanaesterostruko je viša od cijene u srebru i dostojna je budućeg Hrama.[493] Prema kraju izvještaja o kupnji mjesta za Hram kroničar želi pokazati veliku Davidovu zauzetost za mjesto na kojem će se Hram graditi. Kroničar razvija svoju teološku misao. On ne želi istaknuti samo anđela koji stoji s isukanim mačem i koji mač stavlja u

[489] Usp. C. WESTERMANN, *Genesis 12-36*, Neukirchen – Vluyn, 1981., str. 551.
[490] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 145.
[491] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 87.
[492] Usp. T. S. IM, *nav. dj.* str. 147.
[493] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 88.

korice (r. 27), nego prije svega smjera na čudesno uslišanje po vatri s neba. To uslišanje podsjeća na prvu žrtvu u svetom šatoru, koju nalazimo u Levitskom zakonu (Lev 9,4 usp. 2 Ljet 7,1; 1 Kr 18,38; Suci 6,21). Kroničar upravo po tome želi reći da će budući Hram biti legitimni baštinik svetog šatora iz vremena pustinje (1 Ljet 22,1; 2 Ljet 3,1).[494] Ako se u obzir uzmu redci 6,16–17; 16,4.37.39-40 Prve knjige Ljetopisa, postavlja se pitanje je li Davidova žrtva u r. 28. samo privremeni ostatak običaja ili stvarna žrtva? Svakako se mora predvidjeti da se u Jeruzalemu obavljala služba Božja pred Kovčegom samo kao kultno pjevanje. Bez obzira kako se shvaćala ova služba, u r. 28 ipak proizlazi da Davidov put za Gibeon po anđelu biva završen i sve se usmjeruje prema mjestu gdje će biti izgrađen Hram (r. 30). Tako se u ovoj perikopi pojačava nastup anđela, te kroničar time donosi važnu teološku misao. J. Becker tvrdi da nije David nego Salomon eksponent svetog vremena (usp. 2 Ljet 1,2-13). Tek će Salomon u potpunosti učvrstiti kontinuitet prema Mojsijevom vremenu oltara i šatora, odnosno Hrama u Jeruzalemu.[495]

Dijelovi Prve knjige Ljetopisa 22,1 kao i 21,1-30 zapravo su zaključci pripadajućih izvještaja. David žurno započinje s pripremama za gradnju Hrama i to će ispuniti ostatak njegova života. Ovdje dolazi do izražaja razlika kroničareve i deuteronomističke slike Davida. Deuteronomist ne ističe Davida koji sve pripravlja za gradnju Hrama. Najveća ocjena Davida u deuteronomističkom opisu je: „A Salomon je ljubio Jahvu: ravnao se prema naredbama svog oca Davida…“ (1 Kr 3,3). Salomon će izvesti djelo gradnje Hrama zahvaljujući Davidovim pripremama i odredbama. Kroničar stavlja u središte Davida kao onoga koji sve pripravlja za gradnju Hrama što se vidi u Prvoj knjizi Ljetopisa gdje David izdaje nalog za samu gradnju Hrama (usp. 1 Ljet 22,6-16 i 1 Ljet 28,2-10; 29,1-5; 2 Ljet 13,4-12; 29,6-12). Priprema za gradnju Hrama stavlja se u odnos prema Natanovom obećanju (usp. 1 Ljet 17,1-15). Kroničar sada prvi puta originalno formulira misao da David zbog svojih krvavih ratova neće smjeti graditi Hram (r. 8; usp. 1 Ljet 28,3.18-20). Gradnja Hrama pridržana je Salomonu, čovjeku mira (*šalom*; igra riječi *šelomoh-šalom*; usp. r. 9). U Natanovom proroštvu i u 7. poglavlju Druge knjige o Samuelu deuteronomist ne obrazlaže zašto David ne smije graditi Hram, nego postoji samo trag obrazloženja u Prvoj knjizi o Kraljevima gdje Salomon u poruci Hiramu od Tira naglašava da je David bio spriječen graditi Hram zbog svojih mnogih ratova (1 Kr 5,17). Kroničar ovaj razlog pojačava u r. 9 iznoseći da je Salomon čovjek mira, a Davidova opomena Salomonu je samo nadopuna (1 Kr 2,1-9). Ipak se ovdje ne naglašava gradnja Hrama, pisac revno ispušta odlomak iz Prve i Druge knjige o Kraljevima (1 Kr 2,1-9 i

[494] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 88.
[495] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 88.

2 Kr 2,5-9), samo je za Salomona preuzeo hrabro držanje i vjernost zakonu (1 Ljet 12-13; usp. 1 Kr 2,2-3). Kroničar očito pretjeruje u prekomjernim navodima o spremljenom novcu i metalu; njegov David s iznosom od 100 000 zlatnih talenata utopijska je suma (usp. 1 Ljet 29,1-9; 2 Ljet 8,18; 1 Kr 9,28; 2 Ljet 9,13; 1 Kr 10,14). Vodeći ljudi u Izraelu bili su već sada pozvani da podupru Salomona (usp. 1 Ljet 28,2-8; 1 Ljet 22,17-19) te taj Davidov poziv na potporu kroničar proširuje na Izrael kao cjelinu i ovdje ističe blagoslov traženja Boga (1 Ljet 22,18-19). To za kroničara nije samo formalnost, jer u r. 19 diskretno podsjeća na činjenicu kako je obraćenje Jahvi započelo prijenosom Kovčega.[496]

Zaključak je da je kroničar kroz umetak u Prvoj knjizi Ljetopisa odredio mjesto građenja Hrama, tj. gumno gdje će Salomon graditi Hram što jasnije potvrđuje u Drugoj knjizi Ljetopisa: „Salomon tada poče graditi Dom Jahvi u Jeruzalemu, na Morijskoj gori, ondje gdje je njegov otac David imao viđenje. To je mjesto koje je pripravio David, gumno Jebusejca Ornana.“ (usp. 1 Ljet 22,1 s 2 Ljet 3,1). Budući da ovaj tekst nema predloška, nema sumnje da kroničar povezuje Salomonovo mjesto Hrama s događajima opisanim u prethodnom poglavlju Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 21).[497]

Kroničar svojim opisom identificira gumno Jebusejca Ornana s hramskim mjestom, te poduzima i neke promjene da bi pronašao prikladno mjesto za Hram:

1. u r. 22 spaja riječ gumno s riječju mjesto (bez predloška, usp. 1 Sam 24,21). Prema r. 25 David nije kupio dvorišta i goveda (kao što je u 2 Sam 24,24) nego je dao Ornanu samo *za mjesto* 6 000 zlatnih šekela. Ovdje je jasno da je kroničar namjerno upotrijebio riječ *mjesto* za mjesto za Hram jer riječ *mjesto* ima, uz općeniti smisao mjesta, i specijalno značenje, a to je *mjesto svetišta*, *sveto mjesto* poput svetišta u Šilu (Jr 7,12), svetišta u Sihemu (Post 12,6), Salomonov Hram (1 Kr 8,30).[498] Treba napomenuti da će se riječ *mjesto* u kroničarskim knjigama često upotrebljavati u ovom specijalnom smislu; npr. mjesto za Kovčeg (1 Ljet 15,1.3; 2 Ljet 5,7.8); mjesto za Hram (2 Ljet 6,20.21.26.40; 7,12.15). Kroničareva namjerna upotreba riječi *mjesto* kao oznake za hramsko mjesto posve se jasno potvrđuje u Drugoj knjizi Ljetopisa: „Salomon tada poče graditi Dom Jahvi u Jeruzalemu, na Morijskoj gori, ondje gdje je njegov otac David imao viđenje. To je mjesto koje je pripravio David, gumno Jebusejca Ornana.“ (2 Ljet 3,1).[499]

[496] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 109.
[497] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 146.
[498] Usp. C. WESTERMANN, *nav. dj*., str. 178.
[499] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 113.

2. David je za mjesto platio *punu cijenu*[500] (1 Ljet 21,22.24 nema predloška) 6000 zlatnih šekela (r. 25). Svota od 6000 zlatnih šekela je dvanaesteorostruka od cijene navedene u Drugoj knjizi o Samuelu koja iznosi 50 srebrnih šekela (2 Sam 24,24). Cijena dvanaesterostruko većeg iznosa kod kroničara očito je svjesna aluzija na dvanaest izraelskih plemena kojima će jeruzalemski Hram postati zajedničko svetište[501]
3. u Prvoj knjizi Ljetopisa kroničar opisuje scenu: „David, podigavši oči, vidje Jahvina anđela kako stoji između zemlje i neba držeći u ruci isukan mač koji je podigao na Jeruzalem, i on pade ničice sa starješinama obučenim u kostrijet.“ koja nedostaje u predlošku gdje je David vidio samo Jahvina anđela (1 Ljet 21,16 usp. 2 Sam 24,17). Ova scena Davidova viđenja podsjeća na viziju Knjige o Jošui čiji tekst kroničar djelomično preuzima od riječi do riječi: „Kad se Jošua približio gradu Jerihonu, podiže oči i ugleda čovjeka kako pred njim stoji s isukanim mačem u ruci... tada Jošua pade ničice... a vođa vojske Jahvine odgovori Jošui: skini obuću s nogu svojih, jer je sveto mjesto na kojem stojiš.“ (Jš 5,13-15). Kroničar je povijest kupnje mjesta za Hram opisao po uzoru na Jošuu što je očito etiologija za *sveto mjesto*. On time želi iznijeti misao da će na Ornanovom gumnu biti izgrađen Hram i mjesto će postati sveto mjesto.
4. u Prvoj knjizi Ljetopisa kroničar donosi: „Tada sagradi ondje žrtvenik Jahvi i prinese paljenice i pričesnice; a kad je prizvao Jahvu, on ga usliša spustivši oganj s neba na žrtvenik za paljenice.“ (1 Ljet 21,26) dok se u predlošku nalazi samo: „...a kad je prizvao Jahvu, on ga usliša spustivši oganj s neba za žrtve paljenice.“ (2 Sam 24,25). No, na drugim mjestima Starog zavjeta ima dosta paralela s ovim tekstom, primjerice u Levitskom zakonu gdje stoji da je vatra došla od Jahve i spalila žrtve paljenice i prinesene darove na oltaru pred šatorom sastanka (Lev 9,22-24) koje su bile prinesene za svećeničko posvećenje Arona i njegovih sinova. Vatra je spalila meso i kruh koje je Gideon stavio na stijenu po zapovijedi Jahvinog anđela (Suci 6,20sl., usp. Suci 13,19sl.). Kroničarev način opisivanja označuje Hram kao žrtvu i pećinu sa svetim mjestom.[502] Tako je Gideon u Ofri podigao oltar za Jahvu (Suci 6,24). Prva knjiga o Kraljevima donosi da je Jahvina vatra spalila sve od žrtve

[500] To je citat iz Post 23, 9.
[501] Usp. W. RUDOLPH, Zur Theologie des Chronisten, u: *ThLZ*, 79 (1954.), str. 147.
[502] Usp. H. W. HERTZBERG, *nav. dj.*, str. 192.

paljenice: drvo, kamen, zemlju, vodu na Jahvinom oltaru. Taj oltar podigao je Ilija na brdu Karmelu u Jahvino ime (1 Kr 18,38).

Navedeni primjeri jasno potvrđuju da je mjesto, gdje je vatra spalila žrtvu, već bilo sveto ili je po događajima izabrano kao sveto mjesto. J. Wellhausen ističe da je kroničar kroz opis silaska vatre na oltar htio uspostaviti Ornanovo gumno ili ga potvrditi kao sveto mjesto.[503] Kroničareva rečenica: „Jahve zapovijedi anđelu da vrati mač u korice.“ (1 Ljet 21,27) označava prestanak kazne kojom je Izrael kažnjen za Davidov prijestup. Stoga, zaključujemo da je Ornanovo gumno mjesto budućeg Hrama u kojem će se dobivati i oproštenje grijeha.

5.3. Hram kao mjesto za oproštenje grijeha – David broji narod

Zanimljivo je da kroničar u 21. poglavlju Prve knjige Ljetopisa ističe Davidov grijeh brojanja naroda više nego 24. poglavlje Druge knjige o Samuelu. Prema Drugoj knjizi o Samuelu Joab je rekao kralju: „Neka Jahve, tvoj Bog, dade svome narodu još sto puta ovoliko koliko ga je sada, i neka to još vidi svojim očima moj gospodar kralj, ali zašto moj gospodar kralj ima takvu želju?“ (2 Sam 24,3) dok u Prvoj knjizi Ljetopisa Joab govori kralju: „Neka Jahve dade svome narodu još sto puta ovoliko koliko ga je sada! Nisu li, moj gospodaru kralju, svi oni sluge mome gospodaru? Zašto traži to moj gospodar? Zašto da bude na krivicu Izraelovu?“ (1 Ljet 21,3) prema čemu vidimo da zadnja rečenica nema predloška. Kroničar po Joabu pojačava javnu opomenu Davidu zbog grijeha brojanja naroda. U r. 6 pobrojana su sva plemena osim plemena Levijevog i Benjaminovog. Joabovo neslaganje s Davidom ističe Davidovu krivnju: „Ali nije pobrojio među njima ni Levijeva ni Benjaminova plemena, jer je Joabu bila odvratna kraljeva zapovijed.“ (1 Ljet 21,6). Stoga, zaključujemo da je kroničar Joaba mnogo jače distancirao od Davidove namjere brojanja naroda nego njegov predložak, te na taj način kroničar iznosi Davidovu grešnost. Kroničar stavlja umetak i tvrdnju o Davidovoj grešnosti i iznosi krivnju pred Jahvom posve jasno, a to je da je brojanje naroda bio Davidov grijeh: „Bilo je to mrsko i u Božjim očima, pa Bog udari Izraela.“ (1 Ljet 21,7; bez predloška). Joab je na Božjoj strani za razliku od Davida, jer je Joabu bila odvratna kraljeva

[503] Usp. J. WELLHAUSEN, *nav. dj.*, str. 174.

zapovijed. U Drugoj knjizi o Samuelu nije toliko istaknuta Davidova vlastita spoznaja grijeha, već je samo indirektno ukazana (2 Sam 24,10.17). Nasuprot tome, kroničar jasno iznosi i upotrebljava riječi da je to djelo mrsko u Božjim očima zbog čega na cijeli Izrael pada kazna. „U vrijeme kad je zemlja u stanju neke vrste mira, kao u prvom tjednu stvaranja, Bog stavlja Izrael na kušnju. Prikaz u 21. poglavlju Prve knjige Ljetopisa jedinstven je literarni prikaz kroničara sa slojevitim aluzijama na raniju povijest Starog zavjeta i jedna je od vizualno najsnažnijih poveznica u cijelom kanonu.“[504]

W. Johnstone u Davidovoj kušnji prepoznaje vezu s iskonskim Adamovim grijehom. On tvrdi da Davida ne zanima samo Božje obećanje bezbrojnosti Izraela kao Božjeg naroda, nego želi znati koliko ljudi može naoružati i tako se vojnički osigurati i uzdići (usp. Post 2-3 nasuprot 1 Ljet 14,2).[505] Kao što je Bog dopustio kušnju Adama, Abrahama i Izraela u pustinji, tako Bog dopušta kušnju Davida i njegovog kraljevstva. Ovdje se potvrđuje odabir Davida za vladara Izraela, te Božje sinovstvo s odabranim narodom mora proći kroz Davidovo kraljevanje. Tako se stvara nova vrsta odnosa između naroda i Boga. Kralj mora biti čovjek po srcu Božjem i zato je na kušnji njegova odanost Bogu.[506]

David se u svojim posljednjim danima obraća narodu, a kroničar govori o Božjoj ljutnji nad Izraelom. Tekst 21. poglavlja Prve knjige Ljetopisa postavlja teološke poteškoće u tumačenju i opisuje Davidov nedopušteni popis stavnovništva koji rađa posljedicom Božje ljutnje na Izrael. Nigdje se u tekstu ne objašnjava zašto, iako je to drugi primjer Božje ljutnje, ne nalazi se jasan odgovor u čemu se zapravo sastoji grijeh brojanja naroda ni u poglavlju Prve knjige Ljetopisa ni u Drugoj knjizi o Samuelu (1 Ljet 21; 2 Sam 24).[507] Općenito, brojanje naroda vodilo se dvama ciljevima: za porez i za novačenje.[508] Davidovo brojanje naroda očito služi za novačenje što je jasno rečeno: „Joab dade Davidu popis naroda; Izraelaca bijaše milijun i sto tisuća ljudi vičnih maču, a Judejaca četiri stotine i sedamdeset tisuća vičnih maču “ (1 Ljet 21,5). U ovim brojevima možemo naći dva razloga za Davidovu grješnost:

1. David je s vremenom zaboravio da su pobjede opisane u Prvoj knjizi Ljetopisa dobivene zahvaljujući Jahvinoj pomoći, tj. Jahve je zapravo bio pokretač i pobjednik ratova (1 Ljet 18,20 i 1 Ljet 1,8-17). David je počeo vjerovati da se pobjeda temelji

[504] S. W. HAHN, *nav. dj*., str. 86.
[505] Usp. W. JOHNSTONE, *1 and 2 Chronicles, Volume 2, 2 Chronicles 10-36. Guilt and Atonement*, Sheffield, 1997., str. 1.227.
[506] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj.*, str. 88.
[507] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj*., str. 86.
[508] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj*., str. 143.

na jakosti vojske koju ima izraelski narod, stoga broji ratnike. U temelju vojnih pobjeda stoji da je Jahve gospodar ratova, a David je samo Jahvino oruđe u ratu. Davidov grijeh je da brojanje naroda ima namjeru napuštanja Boga i protiv Boga je počinjena nevjera, te je prema kroničaru to temeljni grijeh protiv Jahve[509]

2. u redcima Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 21,3.7.12; 22,18 i 29,17.18) kroničar potvrđuje da izraelski narod pripada Jahvi, dok David broji Jahvin narod kao da je to njegov vlastiti narod.[510] To potvrđuje da Jahve ima vlastito pravo na izraelski narod. Jahvinu kaznu kao odgovor na Davidov grijeh brojanja naroda kroničar donosi okrutnije nego je prikazano u Drugoj knjizi o Samuelu u dva navoda:
   a) Druga knjiga o Samuelu kaže da David mora bježati tri mjeseca pred svojim suparnicima dok ga oni slijede nasuprot Prvoj knjizi Ljetopisa gdje David mora tri mjeseca bježati pred svojim protivnicima i mač njegovih neprijatelja ga slijedi (usp. 2 Sam 24,13b i 1 Ljet 21,12b)
   b) prema predlošku kuga je tri dana vladala u zemlji dok kroničar piše da Jahvin mač i kuga vladaju zemljom i anđeo Jahvin ubija na čitavom području Izraela (usp. 2 Sam 24,13c i 1 Ljet 21,12c)

   Kod kazne kroničar dva puta spominje riječ *mač* (usp. 1 Ljet 21,12.16.30: anđeo Jahvin ima mač na žrtvenoj uzvišici u Gibeonu). Ovi navodi kaznu prikazuju strašnije nego u predlošku.[511]

Tražeći razlog kroničarevu poticaju da brojanje naroda stavi u r. 1 u predlošku piše kako je Jahve to učinio po *satanu* (2 Sam 24,1). Na pitanje je li satan uveden zbog Davidovog *rasterećenja*[512] ili *ublažavanja* Davidovog grijeha[513] odgovor je negativan jer se iz navedenih tekstova jasno vidi kako kroničar Davidov grijeh ne pripisuje satanu (kao u Post 3,13 kod prvih ljudi), niti ističe Davidovu grešnost, no ne umanjuje krivnju i kaznu. Kroničar jasno smatra, potpuno suprotno navedenom, da po zavođenju satana ili bilo kakve nadnaravne snage, vlastita ljudska odgovornost nije dokinuta.[514] Spominjanje satana kroničar poduzima iz sasvim drugog razloga. Poslijesužanjsko vrijeme drugačije je od prijesužanjskog vremena u smislu polaganog dolaženja do vjere *da je Jahve uzvišeni i sveti Bog, isključivo dobar i izvor*

[509] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 150.
[510] Usp. T. WILLI, *Die Chronik als Auslegung*, Göttingen, 1972., str. 131.
[511] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 151.
[512] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj.*, str. 143.
[513] Usp. G. J. BOTTERWECK, *nav. dj.*, str, 427.
[514] Usp. J. W. ROTHSTEIN - J. HÄNEL, *nav. dj.*, str. 367.

zla se mora tražiti negdje drugdje.[515] Ovim uvođenjem satana kroničar mijenja situaciju i podnosi račun u kojem satana kao zavodnika uvodi u pripovijedanje.[516]

U odlomku brojanja naroda, David je opisan kao grešnik, pokajnik, koji molitvama i žrtvama zastupa svoj narod. David ne prolazi kušnju ugovora, ali iz te katastrofe Bog osniva središnje svetište. Bog svojeg izabranika uči lekciju o tome što znači biti pastir svog naroda. David je naučio lekciju i spreman je položiti svoj život za svoj narod: „Ja sam, dakle, onaj koji sam sagriješio i grdno zlo učinio, a što učiniše te ovce? Jahve, Bože moj, neka tvoja ruka dođe na me i na moju obitelj, a ne na taj narod da ga pomori.“ (1 Ljet 21,17). David priznaje da narod nije njegov, nego Božji, odnosno kralj priznaje podređenost zemaljskog nebeskomu, kraljevanje svećeništvu, vojskovođe slugama Gospodnjim. Taj trenutak dramatičan je, no istodobno taj čin osigurava primjer ispravne političke teologije.[517]

Cijeli događaj kroničar postavlja kao svojevrsnu kušnju ugovora Jahve s Davidom, sličnu onoj Abrahama i Boga. Kušnja se odnosi na popis stanovništva. Na ovom mjestu kroničar po Davidu koristi riječ *bhn* koja je sinonim za *nhs* i koristi se kod kušnje Abrahama, ali i kod kušnje Ezekije. Za kušnju kroničar koristi lik satana, koji je nadnaravno biće pod kontrolom Boga, ali komu je dan kao neki autoritet propitivanja odanosti vjernika. To je jedno od samo tri mjesta gdje se ime satan koristi u hebrejskom kanonu: satan *ustaje* protiv Izraela, iskušava Davida, a Bog dozvoljava napast kao što je dozvolio i napast Joba: „…i potače Davida da izbroji Izraelce.“ (1 Ljet 21,1). Satanu je dozvoljeno da iskušava Davidovu odanost Savezu, ali nije optužen David, nego Izrael. David je na kušnji samo kao predstavnik Izraela. Kralj David, njihova kost i meso, njihov je pastir. Posljedica toga je da njegove osobne odluke donose krivnju i kaznu Izraelu. David traži popis vojske, što nije sporno, no popis treba biti izvršen prema zakonu i određenoj proceduri ili u protivnom slijedi kazna. David ne slijedi slovo zakona i zato će nevini platiti svojom krvlju.[518]

M. Selman donosi da je ovo jaka odgojna mjera kroničarevog portretiranja Davida kao grešnika i pokajnika. Iako se grešnost Izraela nastavlja i dalje, čak i nakon ponižavajućeg sužanjstva, Davidovim pokajanjem i prihvaćanjem žrtve zbog grijeha, kroničar pokazuje da će milost Božja biti dostupna u Hramu. Hram postaje mjesto gdje svi grešnici i pokajnici mogu dobiti oprost i iskazati štovanje.[519]

---

[515] H. RINGGREN, *Israelitische Religion*, Stuttgart, 1963., str. 285: „Predegzilski Izrael je vjerovao da sve dobro kao i loše dolazi od Jahve“.
[516] Usp. H. RINGGREN, *nav. dj.*, str. 285.
[517] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj*., str. 90-93.
[518] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj*., str. 87/88.
[519] Usp. M. SELMAN, *nav. dj.*, str. 208.

G. N. Knoppers tvrdi da je Davidovo javno pokajanje više od primjera kakav treba biti kralj. David postaje uzor za narod u njihovim osobnim molitvama i moralnim vrijednostima, koje svi javni vođe moraju imati. David je primjer čovjeka grešnika koji se kaje, traži oprost i oproštenje u ime svog naroda, te osigurava mjesto budućeg Hrama. Kralj David postaje model za privatne molitve i moralne standarde kojih se narod mora držati: „U poglavlju 1 Ljet 21 David je prikazan kao grešnik i pokajnik, kao osoba priznanja i molitve. Njegovo pokajanje i posredovanje su pragmatični. Kroničar je uvjeren da zalutali Izrael ima priliku za promjene i mogućnost stvaranja nove vrijednosti u narodu. Taj princip je prvotno na djelu u Davidovom životu. U kontekstu nacionalne katastrofe koju je sam stvorio, David je u stanju tu situaciju preokrenuti u priliku za trajni Božji blagoslov nad narodom.“[520]

Davidovo osiguranje mjesta za Hram podsjeća na Abrahamovu kupovinu spilje za Sarin grob. Susret Davida i Ornana slijedi isti uzorak kao i Abrahamovi pregovori s Efronom. U Knjizi Postanka (Post 23) priča o Abrahamovoj kupovini groba za Saru opisana je izrazito detaljno čime je izražena važnost događaja za svijest Izraela. Spilja je bila jedini posjed kupljen od patrijarha, sve ostalo bilo je osvojeno. Nasljedno mjesto ukopa, gdje su sahranjeni Abraham, Izak, Jakov i njihove žene, na neki način bilo je prvi urod obećane zemlje. Kao što je Abraham kupio grobnicu od čovjeka koji nije Židov i koji mu se obraća *moj gospodine*, tako i David kupuje mjesto za Hram od nežidova koji mu se obraća s *moj gospodine kralju*. Nežidovi su prikazani kao susretljivi, iako nisu znali će im taj događaj donijeti spas i blagoslov. David plaća izrazito visoku cijenu za mjesto gdje će biti Hram. Tim činom ne samo da naglašava jedinstvo cijelog Izraela, nego i neizmjernu vrijednost Hrama.[521]

Kroničar je u svojem djelu opisao da je David za svoj grijeh učinio jaču pokoru nego u predlošku. Pisac najprije mijenja povod; David je prisiljen na pokoru: u r. 7 Bog neposredno kažnjava Izrael, no ne kažnjava Davidovo srce kao u predlošku (2 Sam 24,10a). Oba teksta zajedno donose riječ *i on je udario*, ali sadržaj je posve različit i to tako da je u predlošku istaknut David koji se kaje, a kod kroničara David priznaje grijeh popisa stanovništva radi toga jer je to bilo mrsko u Božjim očima i anđeo prenosi Božju poruku da se na tom mjestu prinesu žrtve. Na koji način je Bog konkretno kaznio Izrael, kroničar ovdje trenutno ne donosi, osim što spominje kugu.[522]

David je iskreno spoznao svoj grijeh i moli Jahvu za oproštenje: „David reče Bogu: Veoma sam sagriješio što sam to učinio. Ali oprosti krivicu svome sluzi, jer sam vrlo ludo

[520] G. N. KNOPPERS, Images of David in Early Judaism – David as Repentant Sinner in Chronicles, u: *Bib,* 76 (1995.), str. 469.
[521] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj.*, str. 94.
[522] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 152.

radio!“ (1 Ljet 21,8 = 2 Sam 24,10b); „Nisam li ja zapovijedio da se izbroji narod? Ja sam, dakle, onaj koji sam sagriješio i grdno zlo načinio, a što učiniše te ovce?“ (1 Ljet 21,17a, usp. 2 Sam 24,17). Uočava se spremnost na pokoru jer su kod spoznaje grijeha i David i starješine bili pokriveni kostrijetom i licem pali ničice (1 Ljet 21,16 bez predloška). To znači da David nije samo iznutra nego i izvana načinio pokoru prema tipičnom ponašanju kod obreda pokore (usp. *staviti kostrijet*: 1 Kr 21,27; Dn 9,3; Jr 4,8; Jon 3,5.8; Tuž 2,10; Neh 9,1; *pasti na lice*: Br 16,22; Iš 7,6.10; Job 1,20; Ezr 10,1).[523] U Prvoj knjizi Ljetopisa istaknuto je da je upravo ovo mjesto bilo određeno za mjesto Jahvina Hrama je na tom mjestu David poslije svojega grijeha i pokore, prinio žrtvu i dobio Jahvin odgovor i oproštenje svojih grijeha što potvrđuje: „A kad je prizvao Jahvu, on ga usliša spustivši oganj s neba na žrtvenik za paljenice. Jahve zapovijedi anđelu da vrati mač u korice. U ono vrijeme vidjevši da ga je Jahve uslišio na gumnu Jebusejca Ornana, David poče prinositi žrtve ondje.“ (1 Ljet 21,26-28). Ovakav način odabira mjesta za Hram slaže se sa salomonskim Hramom gdje se donosi isti dojam u Salomonovoj posvetnoj molitvi (2 Ljet 6,24-31.36-40). Naime, Salomon je molio Jahvu za oproštenje Izraelovih grijeha i za uslišenje molitve. Oproštenje grijeha dogodit će se tek onda kada se poslije grijeha narod okrene prema Jahvi i u ovom Hramu pomoli. Na to je Jahve odgovorio u Drugoj knjizi Ljetopisa: „Ako zatvorim nebo da ne bude dažda, ili zapovijedim skakavcima da popasu zemlju, ili pustim kugu na svoj narod, i ponizi se moj narod na koji je prizvano ime moje, i pomoli se, i potraži lice moje i okani se zlih putova, ja ću ga tada uslišiti s neba i oprostiti mu grijeh i izliječit ću mu zemlju.“ (2 Ljet 7,13-14.14c: nema predloška). Tako David postaje prvi koji je na mjestu budućeg Hrama zadobio oproštenje grijeha iz čega jasno proizlazi da kroničar mjesto za Hram drži mjestom oproštenja grijeha. Potreba judejske zajednice za Jahvinim oproštenjem grijeha vidi se u kroničarevom poslijesužanjskom vremenu, a oproštenje grijeha događalo se u Hramu gdje je stanovao Jahve (usp. 2 Ljet 6,2 = 1 Kr 8,13). Judejska je zajednica pred Jahvom u Hramu spoznavala svoju duboku krivnju iz koje ih može izbaviti samo pokora i oproštenje grijeha (usp. Ezr 9 i Neh 9).[524]

Priprema i organizacija oko gradnje Hrama koji će biti mjesto oproštenja grijeha, završila je već u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 22,17; 23,2; 24,3.6.31; 25,1). David će posljednji put i vrlo detaljno sabrati i pozvati vodeće ljude Izraela. On plemenske knezove ponovno upoznaje sa svojim planovima (u 1 Ljet 27,16-22), zatim upoznaje i vođe i službene klase (u 1 Ljet 27,23-26), vojskovođe (u 1 Ljet 27,1-15), upravitelje (u 1 Ljet 27,25-31), dvorske činovnike (u 1 Ljet 27,32-34), te zaključno junake i ratnike (u 1 Ljet 11,10-47). Što

[523] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 152.
[524] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 152.

se tiče Natanovog obećanja (1 Ljet 22,2-7), David pred okupljenim mnoštvom razlaže ono što je već razložio o Salomonu (1 Ljet 22,7-10). Hram dobiva na teološkoj važnosti tako što će ga prikazati kao mjesto mira za Kovčeg Božji. Kretanje Kovčega do mjesta mira već je sadržano u Prvoj knjizi Ljetopisa te prihvaćeno u Drugoj knjizi Ljetopisa (usp. 1 Ljet 13; 15-16 i 2 Ljet 5,2-6,2). U posvetnoj molitvi Hrama pojavit će se upozorenje da bi Bog mogao odvratiti lice od svojeg pomazanika (2 Ljet 6,1 = Ps 132,8). Kroničarev izvještaj o Salomonovom izabranju u suprotnosti je s prvim i drugim poglavljem Prve knjige o Kraljevima. Po kroničaru, Salomonovo izabranje nije naišlo na poteškoće (1 Ljet 28,5 usp. 1 Ljet 28,10; 29,1). Pri spominjanju Salomona kroničar upotrebljava u 1 Ljet 28,4-7 četiri puta riječ izabranje. Pojavljuje se tipična kroničareva pretpostavka da Salomon vlada na Jahvinom kraljevskom prijestolju (1 Ljet 28,5; usp Jš 29,23; 2 Ljet 9,8; 13,8). Kroničar upotrebljava odgovarajući način izražavanja *moja kuća* i *moj dvor* što je drugačije nego u Drugoj knjizi o Samuelu (1 Ljet 28,6 usp. 1 Ljet 17,14; 2 Sam 7,16). Uvjet za Salomonovo vladanje je vjernost u vršenju Jahvinih zapovijedi, a taj uvjet podržan je u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 17,13). Sadržaj je drugačiji nego u predlošku što će se jasno potvrditi u Prvoj knjizi Ljetopisa (2 Sam 7,14 usp. 1 Ljet 28,7b) gdje se radi se o odgovarajućoj opomeni pred sabranim mnoštvom, pred čitavom okupljenom *Jahvinom zajednicom* i pred Božjim ušima (1 Ljet 28,8). Također se radi o posjedu zemlje, a uvjet je da Jahvina zajednica vrši njegove zapovijedi, uz posebnu opomenu Salomonu da se drži Jahvinih zapovijedi (1 Ljet 28,9 usp. 1 Kr 11).[525]

Izvanbiblijska tradicija identificira spilju Makpelu kao mjesto gdje su sahranjeni Adam i Eva. Tradicija kaže da je Hram izgrađen na mjestu rajskog vrta gdje je i planina Morija. Kroničar o Hramu govori kao o novom stvaranju. Kao što je vatra sišla s nebesa i progutala žrtve Mojsija i Arona, tako je i Davidova žrtva prihvaćena od vatre s nebesa. Dani štovanja krivih bogova dolaze svome kraju. Kroničar aludira na povijest Izraela o Gideonu kojemu je anđeo zapovijedio da oltar Baala zamijeni oltarom živoga Boga. Gideon je sagradio oltar i njegova je žrtva progutana božanskom vatrom. Dok je David upravljao popisom vojske zbog pomanjkanja vjere, Gideon je pokazao svoju vjeru puštajući Bogu da drastično smanji njegovu vojsku jer se uzdaje da će mu Bog donijeti pobjedu nad mnogostruko brojnijim Mindjancima i Amalečanima. Kroničar želi pokazati da je na gumnu Ornana dosegnuta odlučna točka prijelaza Izraelovog štovanja i povijesti spasenja. Dani odvojenog svetišta su odbrojani. Svojim opisom, kroničar pokazuje Božju nakanu da se izgradi jedinstveni Hram jer podsjeća na svaku fazu izraelske povijesti štovanja Boga: od patrijarha Abrahama i Izaka na

[525] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 110.

planini Moriji preko Jošuinog osvajanja zemlje i perioda sudaca do Mojsijevog šatora u pustinji. Kroničar pokazuje da je izgradnjom Hrama na planini Moriji Božji plan spasenja dostigao svoj vrhunac. Brdo Morija opisuje se kao mjesto gdje sve generacije štuju Boga, a ne samo Abraham i Izak, nego i David i Jakov.[526]

5.4. Davidov govor, nalog za gradnju Hrama i Salomonov uspon na prijestolje

Izvještaj o Salomonovu usponu na prijestolje i prikupljanju prinosa za Hram donosi tekst Prve knjige Ljetopisa (28,1-29,25). Svečani zaključni čin Salomonovog uspona na prijestolje opisan je kao i Davidov uspon na prijestolje (1 Ljet 11,12). Kod Salomonovog uspona na prijestolje kao i kod Davida prevladava posebni literarni opis: kod Davida je to popis učesnika, a kod Salomona retorički odlomak koji je upravljen na različite skupine ljudi koji su prisutni. Tekst je obilježen posebnim opisivanjem pojedinih elemenata: Salomonovo izabranje, plan gradnje Hrama, darovi naroda i dr.

S. Japhet podijelila je ovaj odlomak kako je prikazano u tablici 14.[527]

[526] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj*., str. 94-95.
[527] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 437-438.

Tablica 14. Prikaz podjele odlomka Prve knjige Ljetopisa 28,1-29,25.

1. 1 Ljet 28,1 uvod: okupljanje naroda u Jeruzalemu	
2. 1 Ljet 28,2-10 Davidov nagovor:	
	a) r. 2-8 narodu
	b) r. 9-10 Salomonu
3. 1 Ljet 28,11-21 David predaje Salomonu plan gradnje Hrama	
	a) r. 11-19 pojedinosti plana
	b) r. 20-21 Davidova opomena Salomonu
4. 1 Ljet 29,1-9 sudjelovanje naroda	
	a) r. 1-5 Davidov poziv
	b) r. 6-9 dobrovoljni darovi
5. 1 Ljet 29,10-20 veličanje Boga	
	a) r. 10-19 Davidova molitva
	b) r. 20 Božja služba naroda
6. 1 Ljet 29,21-25 zaključak: svečani čin i uspon na prijestolje	

Kroničar je između uvoda i zaključka stavio pripovjedalački okvir i donosi četiri odlomka između kojih obrađuje posebne teme: okupljanje svih službenih skupina koje su bile oko kralja, namjera gradnje Hrama, pitanje izabranja Davida i Salomona i predaja nacrta Hrama.

Potrebno je odrediti odnos ulomaka Prve knjige Ljetopisa prema Prvoj knjizi o Kraljevima (1 Ljet 28,1-29,10 usp. 1 Kr 1-2). Kroničarev tekst sadržajno odgovara Prvoj knjizi o Kraljevima, ali oba izvještaja imaju malo zajedničkih točaka, s tim da su dodirne točke međusobno polemične. Suprotnosti manje dolaze do izražaja kada kroničar pripovijeda o događajima u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima, ali samo onda kada tamo ne uzima raspoloživu građu. Kroničar je iz Prve knjige o Kraljevima preuzeo nekoliko redova i promijenio ih prema svojoj nakani što se posebno ističe kada formulira zaključak o Davidovom vladanju (1 Ljet 29,26-27 usp. 1 Kr 2,11). Pisac je u Davidovom govoru Salomonu i u Davidovoj oporuci formalno i sadržajno promijenio misao koja se nalazi u deuteronomističkom djelu u čemu se opet primjećuje kroničarev karakterističan smjer povijesnog opisivanja: za njega je važan, cijenjen i opširan postupak i zato mu je predložak u Prvoj knjizi o Kraljevima nedovoljan (1 Kr 2,2-4). Zbog toga kroničar stvara jedan potpuno novi tekst i prethodnu građu je ignorirao ili se postavio polemički prema njoj. Kroničar

posebno ističe aktere i uloge, te glavnu ulogu u ovom literarnom odlomku daje Davidu gdje se on pojavljuje kao djelatni subjekt na vrhu cijelog glavnog odlomka:

a) David okuplja narod (1 Ljet 28,1)
b) David se podiže na noge (1 Ljet 28,2)
c) predaje plan Hrama (1 Ljet 28,11)
d) drži svoj nagovor (1 Ljet 29,1)
e) David zahvaljuje (1 Ljet 29,10)
f) oni prinose žrtvu (1 Ljet 29,21 nasuprot LXX gdje stoji da David prinosi žrtvu).

Kroničar postavlja nekoliko pododlomaka (1 Ljet 28,20,29,20) u kojima posebno važnu ulogu igra narod za razliku od Prve knjige o Kraljevima gdje je radosno raspoloženje naroda samo kratko spomenuto (1 Kr 1,39b-40). Naprotiv, sudjelovanje naroda u Prvoj knjizi Ljetopisa bitno je istaknuto sljedećim:

a) Salomonov uspon na prijestolje događa se u prisutnosti cijelog naroda i sudjelovanje okupljenog naroda navest će pojedinačno, tj. spomenut će radnje koje čini narod
b) Davidov govor pretežno je upravljen na narod (1 Ljet 28,2sl.; 29,1sl.; 29,20sl.), poslije čega je upravljen na Boga (1 Ljet 29,10-19) i u trećem redu na Salomona
c) narod ne igra čistu ulogu statista, jer David upravlja svoj način govora i djelovanja prema narodu i traži da taj narod pridobije. Na kraju David podsjeća na dugogodišnju potporu i vjernost koju mu je narod davao i sada traži da to narod nastavi činiti njegovom nasljedniku (1 Ljet 28,21)
d) David ima važnu ulogu kod darova za Hram: darovi naroda stvaraju potrebnu nadopunu za ono što je sam David pripremio za gradnju Hrama (1 Ljet 29,6-9)
e) narod sudjeluje i kod zahvale Bogu (1 Ljet 29,20) i na kultnoj svečanosti (1 Ljet 29,21-22).[528]

Za razliku od aktivnog sudjelovanja naroda, kroničar opisuje Salomonovo pasivno držanje jer ne reagira na Davidov govor niti riječima niti djelima. Cilj je prikupiti materijalna sredstva za Hram.[529] Tek prema kraju teksta riječ je o Salomonovom usponu na prijestolje i njegovom sretnom vladanju (1 Ljet 29,23). Tada opet nastupaju poglavari naroda na istaknutom mjestu. Iz ovog odlomka proizlazi središnja teološka želja teksta, odnosno

[528] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 439.
[529] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 112.

kroničara, a to je da je Salomon kao nasljednik prijestolja pozvan i izabran od Boga. Zato što će sjediti na davidovskom prijestolju, Salomonovo izabranje od Boga ima važno teološko značenje, jer se tako počinje ispunjavati Božje obećanje Davidovoj dinastiji. Kroničar Davidov govor opisuje u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 28,2-10). Poslije uvoda u prvom retku 28. poglavlja razvrstava se Davidov prvi govor u dva slično strukturirana dijela (1 Ljet 28,2-8.9-10). U početku stoji nagovor u drugom licu, kod čega osobna zamjenica naglašava odnos slušatelja prema Davidu: „Čujte me braćo i moj narode“ (r. 2), „i ti, sine moj Salomone“ (r. 9). David nagovor zaključuje opomenom u imperativu (1 Ljet 28,8.10). Sâm govor jedinstven je po ponavljanju izraza: *budi jak i radi* (r. 7 i r. 10), *držite i tražite* (r. 8 i 9), *izabrati* (r. 4-6), *sagraditi dom* (r. 2,3,6,10). S. Japhet drži da je Davidov govor dugo vrijedio kao tipično kronistički, te smatra da je tekst, iako zadržan u prozi, u uzlaznom (od držati zapovijedi, zadržati zemlju do upoznati Boga i gradnja Hrama) stilu.[530] Ona primjećuje kako kroničar zatečene promjene obrađuje zajedno s konvencionalnim izrazima prema novoj literarnoj slici.

Davidov govor narodu (1 Ljet 28,2-10) počinje pomalo neobično izrazom *ustavši na noge* koji se u biblijskim tekstovima odnosi samo na uskrsnuće od mrtvih (1 Ljet 28,2 usp. 1 Kr 13,21; Ez 37,10) Izraz *ustavši na noge* pojavljuje se u ovom kontekstu, kao i drugi izrazi na drugim mjestima, bez sumnje, kao polemika s prva dva poglavlja Prve knjige o Kraljevima gdje je David okarakteriziran kao bespomoćni starac. On kod kroničara djeluje mlađe, te nastupa energično pred okupljenim narodnim masama u Jeruzalemu (1 Ljet 28,2-10). Postoji mogućnost kroničareve orijentacije prema Mojsijevom nastupu u kasnijoj životnoj dobi, jer kod njega u godinama starosti nije popuštala niti snaga niti moć (usp. Pnz 34,7).

David započinje svoj govor poznatom kronističkom formulom *čujte me* koja se nalazi i u Knjizi Postanka (usp. 2 Ljet 13,4; 15,2; 20,20; 28,11; 29,5). David odmah na početku svome govoru daje familijarni karakter riječima: *čujte braćo moja i moj narode*.

Cijeli Davidov govor narodu kruži oko tri glavne točke: izgradnja Hrama, Salomonovo Božje izabranje i poziv na održavanje Božjih zapovijedi (1 Ljet 28,2b-21). Razlog Davidove odluke za ovo svečano okupljanje naroda je Salomonova intronizacija, no ipak se čini da je Salomonov uspon na prijestolje podređen glavnoj temi, a to je gradnja Hrama (1 Ljet 28,4-5). Zanimljivo je vidjeti kroničarev opis inicijative gradnje Hrama za Kovčeg u Jeruzalemu koji pokazuje da je Bog onaj koji izabire Davida za graditelja Hrama, no David tu zadaću prenosi na svoga sina Salomona s tim da se izvorni plan za gradnju Hrama po Božjoj zapovijedi

[530] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 439.

izvršava potpuno po Davidovoj inicijativi.[531] Premda je Bog Davidu dao nalog za gradnju Hrama, u Davidovom govoru narodu David posve sâm preuzima inicijativu. Davidova velika uloga i značenje u 28. poglavlju proizlazi da David tim povodom:

1. saziva na okupljanje sve staleže u Jeruzalem (1 Ljet 28,1)
2. sve pripravlja za gradnju Hrama (1 Ljet 28,2)
3. prenosi Božji nalog za gradnju Hrama na svoga sina Salomona (1 Ljet 28,5-6)
4. poziva cijeli Izrael na obdržavanje Božjih zapovijedi (1 Ljet 28,8)
5. obdržavanje Božjih zapovijedi traži i od svoga sina Salomona (1 Ljet,28,9-10)
6. predaje Salomonu uzorak Hrama i svu vrijednu građu u zlatu i srebru (1 Ljet 28,11-19)
7. ohrabruje Salomona da gradi Hram i predaje mu na raspolaganje svećenike i levite za službu u Hramu i vješte majstore za gradnju (1 Ljet 28,20-21).

Osim Davidove važne uloge u ovom poglavlju, valja još napomenuti da kroničar samo ovdje Hram naziva *Kućom mira za Kovčeg saveza* što je razvitak ideje o miru koja se u Petoknjižju odnosi i na izraelski narod i na Kovčeg saveza. Deuteronomistički spis uglavnom poznaje mir koji će Bog stvoriti za svoj narod (Pnz 12,9sl.).[532] Po deuteronomisti ovo stanje mira za narod nastupa kada se Kovčeg oslobodi iz neprijateljskih ruku. Sâm mir za Kovčeg nastupa drugačije, u trenutku kada se Kovčeg iz bitke vrati natrag. Mir nije određen ni vremenski ni mjesno (Br 10,35-36). Daljnji razvitak ove ideje za *mir Kovčega* pojavljuje se kao rezultat da mir za Kovčeg nastupa istovremeno sa stalnim boravkom Kovčega u šatoru, odnosno u Hramu (usp. Ps 32,8.14). Ovu misao kroničar donosi polemički, a ona se nalazi na dva mjesta (Izl 66,1 i 1 Ljet 28,2). Ta misao se dalje oblikuje i u Psalmu 132, redak 8, gdje se posebno ističe značenje Kovčega saveza kao *podnožje našega Boga*. Izraz *podnožje našega Boga* Psalmu 132, redak 7 promijenit će u izraz *stan njegov*.[533]

Razlozi zašto David neće graditi Hram nego će to učiniti njegov sin Salomon nalaze se na dva mjesta u Prvoj knjizi Ljetopisa u drugačijem redoslijedu kako je prikazano u tablici 15 (1 Ljet 28,3 i 1 Ljet 22,8).

[531] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 158.
[532] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str 442.
[533] Usp. S. JAPHET, *The Ideology of the Book of Chronicles and it's Place in Biblical Thought*, str. 76-78. Ovdje se kod kroničara uočava važna razlika: ne treba Bog sâm, nego samo Kovčeg treba u miru počivati u Hramu. Stoga se dolazi do izrazitog značenja kao što je u 1 Ljet 6,16, a to je „kad je Kovčeg našao svoje počivalište“.

Tablica 15. Prikaz redoslijeda razloga Davidovog izostanka gradnje Hrama.

	Prva knjiga Ljetopisa 28,3.6	Prva knjiga Ljetopisa 22,8-10
1.	Nećeš ti meni graditi Hram	Mnogo si krvi prolio
2.	jer si ratnik	velike si ratove vodio
3.	i prolio si mnogo krvi	nećeš ti graditi Doma mome imenu
4.	tvoj sin Salomon sagradit će meni Dom.	Salomon će sagradit Dom mome imenu.

Rečenica *ali mi je Bog rekao* ne smije se uzeti doslovno, jer direktni Božji govor na ovakav način u Bibliji nigdje se ne nalazi. Božja riječ protiv Davidovog plana gradnje Hrama nalazi se i u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 7). Tu će deuteronomist utemeljiti razloge na sasvim drugim argumentima među kojima je glavni da Bog ne stanuje u čvrstoj kući, nego da Bog putuje od mjesta do mjesta Kovčegom (2 Sam 7,6) koji se prenosio. Za kroničara to nije dovoljan razlog jer nema dosta teološkog temelja da se odbaci David kao graditelj Hrama, a niti je to dovoljan razlog za izabranje Salomona kao graditelja Hrama. Kroničar donosi razloge i jasna obilježja razlikovanja Davida i Salomona zbog čega je došlo do odbacivanja Davida kao graditelja Hrama. Kroničarev trud očituje se u usporedbi *čovjek rata* i *čovjek mira* što je i obrazloženje i razlog (usp. 1 Ljet 22,8). Kroničar je pojasnio odbacivanje Davida kao graditelja Hrama i izabranje njegova sina Salomona, te se potrudio pronaći Božje riječi koje potvrđuju njegovo uvjerenje: „Gle, rodit će ti se sin: on će biti miroljubac…“ (1 Ljet 22,9).[534]

Iako je David odbačen kao graditelj Hrama, i dalje je kroničarev protagonist teoloških stupova na kojima počiva budućnost Izraela i izraelske poslijesužanjske zajednice,[535] a ti stupovi su: Hram, štovanje Boga kroz liturgiju, davidovstvo, kraljevstvo i zemlja Izrael. Sâm David i njegova velika djela služe tome cilju.

Redci Prve knjige Ljetopisa sadrže nekoliko najvažnijih izričaja o svim izraelskim kraljevima, a posebno se odnose na davidovsku kraljevsku kuću (1 Ljet 28,4-5). U tim se redcima nalaze tipične kroničarske formulacije i misli. Teološki vrhunac je Davidovo izabranje, koje je kroničar stavio na prvo mjesto, a koje postupno izvodi od Judinog plemena do Davidove osobe.[536] Izabranje je ograničio na Davida i poslije njega na Salomona, a onda ga postupno proširuje. Tako Davidovo vladanje *nad Izraelom* na početku r. 4 postaje vladanje *nad čitavim Izraelom* i vremensko vladanje Davidove dinastije vrijedi *zauvijek*. Drugačije je opisano u Knjizi o Samuelu u kojoj izabranje nije ograničeno na Davida. Knjiga o Samuelu

[534] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 443.
[535] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 158.
[536] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 445-452.

opisuje Davidovo izabranje kao duži povijesni proces izabranja i odabiranja. Povijesni proces izabranja najprije je opisan kao izabranje Judinog plemena, zatim kuće Jišajeve i na kraju Davidovo izabranje.[537] Kroničar Davidovo izabranje ograničava čega nema u Knjizi o Samuelu. Davanje kraljevstva Judi potvrđeno je i na drugim biblijskim mjestima (Post 49,8.10; Ps 18,67-69). Izaija zagovara posebni status Jišajeve kuće, bez spominjanja riječi *izabranje* (Iz 11,1). Ova biblijska mjesta opisuju izabranje kao proces koji ide korak po korak i ne može se usporediti s procesom odabira ždrijebom. U Prvoj knjizi Ljetopisa pojavljuje se novi element, Salomonovo izabranje, koje je spomenuto na četiri mjesta (1 Ljet 28,5-6.10).[538] Vidljivo je da proces Jahvinog izabranja nije završen s Davidom, nego seže i do Salomona. David i Salomon stoje na istoj razini, jedan pored drugoga i njihovo izabranje je osobno te proizlazi iz Božjeg obećanja Davidu iz čega i svoje izabranje izvode svi budući kraljevi Judeje (1 Ljet 28,5). Kroničar kroz uvod u Salomonovo izabranje iznosi povijesno stanje Salomonovog uspona na prijestolje bez ikakvih poteškoća i zapreka. U knjigama o Samuelu i o Kraljevima, Davidovo izabranje opisano je kao rezultat dugog niza političkih i osobnih intriga. Salomon pak, u borbi za prijestolje, ima protukandidate Amona, Abšaloma, Adonija koji su odvajani i odbacivani kroz teološki okvir, a vrhunac borbe bit će dvorske intrige Natana i Batšebe. U Prvoj knjizi Ljetopisa sasvim se drugačije opisuju događaji Salomonovog izabranja i to tako da je Salomon bio unaprijed izabran za kralja još prije svojeg rođenja (1 Ljet 22,9).[539] S Davidovim izabranjem povezan je i izraz Izraelsko Kraljevstvo.

Kroničar iznosi ideju o *Izraelskom Kraljevstvu* koja dolazi samo u Davidovom govoru, ali je izgovorena najmanje tri puta, kod čega svako daljnje spominjanje kroničar ograničava i modificira na svoj način (1 Ljet 28,29).[540] Ideja o Božjem Izraelskom Kraljevstvu različito je formulirana i u Knjigama Ljetopisa nalazi se pet puta, ali sam izraz *Kraljevstvo Jahvino* nalazi se samo ovdje. Iz ovdje spomenute ideje o Kraljevstvu Jahvinom mogu se izvesti dva zaključka:

1. Bog je izraelski kralj
2. u određeno vrijeme regent iz davidovske kraljevske kuće sjedi na *prijestolju kraljevstva Božjeg*.

[537] Usp. S. JAPHET, *1 Chronik*, str. 443.
[538] Usp. T. S. IM, nav. *dj*., str. 124.
[539] Usp. S. JAPHET, *nav*. *dj*., str. 444.
[540] Usp. S. JAPHET, *The Ideology of the Book of Chronicles and it's Place in Biblical Thought*, str. 395-400.

Vlastitu pretpostavku o kraljevstvu Jahvinom i vladanju davidovske kraljevske kuće kroničar spaja u jedno. S jedne strane kraljevstvo pripada Bogu, a s druge strane kraljevstvom upravlja davidovska kraljevska kuća.

Kroničar u Prvoj knjizi Ljetopisa ima svoj vlastiti stil *ponavljanja i mijenjanja* što je tipično za njega (1 Ljet 28,5). Sljedeće riječi i nizovi riječi koje dolaze tri puta ili više: izabrati (*bhr*), kuća (*bajit*), otac (*'āb*), sin (*bên*), Jhvh (*Jhvh*), Izrael (*Isra'êl*), kralj (melek), vladati (*mšl*), svi (*kol*). Misao se tematski nastavlja iz 5. retka 28. poglavlja Prve knjige Ljetopisa u 6. i 7. redak istog poglavlja. Kroničar ponavlja temu gradnje Hrama iz trećeg retka naglašavajući da ne treba David graditi Hram, nego Salomon. Božji govor, koji je bio prekinut po Davidovoj interpretaciji, o Salomonovu nasljedstvu i utvrđivanje njegovog kraljevstva zauvijek naslanja se na Natanovo proroštvo čiji se odjek može primijetiti (1 Ljet 28,6-7 usp. 2 Sam 7). Ipak, u Drugoj knjizi o Samuelu razlike su niz pojedinih elemenata koji podsjećaju na Prvu knjigu Ljetopisa: „On (tj. Salomon) treba graditi... on će meni biti sin... ja ću njemu biti Otac... ja ću ga uzdići." (1 Ljet 22,10). Ovakva formulacija u trostrukom pogledu ustvari ne odstupa samo od Druge knjige o Samuelu, nego i u neznatnoj mjeri i od Prve knjige Ljetopisa (usp. 1 Ljet 28,6-7 s 2 Sam 7; 1 Ljet 22,10):

1. kad je riječ o gradnji Hrama, Hram izričito naziva *mojim domom*. Kroničar će u odnosu na gradnju Hrama promijeniti općenito značenje riječi *kuća* i dodati ime *dvor*. Iako se ova promjena može činiti neznatnom, važna je i značajna jer u ovom vremenskom okviru, označava postojeću religioznu atmosferu. Narod je slavio kultne svečanosti u dvoru, a ne unutar hramske građevine (Ps 84,3; Iz 62,9; usp. 2 Ljet 23,5 s 2 Kr 11, 5-6)
2. kroničar donosi „Ja sam njega izabrao za sina" umjesto formule „on će mi biti sin..." (1 Ljet 22,10)[541]
3. obećanje stalnog trajanja Salomonovog kraljevstva kroničar izrazito povezuje s uvjetom (1 Ljet 28,9). I u paralelnim tekstovima nalaze se rečenice s apsolutnim obećanjem koje se odnosi na trajnost Salomonovog kraljevstva (usp.1 Ljet 17,13 i 2 Sam 7,15). Tamo gdje je obavezno držati Božje zapovijedi koje stoje kao opomena Salomonu iz Davidovih usta, tog bezuvjetnog obećanja kasnije više nema (1 Ljet 22,13 usp. 1 Ljet 22,10). Tu je Božje obećanje Salomonu usko

[541] Usp. S. JAPHET, *1 Chronik*, str. 445. Primjećuje se da unutra postoje izreke kao „ja ću njemu biti otac/on će meni biti sin" što je jedna stara posvojena formula, koja se već nalazi u 2 Sam7. Ovdje u Ljetopisu redoslijed je obrnut i ta pretpostavka za sina formulirati će se kao izabranje. Ova formulacija s jedne se strane udaljuje od izvorne posvojne formule, a s druge strane uzdiže motiv izabranja.

povezano s vršenjem Božjih zapovijedi: „Samo neka ti Jahve poda razum i mudrost kad te postavi nad Izraelom zato da se držiš Zakona Jahve, svoga Boga! Bit ćeš sretan budeš li brižno vršio uredbe i zakone koje je Jahve preko Mojsija dao Izarelu...“ (1 Ljet 22,12-13).

Davidov govor izrazom *sada* jasno ističe da govor ide prema zaključku (1 Ljet 28,8). Kroničar ističe Davidovu mudrost po kojoj on opominje narod da se drži Božjih zapovijedi. U r. 9 tu opomenu primijenit će i na svojega sina nasljednika Salomona. U Davidovom govoru narod i zemlja imaju svoju važnost; narod može zadržati *ovu dobru zemlju* jedino ako *drži i traži sve zapovijedi Jahve*. U zaključku David upravlja riječ svomu sinu Salomonu (1 Ljet 28,9-10). U r. 8 David je Izraela i Boga usporedio s očima i svjedocima koji čuju, jer je poziv na vršenje Božjih zapovijedi izrečen pred očima svega naroda i pred Bogom koji to sve sluša. Davidov paralelni poziv Bogu i izraelskom narodu povezan je sa sadržajem njegovog govora izrazom *kada narod obdržava Božje zapovijedi Bog će njemu jamčiti posjed zemlje.* To je jedino mjesto u Knjigama Ljetopisa gdje je narod oslovljen kao *Jahvin zbor* (1 Ljet 28,8).[542]

Sljedeći važan izraz je obećanje zemlje u deuteronomističkoj formulaciji.[543] U Knjigama Ljetopisa na nekoliko mjesta dolazi izraz *dobre zemlje* spojen s glagolima *zaposjesti* i *naslijediti*, što je tipično deuteronomistički (Pnz 15,4; 25,19). Promjena konteksta izraza *zemlja* vidljiva je u Knjigama Ljetopisa jer se izraz zemlja u deuteronomističkom djelu odnosi na ime zemlje koja označuje nestalni skitnički život u pustinji, gdje takvom životu treba doći kraj, dok je kod kroničara riječ o prijelazu kraljevstva od Davida na Salomona i to je vrijeme kada se ne vode ratovi. Ovdje *posjed* i *boravište* vrijede kao najveći ideal nacionalnog života. Zadaća je svake pojedine generacije briga da se vrijednost posjeda i boravišta zadrži. Važan je tipični rječnik koji kroničar upotrebljava za ime zemlje jer ukazuje na to da u Knjigama Ljetopisa nema spomena o zauzimanju zemlje Kanaan. Kroničar puno više povezuje opstanak naroda u zemlji Izrael s držanjem Božjih zapovijedi koje isto tako obavezuju narod kao i njihovog kralja.[544]

David se na kraju svoga govora direktno obraća svome sinu Salomonu želeći mu svu sreću u njegovom budućem djelu, izgradnji Hrama, isključivo govoreći o izgradnji *kuće kao svetišta* (usp.1 Ljet 28,9-10). Davidov govor započinje energično, dvostrukom zapovijedi: *poznaj* i *služi*, što znači da je spoznaja Boga preduvjet za pravu službu Božju. Ovi preduvjeti

[542] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 446. Hebrejski korijen riječi *zbor* קָהָל (*qāhāl*) često je upotrijebljen u Ljetopisima; sedam puta glagolskim riječima, a preko tridest puta imenično.
[543] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 446.
[544] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 446.

u paru, nalaze se ovdje i kod kralja Manaše gdje se odnose na njegovo obraćenje i pokoru: „Manaše tada spozna da je Jahve Bog...“ (2 Ljet 33,13). Sasvim je očito da je kod Manaše objekt stvarno stanje kralja, a kod Salomona je objekt spoznaje sâm Bog. Također, neobični izraz *poznaj Boga, svoga oca* koji se u Knjigama Ljetopisa nalazi samo još jednom, u drugačijoj formi *Bog tvoga oca Davida* (2 Ljet 21,12). Ovaj redak LXX čita načinom *Bog tvoga oca* što odgovara uobičajenoj govornoj upotrebi Knjiga Ljetopisa.[545] Autentičnost ovog neobičnog naslova potvrđuje neposredni literarni kontekst. Važno je istaknuti da kroničar dokazuje Salomona kao *Davidovog sina* (1 Ljet 22,28-29). Na taj način, kroničar želi naglasiti da Salomonov autoritet i snaga potječu od Davida kao kroničarevog protagonista Božjeg obećanja i organizatora gradnje Hrama. Kroničar ističe odnos Davida i Boga koji je srdačan i čak obiteljski, a to označuje izrazom *Bogom tvojega oca*. Srdačan, obiteljski i prisni odnos Davida i Boga poslije Davidove smrti treba prijeći na Salomona. Kroničar karakteristično naglašava izraz *čitavim srcem i spremnom dušom* što formalno značenjem odgovara poznatom deutoronomističkom izrazu *čitavim srcem i čitavom dušom* (1 Ljet 28,9 usp. Pnz 4,29: 6,5; i dr.). Izraz *čitavim srcem* nalazi se i u drugim važnim deuteronomističkim tekstovima (1 Kr 8,61; 11,4; 15,3.14; 2 Kr 20,3), a u kroničarevim opisima spominje se često (1 Ljet 12,39; 29,2.19; 2 Ljet 15,17; 16,9; 19,9; 25,2). Kroničar Davidov osobni govor Salomonu prekida dvjema misaonim izrekama:

1. jer Jahve ispituje sva srca i zna sve namisli i namjere...
2. ako ga budeš tražio, dat će ti se da ga nađeš.

Kroničar je izraz *sve misli i namjere* preuzeo iz Knjige Postanka (Post 6,5) te ga upotrebljava i u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 29,18) gdje je još izrazitija sličnost s Knjigom Postanka.[546] Pisac isto tako upotrebljava svoje preostale riječi, kao npr. izraz *tražiti* (*drš*). U ovom izrazu *tražiti* Bog nije objekt traženja, nego subjekt. Ovaj izraz *tražiti* nalazi se u nešto drugačijoj formulaciji i u Izrekama (Izr 6,12; 21,2, 24,12). [547] Karakteristična kroničareva formulacija *svim srcem tražiti Jahvu* nalazi se u kontekstu (1 Ljet 28,8-9), gdje riječ tražiti dolazi više od tri puta, a posebno u neposrednom nastavku: *ako ga budeš tražio dat će ti se naći*. Ovaj odlomak postaje zatvoren upotrebom korijena riječi *tražiti*.[548]

[545] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 446.
[546] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 447.
[547] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 42.
[548] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 447. Treći dio r. 9 sastoji se iz dvije suprostavljene uvjetne rečenice: 1. Ako ga budeš tražio, dat će ti se da ga nađeš i 2. Ako li ga ostaviš, odbacit će te zauvijek.

Zaključak Davidovog govora Salomonu donosi izjavu s kraćim teološkim osvrtom: „Uvidi sada da te Jahve izabrao da gradiš dom za Svetište, budi junak i radi!“ (1 Ljet 28,10). Ova teološka izjava jasno pokazuje da izabranje nije privilegija nego podrazumijeva obavezu. Obaveza je tražiti Jahvu i izgraditi njegov Hram, a to znači da izgradnja Hrama označava traženje Jahve.

5.5. Plan gradnje Hrama

Posljednji odlomak 28. poglavlja po dužini možemo podijeliti na sljedeći način:

1. David Salomonu predaje plan gradnje Hrama (u r. 11-19)
2. David Salomonu daje nalog za gradnju Hrama (u r. 20-21).[549]

Iz napisanog se može zaključiti da David nije samo skupio građu za gradnju Hrama (r. 22), nego je odredio i plan za gradnju Hrama (1 Ljet 28,11). Plan za gradnju Hrama dan je u pismu iz Gospodnjih ruku (1 Ljet 28,19). Plan (*tabnit*) koji se nalazi kod kroničara nije isti kao kod uzorka (*tabnit*), premda je ista riječ, koja se nalazi u Knjizi Izlaska jer se radi o pravom modelu (Izl 25,9.40; 26,30; 27,8). Kod deuteronomista u Prvoj knjizi o Kraljevima (1 Kr 5-8) nema govora o Božjem planu. Možemo, stoga, zaključiti da se kroničar nadahnjuje na spomenutim mjestima u Knjizi Izlaska.[550]

U ovom posljednjem odlomku plan gradnje glavni je predmet; četiri puta je izričito spomenut: dva puta na početku (r. 11-12) i dva puta prema kraju (r. 18b.19). Kroničar u r. 19 donosi zaključak cijelog odlomka, plan gradnje. Opširnim nabrajanjem elemenata, koji kao da su Davidu *pali na pamet*, kroničar zapravo iznosi arhitektonsku pretpostavku kroničarevog Hrama.[551] Kod govora i predaje plana za gradnju Hrama u r. 11-18 iznose se mnoge pojedinosti i inventar Hrama, koje stvarnim načinom prikazivanja izražavaju određene posebnosti. U Prvoj knjizi Ljetopisa kroničar nabraja detalje: predvorje (1 Ljet 28,11 usp. 2 Ljet 3,4), glavne prostorije (1 Ljet 28,11 usp. 2 Ljet 3,5), svetište nad svetištem (1 Ljet 28,11 usp. 2 Ljet 3,8), dvoranu Kovčega saveza, prostoriju gdje se škropi krvlju na dan pomirenja (1 Ljet 28,11 usp. Lev 16,13-15), zatim spominje riznicu gornjih prostorija (1 Ljet 28,11 usp. 1

[549] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 339.
[550] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 110.
[551] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 339.

Kr 6,5.8.10; 2 Ljet 3,9). Kroničar oduševljava opisom opreme koja se nalazi u Hramu (usp. 1 Ljet 26,20-28; 29,8). David Salomonu predaje uređena pravila kako treba postupati sa svetim priborom (1 Ljet 23-27) kod čega važnost stavlja na *blago*, koje neće biti posljednja investicija u hramski pribor (1 Ljet 28,13-18). Samo se ovdje spominje srebro, tj. dokaljeno srebro. Za kroničara je jako važno da pred Bogom vlada Kovčeg saveza te ističe kola prijestolja što asocira na Ezekiela (Ez 1,1.10).

David svome sinu Salomonu predaje model Hrama sa svim pojedinostima gradnje Hrama kao i kultni pribor (usp. 1 Ljet 28,11-13.19). Ovaj odlomak nema svojeg predloška u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima. Na pitanje odakle Davidu model Hrama kroničar prikazuje da mu je došla u misao po Jahvinu duhu, ili drugim riječima, Jahve je uputio Davida u spis koji je ispisala Jahvina ruka (1 Ljet 28,12a usp. 1 Ljet 28,19). Druga pretpostavka je da je model Hrama došao po Božjoj inspiraciji što se pojavljuje se i u Ezekijelu, a Tae-Soo Im i W. Rudolph smatraju da je kroničar za uzor uzeo upravo retke iz Ezekijela (Ez 40sl.).[552]

Model kao pojam upotrebljen je za gradnju Mojsijevog šatora (usp. Izl 25,40) kao i za plan gradnje Salomonovog Hrama. Pojam model je kao *terminus tehnicus* za plan gradnje samo na ova dva mjesta i on manjka u Knjizi Izlaska (Izl 40sl.). Deuteronomist u Prvoj knjizi o Kraljevima izvještava samo o pripremanju i procesu gradnje Hrama, ali o modelu Hrama nema ni govora (1 Kr 5sl.). Kroničar je poznavao pojedinosti o povijesti gradnje šatora i uvidio da tu nema velikog modela, nego je to u zbilji bio manji šator, međutim on svojim opisom daje veličanstveni Hram (usp. 1 Ljet 22,5; 29,1) čime nadopunjuje ovaj nedostatak u predlošku. David očito Mojsijev uzor slijedi i kod pripremanja modela za svetište.[553] Kroničar opisuje pripremanje gradnje Hrama drugačije nego je to u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima:

1. David je donio mjere za gradnju Hrama
2. pronašao je mjesto za Hram
3. sve pripremio za gradnju Hrama.

Kroničar sve Salomonove zasluge za gradnju Hrama pripisuje Davidu.[554]

Možemo povući paralelu u motivu dobrovoljnih darova koje kroničar preuzima iz Knjige Izlaska gdje narod daje dobrovoljne darove za gradnju šatora (1 Ljet 29,1-9 usp. s Izl 25 sl.). Šator kao građevina u Knjizi Izlaska podiže se od darova naroda (Izl 25,1sl.; 35,21-

[552] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 158; W. RUDOLPH, *nav. dj.*, str. 188: Ez 40sl. uzor za plan gradnje Hrama vidi salomonski Hram u 1 Ljet 28, 11sl.
[553] Usp. J. WELLHAUSEN, *nav. dj.*, str. 179.
[554] Usp. G. v. RAD, *nav. dj.*, str. 129; P. R. ACROYD, *I & II Chronicles, Ezra, Nehemiah*, str. 74.

29). Kada promatramo Mojsijev i Davidov poziv za prilaganje darova, tada ta usporedba donosi važnu sociološku i psihološku razliku. Dok Mojsije zapovijeda, David nagovara narod. David opominje, objašnjava i nagovara ljude te upućuje na vlastiti uzor. Da bi David postigao ovaj cilj upotrebljava različita retorička sredstva:

1. David naglašava veličinu pothvata gradnje Hrama čiji kapacitet daleko nadilazi napore pojedinaca
2. David prikazuje Salomona kao nevještog nasljednika, da bi sâm mogao savladati zadaću, premda je Salomon bio upravo izabran za taj pothvat
3. premda je David prebogato darovao za Hram, on sâm potiče ljude da daruju za gradnju Hrama
4. David opširno nabraja darovane predmete da bi tako potaknuo narod za doprinos
5. snažan i konkretan poziv za prinos darova za gradnju Hrama kroničar je smjestio na kraj Davidovog govora. Sam upitni oblik pojačava poziv narodu za darove.[555]

U Knjigama Ljetopisa, Salomon je samo izvođač onoga što je David smislio i pripremio za gradnju Hrama od temeljnih zamisli do najmanje pojedinosti. Kada se uzmu sve ove okolnosti, G. Wilda ima pravo kada govori da se u opisu kroničarske Davidove povijesti ne može steći dojam da bi kroničar najviše volio da sâm David izgradi Hram. Natanovo proroštvo i teška kroničareva stvarnost bile su zapreka, te kroničar nije mogao dopustiti da Salomon sâm gradi Hram, nego mu je David sve pripremio.[556] Kroničar je na taj način predstavio Davida jer je za njega odnos svetosti prema davidovskom kralju bila od temeljnog značenja, odnosno David je morao biti spreman nositi brigu za podizanje svetišta.[557]

Kod plana gradnje Hrama ističu se dvije karakteristične crte (1 Ljet 28,11-21): plan je božanskog podrijetla i donosi puno pojedinosti o kojima je opširniji govor u sljedećim navodima.

1. Kroničar u r. 19 izrazito pokazuje da je plan gradnje Hrama božanskog podrijetla i Salomonu je predan u pismenom obliku što proizlazi iz Prve knjige o Kraljevima (1 Kr 6-7). Općenito govoreći u Biblji postoje tri opširna nacrta svetišta: šator (Izl 25sl.), Salomonov hram (1 Kr 6-7) i Ezekielov hram (Ez 40sl.). Mojsijev šator (Izl 25,9; 26,30; 27,8) i Ezekielov vizionarski hram (Ez 43,10-12) opširno su opisani i utemeljeni na Božjem planu. Izvještaj u 6. i 7. poglavlju Prve knjige o Kraljevima, za razliku od paralelne predaje u Ljetopisima, ne

[555] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 440.
[556] Usp. G. WILDA, *nav. dj*., str. 39; usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 96.
[557] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 158.

upućuje na to da je salomonski hram izgrađen na temelju Božjeg plana ili na temelju inspiracije. Knjiga o Kraljevima upućuje na to da je David od Hirama dobio ručne majstore koji su obrađivali metal, ali to je samo općenito naznačeno (1 Kr 7,14). Kroničar je opis gradnje Hrama preuzeo iz Knjige o Kraljevima ne mijenjajući ga bitno, nego nadopunjuje detalje i dodaje ono što, prema njegovom viđenju, nedostaje (2 Ljet 3-4). Kroničar ističe da je Davidu plan gradnje Hrama objavljen od Boga i da će ga dalje predati Salomonu. Davidu je objavljen plan gradnje Hrama i David je dobio Božje obećanje da će njegov sin graditi Hram. David će gradnju Hrama konkretizirati i poduprijeti. U Ljetopisima se ne ističe samo gradnja Hrama kao takva, nego je od Boga poduprijeta cjelokupna Davidova priprema gradnje Hrama pri čemu kroničar za plan gradnje upotrebljava riječ *model*. U Knjigama Ljetopisa nigdje nema riječi o tome da bi David taj model Hrama vidio i primio od Boga (usp. Izl 25 i Ez 40,4). Tekst u kojem se govori o uzroku što ga bijaše David smislio u duhu i što Jahve napisa vlastitom rukom da bi razjasnio cijelo djelo za koje je on pribavio uzorak, čini se da se više odnose na Davidovu inspiraciju nego na *model* (1 Ljet 28,12 i 1 Ljet 28,19). U Ezekielovoj viziji budućeg Hrama (usp. Ez 43,11) jasno se vidi pozivanje na pismeno fiksiranje plana, a to nije slučaj kada se radi o gradnji šatora. Vidi se da je kroničar termin o gradnji Hrama (model) kombinirao s Ezekielovom pismenom objavom plana gradnje i to oboje zajedno ugradio u Salomonov Hram, gdje izvorno nije bio spomenut plan.

2. Predloženi plan gradnje Hrama donosi jako puno pojedinosti oko pripreme za gradnju Hrama. Očito je da je literarna struktura Prve knjige Ljetopisa povezana s izvještajem u Knjizi Izlaska gdje se gradnja šatora opisuje u dvije etape (usp. 1 Ljet 28,11-21):

a) jedan put u stadiju upute (Iz 25,1-31,11)
b) drugi puta u stadiju provođenja gradnje (Izl 35,4-40,33).[558]

Prva knjiga o Kraljevima ima drugačiji opis od dvostrukog opisa koji se nalazi u Knjizi Izlaska jer deuteronomist prvo iznosi pojedinosti u odnosu na građevinske radove, ali nema riječi o planu. Kroničar povezuje i spaja svoj opis plana gradnje Hrama s opisom izgradnje šatora, ali se ipak ograničava kod nabrajanja potrebne građe i donosi opširan opis stvarnog podizanja građevinskog kompleksa (2 Ljet 3-4).[559] Kroničarev opis plana gradnje

[558] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 157.
[559] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 448; „Prvi postojeći dio plana u 1 Ljet 28,11 je arhitektonski nacrt hramskih zgrada, a osim toga *lađa kuće* (1 Kr 6,3) i unutrašnjost svetišta sadrži svetinju nad svetinjama“ (1Kr 6,16).

Hrama sadrži zanimljive izraze poput *mjesta za pokrov Kovčega* koje se nikada ne spominje za salomonski Hram, a služi dvostrukom cilju:[560]

a) prvo će salomonski Hram biti izjednačen sa šatorom
b) salomonski Hram bit će posebno obilježen kao mjesto mira za Kovčeg.[561]

Kroničar opisuje i drugi stadij plana gradnje Hrama; neke prostorije izvan glavnih zgrada i uključuje pripreme za hramsku službu. Opisujući ove detalje, kroničar stvara dvorište koje je okruženo sobama i u tom opisu se nalazi riznica kao postojeći dio gradnje (1 Ljet 28,12-13). Poslije opisa zgrada slijedi odabir svećenika i levita za liturgijska slavlja i posuđe koje je potrebno za izvršavanje hramske službe. Kroničar opširno nabraja građu od zlata ističući težinu zlata i srebra koje ostaje nejasno. Vjerojatno mjera težine hramskog zlata i srebra treba istaknuti važnost svetih predmeta u Hramu (1 Ljet 28,14-18).[562]

Kroničar nabraja sljedeće predmete u Hramu:

1. zlatne svjetiljke i pripadajuće lampe
2. srebrne svjetiljke i pripadajuće lampe
3. zlatni stolovi za posvećene kruhove
4. srebrni stolovi
5. zlatne viljuške, zdjele i vrčevi
6. zlatni ključevi
7. srebrni ključevi
8. zlatni žrtvrenik
9. zlatna kola s kerubinima.[563]

Nabrajanje svetih predmeta svojstveno je kroničaru jer nigdje drugdje u Bibliji nema spomenutog plana svetišta koji bi se slagao s ovim planom iz Knjige Ljetopisa.[564] Posebnost kroničara ističe se i u opisu građe, brojanju predmeta u Hramu, te zlatnih i srebrnih ključeva:

[560] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 449; „Unutrašnjost svetišta šatora (Izl 25) je svetište nad svetištem (usp. Izl 26,33) koje se pojavljuje u salomonskom Hramu pod istim imenom, ali ime češće spominje 1 Kr 6,19-20. Kroničar svoj opis ovdje označava na poseban način riječju *pomirilište* (riječima *mjesto za pokrov Kovčega*). Ovaj pokrov Kovčega spomenut će se samo u odnosu na šator (Izl 25,18sl.), a nikada u odnosu na Salomonov Hram.

[561] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 449. Kroničar izričito spominje kerubine u 1 Ljet 28,18. Za *riznicu* upotrebljava perzijsku stranu riječ. *Unutarnje prostorije* spomenute su samo ovdje, a *gornje odaje* dolaze samo još u 2 Ljet 3,9. Ovdje se pojavljuju i termini koji su u upotrebi kasnije, u kroničarevo vrijeme.

[562] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 448.

[563] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 449.

[564] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 155.

1. građa: u šatoru, kao i u salomonskom Hramu (1 Kr 7,15-50) pribor je od zlata (stol ili kadioni žrtvenik), ili bronce (oltar i pripadajuće posuđe, *mjedeno more,* itd.), ali nije bilo od srebra. Razlika između kroničara i deuteronomiste je da kroničar ne nabraja samo srebrni pribor, nego ga navodi paralelno prema zlatnome, kao što je slučaj kod svijetiljki, plata i ključeva

2. brojevi: svi drugi predmeti, osim oltara i Kovčega (riječima: *kola iznad Kovčega*) spomenuti su u množini. Kovčeg je imao zlatne svjetiljke i zlatni stol za *prinošenje kruhova* (Izl 25,23-30.32), a salomonski Hram je posjedovao 10 zlatnih svijetiljki (2 Kr 7,9), ali je imao samo stol (2 Kr 7,48). Stoga, ovdje neki spomenuti predmeti poput predmeta od zlata i srebra, svjetiljke i stolovi nisu nigdje biblijski potvrđeni.

Zanimljivo je da nisu spomenuti predmeti od bronce koji su upotrebljavani ili u šatoru i Hramu (oltar), ili samo u salomonskom Hramu (more, svirale) što se može protumačiti mogućnošću da brončani predmeti nisu bili upotrebljavani u drugom Hramu (1 Ljet 28). Ako je to tako, onda je kroničar promijenio nacrt salomonskog Hrama. Redak Prve knjige Ljetopisa spominje dva predmeta: zlatni kadioni oltar i kola s kerubinima.[565] Pitanje je kroničarevog odnosa Kovčega i kerubina jer u biblijskim izvorima postoje dva različita tumačenja. Jedno tumačenje govori da su kerubini odvojeni od Kovčega, a drugo tumačenje, prema svećeničkom opisu, kerubini su sastavni postojeći pokrov Kovčega.[566] Shvaćanje Kovčega i kerubina kao Božjeg prijestolja na kolima proizlazi iz starog naslova *Jahve gospodar nad vojskama* koji vlada nad kerubinima (2 Sam 6,2) i koji se odnosi na Kovčeg. Božja prisutnost pojavljuje se i u svećeničkom opisu, gdje je poklopac Kovčega označen kao mjesto gdje će se Bog pojavljivati Mojsiju (Izl 25,22; Br 7,89).[567] Tako se Bog pojavljivao Mojsiju u oblaku koji zastire Kovčeg (Izl 40,34sl.).[568] Valja napomenuti da kroničar prilično

[565] S. JAPHET, *nav. dj.,* str. 450. Kroničar je opisao zlatni kadioni žrtvenik i kola nad kerubinima tako da je oltar od finog zlata, a kola će opisati potanko s posebnim značenjem kroz ponavljanje termina *model*.
[566] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.,* str. 450. U salomonskom Hramu postojala su oba velika zlatna kerubina u unutarnjem svetištu, odijeljena od Kovčega (1 Kr 6,23-28sl.; 8,6). U opisu svećeničkog spisa pojavljuju se naprotiv kerubini kao sastavni dio pokrova Kovčega (*pomirilište* u Izl 25,19-21). Kroničar formulira u 1 Ljet 28,18 i upotrebljava izraz za kola i označava svetište kao *prostor za pomirenje* (usp. 1 Ljet 28,11 i neki izrazi izvan P). Sve to govori u prilog da je kroničar smatrao kerubine kao sastavni dio Kovčega, kao što je bilo u opisano vrijeme u šatoru. Ova kroničareva pretpostavka o kerubinima kao sastavnim dijelom Kovčega nije istovjetna s opisom iz Knjige o Kraljevima, premda on taj izvor slijedi približno od riječi do riječi u 1 Ljet 4,9-13. Opis kod kroničara ima nekoliko značenja kerubina koji svojim raširenim krilima zakrivaju Kovčeg, koji će u poslijebiblijskoj literaturi imati veliku važnost.
[567] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str.112.
[568] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.,* str. 451. Slika u ovom opisu odstupa od slike u kojoj se Bog objavljuje Mojsiju između kerubina. U poslijebiblijskoj literaturi pojavljuje se termin *kola* skoro kao prijepis Ezekijelove vizije koja

nejasno piše *ruka Jahvina* (1 Ljet 28,19; 1 Kr 18,46; 2 Kr 3,15; Ez 1,3), ali ovdje i na svim drugim mjestima nikada ne dolazi s prijedlogom *od*. Sve spomenute detalje za gradnju Hrama treba ostvariti Salomon.

David se na kraju svojeg govora obraća svome sinu Salomonu riječima *budi jak* (1 Ljet 28,20-21). Isti izraz nalazi se kod prijenosa ovlasti zapovijedanja nad Izraelcima, od Mojsija na Jošuu (Pnz 31,6-8; Jš 1,5). Zbog ove sličnosti Williamson je zaključio da je kroničar postavio davidovski prijenos službe i vlasti na Salomona po uzoru na mojsijevski prijenos na Jošuu.[569] Kada se izvorno usporede sličnosti prijenosa vlasti između Davida i Salomona s jedne strane, i Mojsija i Jošue s druge strane, tada sličnost obiju situacija dolazi još više do izražaja, što kroničar dodatno pojačava vrstom i načinom opisa kojima obrađuje obje osobe, Davida i Salomona. Prijenos službe od Mojsija na Jošuu i od Davida na Salomona ima daljnje zajedničke oznake: u kroničarevim očima Mojsije i David, svaki na svoj način, imali su vrhunac svoje karijere ili cilj svoga života; za Mojsija cilj je posjed zemlje, a za Davida gradnja Hrama.[570] Ipak, ostaje ono što je Bog obećao da će se ispuniti i radi toga prethodnici i Mojsije i David poduzimaju važne pripravne korake. U oba slučaja mlađi snagu i autoritet dobivaju od starijih. Nasljednici Mojsija i Davida (Jošua i Salomon) bit će jasno opisani po uzoru na svoje prethodnike.[571]

U svakom slučaju postoji temeljna razlika između izvještaja u Prvoj knjizi Ljetopisa i Knjizi Ponovljenog zakona i Knjizi o Jošui (1 Ljet 28 usp. Pnz 31 i Jš 1). U Knjizi Ponovljenog zakona i Knjizi o Jošui Jošua je samo pojedinac na koga Mojsije prenosi odgovornost za zaposjedanje zemlje (Pnz 31,7). Narod je samo naslovljen, ali pasivan i ne igra veliku ulogu. No, kroničar govori da kod prijenosa službe i zadaće s Davida na Salomona, neće pomagati samo Bog, nego će Salomonu pomagati narod u svemu. Narod neće biti pozvan samo na svjedočenje, nego i na aktivno sudjelovanje u zadaći koja je pred Salomonom i narodom, a to je izgradnja Hrama (1 Ljet 28,21; 22,17; 29,5). Kroničar poziva razne slojeve naroda da pomognu Salomonu (1 Ljet 28,21). David poziva Salomona i predaje mu ponajprije levite i svećenike za hramsku liturgiju, razne majstore za razne poslove, knezove i na kraju sav narod. U zadacima koje David predaje Salomonu, narod sudjeluje na tri načina:

1. odabir svećenika i levita za hramsku službu

---

ima veliku mističnu važnost. U cijeloj Bibliji ovaj redak 1 Ljet 28,18 jedino je mjesto gdje izraz *kola* dolazi izrazito u odnos s Kovčegom i njegovim kerubinima.

[569] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 452.

[570] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 157.

[571] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 452.

2. obrtnici za *svaku službu*

3. *poglavari i sav narod* koji je pod Davidovim zapovjedništvom, a sada prelazi pod zapovjedništvo Salomona.

Kroničar u r. 21 prilično jasno ističe da David nije samo pripremio ukupnu građu za gradnju Hrama, nego se pobrinuo i za to da dovršeni Hram može biti u upotrebi i biti jedan od stupova izraelske teokracije do koje je kroničaru posebno stalo. Također, kroničar je ovdje promijenio naziv za obrtnike i naziva ih *širokogrudnih u mudrosti* (r. 21).[572] Kroničar (1 Ljet 28,20) je istaknuo poseban odnos Davida prema Bogu izrazom *Jahve, Bog, moj Bog* koji je naglašen i u Davidovom govoru Salomonu *poznaj Boga, svog oca* (1 Ljet 28,9). Ovaj izraz djeluje čudno, premda izraz *Jahve, Bog* u Ljetopisima dolazi nekoliko puta i bez sumnje opisuje samostalni Božji naslov.[573]

Kroničar Davida predstavlja kao onoga koji drži sve konce u svojoj ruci, saziva poglavare i narod, podsjeća na svoje i Salomonovo izabranje i na vršenje Božjih zapovijedi (1 Ljet 28). Pred Davidom je veliki posao, a u središtu Davidovog zauzimanja je Kovčeg Božji koji treba smjestiti u Hram koji tek treba biti izgrađen. Sâm David spriječen je od Boga u gradnji Hrama jer je prolio mnogo krvi i jer treba doći stanje mira koje će nastupiti u vrijeme Salomona. Davidovo zauzimanje i djelovanje oko pripreme gradnje Hrama možemo predstaviti ovako:

1. David okuplja sve poglavare i narod (usp. 1 Ljet 28,1-2)
2. razlog Davidovog okupljanja je Kovčeg za koji treba sagraditi Hram i za koji je David sve pripremio, ali ga on neće graditi (usp. 1 Ljet 28,2-3)
3. David podsjeća na svoje izabranje za kralja i za pripravu gradnje Hrama i na izabranje Salomona koji će sagraditi Hram (usp.1 Ljet 28,4-7)
4. David predaje Salomonu uzorak Hrama i osoblje za vršenje kulta u Hramu (usp. 1 Ljet 28,11-21).

David je uložio velike napore za gradnju Hrama i tako sve pripremio za svoga sina Salomona koji će ga naslijediti na prijestolju. Moramo istakuti jednu posebnost kroničara; kada David poduzima važna djelovanja, poput Prijenosa Kovčega i Priprema za gradnju

[572] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 451.
[573] Usp. S. JAPHET, *The Ideology of the Book of Chronicles and it's Place in Biblical Thought*, str. 1-33.

Hrama, narod u tome ima veliku ulogu.[574] Zajedničko djelovanje i suradnja Davida i naroda dolazi naročito do izražaja u prikupljanju darova za gradnju Hrama.

5.6. Građa i darovi za gradnju Hrama

U Davidovoj posvećenosti cilju svojega života, pripremi svega za gradnju Hrama, kroničar prikazuje Davida kao vrsnog organizatora u zadatcima:

1. David pribavlja velike količine zlata, srebra, mjedi i željeza za Hram (1 Ljet 22,3.16; 29,2a). Kroničar točno navodi iznose prikupljene građe: 100 000 talenata zlata, 10 000 zlatnih dareja, 10 000 talenata srebra, 18 000 talenata mjedi i 100 000 talenata željeza (1 Ljet 29,7). David je uz sve to u velikoj količini nabavio i obilje kamena, čvrste građe, šarenog kamena, svakog plemenitog kamena i alabastrenog kamena (1 Ljet 29,2b) o čemu u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima nema ni govora ni spomena. Kroničara se u ovom opisu udaljuje od deuteronomiste, jer kroničar Davida želi prikazati kao kralja koji je sve učinio i pripremio da njegov nasljednik sagradi Hram.
2. David je pripremio i bezbroj cedrovih stabala jer su susjedna kraljevstva iz Sidona i Tira donijeli Davidu velike količine cedrovine (1 Ljet 22,4-14). Naprotiv, u Prvoj knjizi o Kraljevima opisano je sasvim drugačije: Salomon moli Hirama, kralja tirskog, da mu pošalje cedrovine i čempresovine iz Libanona, a Salomon je obećao to platiti. Hiram, kralj tirski, poslao mu je građe koliko je on htio (1 Kr 5,20-32).[575] Iz toga je vidljivo da u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima nema ni govora o Davidovoj nabavi cedrovine i čempresovine. U Knjizi o Kraljevima to je učinio sâm Salomon, a kod kroničara je u tome dijelom sudjelovao i David.
3. David još nabavlja kamen (kvadar kamen) za gradnju Hrama što je u Prvoj knjizi o Kraljevima opisano drugačije (1 Ljet 22,2.14 usp. 1 Kr 5,31sl.). Salomon je taj koji moli da mu se nabavi odlomljeni, veliki i skupocjeni kamen za Hram s kvadar kamenom za temelj. Taj navod manjka u paralelnom tekstu Druge knjige Ljetopisa (2 Ljet 2,16sl.). U Drugoj knjizi Ljetopisa riječ je samo o 80.000 kopača kamena

[574] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 157.
[575] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 156.

koje je Salomon odabrao među strancima da rade u planini (2 Ljet 2,17) dok iz Prve knjige Ljetopisa proizlazi da je ove strance već platio David i postavio ih kao kopače kamena (1 Ljet 22,2). Iz navedenih tekstova zaključuje se kako kroničar zaslugu za pripremanje kamena, koji će biti upotrebljen za gradnju Hrama, pripisuje samo Davidu, a ona je u Prvoj knjizi o Kraljevima pripisana samo Salomonu (1 Kr 5).[576]

4. kroničarev opis kod dobavljanja građe za gradnju Hrama pobuđuje posebnu pažnju u izvještaju Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 29,3-9). David je iz svojeg privatnog vlasništva za gradnju Hrama darovao zlata i srebra, te se i sâm radovao Božjem (Jahvinom) Hramu (1 Ljet 29,3-5a) za što ne postoji predložak. Uz darivanje svojeg bogatstva, David je zatražio čitav narod da daruje za Jahvu pitajući glavne poglavare obitelji, poglavare izraelskih plemena, poglavare tisućnika i stotnika i poglavare kraljevske obitelji da daruju *bajoslovnu sumu*[577] koja je bila u zlatu, zlatu-dareji, srebru, mjedi, željezu i dragom kamenju (1 Ljet 29,5b-8) što također nema predloška.[578]

Kralj David kod skupljanja darova za Hram, pokazuje svoju praktičnu brigu koju ostvaruje skupljanjem skupocjene građe. Kroničar ističe dvije točke (1 Ljet 29,1-9):

1. David legitimira svojega sina Salomona kao izabranika za nasljednika i izvještava okupljeni zbor o skupocjenoj građi koje je skupio za Hram.
2. sve okupljene obitelji, knezovi i drugi, dragovoljno prilažu darove (1 Ljet 29,6-9).

Davidu je jasno da je Salomon još mlad i neiskusan zbog čega prije svoje smrti skupljenu građu donosi pod krov što podsjeća na Prvu knjigu Ljetopisa (1 Ljet 22,5). Kroničar ovdje ne želi osigurati prijestolonasljednika već naglašava želju da se skuplja građa za gradnju Hrama koja se naslućuje već kod Davidove pouke Salomonu (1 Ljet 28,11-19). U tom odlomku kod predaje plana za gradnju Hrama, stalno se pazi na količinu zlata i srebra, a to se izrazito pojavljuje u Davidovom govoru (1 Ljet 22,14). Utopijska količina prikupljenih darova posebno je istaknuta, količinu bronce i željeza više neće ni brojiti (usp. 1 Ljet 22,3), a zatim spominje veliku količinu od 600 zlatnih talenata (2 Ljet 3,8). Kroničar nikada nije bio kritički osjetljiv prema velikim vrijednosnim količinama zlata i drugih skupocjenih predmeta. On u

[576] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 156.
[577] Usp. W. RUDOLPH, *Chronikbücher,* str. 189.
[578] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 157.

Prvoj knjizi Ljetopisa opisuje skupljanje na razini države, dok David sada prilaže iz svojeg osobnog vlasništva određene količine za gradnju Hrama (1 Ljet 22,14). Zlato je trebalo potjecati iz Ofira, premda je Salomon prvi otamo donio zlato (2 Ljet 8,18; 1 Kr 8,28; 2 Kr 9,10; 1 Kr 10,11). U Prvoj knjizi Ljetopisa prvi se puta spominje dragi kamen koji će biti upotrijebljen za gradnju Hrama što je navedeno u Drugoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 29,2.8; 2 Ljet 3,6). Nasuprot tome drago kamenje spominje se i u Knjizi Izlaska gdje je upotrijebljeno samo za svećeničko odijelo (Izl 25,7; 28,9.17-21; 35,9.27; 39,6.10-14). Kroničar ovdje ne spominje odijelo jer je svjestan da ono potječe iz Mojsijevog vremena, dok su spomenuta imena dragog kamenja nepouzdana. Akcija skupljanja darova za Hram predstavlja Davida kao drugog Mojsija i svoj kanonski uzorak nalazi u Knjigama Izlaska i Brojeva (usp. 2 Ljet 24,6.9 i Izl 25,1-7; 35,4-29; Br 7).[579] Glavna je tema Davidovog govora u 29. poglavlju Prve knjige Ljetopisa, redci 1-9, poziv narodu i svim poglavarima na prinos darova za gradnju Hrama koji je izgovoren na kraju njegovog govora pitanjem: „Bi li danas još tko htio dragovoljno što priložiti svojom rukom Jahvi?“ (1 Ljet 29,5).[580] Dobrovoljni darovi naroda i narodnih poglavara za gradnju Salomonovog Hrama odgovaraju dobrovoljnim darovima izraelskog naroda za Mojsijev šator (usp. 1 Ljet 29,5.6.9.14.17 i Izl 35,21.22.29; 36,3). Kroničar time želi istaknuti Davida koji slijedi Mojsija što se vidi i iz drugih slučajeva u Prvoj knjizi Ljetopisa. I kod druge gradnje Hrama kroničar ističe dobrovoljne darove koji su na tu nakanu stigli od ljudi i nekoliko poglavara obitelji iz Perzije (usp. Ezr 1.4.6;2,68), a to su: šezdeset i jedna tisuća zlatnih drahmi, pet tisuća srebrnih mina i sto svećeničkih odijela (Ezr 2,69).

Darovanje i udio izraelskog naroda u gradnji Hrama te pripremanje građe za Salomonov Hram moguće je promatrati i pod drugim vidom:

1. planiranje i pripremanje gradnje Hrama u Knjigama o Samuelu i Kraljevima bila je prije svega stvar između Davida i Salomona (usp. 2 Sam 7; 1 Kr 5). U kroničarskom djelu pripremanje gradnje Hrama postaje budući posao za cijeli izraelski narod. David je sa svojom namjerom gradnje Hrama najprije upoznao čitav narod i molio ga da kod gradnje pomognu Salomonu (usp. 1 Ljet 28)
2. David je dopustio narodu udio u pripremanju građe čime kroničar, kao i kod pripreme za prijenos Kovčega, razvija demokratsku sliku o Davidu (1 Ljet 29).[581]

[579] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 112-113.
[580] Usp. S. JAPHET, *1 Chronik,* str. 439.
[581] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 157.

David poziva narod da donose darove za gradnju Hrama (1 Ljet 1-5), a njegov poziv opisan je po uzoru na gradnju šatora: „Hram što ga je kralj Salomon gradio Jahvi bio je dug šezdeset lakata, širok dvadeset, a visok dvadeset i pet lakata.“ (1 Kr 6,2). Za razliku od kroničara, deuteronomist ne spominje sudjelovanje naroda u gradnji Hrama, a Salomona opisuje kao poduzetnika. Deuteronomist kratko spominje graditelje, no graditelji i narod nisu glavna tema. Gradnja Hrama je za Salomona bio veliki trošak. Kroničar, za razliku od deuteronomiste, opet iznova naglašava da Salomon nije mogao sâm svladati tako veliki projekt, stoga je Salomon upućen na Davida koji je sve pripremio za gradnju Hrama i na narod koji daje darove za gradnju Hrama. Zato kroničar Salomonovo sudjelovanje u gradnji Hrama opisuje unatrag, u Davidovo vrijeme, čime težinu velikog projekta raspoređuje na Davidovo i Salomonovo vrijeme, jer namjerava veličinu tog velikog pothvata pripisati uglavnom Davidu.[582]

U Prvoj knjizi Ljetopisa slijedi direktni nastavak prethodnog Davidovog govora iz prethodnog poglavlja gdje su i dalje gradnja Hrama i sredstva za gradnju glavna tema. Sâm David u svojem govoru ističe nekoliko važnih elemenata (1 Ljet 29,1-9):

1. Salomonovo izabranje od Boga (1 Ljet 29,1a)
2. veličinu pothvata gradnje Hrama (1 Ljet 29,1b-2a)
3. Davidov primjer darovanja (1 Ljet 29,2-5a)
4. direktni poziv na dragovoljne priloge (1 Ljet 29,5b)
5. sav zbor radosna srca daruje dobrovoljne priloge za gradnju Hrama (1 Ljet 29,6-9)
6. Davidova zahvala (1 Ljet 29,10-19).

U svojem govoru David svoga sina Salomona prikazuje kao *mladog i slabog* s jedne strane, a s druge strane kao *od Boga izabranog*. Salomonu je izabranje od Boga velika i dostojna potpora, jer Božji Hram mora biti izgrađen kao i svaka druga velika građevina, čiju misao ističe i Druga knjiga Ljetopisa (2 Ljet 2,4-5). David, prije nego uputi pravi poziv za prinos darova, pokazuje umijeće i moć uvjeravanja. Budući da je David darovao svoj prilog za izgradnju Hrama, on je na taj način htio potaknuti čitav okupljeni zbor da i oni, vidjevši Davida i njegove darove, potaknuti njegovim primjerom, i sami daju svoj doprinos.[583] David spominje Salomona kao *moga sina Salomona* u trećem licu, u ovom odlomku dva puta (1 Ljet

[582] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 453.
[583] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 109.

29,1 i u r. 19), obraćavši se samo Bogu i narodu, te se može steći dojam da sâm Salomon nije nazočan.[584]

Kroničar Davidov prilog za Hram donosi i u daljnjem tekstu (1 Ljet 29,2-5). Zbog izvora Davidovih darova dobro je usporediti tekstove: „Pripremio sam, koliko sam mogao, za Dom svoga Boga zlata za zlatne stvari i srebra za srebrne, tuča za tučane, željeza za željezne, drva za drvene; oniksova kamena i dragulja za okivanje, dragulja za ukras i šarenih dragulja, svakojakog dragog kamenja, i izobilja mramora“, s tekstom, „Iz ljubavi prema Bogu dajem još i svoga zlata i srebra za Dom svoga Boga, osim svega što sam pripravio za sveti Dom. Tri tisuće zlatnih talenata ofirskog zlata i sedam tisuća talenata čistoga srebra da se oblože zidovi prostorija. Zlato za zlatne stvari, a srebro za srebrne i za svako djelo umjetničkih ruku.“ (1 Ljet 29,2 i 1 Ljet 29,3-5a). S. Japhet smatra da Davidovi darovi koje on prilaže, potječu iz dvostrukih izvora. U prvom tekstu darovi bi bili iz Davidove kraljevske imovine, a drugom tekstu darovi bi bili iz Davidovog privatnog posjeda.[585] Kroničar, kod Davidovih darova iz privatnog posjeda, spominje samo darove zlato i srebro s mnoštvom podataka (1 Ljet 29,3-5a). Nabrajanje Davidovih darovanih predmeta u nekim redcima teže je protumačiti u odnosu na njihovo značenje i redoslijed (1 Ljet 29,2). Redoslijed Davidovih darovanih predmeta je sljedeći:

1. kroničar na prvom mjestu spominje metale i nabraja njihove vrijednosti (srebro, bronca, željezo i tek tada drvo). Umjesto očekivanog nabrajanja *građevinskog kamena* slijedi dragi kamen koji se nije upotrebljavao kao građa (usp. 1 Ljet 22,1.15)
2. kroničar spominje kamen tek na kraju reda kao *skupocjeni kamen i mramor*, a taj se izraz u pravilu odnosi na drago kamenje
3. neki su izrazi koji se odnose na građu u ovom tekstu nejasni, a neki se odnose isključivo na bojanu tkaninu.[586]

Utjecaj i značenje kralja Davida u pripremanju građe za Hram kroničar pokazuje i isticanjem Davidovog privatnog bogatstva, iz kojeg on daruje kao svoj prilog za gradnju Hrama. Od svojega privatnog bogatstva kralj David daruje tri tisuće talenata zlata i sedam tisuća talenata srebra. Ovako velike količine zlata, srebra i ostale građe potrebne za gradnju

[584] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 453.
[585] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 453.
[586] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 453-454.

Hrama relativno su skromne, ali su još uvijek izvan uobičajenog (usp. 1 Ljet 22,14).[587] Takvi brojevi i njihove sume imaju otvoreni tipološki karakter i pokazuju i veličinu Davidove pripreme za gradnju Hrama. Velike količine srebra i zlata služe dvostrukom cilju: za oblačenje zidova (1 Ljet 29,4b) i kao matrijal za ručne majstore (1 Ljet 29,5a). Salomonski je Hram bio obložen zlatom i umjesto upotrebljenih riječi *obložiti*, *obući* (1 Kr 6,20-22), kroničar je promijenio riječi u drugačiji hebrejski izraz (הַבָּת), nego u 1 Kr,6,20-22.[588] David je prvi priložio darove i sada je poziv upućen svemu zboru da priloži darove.

Čitav ovaj odlomak leži na pozivu koji se ističe po idiomatskoj i metaforičkoj uporabi jezika: „Bi li danas još tko htio dragovoljno priložiti svojom rukom Jahvi?“ (1 Ljet 29,5b). Izraz *tko...priložiti...rukom Jahvi* znači zapravo za nešto spremno držati, a još češće znači posvetiti se za službu Božju i to specijalno u odnosu na svećeništvo (Izl 28,41;29,9.33; Lev 8,33;16,32; Suci 17,5.12;1 Kr 13,33 i dr.). Ovaj izraz upotrebljen je u Knjizi Izlaska i u prvom redu se odnosio na levite (Izl 32,29). Samo kroničar ovaj svećenički termin upotrebljava za čitav narod, jer su Izraelci ne-svećenici koji se posvećuju za Božju službu (2 Ljet 29,31).[589]

5.7. Osobe koje trebaju sudjelovati u gradnji Hrama

David se pobrinuo da nađe mjesto na kojem će biti izgrađen Hram (1 Ljet 21,18-30) nakon čega počinje pripremati osoblje za gradnju, građu i maketu za Hram (1 Ljet 22, 2-29). Valja napomenuti da ovaj odlomak (1 Ljet 22,2-29) nema svoje paralele u Knjigama o Samuelu i Kraljevima, nego je slobodno stvoreno djelo kroničara. Tae-Soo Im smatra da je taj odlomak (1 Ljet 23,2-27.34) sekundaran.[590] Davidova zapovijed Salomonu da gradi Hram odgovara Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 22,6-16) i Prvoj knjizi o Kraljevima (1 Kr,1-9), ali sadržaj tog odlomka kod kroničara je sasvim drugačiji.[591] Sudjelovanje osoba u pripremi

[587] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 156.
[588] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 454. 1 Ljet 29,4 je jedino mjesto gdje dolazi ova riječ, a inače ona još stoji samo u Lev 14,42.43.48 i u Ez 13,10-15. Kroničar ima još takvih svojstvenih izraza poput promjena oblika plurala *kuće* je isto jezični specifikum kroničara. Ovdje plural označava ukupne okvire Hrama (usp. 1 Ljet 28,11). Isto tako plural *zemlje* stoji i označuje sve dijelove zemlje (1 Ljet 13,2; 2 Ljet 11,23). Izraz *ofirsko zlato* je u pretpostavljenom povijesnom kontekstu anakronizam, jer u 1 Kr 9,26-28;10,11 i 2 Ljet 8,18-19;9,10 je postojala pretpostavka Salomonovog saveza s Hiramom za uvoz zlata iz Ofira. U stvarnosti se anakronizam ne temelji samo na kronološkoj nemarnosti, nego i na temelju opisa kroničara koji želi uzdići Salomona na Davidov rang.
[589] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 455. Ovaj prijevod nije trebao tako jako izjednačiti Hram sa šatorom gdje su svećenici bili posvećeni za službu, nego je trebao mnogo više označiti narod kao *kraljevstvo svećenika*.
[590] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 8.
[591] Usp. W. RUDOLPH, *Problems of the Books of Chronicles,* str. 149sl.

gradnje Hrama u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima nema ni spomena. Kroničar opisuje da se David bavio pripremanjem osoblja i da je vodio ostalu brigu za pripremanje građe. Kroničar napominje da je David Salomonu stavio mnoštvo djelatnika na raspolaganje (1 Ljet 22,15): graditelja, radnika koji su obrađivali kamen i drvo i drugih umjetnika za ovaj posao. David naglašava dvije stvari Salomonu: ohrabrenje Salomonu da gradi Hram, ali ga upućuje da se osloni na pomoć Jahvinu. Salomonu će kod ovog posla uz knezove i poslušne umjetnike pomagati svećenici, leviti i čitav narod (1 Ljet 28,20sl.). U izvještaju o gradnji Hrama riječ je više puta o pripremljenim radnicima koje je David postavio (2 Ljet 2). U Drugoj knjizi Ljetopisa koja nema svojeg predloška iznosi se da je Salomon od Hirama izmolio umjetnike koji zajedno s ostalim umjetnicima trebaju raditi na gradnji Hrama koju je pripremio njegov otac David (2 Ljet 26). David je već pripremio popis stranih radnika koji trebaju sudjelovati u gradnji Hrama, ali Salomon opet popisuje sve strance u Izraelu i od njih je načinio nosače, kamenoresce, zidare i nadglednike, jednom riječju radnu snagu (2 Ljet 2,16sl.). Ovaj tekst nema svojeg predloška u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima. Prema Prvoj knjizi Ljetopisa David je u Izraelu okupio strance i postavio ih kao majstore koji će obrađivati komade kamena za gradnju Hrama, ali prema Prvoj knjizi o Kraljevima Salomon je zapravo onaj koji se pobrinuo za radnu snagu za gradnju Hrama, odnosno kroničar tu zaslugu pripisuje Davidu (1 Ljet 22,2; usp. 1 Kr 5,27-31 i 9,20-22).[592] Iz tih navoda jasno je da je kod svojeg opisa pripremanja i organiziranja umjetnika za gradnju Hrama, kroničar pred očima za uzorak imao Mojsijev šator (1 Ljet 22,14; 28,21 usp. 2 Ljet 2,6.12). Kroničar, kao i kod Mojsijevog šatora, koristi isti *terminus tehnicus* = vične obradi. Termin *vične obradi* označuje tehničku sposobnost, napose opremu (oruđe) i to primjenjuje na umjetnike koji trebaju graditi šator (Izl 31,1-6; 35,30-35; 36,1-6). Mnoge riječi iste su i u Prvoj knjizi Ljetopisa i Knjizi Izlaska, npr. *u svakom umijeću* (1 Ljet 22,15; 28,21; Izl 31,3.5; 35,31.33; 36,1). Ista građa nabrojena je u oba slučaja: srebro, zlato, mjed, kamen i drvo (1 Ljet 22,16; Izl 31,4sl.; 35,32sl.). Umjetnik Hiram koji se pojavljuje u Prvoj knjizi Ljetopisa sličan je Besalelu iz vremena Mojsija. Hiram u obradi mjedi ne nastupa samo kao stručnjak (usp. 1 Kr 7,13 sl.), jer je njegova vještina obuhvatnija, sličan je Besalelu (2 Ljet 2,12sl. usp. Izl 31,2-5; 35,30-33). Kroničar mijenja porijeklo Hiramove majke koja postaje udovica iz Danovog plemena, a nije više iz Naftalijevog plemena kako stoji u Prvoj knjizi o Kraljevima jer su Besalelovi pomoćnici

[592] Usp. S. JAPHET, The Supposed Common Authorship of Chronicles and Ezra-Nehemiah Investigated Anew, u: *VT*, 18 (1968.), str. 353.

Mojsijevog vremena potjecali od Danovog plemena (2 Ljet 2,13; 1 Kr 7,14; Izl 31,6; 35,34).[593]

Kroničar je scenu određivanja mjesta za Hram kod Davida povezao s Mojsijevim šatorom. S Mojsijevim vremenom uspoređuje i mjesto za Hram i određene osobe za gradnju Hrama. Za poseban mu uzor služe umjetnici koji su radili na Mojsijevu šatoru. Kroničar želi pokazati da je David, kao drugi Mojsije, odabrao i postavio umjetnike koji su kao kod Besalela i Oholiaba, ispunjeni Božjim duhom, mudrošću, razumijevanjem i spoznajom (usp. Izl 31,3-6; 35,31-35). Pisac Davidovu pripremu za gradnju Hrama želi povezati s gradnjom Mojsijevog šatora što pokazuje u pripremi građe i modelu Hrama.[594]Za tako uspješni poduhvat David uvijek ostaje zahvalan Bogu koji mu je to omogućio što govori i Davidova zahvalna molitva.

5.8. Davidova zahvalna molitva

Davidova velika zahvalna molitva (1 Ljet 29,10-19) stvara prikladan zaključak Davidovog govora jer ju karakterizira njezin način *blagoslov* (hebr. *barakāh*). Naime, stil molitve i konvencionalni jezik podsjećaju na psalam hvale. U ovoj molitvi hvale ipak se radi o potpunoj prozi bez obzira na pojedinačne paralelizme. U pitanju su neki psalmi koje je kroničar potpuno ili djelomično mogao preuzeti (usp. 1 Ljet 16,8sl.). Kroničar je ovu molitvu postavio vlastitim riječima i vlastitim stilom. Tako se ta molitva nalazi između hramskih psalama koje će recitirati osoblje kulta i molitve laika (i kralja).

S. Japhet molitvu je podijelila na tri dijela:

1. doksologija (r. 10b-13)
2. doprinosi darova Bogu (r. 14-17)
3. moljenje (r.18 -19).

Ova molitva svojim stilom pokazuje tipični kroničarev način rada preuzimanja pronađenih formulacija i prilagođavanja vlastitom kontekstu.[595] Značajan je primjer gdje kroničar približno od riječi do riječi citira psalam 39 (1 Ljet 29,13 usp. Ps 39,13). Sljedeći

[593] Usp. W. RUDOLPH, *nav. dj.*, str. 199.
[594] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 155.
[595] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 79.

izraz je *naši dani na zemlji prolaze kao sjena* kojim citira Joba (Job 8,9). Izraz *i nema nade*, vjerojatno je raširenі govorni izraz (usp. Ezr 10,2). Čvrsta formula psalama je i nagovor *slavljen budi*.[596]

Širi kontekst Davidove molitve započinje u Prvoj knjizi Ljetopisa gdje kroničar opširno opisuje Davidovo sazivanje i okupljanje naroda u Jeruzalemu s tim da je naglašeno sudjelovanje svih skupina (1 Ljet 28,1). Kroničar trostruko razvrstava skupine i najopširnije nabraja predstavnike izraelskog naroda u Ljetopisima. Skupine su istaknuto označene kao knezovi, činovnici, zapovjednici i vođe, te su spomenuti šest puta. Poglavlje 28 možemo povezati s prethodnim poglavljem jer su tamo imenom navedene skupine, a ovdje se pojavljuju s navedenom službom. Osim ovdje spomenutih skupina sada dolaze tri skupne osobe: eunusi, vlastodršci i junaci ratnici. Posljednja skupina, hrabri vojnici, dolaze s izrazom *svi* i stoje sami za sebe. David je na taj način okupio različite kategorije naroda, od činovnika do ratnih junaka.[597]

Kod ovog opširnog nabrajanja narodnih zastupnika ne spominju se svećenici i leviti jer je lista uređena prema skupinama pa bi njihovo spominjanje na ovom mjestu bilo suvišno. Sve preostale skupine iz naroda, svećenici i leviti, kao i činovnici i ratni junaci zastupljeni su po svojim narodnim vođama i po svojim rodovima, a svećenstvo nije spomenuto po imenu (usp. 2 Ljet 1,2). Kod gradnje Hrama (r. 13) i njegovog kulta (r .21), svećenici i leviti imaju svoju vlastitu funkciju i oni su stoga spomenuti u nastavku teksta.[598]

Molitva počinje u r. 10 s već poznatom frazom: „Blagoslovljen da si Jahve, Bože našeg oca Izraela“, koja se kao čvrsta formula pojavljuje na kraju nekih psalama (Ps 41,14; 72,18; 89,53; 106,48). Kroničar ovaj dio svečanosti zaključuje zahvalom Jahvi kao odgovorom na poziv kralja (1 Ljet 29,20). Doksologija koju kroničar na tom mjestu navodi navedena je i u Drugoj knjizi Ljetopisa uz izostanak navođenja sadržaja doksologije (2 Ljet 20,26 i 2 Ljet 31,8). Sadržaj doksologije je sljedeći: slavi se veličina Jahvina, David i narod neznatni su pred Jahvom i David moli za narod i svoga sina Salomona da vrše Božje odredbe i da sagrade Hram. Na kraju David svoju molbu završava molitvom da Salomon može sagraditi Božji dom kojemu smjera čitava molitva.

[596] Usp. S. JAPHET, *1 Chronik*, str. 441. S. Japhet donosi da su izrazi kao *daj pošteno srce* (1 Ljet 29,19; usp. Ps 7,10;17,3; Jer 11,20;12,3;20,12) i r. 14 *što sam ja i što je moj narod* postavljeni po uzoru na 2 Sam 7,18 (1 Ljet 17,16). Jasno stoji da se kod ovog teksta, koji kroničar preuzima, ne radi o krutoj literarnoj formuli, jer je on to ovdje potpuno integrirao u svoj novi kontekst.
[597] Usp. A. KROPAT, *Die Syntax, des Autors der Chronik verglichen mit der seiner Quellen*, Giessen, 1909., str. 4-17.
[598] Usp. S. JAPHET, *The Ideology of the Book of Chronicles and it's Place in Biblical Thought*, str. 442.

Kada se ova Davidova zahvalna molitva usporedi s ostalim biblijskim tekstovima, onda vlastitost molitve postaje jasna. Davidova molitva čvrsto je ukorijenjena na svojim povijesnim prilikama, te ima svoj pripovjedalački kontekst: gradnju Hrama i skupljanje dobrovoljnih darova za gradnju Hrama.[599] Pojavljuje se radost Davida i naroda zbog spremnosti na žrtvu kod skupljanja darova za gradnju Hrama. Radost se očituje u Davidovoj zahvalnoj molitvi. U molitvi se posebno i izrazito slavi Božja veličina i Božja snaga. Ne slave se općenita Božja djela u prirodi ili u ljudskom svijetu, nego se slave konkretna djela koja Bog čini u tadašnjoj situaciji što zorno podsjeća na Knjigu o Nehemiji (Neh 9,5sl.). Sâm kroničarev tekst poput ove molitve nema povijesnog scenarija, ne nabraja niti Božja djela, niti grijehe naroda. U ovoj molitvi David, narod i Salomon mnogo će se više osloniti na Božju snagu koja će biti djelotvorna u aktualnoj povijesnoj situaciji, tj. u gradnji Hrama. Davidova molitva (r. 17-19) stavlja svoje srce, srce naroda i Salomona u Božju blizinu. J. Becker primjećuje da se molitva moli kao pjesma hvale kod čega jedva upada u oči da prevladavaju želje za materijalnim darovima (1 Ljet 29,10b-13).[600] Molitva se na kraju očekivano okreće prema Salomonu i gradnji Hrama (r. 19). U molitvi se ističe proskineza (r. 20) i kralj David stoji uz Jahvu kao drugi Mojsije (usp. Izl 1,31; 19,9; 1 Sam 12,18).

Davidova velika molitva uvedena je riječima: „Potom David blagoslovi Jahvu.“ (1 Ljet 29,10). David je oblikovao blagoslovnu formulu s početkom: „Blagoslovljen da si, Jahve.“ Ovaj Davidov nastup pred okupljenim mnoštvom opet ističe snažnu Davidovu pojavu kao i u situaciji gdje David pred mnoštvom *ustavši na noge* započinje svoj govor (1 Ljet 28,2). Postoji još jedna pojedinost u oblikovanju doksologije koja ovdje odstupa od uobičajene sheme:

1. oblik doksologije nije u 3. osobi (usp. 41,14; 72,18; 89,53 i dr.), nego u 2. osobi: „Blagoslovljen da si, Jahve, Bože našeg oca Izraela...“ Ovakva formulacija u 2. osobi nalazi se još samo u 119. psalmu (Ps 119,12). Tako ova promijenjena pojedinost utječe na sljedeći naslov
2. izraz *Izraelov Bog*, ovdje se pojavljuje kao apozicija *našeg oca* i zbog toga *Izrael* nije više ime za izraelski narod, nego je to zajedničko ime za očeve: Jakov/Izrael.

Hvalbena formula počinje opisom Božjeg veličanstva i gospodstva po posebnom načinu pisanja koji prevladava u poslijebiblijskoj literaturi, a može imati oznaku

[599] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 440.
[600] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 114.

nagomilavanja pojmova (1 Ljet 29,11).[601] Na istaknutom mjestu u r. 11 kroničar objavljuje *tvoje je, Jahve, kraljevstvo*, a na drugom mjestu formulira drugačije: *Jahvinu kraljevstvu što je u ruci Davidovih sinova* (2 Ljet 13,8). Zbog toga je važan izraz *Jahvino kraljevstvo* kojim kroničar prenosi Davidovo kraljevstvo na Salomonovo Božje kraljevsko gospodstvo. Ovo je posebna prilika gdje kroničar može potpuno razjasniti i potvrditi da je zapravo Bog gospodar ljudskog kralja koji je njegov izabrani zastupnik na zemlji.

David u zahvalnoj molitvi nabraja Božje atribute i opisuje Božje djelovanje među ljudima (1 Ljet 29,12). Božje djelovanje među ljudima opisano je općenito, ali opisuje čitavo čovječanstvo kao Bogu poslušno. U središtu 12. retka su moć, sila i snaga, te one odlučuju o svjetskoj moći, a ljudima su darovani od Boga. Bog upravlja svijetom i svaka je ljudska moć, sila i snaga ovisna o njemu.[602] Kroničar odlomak hvale otvara retkom u kojem Davidova molitva ide preko općih izraza prema središnjem cilju, prijenosu kraljevstva na Salomona koji računa na prisutni narod i na kraju dolazi do zahvale Bogu (1 Ljet 29,13).[603]

U središnjoj točki svečanog govora dolazi aktualni povod tog govora koji nije Salomonovo uspinjanje na prijestolje niti gradnja Hrama, nego sasvim specijalni povod: prilozi i darovi (1 Ljet 29,18-19). Promijenjeni izrazi i pretpostavke odjek su onoga što se nalazi u 9. i 17. poglavlju. Možemo primjetiti da se u ovom odlomku pojavljuju različiti izrazi koji ističu ljudsku nedovoljnost i ljudsku nedostatnost:

1. metaforičko značenje *pridošlice i naseljenici* naglašava da ljudi nemaju trajnog mjesta na zemlji života (1 Ljet 29,15a)
2. ljudski život je kao sjena na zemlji (1 Ljet 29,15b)
3. čovjek nema nade ni sigurnosti, jer njegovo trajanje nije stalno na ovom svijetu (1 Ljet 29,15b)
4. postavljeno je retoričko pitanje: „Tko sam je i tko je moj narod?“ (1 Ljet 29,14) pri čemu kroničar iz svoje perspektive naglašava čovjekovu potpunu ovisnost o Bogu u odnosu na svu čovjekovu moć koju posjeduje. Sila, moć i snaga, općenito je formulirana u 12. retku, a u 14. i 16. retku odnosi se direktno i osobno na Davida i narod (1 Ljet 29,12.14.16).

[601] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 456. Radi se o pojmu više ili manje sinonimnih pojmova povezanih veznikom *i*. Tekst u 1 Ljet 29,11 pokazuje neobično gomilanje substantiva: veličina, snaga, gospodstvo i atributa: sjaj, veličanstvo.
[602] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 456. Riječ je ovdje bolje prevesti s bogatstvo, nego čast .
[603] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 456. Poslije nagovorne formule u 1 Ljet 29,13 *Bože naš* redoslijed upućuje na paralelno razvrstavanje po kalupu abc/ac.

Usprkos svemu David i narod svladavaju velike napore poduzete za gradnju Hrama pri čemu su svjesni svoje ništavnosti i nemoći. Započeto djelo izgradnje Hrama nisu sposobni učiniti iz vlastite snage i zato su tako veliko djelo započeli s čvrstim uvjerenjem: Jahve kuću gradi (1 Ljet 29,16). Davidova molitva završava istim smislom, s molbom da Jahve gradi kuću, te da ta misao i namjera ostane uvijek u srcu naroda (1 Ljet 29,18-19).[604] U molitvi David ne moli niti za moć, pobjedu u ratu ili za bogatstvo, niti za trajno postojanje Salomonovog kraljevstva, nego mu je u prvom redu stalo da narod postigne stanje duhovnog savršenstva koje može zauvijek trajati i da Salomon čitavim srcem vrši Božje zapovijedi da bi tako mogao *sve to učiniti*, tj. sagraditi Hram.[605]

U Ljetopisima se na nekoliko mjesta nalazi misao *da Bog vodi srce* i da čovjek treba Božju pomoć za vršenje savršene Božje službe (1 Ljet 22,12; 2 Ljet 30,12 i 2 Ljet 29,36). Savršena Božja služba i traženje Boga može se vršiti samo u službenom kultu u jeruzalemskom Hramu. Davidu je stalo da narod ide prema željenom cilju, idealnom stanju služenja Bogu *čitavim srcem*, u trovremenskom stadiju svoje povijesti: u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. David u svojem vremenu vidi vrhunac izraelske povijesti, ne u materijalnom, nego u duhovnom pogledu i tu misli na Izraelovo srce koje treba biti upravljeno prema Bogu. David moli na tu nakanu, da bi narod mogao ispravno živjeti ovaj ideal. Ovdje se jasno vidi kroničarev stav, njegovo duboko uvjerenje i shvaćanje odnosa ljudi prema Bogu i čovjekova odgovornost za vlastiti život (usp. 1 Ljet 29.18-19).[606]

Davidova molitva završava dvjema važnim točkama: Salomon treba vršiti sve Božje zapovijedi kako bi vršeći sve Božje odredbe mogao sagraditi Hram za koji je David sve pripremio (usp. 1 Ljet 29,19). Ovaj dio svečanog čina završava zahvalom naroda (1 Ljet 29,20). J. Becker tvrdi da u molitvi prevladavaju materijalni darovi na kojima David zahvaljuje.[607] David hrabri narod i Salomona za velik posao izgradnje Hrama i za vršenje Božjih zapovijedi, a narod izražava zahvalu Bogu. Moguće je da ovaj opis prikazuje formu liturgijskog čina, koja se stvarno odvijala u drugom Hramu.[608] Tu formu liturgijskog čina potvrđuje liturgijsko odgovaranje i proskineza naroda, te u zaključku molitve službenih predstavnika kulta koji su ovdje zastupljeni u osobi kralja Davida. Slična situacija vidljiva je i u Prvoj knjizi Ljetopisa, redak 16,36, gdje rastumačeni psalam završava doksologijom

[604] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str.78.
[605] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 457.
[606] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 457-458.
[607] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 114.
[608] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 458.

Blagoslovljen Jahve, Bog Izraelov, a narod je odgovorio s *Amen* i hvalio Boga. Na kraju se narod poklonio i na oba se koljena bacio pred Boga i pred kralja.

Jedna tako uska veza između Boga i kralja, u kultnom činu, ne nalazi se nigdje u Bibliji premda su često zajedno spomenuti nebeski i iranski vladari (usp. 1 Ljet 29,20). Ako je na ovome mjestu stvarno riječ o liturgijskom činu, tada bi to podsjećalo na Knjigu o Ezri i na jeruzalemski Hram kada je nebeskom Bogu trebalo prinijeti žrtvu i istovremeno moliti za život kralja i njegovih sinova (Ezr 6,10).[609]

5.9. Salomonov uspon na prijestolje

Kroničar je donio opširan izvještaj o velikoj pripremi za gradnju Hrama u Jeruzalemu nasuprot čemu je izvještaj o Salomonovom usponu na prijestolje i čini se kao privjesak ili dodatak (1 Ljet 28; 1 Ljet 29). Salomon se bez ikakvih poteškoća i osporavanja uspinje na prijestolje Gospodnje.[610] Opis Salomonovog uspona na prijestolje dosta se udaljuje od onoga u Prvoj knjizi o Kraljevima (1 Ljet 29.21-25; usp. 1 Kr 1-2). Usporedba tekstova utvrđuje međusobnu polemičnost: Salomon se u Prvoj knjizi Ljetopisa bez ikakve konkurencije, poteškoća i osporavanja uspinje na prijestolje dok se u Prvoj knjizi o Kraljevima vode spletke i borbe za prijestolje između pristaša Salomona i Adonije.

Prva Knjiga Ljetopisa donosi dva elementa:

1. verbalni opis svečanog čina proskineze
2. svečani čin prinošenja žrtve (1 Ljet 29,21).

Opis žrtve paljenice može se shvatiti kao dodatak, jer žrtve paljenice spominje na dva načina: *žrtva Jahvi* i *za čitav narod* (1 Ljet 29,21). Čini se da kroničar općenito određuje žrtve paljenice, a potom ih točno određuje: *prinijeli Jahvi paljenice* i *žrtva paljenica Jahvi* i *žrtve klanice* za sav Izrael. Žrtve paljenice navedene su pojedinačno: junci, ovnovi i jaganjci. Takvo pojedinačno razvrstavanje obično se nalazi u svećeničkom žrtvenom obredu (usp. Br 28-29). Izraz *jeli su i pili* opet pripada svećeničkom rječniku i u knjigama Ljetopisa dolazi nekoliko puta. Sâm opis događaja jasno pokazuje svećeničku terminologiju. Kroničar u tom retku

[609] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 458. Ako tako promatramo tekst u Ezr 6,10, to bi bila jaka kultna uredba. Za sigurnost ova teze nedostaje tekstualna podloga.
[610] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 115.

donosi neobično visoki broj životinjskih žrtava: 1000 junaca, 1000 ovnova i 1000 jaganjaca, ukupno 3000. Ovako visoki broj žrtava odgovara velikom svečanom povodu, a to je prikupljanje darova za gradnju Hrama (1 Ljet 28) i ustoličenje Salomona za kralja (1 Ljet 29). Usporedba količine ovih žrtava dovodi do zaključka da Salomon kod svojeg posjeta svetišu u Gibeonu treba samo trećinu ovog broja za prinošenje životinjskih žrtava (1 Kr 3,4 // 2 Ljet 1,6). Po ovoj usporedbi vidi se koliko kroničar drži do važnosti pripreme i izgradnje Hrama i do samog Davida i njegovog nasljednika na izraelskom prijestolju.

Čitavo pripovijedanje i unutarnja logika teksta vodi prema središnjoj točki, Salomonovom usponu na prijestolje (1 Ljet 29,21). Kroničar izrazito ističe: „Jeli su i pili pred Jahvom onoga dana“ s čime se bez sumnje misli na onaj dan na koji se narod okupio da posluša Davidov svečani govor i njegovu molitvu (1 Ljet 29,22). Iznenađuje prebacivanje glavne svečanosti i žrtve na *sutradan* čime izraz djeluje kao kasniji dodatak.[611] Po dodanim izrazima žrtve ostaju stajati, pripremljene, ali ipak se njihovo prinošenje pomiče na sljedeći dan (1 Ljet 29,21). Prema tome Salomonov uspon na prijestolje dogodio se *u onaj dan*, tj. na dan svečanog okupljanja naroda. Kroničar opisuje Salomonovo pomazanje za kralja, a poslije pomazanja, u sljedećem retku, slijedi Salomonov uspon na prijestolje (1 Ljet 29,22-23). Redoslijed i opis događaja djeluju iznenađujuće, jer kroničar Slomonov uspon na prijestolje opisuje poslije svečanosti *pred Jahvom*. Zbog toga možemo zaključiti da se Salomonovo postavljanje u službu pojavljuje kao nastavak svečanosti, a ne kao povod.[612]

Prema kroničaru, Salomon se na prijestolje uspinje bez konkurenata o čemu kroničar izvještava mijenjajući izvještaj Prve knjige o Kraljevima gdje stoji da se Salomon popeo na kraljevsko prijestolje uz velike poteškoće (1 Ljet 29,23 usp. 1 Kr 1,6 i 2,12). Uz sličnosti u tekstovima (1 Ljet 29,23-25 usp. 1 Kr 1-2), očituje se i polemičan odnos prema opisu Prve knjige o Kraljevima (1 Ljet 29,23a usp. 1 Kr 2,12). Najvažnija je razlika zamjena *prijestolja Davidovog* (1 Kr 2,12) u *prijestolje Jahvino* (1 Ljet 29,23a). Prijestolje Davidovo igra važnu ulogu u pojmovnoj terminologiji deuteronomiste gdje se ističe nasljedstvo Davidove dinastije (1 Kr 1-2). David sâm više puta govori o tome (*on treba sjesti na moje prijestolje* u 1 Kr 1,13.17.24.30.35), a isto tako prorok Natan na drugom mjestu govori: „Tko će te naslijediti na tvome prijestolju, kralju, gospodaru moj?“ (usp.1 Kr 1,20.27.37.47). Za deuteronomistu je jako važno da Salomon kao Davidov nasljednik sjedne na Davidovo prijestolje i učvrsti svoju

[611] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 459. Poteškoću predstavlja vremenski podatak *onoga dana* i *sutradan*. Ovaj dodatak djeluje kao glosa, tj. naknadno spajanje redaktora, koja pri tom predstavlja otvorenu poteškoću. Po izvornom opisu slijedi da je Salomon okrunjen za kralja, a poslije krunjenja slijedi prinošenje žrtava, no, redaktor bi prinošenje žrtava stavio prije krunjenja za kralja.
[612] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 459.

vlast nad Izraelom. Kroničar, naprotiv, nigdje ne govori o *Davidovom prijestolju* i umjesto toga naziva on upotrebljava izraz *prijestolje Jahvino* (1 Ljet 29,23) ili *prijestolje Izraelovo* (2 Ljet 6,10.16 // 1 Kr 8,20.25), ili jednostavno *kraljevsko prijestolje nad Izraelom* (1 Ljet 22,10; 2 Ljet 7,18 // 1 Kr 9,5).[613] U Prvoj knjizi Ljetopisa piše: „...i prijestolje će mu čvrsto stajati zasvagda“ što se odnosi na Salomona (1 Ljet 17,14). U ovom načinu govora pokazuje se kroničarovo shvaćanje o biti Izraelskog Kraljevstva u kojem je Jahve gospodar i naroda i kralja, a kralj samo vlada umjesto Jahve.[614] Dalje piše da je Salomon pomazan za Jahvinog kneza (*nagid*) (1 Ljet 29,23). U Prvoj knjizi o Kraljevima Salomona je za kralja pomazao svećenik Sadok (1 Kr 1,34; 2,35), a na drugom mjestu svećenik Sadok preuzima svećeničku službu po odredbi Salomona (1 Kr 2,35). Kroničar u Prvoj knjizi Ljetopisa pak u donosi da je Sadok, po propisu prema Knjizi Izlaska i Levitskom zakonu (Izl 28,41; 29,29 i Lev 8,12; 21,10) pomazan zajedno sa Salomonom (1 Ljet 29,22).[615]

U 29. poglavlju Prve knjige Ljetopisa uočava se sveukupna glagolska forma u trećem licu množine (1 Ljet 29,21-22). Glagolska forma je ili neosobna ili se odnosi na cjelokupni narod (kao u r. 20) što posebno vrijedi za prvu i posljednju radnju u nizu: prinošenje žrtava i pomazanje Salomona i Sadoka. Kroz pomazanje Salomona za kralja i Sadoka za svećenika ne izražava se samo Salomonovo kraljevsko dostojanstvo, nego i Sadokovo svećeništvo[616] uz razliku Sadokove već vođene svećeničke službe i Salomonovog prvog nastupanja u kraljevsku službu. Kroničar je vjerojatno na ovom mjestu trebao spomenuti Sadokovo posvećenje za svećeničku službu da bi na isti dan bile posvećene i svečano opisane obje nasljedne linije, koje trebaju voditi izraelski narod: Salomon kao predstavnik davidovske kraljevske kuće, a Sadok kao predstavnik Aronove svećeničke kuće. Zajedničkim i istodobnim posvećenjem Salomona i Sadoka, Sadok zadržava važnu poziciju, jer postaje nadopuna Salomonu. Tako u upravljanju narodom svjetska i religiozna vlast preuzima zajedničko vodstvo kao što je već zabilježeno u Bibliji: Zerubabel s Jošuom i Nehemija s Ezrom. Takvo naglašavanje zajedništva između svjetovne i religiozne vlasti podsjeća na vremenski okvir restauracije.[617]

[613] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 115
[614] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 460.
[615] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 115.
[616] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 459. Pomazanje Sadoka za svećenika pomalo iznenađuje, jer su samo Aron i njegovi sinovi bili pomazani od Mojsija u pustinji, zbog čega je ovo „vječno svećenstvo za sve njihove nositelje“ (Izl 40,15; usp. Lev 8). Nema biblijske potvrde da su bili svećenici pomazani za svoju službu u prvom ili drugom hramu.
[617] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 459.

Što se tiče Salomonovog uspona na prijestolje, kroničar izvještava da je Salomon introniziran po *drugi puta* (usp.1 Ljet 23,1).[618] Izraz, da je Salomon introniziran po *drugi puta* izaziva poteškoće. J. Williamson smatra, da Salomonovo krunjenje trebamo promatrati kao *ponavljanje* ranijih događaja kako je izvješteno u Prvoj knjizi Ljetopisa ili Prvoj knjizi o Kraljevima (1 Ljet 29,23; 1 Kr 1-2).[619] S. Japhet tvrdi da je unutarnja logika teksta protiv takvog mišljenja, jer riječi *i Salomon je sjeo na prijestolje Jahvino* (1 Ljet 29,23) bile bi potpuno beznačajne, ako bi one značile vrhunac ukupnih događaja, jer bi Salomon već bio pomazan za kralja. S. Japhet tvrdi da sadržajno promatranje teksta može donijeti pretpostavku kako se tu radi o dodatku sastavljenom od nekog redaktora koji je navedeni redak shvatio kao spomen kraljevskog krunjenja (1 Ljet 29,23).[620]

Da je dio Prve knjige Ljetopisa polemičkog karaktera jasno je već po svojem smještaju točno na ovo mjesto u redoslijedu pripovijedanja (1 Ljet 29,23b-24). Zato nema ni literarnog ni političkog dokaza za kroničarevu tvrdnju da su *se svi knezovi i junaci i svi sinovi kralja Davida*, tj. čitavo vodstvo naroda, poklonili pred Salomonom i obećali mu pokornost. Kroničareva tvrdnja da su svi prihvatili Salomona kao kralja nad Izraelom polemizira s Prvom knjigom o Kraljevima u kojoj završava sukob između dvojice Davidovih sinova, Adonije i Salomona i njihovih sljedbenika, pobjedom Salomona (1 Kr 1-2). Međutim, Salomonov uspon na prijestolje nije imao jednoglasni pristanak svega naroda i njegovog vodstva jer u Prvoj knjizi o Kraljevima izrazito se govori o tome da su se *kraljevi sinovi* poklonili, ne pred Salomonom, nego pred Adonijom (1 Kr 1,9; 1 Kr 19.25). *Junaci* su se pod vodstvom Benaje, sina Jojade, držali Salomona (1 Kr 1,8.10). Budući da nisu svi podržali Salomona kao kralja, kroničar sada želi istaknuti, uz podršku, aktivno sudjelovanje naroda u Salomonovu usponu na prijestolje. Kod kroničara su spomenuti i pripadnici oba tabora: *junaci* i *svi Davidovi sinovi* koji su se poklonili pred Salomonom i obećali mu pokornost.[621] Kod Salomonovog uspona na prijestolje u 29. poglavlju Prve knjige Ljetopisa narod aktivno sudjeljuje na sljedeće načine:

1. poklonili su se Jahvi i kralju (r. 20)
2. žrtvovali su Jahvi (r. 21)
3. jeli su i pili pred Jahvom onoga dana (r. 22a)
4. zakraljili su po drugi put Salomona za kneza, a Sadoka pomazali za svećenika (r. 22b).

[618] Usp. J. BECKER, *nav. dj*., str. 115.
[619] Usp. H. G. M. WILLIAMSON, *1 and 2 Chronicles*, London, 1982., str. 187.
[620] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 459-460.
[621] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 460.

Deuteronomist pripovijeda o vremenskom trajanju od Salomonovog uspona na prijestolje do učvršćenja njegove kraljevske pozicije (1 Kr 2,5-9,13-45).[622] Izvještaje o događajima koji su učvrstili Salomonovu kraljevsku vlast, kroničar će stisnuti u rečenicu: „Bio je sretan i slušao ga je sav Izrael.“ (1 Ljet 29,23b). Kroničar na kraju odlomka ističe da je Salomon okrunjen za kralja i da je njegovo kraljevstvo stajalo na čvrstim nogama.

Kroničar donosi pregled Salomonovog vladanja, koje je već od početka poznato po veličini i veličanstvu (1 Ljet 29). Odlomak se nadovezuje na Prvu knjigu o Kraljevima gdje je Salomonu obećana veličina, te je slijedi literarno i teološki (1 Kr 1,37.47). Neposredno ispunjenje svih obećanja koja su dana Davidu za Salomona, čvrsti su dokaz da je Jahve izabrao Salomona za kralja i da je dobio zadaću da sagradi Hram Jahvi u Jeruzalemu.[623] Kroničar donosi izraz *i dao njegovu kraljevstvu veličanstvo kakvo ni jedan kralj prije njega nije imao u Izraelu* (1 Ljet 29,25). Taj izraz je šablonski, jer su prije Salomona bila samo dva kralja: Šaul i David, i taj je izraz u službi kroničareve teologije: era Salomona utjelovljuje sveto vrijeme u kojem je postignuto stanje mira.[624]

[622] Usp. S.W. HAHN, *nav. dj.*, str. 96.
[623] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 460-461.
[624] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 115.

6. KRONIČAREV OPIS DAVIDA RATNIKA

6.1. David ratnik, pobjednik, nije okrutan i oružje je u Jahvinim rukama

U Prvoj knjizi Ljetopisa kroničar s listama i imenima skreće pažnju na područje uprave i okreće se k čistoj svjetskoj organizaciji (1 Ljet 27,1-15). Na samom početku, u prvom retku, kroničar potvrđuje da su spomenute skupine tisućnika, stotnika i levita služile kralju Davidu u raspoređivanju službi (r. 2-15). Ova je pomoć Davidu razumljiva jer je on posjedovao ogromnu gardu od 12 puta po 24 000 muškaraca, koji podsjećaju na ritam mjesečne promjene službe opisane u Prvoj knjizi o Kraljevima (1 Kr 4,7;5,7).[625]

U ovoj naslovnoj temi ponovno se provlači paralela između Davida i Mojsija što se vidi u sličnosti njihovih zadaća koje nisu izvršene zbog grijeha. I Davidov i Mojsijev zadatak završio je božanski odabrani nasljednik, odnosno Salomon i Jošua. David nije mogao izgraditi Hram jer je bio opterećen širenjem kraljevstva i osiguranjem obrane od neprijatelja, a Salomon napokon može graditi Hram, jer mu Bog daje *mir sa svih strana*.

Sâm David dva puta objašnjava razlog zašto nije uspio ispuniti svoju zadaću:

1. David privatno k sebi zove svoga sina Salomona i naređuje mu da sagradi Dom Bogu Izraelovu: „Još David reče Salomonu: sine! Bio sam nakanio u srcu da sagradim Dom imenu Jahve, svoga Boga. Ali mi je došla Jahvina riječ: mnogo si krvi prolio i velike si ratove vodio; nećeš ti graditi Doma mome imenu, jer si mnogo krvi prolio na zemlji preda mnom. Gle, rodit će ti se sin; on će biti miroljubac i dat ću mu mir od svih njegovih neprijatelja odasvud unaokolo; ime će mu biti Salomon. Mir i pokoj dat ću Izraelu za njegova vremena. On će sagraditi Dom mome imenu, on će mi biti sin, a ja ću njemu biti otac, i utvrdit ću njegovo kraljevsko prijestolje nad Izraelom zauvijek.“ (1 Ljet 22,7-10)
2. drugi puta David saziva sve predstavnike naroda, a da je sav narod bio nazočan, može se samo pretpostaviti. David u svojem govoru svim predstavnicima naroda kaže da mu Bog nije dozvolio izgradnju Hrama u njegovo ime, jer je ratnik i prolio je previše krvi: „Ustavši na noge kralj David reče: čujte me, moja braćo i moj narode! Ja sam bio namislio u svom srcu da sagradim dom gdje bi počivao Kovčega saveza Jahvina i

[625] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 104.

da bude podnožje nogama našega Boga, te sam pripravio što treba za gradnju. Ali mi je Bog rekao: nećeš ti sagraditi Doma mome imenu, jer si ratnik i prolijevao si krv.“ (1 Ljet 28,2-3).

Davidovu misiju ispunjava Salomon koji je sudbinski graditelj Hrama. Njegova sudbina kao graditelja Hrama vezana je za Davidovu diskvalifikaciju, tj. David nije ispunio svoju zadaću i radi toga nije mogao graditi Hram.[626] Kod proroka optužba za prolijevanje krvi (*šapak dam*) gotovo se uvijek pojavljuje u kontekstu grijeha koji je počinio narod Jeruzalema ili drugdje u izraelskoj zemlji (Ez 16,38; Iz 59,7; Jr 7,6). Prolijevanje krvi najteži je grijeh koji čovjek može učiniti prema drugom čovjeku. David sâm citira božansku kaznu: „Ali mi je došla Jahvina riječ: Mnogo si krvi prolio i velike si ratove vodio; nećeš ti graditi Doma mome imenu, jer si mnogo krvi prolio po zemlji preda mnom.“

David je bio dvostruko diskvalificiran za gradnju Hrama, jer je bio ratnik i odgovoran za prolijevanje nevine krvi. Srednjovjekovni rabin David Kimchi misli da je to bila krv onih koje je David namjerno ubio, kao što je dao ubiti Uriju Hetita, čiju je ženu poslije uzeo k sebi.[627] Kroničar ovu zgodu ne spominje. Jedina nevina krv za koju bi David mogao biti odgovoran jest onih sedamdeset tisuća koji su poginuli radi Davidovog brojanja naroda, jer je zaraza pogodila Izrael kao direktna posljedica Davidovog grijeha brojanja naroda.[628]

Iako je David bio spriječen graditi Hram, jer je bio ratnik i prolio krv, ipak je vodio ratove i za Izrael postigao tri važna cilja (1 Ljet 18-20):

1. porazio je sve glavne neprijatelje Izraela u susjedstvu
2. pobjedama u ratu postavio je idealne granice Izraela od Šihora u Egiptu do Lebo Hamata na sjeveru
3. nakon pobjede u ratu, neke neprijatelje Izraela čini vazalima koji mu plaćaju porez.

[626] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj.*, str. 99.
[627] Usp. Y. BERGER, *The Commentary of Rabbi David Kimhi to Chronicles: A Translation with Introduction and Supercommentary*, Providence, 2007., str. 159-160.
[628] Usp. S. W. HAHN, *nav. dj.*, str 100.

6.2. David pobjednik u ratu i uzor za svoje nasljednike

Kroničar prikazuje Davidovu sliku ratnika sasvim drugačije nego je ona u deuteronomističkom djelu. Usporedbom ratnih izvještaja vidi se Davidovo uzimanje ratnog plijena od sopskog kralja Hadad-Ezera kako slijedi u tablici 16 (usp.1 Ljet 18-20 s 2 Sam 8 i 10).

Tablica 16. Usporedba ratnog plijena prema Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu.

1 Ljet 18,4	2 Sam 8,4
1.000 bojnih kola	bojnih kola
7.000 konjanika	1.700 konjanika
20.000 pješaka	20.000 pješaka

Osim toga u ovom izvještaju stoji da je David osakatio sve konje osim njih stotinu (usp. 1 Ljet 18 s 2 Sam 8,4). Iz navedenoga slijedi da je David uzeo i uhvatio po 1000 bojnih kola i 5.300 konjanika više nego je prikazano u predlošku (1 Ljet 18,4).[629]

Amonci su za borbu protiv Davida unajmili veliko mnoštvo Aramejaca iz Bet Rehoba i iz Sobe i ljude iz Tobe i Make o čemu Prva knjiga Ljetopisa i Druga knjiga o Samuelu donose različite podatke uspoređene u tablici 17.

Tablica 17. Usporedba ratnih snaga prikazanih u Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu.

1 Ljet 19,7	2 Sam 10,6
32.000 bojnih kola	33.000 pješaka (od toga 20.000 pješaka iz Aram-Beth-Rehoba),
I k tome kralj Make sa	kralj Make s 1000 ljudi,
svojim ratnicima (bez navođenja broja).	12.000 ljudi iz Toba).

Kada se ukupni broj Davidovih protivnika, uključujući i ljude koje je doveo kralj Make prema Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 19,6 sl.) usporedi s onima u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 10,6), tada je ukupni broj na obje strane podjednak. Međutim, odnos ratne

[629] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 134.

snage je drugačiji. Druga knjiga o Samuelu govori samo o pješacima, a u Prvoj knjizi Ljetopisa govor je o bojnim kolima s konjanicima i pješacima iz Make po čemu je jasno da se David borio s daleko jačim Amoncima, a ipak ih je pobijedio (usp 1 Ljet 19,16 sl.).

Usporedbom izvještaja kroničara i deuteronomiste kada je pobijedio Aramejce vidi se da je broj pješaka kod Davida i neprijatelja jednak, ali uočljiv je deset puta veći broj bojnih kola u Prvoj knjizi Ljetopisa nego u Drugoj knjizi o Samuelu.

Tablica 18. Usporedba odnosa snaga u ratu protiv Aramejaca prema Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu.

1 Ljet 19,18	2 Sam 10,18
7.300 konja bojnih kola	700 konja bojnih kola
40.000 pješaka	40.000 ljudi

Kroničar povećava broj neprijatelja koje je David pobijedio i uzeo kao ratni plijen, te time uveličava Davidovu pobjedu čineći Davida većim pobjednikom nego je prikazan u deuteronomističkom izvještaju.[630] Dok kroničar Davida čini velikim ratnikom i pobjednikom, u opisima njegovih postupaka izbjegava sva djela okrutnosti koja bi mu se mogla pripisati.

6.3. David ratnik bez okrutnosti

Kroničar ulaže velike napore kako bi prikazao idealnu sliku Davida i u vođenju ratova pa pažljivo bira i ispušta tekstove iz svojeg predloška koji bi mogli potamniti idealni Davidov lik kao ratnika. Davidova slika ratnika u deuteronomističkom djelu posve je drugačija nego kod kroničara, jer ga deuteronomist prikazuje sa svim grubostima jednog ratnika i kralja nasuprot kroničarevu opisu idealnog lika Davida kao ratnika bez grubosti i brutalnih djela. Kroničarevu namjeru idealiziranja Davida kao ratnika pokazuje nekoliko tekstova iz Prve knjige Ljetopisa u usporedbi s Drugom knjigom o Samuelu:

a) u Drugoj knjizi o Samuelu stoji: „Porazi i Moapce i izmjeri ih uzicom polegavši ih po zemlji: dvije uzice odmjeri onih koje treba pogubiti, a jednu punu uzicu onih koje treba

[630] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 135.

ostaviti na životu.“ (2 Sam 8,2). Kroničar je ispustio ovaj tekst i tako je izbjegao dojam o Davidovoj brutalnosti[631]

b) P. R. Ackroyd donosi da je kroničar rečenicu u Drugoj knjizi o Samuelu *on ih je prepilio* promijenio *da rade pilama* (1 Ljet 20,3 usp. 2 Sam 12,31)[632]

c) kroničar želi Davida zaštititi od primisli na njegovu grubost i okrutne postupke koji bi ugrozili njegovu idealnu sliku Davida. Takva kroničareva namjera dobro se vidi kod osvajanja Jeruzalema (1 Ljet 11,4sl.). Kroničar ovdje prelazi preko izvještaja o slijepima i hromima koji se nalazi u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 5,6b-8).[633] Ne zna se točan sadržaj izraza o slijepima i hromima, niti o čemu se tu radi (2 Sam 5,8). Možemo samo pretpostaviti da se tu radi o uvredljivim riječima Jebusejaca kada govore o slijepima i hromima (2 Sam 6b). David ih je mrzio i zapovijedio ubiti iz čega je nastala izreka: „Slijepi i hromi ne smiju ući u Hram.“ (r. 8b). Ovu izreku kroničar vjerojatno izostavlja iz svojeg opisa zbog dva razloga: ne želi osramoti Davida zbog grubosti jer bi to ugrozilo kroničarevu sliku Davida,[634] te jer se takvo Davidovo ponašanje prema slijepima i hromima kroničaru činilo grubim

d) kroničar je isto tako ispustio Davidova ratna junačka djela koja je učinio prije nego se popeo na prijestolje da vlada čitavim Izraelom, čime ispušta i dva vrlo okrutna djela. Prvo takvo okrutno djelo bilo je kada je David odrubio Golijatovu glavu i došao Šaulu s glavom u ruci (usp. 2 Sam 17,50-58). U drugom okrutnom djelu David je pobio dvije stotine Filistejaca i donio njihovu kožu kralju Šaulu da bi postao kraljev zet (usp. 2 Sam 18,22). Tako su ta dva okrutna Davidova djela automatski izostala iz kroničareve slike o Davidu kao ratniku.

Ovakvim opisom Davida kao ratnika kroničar ga opisuje puno većim pobjednikom nego je u predlošku dok iz predloška uklanja konkretna Davidova brutalna djela jer ne odgovaraju idealnoj slici kralja Davida koja mu je pred očima.[635] David je veliki ratnik, ali njegove pobjede u ratu nisu uspjeh njegove snage i moći u oružju, nego oslanjanje na Jahvu.

[631] Usp. G. J. BOTTERWECK, *nav. dj.*, str. 402-435.
[632] Usp. P. R. ACROYD, *I & II Chronicles, Esra, Nehemiah*, str. 72.
[633] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 135.
[634] Usp. P. R. ACROYD, *nav. dj.*, str. 82 sl: 1 Kr 5,1: Donosi da je Salomon bio vladar nad svim kraljevstvima od rijeke Eufrata pa do filistejske zemlje i dalje sve do granice s Egiptom. Salomonu su svi plaćali porez.
[635] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 136.

6.4. David kao Jahvino oružje u ratu

Kroničar gleda Davidove pobjede u ratovima koje je vodio i tumači ih tako da ratne zasluge i ratne pobjede ne pripisuje samo Davidu, nego ih pripisuje i Davidovim junacima koji su sudjelovali u ratu. On izbjegava i ne dopušta Davidu da kroz ratna djelovanja proslavi svoje ime i uzveliča svoju vlastitu snagu. Po kroničaru, Jahve je stvarni pokretač, voditelj i pobjednik ratova.[636]

David je doduše vodio ratove opisane u poglavljima 18-20 Prve knjige Ljetopisa, ali snaga pobjede ne nalazi se u Davidovoj snazi i mudrosti, nego Jahve vodi ratove kao što je to opisano u Jahvinim ratovima (1 Ljet 14,8-17). David je u ratu imao uspjeha, zato što mu je Jahve pomogao u svemu što je David poduzimao (usp. 1 Ljet 18,6.13). Osim toga David je uvijek pitao Jahvu za savjet, prije nego bilo što poduzme. Stoga je svu svoju slavu koju je stekao kao pobjednik u ratu, David morao pripisati Jahvi. Kroničar je morao ispustiti sva ona mjesta iz predloška koja bi se mogla protumačiti tako da se Jahvina slava pripiše Davidu. Po kroničarskoj teologiji, kralj David i svi budući davidovski kraljevi samo su predstavnici Jahve na Božjem prijestolju. David je u ratovima koje je vodio bio samo jedan od izvoditelja ratova i bio je kao onaj koji je vršio službu u Jahvino ime iz čega se zaključuje da je *Jahve gospodar ratova,* a ne David, David je samo oruđe u Jahvinim rukama.[637]

U kroničarskom povijesnom djelu, Jahve vodi ratove i Jahvi pripada sva slava. Ipak, David je za kroničara važan kao ratnik, te zbog toga ističe njegove junake-ratnike.

6.5. David ratnik

Za kroničara Davidovo vođenje rata zauzima istaknuto mjesto, te je vidljivo da su Davidu vrlo važni njegovi ratnici. Kroničar ističe važnost rata i sve što ide uz rat. Davidovo ratovanje nije bez smisla i cilja jer ratovima širi granice Izraela, uspostavlja mir uokolo, osigurava Jeruzalem u kojem će biti budući Hram i Kovčeg u Hramu, a njegovi junaci ratnici su u službi prijenosa Kovčega.

Važnost Davidovih junaka i ratnika za Davida vidi se po sljedećem:

[636] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 137.
[637] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 137.

1. David se o prijenosu Kovčega savjetuje upravo s vojskovođama (usp. 1 Ljet 13,1) Može izgledati čudno da su vojskovođe prvi Davidovi savjetnici iako ovdje ne savjetuju Davida u vođenju rata, nego ga savjetuju za prijenos Kovčega
2. povodom pripreme za gradnju Hrama, David, pokraj drugih savjetnika, okuplja i vojskovođe te im tumači budući proces gradnje Hrama (1 Ljet 28,1sl.)[638]
3. vojskovođe pomažu Salomonu kod gradnje Hrama (usp. 1 Ljet 28,21 - bez predloška)
4. vojskovođe daruju građu za Hram (1 Ljet 29,5sl. - bez predloška u 2 Sam).[639]

U deuteronomističkom povijesnom djelu vojskovođe ne igraju tako važnu ulogu u prijenosu Kovčega i u pripremi i gradnji Hrama, kao u kroničarskoj Davidovoj povijesti.

Kroničar u Prvoj i Drugoj knjizi Ljetopisa puno piše o vojnim poslovima:

1. o vojnoj gradnji i uređenju vojnih utvrda što je najvećim dijelom kroničarska posebnost (2 Ljet 8,1-6; 11,5-12; 14,5sl.; 17,12sl; 27,3sl.; 32,5.6a; 33,14)[640]
2. o Davidovim junacima i ratnicima, te o vojnim propisima i stanju vojske (usp. 1 Ljet 11,10-12,41). Isto tako nalazimo *izvještaj o vojnim propisima judejskih kraljeva u kojima imamo uvid o rasporedu oružja i vojne sile* (usp. 2 Ljet 14,7, 17,14-19; 25,5; 26,1-15). Nabrojani dijelovi također pripadaju kroničarevim posebnostima, no jedan dio Prve knjige Ljetopisa koji govori o vojnom rasporedu P. Welten smatra sekundarnim (1 Ljet 27,7-15)[641]
3. o dvadeset ratnih izvještaja koji se nalaze u Drugoj knjizi Ljetopisa, a njih šest napisano je paralelno u Prvoj i Drugoj knjizi o Kraljevima (2 Ljet 12,1-12; 15,19-16.6; 18, 1-19; 22,5-9; 24,23sl.; 32,1-23). Ostalih četrnaest izvještaja pripada kroničarevoj posebnosti (2 Ljet 13,3-20; 14,8-14; 20,1-30; 21-16sl.; 25,10-13; 26,6-8; 27,5sl; 28,5-8; 16-20; 33,10-13; 35,20-25; 36,6sl; 36,10; 36,17-20).

Kroničar Davida u Prvoj knjizi Ljetopisa nije opisao u funkciji ratnika, nego i u ulozi vojskovođe. Jednako kao i u predlošku, kroničar je opširno o vojnim stvarima pisao i u Drugoj knjizi Ljetopisa. U tim izvještajima odražava se kroničareva želja za ostvarenjem idealne teokracije s dva stupa.[642] Prvi stup je jedan budući pobjednički kralj kao što je bio

[638] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 108.
[639] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 140.
[640] Usp. P. WELTEN, *Geschichte und Geschichtsdarstellung in den Chronikbüchern*, str. 9-78.
[641] Usp. P. WELTEN, *nav. dj*. str. 79.
[642] Usp. M. NOTH, *nav. dj.*, str. 179sl.

David s jakom vojskom i dobrim naoružanjem, a drugi stup je osiguranje mira kako bi se mogao uspostaviti Jahvin kult u jeruzalemskom Hramu. U tom smislu za kroničara je David idealan ratnik.

6.6. Ratni plijen za gradnju Hrama

Davidovi ratovi služili su i za pribavljanje građe za gradnju budućeg Hrama. Kroničar je u Prvoj knjzi Ljetopisa opisao kako David u ratu pribavlja mnogo rude iz Tibhata i Huna, gradova Hadat-Ezera (1 Ljet 18,8a usp. 2 Sam 8,8). Tako je David zaplijenio mnogo srebra i zlata od svih naroda; Edomaca i Moaba, Amonaca i Filistejaca i od kralja Amaleka (1 Ljet 18,11b usp. 2 Sam 8,11b,12a). Hadoram, sin sopskog kralja Hadadezera, Davidu je donio zlato, srebro i mjedeno oruđe (1 Ljet 18,10 usp. 2 Sam 8,11a). Kroničar spominje da je David ovaj pribor od zlata i srebra posvetio Jahvi (1 Ljet 18,11a). No, za razliku od kroničarskog, u deuteronomističkom povijesnom djelu nema niti riječi za konkretnu primjenu ovog plijena, tj. nema ni riječi o tome da bi se predmeti koji su se zaplijenili u ratu koristili u gradnji Hrama. Uspoređujući odlomke Knjige o Kraljevima i Ljetopisa (1 Kr 7,51 i 2 Ljet 5,1) zaključuje se da u Knjizi o Kraljevima ništa nije povezano s gradnjom Hrama, a nasuprot tomu kroničar donosi izvještaj da je od ratnog plijena iz Tibhata i Kuna Salomon načinio mjedeno more čega nema u predlošku (1 Ljet 18,8a).[643] Dok u knjizi o Kraljevima piše: „Tako bi priveden kraju posao što ga Salomon obavi za Dom Jahvin. Salomon unese sve svete darove oca svoga Davida – srebro, zlato i posuđe – i stavi ih u riznicu Doma Jahvina.“ (1 Kr 7,51). Iz ovoga jasno proizlazi da je Davidov ratni plijen bio upotrijebljen za gradnju Hrama. Pod ovom kronističkom povijesnom točkom (u vremenu kroničara) možemo lako razumjeti da je Davidov posvetni dar također morao biti upotrijebljen za gradnju Hrama (1 Ljet 18,10b sl.).[644] Kroničar je stavio umetak: „Iz Hadadezerovih gradova Tibhata i Kuna odnio je silan tuč, od kojega je Salomon načinio mjedeno more, stupove i tučano posuđe.“ (1 Ljet 18,8b) kojim mijenja i ograničava značenje i smisao ratnih izvještaja u poglavljima 18-20 Prve knjige Ljetopisa. Ograničenje ratnih izvještaja vidi se po tome da se rat ne svodi samo zbog osvajanja idealnih granica Izraela, nego se dovodi u vezu s gradnjom Hrama. Vođenje ratova

[643] Usp. J. P. WEINBERG, Die Natur im Weltbild des Chronisten, u: *VT*, 31 (1981.), str. 337. On donosi da se u knjigama Ljetopisa mjedeno more pojavljuje samo 8 puta kao predmet hramskog kulta (1 Ljet 18,8; 2 Ljet 4,2 i dr.)
[644] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 138.

ima dva cilja: stvaranje mira (usp. 1 Ljet 22,18sl.) i nabava građe za gradnju Hrama. Kroz to kroničar izražava namjeru pripisujući je Davidu da on i kroz ratove sve priprema za gradnju Hrama.

Kroničar vođenje rata ne prikazuje negativno, nego ih interpretira pozitivno, bez kritike Davidove osobe, no unatoč tome, zbog mnoge prolivene krvi u ratovima, Bog odbija Davidovu namjeru da gradi Hram: „Mnogo si krvi prolio i velike si ratove vodio; nećeš ti graditi Doma…“ (1 Ljet 22,8 i 28,3).[645] Prema Prvoj knjizi o Kraljevima David je prezauzet svojim neprijateljima (1 Kr 5,17), kako tvrdi E. Würtwein[646], tako da nema vremena za gradnju Hrama, kako iznosi H. Buckers.[647]*Veliki ratovi* na ovom mjestu u svakom slučaju se odnose na ratove koje je David vodio. Kroničaru vrijeme i zauzetost neprijateljima nije razlog da David ne smije graditi Hram.

Kod Davidovog vođenja ratova važno je naglasiti da ih kroničar ne želi označiti kao *nepravedne ratove, stoga im daje sljedeća obilježja* (1 Ljet 18-20):[648]

1. kroničar ne želi govoriti o Davidovom grijehu[649]
2. kroničar ne želi radi Davidovog vođenja ratova, poniziti i loše govoriti o Davidovoj osobi, jer je sâm Bog Davida pomogao i savjetovao u ratovima (usp.1 Ljet 18,6,13)
3. kroničar sve ratove označava kao obrambene ratove, koji su bili potrebni da bi se zaštitio izraelski narod od neprijateljski raspoloženih susjeda i da bi Izrael mirno živio u svojim granicama.[650]

Navedeni razlozi impliciraju kroničarevu želju pripremanja pojašnjenja zašto David ne može graditi Hram.

Usporedba Midjanskog rata i Davidovih ratova daje bolje razumijevanje pozadine kroničareve zamisli u odnosu na Davida i njegovo vođenje rata (usp. Br 31,1-54, posebno r. 19-24 i 1 Ljet 18-20). Jahve je dopustio da Izraelci protiv Midjanaca vode osvetnički rat. Izraelci su pobili sve muškarce, djecu i žene koje su spavale s muškarcima. Sljedeći podaci govore kako su se svi izraelski ratnici koji su nekoga ubili, ili su makar samo ubijene dotaknuli, ogriješili, premda se rat vodio po Jahvinu nalogu. Svi vojnici, koji su ubili ili se

[645] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 138.
[646] Usp. E. WÜRTHWEIN, *Die Bücher der Könige, 1 Kön 1-16*, Göttingen, 1977., str. 53
[647] Usp. H. BUCKERS, *Die Bücher der Chronik oder Paralipomenon*, Freiburg, 1952., str 144.
[648] Usp. H. BUCKERS, *nav. dj.*, str, 144.
[649] Drugačije govori W. RUDOLPH, *nav. dj.*, str. 139.
[650] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 139.

dotaknuli ubijenih, postali su sedam dana nečisti i moraju se očistiti (usp. Br 19,11sl.; usp. s Br 5,2sl; 9,6,10; Lev 21,1). Po kroničaru, kako iznosi Tae-Soo Im, *David je bio vodeći ratnik, on je vodio mnoge ratove i pri tome se mnogo puta onečistio*. Poslije ovoga rata morao se David i od onečišćenja očistiti. Usprkos oproštenju od nečistoće, ostala je još uvijek činjenica da je on prolio mnogo krvi u ratovima i po tome je mnogo puta postao nečist. Ovu stvarnost kroničar nije mogao promijeniti. David, ratnik, čini se manje sposobnim graditi kuću svetom Bogu (usp. Br 19,13). U ovom smislu je Salomon, čovjek mira i mirotvorac, prikladniji za Božju kuću (usp. 1 Ljet 22,9).[651]

R. W. Klein dobro primjećuje da David dolazi do vojne pobjede na temelju Božje intervencije. Isto tako on ističe da je kroničar promijenio izraz *pribaviti mir* u *poraziti neprijatelje* (1 Ljet 18,1 usp. 2 Sam 7,11). Mir neće biti postignut za Davidovih dana, nego za vrijeme Salomonove vladavine i tada će se moći graditi Hram. Razlika u tekstovima deuteronomiste i kroničara lijepo se vidi u usporedbi prikazanoj u tablici 19.[652]

Tablica 19. Prikaz razlike u tekstu deuteronomista i kroničara.

2 Sam 7,11	1 Ljet 18,1
„onda kad sam odredio suce nad svojim izralskim narodom. Ja ću mu pribaviti mir od svih njegovih neprijatelja. Jahve će te učiniti velikim. Jahve će ti podići Dom.“	„Poslije toga David porazi Filistejce i pokori ih, te ote Gat s njegovim selima iz filistejskih ruku.“

David je vođenjem ratova postigao više ciljeva za Izrael: proširio granice Izraela, pokorio susjedne narode koji su mu plaćali porez i tako omogućio siguran prijenos Kovčega za Jeruzalem.[653] Promatrajući Davidovo vođenje ratova iz kroničarevih povijesnih prilika vidimo da ratovi imaju dublje značenje. Budući Izrael treba, što je kroničareva judejska zajednica poslije progonstva i očekivala, da okolni narodi plaćaju državni danak, kao što je to bilo i u Davidovo vrijeme. U Davidovim osvajanjima kroničar je vidio ispunjenje važnog uvjeta da bi se ostvarilo obećanje dano Davidovoj dinastiji u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 18-20). Najvažniji uvjeti za vječno trajanje Davidove dinastije bili su oslobađanje Izraela od okolnih neprijatelja koji su stalno ugožavali egzistenciju Izraela i opstanak. David ispunjava

[651] T. S. IM, *nav. dj*., str. 139-140.
[652] Usp. R. W. KLEIN, *nav. dj*., str. 379.
[653] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 329.

uvjete, prima obećanje za svoju dinastiju, ali i polaže važan temelj za ispunjenje obećanja, pokorava i ovladava susjedne narode i donosi stabilnost unutarnje politike (1 Ljet 18,14).[654]

Jahve obećaje Davidu vremenski vječnu njegovu dinastiju, a to znači vječni Izrael (1 Ljet 17,11sl.) dok je drugo obećanje dovoljno velika država za Izrael (1 Ljet 17,9 usp. 1 Ljet 13,5). Ova dva obećanja međusobno su povezana, jedno bez drugoga je nepotpuno. Potpuni i idealni Izrael je s Davidovom dinastijom jer on ostvaruje idealne granice i po njemu je utemeljena vječna obećana dinastija, te je osvojena idealna državna granica.[655]

Poslijesužanjska zajednica nema davidovskog kralja i ima samo malo područje na raspolaganju. Radi toga moramo razumjeti ovaj kroničarev idealni Izrael za vrijeme Davida, koji svoje ostvarenje očekuje u budućnosti.

[654] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 133.
[655] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 133.

7. ZAKLJUČAK DAVIDOVE POVIJESTI

Posljednji odlomak Prve knjige Ljetopisa donosi sažetak i opću vrijednosnu ocjenu o Davidovom vladanju (1 Ljet 29,26-30). U ovom slučaju kroničarevo mišljenje o Davidu potječe iz deuteronomističkog opisa i ima svoju čvrstu formu, dok je napis o Salomonu kroničar preuzeo u lagano promijenjenoj formi. Shvaćanje o vladanju kralja Davida, zajedničko je i kod kroničara i kod duteronomiste (1 Kr 2,10-12). Može se reći da je to shvaćanje posebno i jedinstveno. No, svi elementi koje kroničar uzima ne sadrže deuteronomističku shemu koja mu pripada i organski je povezana sa svojim smjerom pripovijedanja.[656] Kroničar vrijeme Davidovog vladanja opisuje u 21. poglavlju Prve knjige Ljetopisa, a sada po prvi puta u Prvoj knjizi Ljetopisa sinoptički prihvaća riječi koje se nalaze u Prvoj knjizi o Kraljevima (usp. 1 Ljet 29,27; 1 Kr 2,11). Ipak, kroničar u tom prihvaćanju stavlja vlastite naglaske. Izraz *sin Jišaja* u deuteronomističkom kontekstu često zna imati negativan prizvuk (1 Ljet 29,26 usp. 2 Sam 20,27; 2 Sam 20,1; 1 Kr 12,16), no kroničar ga upotrebljava kao časni naslov (1 Ljet 10,14; 12,19), osim ako izraz nije ovisan o svojem izvoru kojim se služi (2 Ljet 10,16). Nadalje, izrazom *cijeli Izrael* želi naglasiti veličinu i jedinstvo Izraela pod vodstvom kralja Davida (usp. 1 Ljet 29,26 s 1 Ljet 11,1-3; 3,4), a godine Davidovog vladanja donosi u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 29,27).[657]

Kada je riječ o Davidovim godinama vladanja, moramo spomenuti i Davidovu smrt u visokim godinama koja je znak Božjeg blagoslova i na taj je način David stavljen uz bok Abrahamu (usp. 1 Ljet 23,1; Post 15,15; 24,1; 25,8; 35,29).

Kroničar se dotiče i pitanja pisanih izvora i naziva proročkih pisaca (1 Ljet 29,29). Ovdje kroničar imenuje tri sastavljača ili pisca koji su navodno bilježili podatke o vremenu Davidovog vladanja. Tako kroničar pobliže navodi: vidioca Samuela, proroka Natana i vizionara Gada. Sva tri proroka djelovala su u vrijeme kralja Davida. Oni su spomenuti po redoslijedu kako su nastupali u kroničarevom pripovijedanju. Samuel dolazi već kod Davidovog uspona na prijestolje (1 Ljet 11,13), zatim Natan sa svojim obećanjem davidovske dinastije (1 Ljet 17) i Gad nastupa kada je David dao brojiti narod (1 Ljet 21,9). Svaki od ova tri proroka ima svoj vlastiti naslov. O djelima kralja Davida, kroničar izrijekom nabraja tri pisana izvora koja govore o Davidovim djelima:

1. povijest vidioca Samuela

[656] Usp. S. JAPHET, *1 Chronik*, str. 461.
[657] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 115.

2. povijest proroka Natana
3. povijest vidioca Gada.

Samuel ima naslov *vidjelac* (ראה *rō'ēh* : 1 Sam 9,9.11), a kroničar ga naziva *prorokom* (hebr. נביא *nābî'* : 1 Ljet 9,22; 26,28; 2 Ljet35,18) za što ima podlogu i u deuteronomističkom djelu (1 Sam 3,20). Natan i kod deuteronomiste i kod kroničara ima naslov *prorok* (*nābî'* נביא usp. 1 Sam 7; 12; 1 Kr 1; s 1 Ljet 17,1; 2 Ljet 9.29; 29,25). Deuteronomist izvodi naziv za Gada *vidjelac* (חזה *hōzēh*), dok ga Prva knjiga o Samuelu naziva *prorokom* (hebr. *nābî'*), a Druga knjiga o Samuelu *prorok, vidjelac* (hebr. (חזה *hōzēh*) *Davidov* (1 Sam 22,5; 2 Sam 24,11). Kroničar za Gada preuzima posljednji naziv *vidjelac*, ispuštajući naziv *prorok*, te ga potvrđuje na nekoliko mjesta (1 Ljet 21,9 usp. 1 Ljet 29,29; 2 Ljet 29,25). Ovdje se neutemeljenom čini teza da kroničar kraljevima dodaje samo proročke likove s navodno visoko stojećim naslovom *prorok* (hebr. נביא *nābî'*).[658] 1 Sam 9,9 daje jasno objašnjenje da je nekoć *rō'ēh (vidjelac) ono što je sada nābî'* (prorok): „Nekoć se u Izraelu, kad bi išli pitati Boga za savjet, govorilo: Hajde, pođimo vidiocu (*rō'ēh)! Jer, koga danas zovu prorokom* (*nābî'), nekoć se zvao vidjelac (rō'ēh). "*[659]

Očito je da kroničar svoje odgovarajuće odlomke sve više preuzima iz deuteronomističke formule te sâm upućuje na svoje izvore: „Djela kralja Davida, od prvog do posljednjeg, zapisana su u povijesti vidioca Samuela..." (1 Ljet 29,29). Kroničarevo preuzimanje deuteronomističke formule vidljivo je u tekstu koji govori o Salomonu kao o nasljedniku prijestolja: „Na njegovo se mjesto zakraljio sin mu Salomon." (1 Ljet 29,28b). Ipak, u drugim točkama, kao npr. kada je riječ o Davidovoj smrti, koja je kod kroničara opisana s puno poštovanja prema Davidovom životu, on se udaljuje od deuteronomiste.[660] Kroničar donosi izraz *Kraljevstva zemlje* koji po deuteronomističkom shvaćanju podrazumijeva postojeće narode važne za Davidovo vrijeme (1 Ljet 29,30).[661]

Kroničar sažetak Davidovog vladanja donosi u tri točke:

1. pogled unatrag na Davidovo vladanje (1 Ljet 29,26-27)

Kroničar se osvrće unatrag na Davidovo vladanje. Svoj sažetak donosi kratko s programskom jasnoćom: „Tako je Jišajev sin David kraljevao nad svim Izraelom." Kroničar na taj način upućuje čitatelja na neka druga mjesta i to neposredno poslije Šaulove smrti gdje

[658] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 116., R. MICHEEL, *Die Seher und Profetenüberlieferungen in der Chronik*, Frankfurt – Bern, 1983., str. 75- 79.
[659] Usp. B. LUJIĆ, *nav. dj.*, str. 29.
[660] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 462.
[661] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 116.

je Davida također nazvao svečano njegovim pravim imenom (usp. 1 Ljet 10,14). Posebno je naglasio i ustanovio da je David vladao *nad čitavim Izraelom*. Tu dolazi do izražaja odnos opće - posebno i važno kroničko shvaćanje Davidovog kraljevstva. Po shvaćanju kroničara David je bio kralj sveukupnog Izraela već i u Hebronu čime se udaljuje od opisa u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 5).

2. opis Davidove smrti (1 Ljet 29,28)

Kroničar nije upotrijebio uobičajenu formulaciju: *i počinuo je kod svojih otaca*, nego je opis Davidove smrti promijenio u poetski govor: „Umro je u lijepoj starosti, nauživši se života, bogatstva i slave." (1 Ljet 29,28). Po takvoj smrti David ide stopama Abrahama (usp. Post 25,8), Izaka (Post 35,29), Gideona (usp. Suci 8,32) i Joba (usp. Job 2,17). Osim toga bogatstvo i slava isti su darovi kojima je Bog blagoslovio Salomona (usp.1 Kr 3,13). U Ljetopisima je jako važan način na koji je kralj umro, jer je način smrti i dug život pokazatelj je li kralj bio dobar ili loš. Umjetnički stvoren ovaj redak sigurno govori o tome da je David bio bolji nego bilo koji drugi kralj. Za razliku od deuteronomiste kroničar nije dao informaciju o mjestu groba Davidovog pokopa (1 Kr 2,10b). Ovaj način iznošenja podatka Davidove smrti može se promatrati kao paralela: *bogatstva i slave* (i bio je pokopan u Davidovu gradu) *i Salomon je postao kralj*.

3. zaključna ocjena Davidovog vladanja (1 Ljet 29,29-30)

Zaključno možemo ocijeniti da odlomak završava ne upućujući na druge literarne izvore za Davidovo vladanje, nego još k tome donosi niz slavnih karakteristika njegovog vladanja (usp. 1 Ljet 29,30). David stoji u središtu koncentričnih krugova i zato se može reći da Davidova povijest ima najprije učinak na njega, zatim na Izrael i konačno na *sva kraljevstva zemlje.*[662] To je jedini slučaj da kroničar povijesnu perspektivu proširuje *na sva kraljevstva zemlje* čime opis Davidove povijesti naglašava izrazito važnim i stavlja ga u zaključak.

Opis Davida koji stoji u središtu djelovanja i vladanja nad Izraelom pokazuje njegovo snažno značenje i utjecaj na povijest Izraela po vladanju nad cijelim Izraelom čije su granice proširene od Šihora do Lebo Hamata, uspostavi stabilnog kraljevstva, prijenosu Kovčega u Jeruzalem, uspostavi bogoslužja i postavljanju osoblja za službu u Hramu da bi se time iskazalo pravo štovanje Jahve.

[662] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 462.

7.1 . Davidovi nasljednici - obećanje Davidovoj dinastiji izvan 17. poglavlja Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 17)

Jahve daje obećanje Davidovoj dinastiji koje vrijedi samo za njegovu dinastiju koje se nalazi i na drugim mjestima Prve i Druge knjige Ljetopisa osim 17. poglavlja Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 17,11-15). Tako Salomon kod posvete Hrama moli Jahvu: „Jahve, Bože Izraelov, sada ispuni svome sluzi, ocu mome Davidu što su mu obećao kad si rekao: Neće ti preda mnom nestati nasljednika koji bi sjedio na izraelskom prijestolju, samo ako tvoji sinovi budu čuvali svoje putove hodeći po mojem zakonu kako si ti hodio preda mnom.“ (usp. 2 Ljet 16,6 = 1 Kr 8,25). Obećanje se ovdje odnosi na Salomona unatrag, a isto je kao i u Prvoj knjizi Ljetopisa jer drugačije shvaćanje obećanja Davidovskoj dinastiji ne postoji u čitavom kroničarevom povijesnom djelu (1 Ljet 17,11).[663] Iz ovoga je jasno da i obećanje u Drugoj knjizi Ljetopisa ne vrijedi samo za Salomona, nego i za sve Davidove nasljednike (2 Ljet 6,16). Sâm Salomon poziva se na Jahvino obećanje koje je Bog dao njegovom ocu Davidu i Salomon moli za nastavak Davidove dinastije. U daljnjem tekstu kroničar donosi da Jahve nije htio upropastiti *Davidovu kuću* radi *saveza* koji je sklopio s Davidom (2 Ljet 21,7). No u predlošku Jahve nije htio upropastiti Judu radi Davida (2 Kr 8,19). Kroničar posebno naglašava *Davidovu kuću* i *savez s Davidom*. Pod izrazom *Davidova kuća* ni u kojem slučaju se ne misli na *Davidove sinove*, nego na Davidovu dinastiju (1 Ljet 14,3-7). Kroničaru je bilo toliko važno održanje Davidove dinastije.[664] Davidova kuća se odnosi na Davidovu dinastiju i takvo tumačenje potvrđuje i Prva knjiga Ljetopisa (1 Ljet 17,10.17.23.25.27). Kroničarev opis obećanja u Prvoj knjizi Ljetopisa shvaća se kao obećanje Davidovoj dinastiji i to se jasno pokazuje i u retku[665] koje glasi: „Ipak Jahve ne htjede razoriti kuću Davidu zbog saveza što ga sklopi s njim i zato što mu obeća dati će svjetiljku njemu i njegovim sinovima zauvijek.“ (2 Ljet 21,7b usp. 1 Ljet 17,11sl.) Isto tako, također bez predloška, judejski kralj Abija govori kralju Jeroboamu i Izraelcima da je po savezu Jahve dao Davidu i njegovim sinovima Izraelsko Kraljevstvo u *vječnost* (*l*^{e} *ʻôlām* לְעוֹלָם) (2 Ljet 13,5). U prilog tome govori i redak koji kaže da Jahvinim Izraelskim Kraljevstvom na zemlji upravljaju Davidovi sinovi, tj. Davidova dinastija (2 Ljet 13,8). Čitava poglavlja Druge knjige Ljetopisa govore o Jahvinom

[663] Usp. R. MOSIS, *nav. dj.*, str. 90.
[664] Usp. W. RUDOLPH, *Chronikbücher*, Tübingen, 1955., str. 266.
[665] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 127.

obećanju Davidovoj dinastiji, jer Jahve uspostavlja Davidovo prijestolje na kojem sjede Davidovi nasljednici, a kralj Jeroboam želi poremetiti što Jahve uspostavlja (2 Ljet 4-12).[666]

Kroničar se služi pojmom *saveza*, koji nema svojeg predloška, da bi opisao obećanje davidovskoj dinastiji (2 Ljet 13,5; 21,7). Potpuno je jasno da se izrazom *Davidov savez* misli na obećanje davidovskoj dinastiji (1 Ljet 17 usp. 2 Sam 7).[667] Jahve je postavio Davida za kralja i sklopio savez s Davidom na dobrobit svojega izraelskog naroda.[668] Obećanje koje Jahve daje Davidovoj dinastiji u Prvoj knjizi Ljetopisa posebno je istaknuto i u Drugoj knjizi Ljetopisa: „Sav zbor sklopi savez s kraljem u Domu Božjem. Jojada im reče: Gle kraljev će sin kraljevati kao što je obećao Jahve za Davidove sinove." (1 Ljet 17 usp. 2 Ljet 23). Kad je kralj David bio u pogibeljnoj opasnosti, njegovi ratnici su odlučili: „Nećeš više s nama ići u boj, da ne ugasiš svjetiljke Izraelove." (2 Sam 21,17). Davidov sin, tj. Davidov nasljednik treba postati kralj, a ne kraljica Atalija koja nije pripadala Davidovim nasljednicima. Ovaj kroničarev tekst nema predloška u Drugoj knjizi o Samuelu.

Iz gore navedenih mjesta vidi se u kroničarevom djelu, jak interes za obećanje Davidovoj dinastiji, za njezino trajanje i ispunjenje do *u vječnost (l^{e}ʻôlām)*. Posebno je važno istaknuti da kroničar naglašeno ističe vječnost Davidove dinastije, tj. Izraelskog Kraljevstva i to u vrijeme samog kroničara kada, ustvari, više ne postoji Davidova dinastija i Izraelsko Kraljevstvo (usp.1 Ljet 17,13; 2 Ljet 6,16 i dr.).[669] Govoreći o Davidovoj dinastiji i Izraelskom Kraljevstvu kroničar ističe i riječ *zauvijek,* iako Izraelsko Kraljevstvo kao institucija više ne postoji. Ovo kroničarevo isticanje Davidove dinastije i Izraelskog Kraljevstva možemo razumjeti samo tako da on želi interpretirati ove dvije institucije kao buduće neispunjeno očekivanje.[670]

Kroničar želi opisati Davida posebno ističući njegovu važnost na jednom dugom području, vođenju ratova. David je i ovdje prikazan kao uzor koji slijedi Jahvu i u ratnom djelovanju.

[666] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 128.
[667] Usp A. H. J. GUNNEWEG, *Sinaibund und Davidsbund,* str. 335-341.
[668] Usp. R. W. KLEIN, *nav. dj.*, str. 383.
[669] Usp. J. D. NEWSOME, Toward a New Understandig of the Chronicler and his Purpose, u: *JBL*, 94 (1975.), str. 208sl.
[670] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 129.

7.2. Davidovi nasljednici na Božjem prijestolju

Kroničar je, govoreći o Davidovim nasljednicima, u odnosu na svoj predložak poduzeo malu, ali važnu promjenu (usp. 1 Ljet 17,14 i 2 Sam 7,16). Druga knjiga o Samuelu donosi: „Tvoja će kuća i tvoje kraljevstvo trajati do vijeka preda mnom, tvoje će prijestolje čvrsto stajati za svagda.“ (2 Sam 7,16). Kroničar donosi: „Utvrdit ću ga u svojem domu i u svojem kraljevstvu zauvijek, i prijestolje će mu čvrsto stajati za svagda.“ (1 Ljet 17,14). U kroničarevom tekstu Jahve naziva Davidovo kraljevstvo svojim vlastitim kraljevstvom. Misao o Jahvinom kraljevstvu je interesantna, ali i odlučujuća prekretnica u temeljima Izraelskog Kraljevstva.

Kroničar u ovom pravcu ispravlja i druge obrasce koji se nalaze u Prvoj knjizi o Kraljevima. Tako *Davidovo prijestolje* (1 Kr 2,12a) postaje *Jahvino prijestolje* (1 Ljet 29,23), a *Izraelovo prijestolje* (1 Kr 10,9) postaje *njegovo prijestolje* (2 Ljet 9,8) tj. Jahvino prijestolje. Kroničar u Prvoj knjizi Ljetopisa donosi tekst, koji nema predloška ni u Knjigama o Samuelu ni u Knjigama o Kraljevima, u kojem David govori: „Tako je između mojih sinova, jer mi je mnogo sinova dao Jahve, izabrao moga sina Salomona da sjedi na prijestolju Jahvina kraljevstva nad Izraelom.“ (1 Ljet 28,5). Tako možemo reći da su David i ostali izraelski kraljevi samo predstavnici Jahvini koji vlada nad svojim narodom.[671] Stoga možemo usporediti značenje koje imaju narod i zemlja u Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu.

Tablica 20. Prikaz značenja riječi narod i zemlja u Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu.

Prva knjiga Ljetopisa	Druga knjiga o Samuelu
1 Ljet 21,3 „svome (Jahvinu) narodu“	2 Sam 24,3 „narod“
1 Ljet 21,17; 22,18;29,17.18. „tvoj (Jahvin) narod“	nema predloška
1 Ljet 21,12 „ zemlja“	2 Sam 24,13 „ tvoja (Davidova) zemlja“

U deuteronomističkom povijesnom djelu pisac neće nikad Davidovo ili Salomonovo kraljevstvo nazvati Jahvinim ili Božjim kraljevstvom, već Izraelsko Kraljevstvo ostaje uvijek

[671] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 165.

ljudsko kraljevstvo. Po kroničarevom shvaćanju Jahve je zapravo kralj nad Izraelom.[672] Već u samom nastanku Šaulovog kraljevstva pojavljuje se napetost između ideje Bog - kralj i ljudskog kraljevstva. U sljedećem tekstu vidi se da Bog kraljuje: „A Jahve reče Samuelu: Poslušaj glas naroda u svemu što od tebe traži, jer nisu odbacili tebe, nego su odbacili mene, ne želeći da ja kraljujem nad njima.“ (1 Sam 8,7; usp. 10,18 sl.; 12,12). Tae-Soo Im iznio je zadovoljavajuće rješenje ove napetosti između Jahve - kralj i ljudski kralj. Jahve je odbacio kraljevstvo, ali ipak sâm zapovijeda da će postaviti kralja.[673] Kroničar je svjestan ove napetosti te nasuprot deuteronomističkom shvaćanju postavlja jasan odnos između Boga i bilo kojeg izraelskog kralja tako da svaki izraelski kralj bude samo Jahvin predstavnik.

U kronističkom djelu kralj David je u potpunom skladu s idejom o Božjem kralju. Cijeli Izrael je Davida postavio za kralja i cijelo je njegovo vladanje u službi štovanja njegovog Boga.[674] Kroničar davidovsko kraljevstvo opisuje kao ono *u kojem davidovski kralj posjeduje teokraciju u Izraelu*.[675] Po kroničaru, izraelska je teokracija uređena prema Božjoj uredbi. Pisac knjiga Ljetopisa uvjeren je da se ideal gore opisane teokracije najbolje ostvario u Davidovom vladanju i to na uzoran način. Možemo reći da je za kroničara David uzor teokracije.[676]

Već u obećanju Davidovoj dinastiji pojavljuje se teokratska misao (1 Ljet 17,1-15). Kroničar interpretira Jahvin govor koji se odnosi na prošlost (1 Ljet 17,7-10), ali se usmjeruje na budućnost upućujući na buduću gradnju Hrama (1 Ljet 17,11). Jahvino djelovanje i zahvat koji čini u korist Davida i Izraela u budućnosti opisan je u redcima 1 Ljet 17,8-10:

1. ja ću ti pribaviti veliko ime… (r. 8)
2. odredit ću prebivalište svome izraelskom narodu i posadit ću ga na svojem mjestu (r. 9)
3. pokorit ću sve tvoje neprijatelje i učiniti ću te velikim... Jahve će ti podići dom (r. 10).

Davidovo ime je u stvarnosti već razglašeno po svim zemljama, te kroničar umjesto Davidove slave donosi Davidovo ime (1 Ljet 14,17). U 16. poglavlju Prve knjige Ljetopisa

[672] Usp. R. SMEND, Der Ort des States im Alten Testament, u: *ZThK*, 80 (1983.), str. 245-261.
[673] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 166.
[674] Usp. R. SMEND, *nav. dj.*, str. 245-261.
[675] T. WILLI, *Die Chronik als Auslegung*, str. 131.
[676] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 167; usp. A. M. BRUNET, La théologie du Chroniste. Théocratie et Messianisme, u: *Sacra Pagina*, 1 (1959.), str. 384.

opisuje se gradnja *Davidove kuće,* tj. dinastije, a u 17. poglavlju pretpostavlja se da je već ostvareno (1 Ljet 16,43; 17,10).

Kroničar svoj pogled ponovno upravlja prema budućnosti izjavom: „Jer kad se ispune tvoji životni dani…“ (1 Ljet 17,11). Za razliku od Druge knjige o Samuelu (2 Sam,12-16) kroničar se usredotočuje na Salomona kao graditelja Hrama (1 Ljet 17,11-14). Umjesto: „Podići ću tvoga potomka nakon tebe, koji će se roditi iz tvojega tijela“ (2 Sam 7,12), kroničar govori: „Podići ću tvoga potomka, nakon tebe, koji će biti između tvojih sinova“ misleći na Salomona (1 Ljet 17,11). J. Becker smatra da ovaj redak nema mesijansko značenje.[677] Sâm kroničar razvija temu o vječnoj Davidovoj dinastiji što je glavna misao u deuternomističkom djelu. Za kroničara nije interesantno vječno postojanje Davidovog i Salomovog kraljevstva kao takvog, nego što je to kraljevstvo u kroničarevom djelu simboliziralo, a to je Jahvino kraljevstvo u Izraelu na kojem su i David i Salomon u svoje vrijeme imali udjela (usp. 1 Ljet 28,5; 29,23; 2 Ljet 9,8 s 1 Kr 10,9; 2 Ljet 13,8). Kroničarev teokratski smjer proizlazi iz pažnje usmjerene na Salomona. Dok deuteronomist donosi: „Tvoja će kuća i tvoje kraljevstvo trajati do vijeka preda mnom, tvoje će prijestolje čvrsto stajati za svagda“, kod kroničara piše: „Utvrdit ću ga u svojem domu (Hramu) i u svojem kraljevstvu zauvijek i prijestolje će mu čvrsto stajati zasvagda.“ (2 Sam 17,16 usp. 1 Ljet 17,14).

7.3. Teokratski mesijanizam i teokracija u poslijesužanjskoj judejskoj zajednici

O. Ploger dolazi do zaključka, a njega slijede i drugi, da su u kasnoj judejskoj zajednici postojale dvije glavne struje: jedna s tendecijom viđenja ostvarenja idealne teokracije u ponovnoj uspostavi židovske kultne zajednice, a druga okrenuta eshatološkom očekivanju koje bi podržavalo sadašnji status Izraela u poslijesužanjskom vremenu.[678] Međutim, to je nedovoljno za ispunjenje spasa, te to ostvarenje prebacuje u budućnost. Pitanje

[677] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 77.
[678] Usp. O. PLÖGER, *Theokratie und Eschatologie*, Neukirchen, ^{3}1968., str. 51-53. i vidi str. 129-142; A. H. J. GUNNEWEG, *nav. dj.*, str. 150; O. H. STECK, Das Problem theologischer Strömungen in nachexilischer Zeit, u: *EvTh*, 28 (1968.), str. 451-456: on nalazi dvije velike teološke glavne struje unutar kronističkog povijesnog djela.

je vidi li kroničar u poslijesužanskoj židovskoj zajednici ostvarenje idealne teokracije ili potiče eshatološku nadu koja do danas nije ostvarena, te treba ponovo postati živuća.[679]

O. Ploger u svojoj knjizi *Theokratie und Eschatologie* slijedi mišljenje W. Rudolpha da je za konkretnu judejsku zajednicu teokracija ostvarena kako nam je ona predstavljena u Knjizi o Nehemiji (Neh 12,44-13,3). O. Ploger smatra da je za kroničara u judejskoj zajednici ideal teokracije tako jako ostvaren da više nema eshatološkog očekivanja.[680] Zbog toga moramo odgovoriti na pitanje do koje je mjere kroničar prepoznao idealno ispunjenje teokracije u poslijesužanjskoj judejskoj zajednici. Moramo se složiti s O. Plogerom i W. Rudolphom koji misle da je kroničarevo povijesno djelo antieshatološko.[681] Ploger misli da se ideal teokracije u judejskoj zajednici tako jako ostvaruje da više nema očekivanja i da je zajednica posve zadovoljna svojim povijesnim položajem.[682] Međutim, judejska je zajednica nezadovoljna s poslijesužanjskom situacijom i u budućnosti očekuju uklanjanje nedostataka, primjerice činjenicu da nemaju kralja te da žive u okruženju neprijateljskih susjeda. Postavlja se pitanje može li se ovo stanje očekivanja shvatiti i staviti pod pojam *eshatologije*. Teško može teokracija biti samo teokracija kada je više nema. Pitanje je ostvaruje li se ideal teokracije u poslijesužanjskoj zajednici potpuno onako kako ju je opisao kroničar u knjigama Ljetopisa?[683] Spasenje koje su obećavali proroci povezano je s povratkom zajednice u svoju domovinu poslije sužanjstva, ponovnom gradnjom Hrama, obnovom kulta u Hramu i svečanim obdržavanjem zakona (usp. Ezr 1,1sl. = 2 Ljet 36,21sl.).[684] Idealnu teokraciju kroničar opisuje u Knjizi o Nehemiji sljedeće: vršenje liturgije sa zahvalnim i pohvalnim pjesmama (r. 46), svakodnevno davanje posvetnih darova za pjevače, vratare, levite i svećenike (r. 47) izbacivanje stranaca iz Izraela (usp. Neh 12,44-13,3).

Velika promjena i put prema sreći judejske zajednice se ispunio. Ali, usprkos ispunjenju proroštva i vršenju Božje vladavine, te jačanju teokracije, u Knjigama o Ezri i Nehemiji čuje se molitva i uzdisanje vjerničke zajednice poslije sužanjstva koja živi u teškim prilikama (Ezr 9 i Neh 9).[685] Kroničar u velikoj Ezrinoj molitvi opisuje stvarni položaj poslijesužanjske zajednice:[686] „Bože moj! Stid me i bojim se podići svoje lice k tebi, Bože moj! Jer su se umnožila zlodjela naša preko glave, i grijesi su se naši nagomilali do neba. Od

[679] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 164.
[680] Usp. O. PLÖGER, *nav. dj.*, str. 51-53. i vidi str. 129-142; usp. W. RUDOLPH, Problems of the Books of Chronicles, u: *VT*, 4 (1954.), str. 404-409.
[681] Usp. O. PLÖGER, *nav. dj.*, str. 52; usp. W. RUDOLPH, *nav. dj.*, str. 23.
[682] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 168.
[683] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 168.
[684] Usp. A. H. J. GUNNEWEG, *nav. dj.*, str. 160.
[685] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 168.
[686] Usp. A. H. J. GUNNEWEG, *Zur Interpretation der Bücher Esra-Nehemia*, str. 146-161.

vremena otaca svojih pa do danas u krivnji smo velikoj, i zbog zlodjela svojih bijasmo predani u ruke zemaljskih kraljeva: mi, kraljevi naši i svećenici naši – pod mač, u sužanjstvo u plijen i na sramotu, kao što je to i danas. Ali sada, za kratko vrijeme učinio nam je Jahve, Bog naš, milost, i ostavio nam Ostatak, i dade nam utočište u svome svetom mjestu: tako nam je Bog naš prosvijetlio oči i dao nam malo života u robovanju našem. Jer mi smo robovi, ali nas u ropstvu našem nije nikada ostavio Bog naš: nego nam dade te nađosmo milost u perzijskih kraljeva, dade nam snage da podignemo Dom Boga našega i da obnovimo njegove ruševine, i pribavi nam utočište u Judeji i Jeruzalemu.“ Molitva je Ezrina zahvala Bogu za dva velika milosrdna Božja djela u korist Izraelskog naroda: po milosti perzijskog kralja Izraelci su vraćeni kući iz ropstva i Bog im je dopustio podići Hram. Za ova dva velika Božja zahvata čeznuo je svaki Izraelac u sužanjstvu.[687] Ezra drži da je ova sreća za kojom je čeznuo svaki Izraelac *samo za skromne,*[688] *siromašne za kratko vrijeme* i *za malo oživljenje* (Ezr 9,8). Ostatak Izraela je iz zatvora i sužanjstva vraćen kući. Usprkos tomu Izraelci su još uvijek *sluge perzijskog kralja* (Ezr 9,8.9). „Iako ispunjena proroštva i Božja vladavina, strani vladari još uvijek nisu lišeni moći, i to su samo čudesni simptomi ovog proturječja.“[689] „Da narod živi kao zajednica i samo kao zajednica Božja je milost ujedno i kazna, zapravo jer tuđi kraljevi vrše vlast.“[690]

Razmišljanja slična Ezrinoj molitvi nalaze se i u Nehemijiinoj molitvi: „Mnogo si godina bio strpljiv s njima, i svojim si ih duhom opominjao po službi svojih proroka; no nisu slušali. Tada si ih predao u ruke naroda zemaljskih. U velikom milosrđu svojem ti ih nisi uništio ni ostavio ih nisi jer si ti Bog milostiv i pun samilosti. A sada, o Bože naš, veliki Bože, jaki i strašni, koji čuvaš Savez i dobrohotnost, neka ne bude pred licem tvojim neznatna sva ova nevolja koja je snašla nas, kraljeve naše i knezove, svećenike i proroke naše, očeve naše i sav narod tvoj od vremena Asirskih kraljeva pa do danas. Ti si pravedan u svemu što nas je snašlo, jer si ti pokazao vjernost, a mi zloću svoju. Kraljevi naši i knezovi, svećenici i oci naši nisu vršili zakona tvoga, nisu osluškivali naredaba tvojih i opomena koje si im davao. Premda su bili u svom kraljevstu, u velikim dobrima koja si im činio, i prostranoj i plodnoj zemlji koju si im dao, oni ti nisu služili, i od svojih zlih djela nisu se odvraćali. Mi smo danas, evo, robovi i u zemlji koju si bio dao ocima našim da uživaju njene polodove i njena dobra, evo u njoj mi robujemo. Njeni obilni prihodi idu kraljevima koje si nam postavio zbog grijeha naših, i gospodare oni po volji svojoj tjelesima našim i stokom našom. Ah, u velikoj smo nevolji!“

[687] Usp. Ps 137.
[688] Usp. A. H. J. GUNNEWEG, *Geschichte Israels bis Bar Kochba*, str. 151.
[689] Usp. A. H. J. GUNNEWEG, *nav. dj.*, str. 160.
[690] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 169.

(Neh 9,30-37). U svojoj molitvi i Nehemija i Ezra zahvaljuju Bogu, jer nije zbog svojega milosrđa posve uništio Izraelce, nego je pustio Ostatak koji je obećao ocima da će živjeti u zemlji (usp. Neh 9,31-36). Život Iraelaca u obećanoj zemlji nije sretan usprkos oslobođenju iz ropstva i premda su se nastanili u svojoj domovini jer su ipak još *do današnjeg dana sluge perzijskih kraljeva* (Neh 9,36) i, što je još gore, perzijski kraljevi nad njima vladaju i pljačkaju prinos i stoku (usp. Neh 9,37; Ezr 9,7). Sadržaj Ezrine i Nehemijine molitve je isti: tuže se što zajednica još uvijek mora živjeti kao sluga perzijskih kraljeva.[691]

A. H. J. Gunneweg primjećuje da Božja vladavina postoji *već sada*, ali *još nije*, jer postoji gruba stvarnost koja ograničava *malo oporavka*. Problem je u tome jer postoji ovisnost male judejske zajednice o naklonosti svjetskih vladara i gospodara. Ova ovisnost o svjetskim gospodarima umanjuje spasenje, a sve što se loše dogodilo Judejskoj zajednici od Boga je poslano kao kazna za nevjeru. Postoji staro pitanje je li kroničar ovim opisom priopćio eshatološku nadu? Odgovor mora biti uvijek ne, jer za to nema mjesta u njegovom povijesnom djelu.[692]

Velika nesreća za zajednicu bio je gubitak državnosti, odnosno davidovskog kraljevstva.[693] Davidovsko kraljevstvo jedan je stup kroničarske Davidove povijesti, odnosno čitavog povijesnog kroničarevog djela. Drugi važan stup je Jeruzalemski Jahvin kult. Kroničaru važni elementi koji proizlaze iz Davidovog kraljevstva i Jeruzalemskog Jahvinog kulta jesu:

1. Jahve
2. Jeruzalemski hram
3. Jeruzalemski kult u hramu
4. Davidovo kraljevstvo
5. Izraelska zemlja sa svojim teritorijem.

Davidovsko kraljevstvo i Jeruzalemski Jahvin kult ujedno su dva najvažnija stupa teokracije koje kroničar opisuje u Knjigama Ljetopisa kao idealnu formu vladanja za Izrael.[694]

Tae-Soo Im ima pravo kada govori: „Veliko Perzijsko carstvo slijedi politiku religiozne tolerancije, štoviše, dopušta i podupire restauraciju nacionalne kulture. Ova Perzijska religiozna politika prema povratničkoj zajednici u Judeji omogućila je da se

[691] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 170-171.
[692] Usp. A. H. J. GUNNEWEG – W. SCHMITHALS, *Herschaft, Biblische Konfrontationen*, Stuttgart, 1980., str. 92.
[693] Usp. T. WILLI, *Die Chronik als Auslegung*, str. 10sl.
[694] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 172.

ponovno uredi Jahvin Hram i restaurira službeni religiozni kult. Veliki svećenik, nasljednik Sadoka, i ostali svećenici vršili su kultnu službu u Jeruzalemu i služili u Hramu (usp. Ezr 2,6). Na ovaj način bila su ova dva temelja te idealne teokracije uređena u Judejskoj zajednici.“[695] Sve je bilo tu da se ostvari idealna teokracija, osim što je *prijestolje Gospodnjeg vladanja nad Izraelom* bilo još uvijek prazno (usp. 1 Ljet 28,5; usp. 1 Ljet 17,14; 29,23).[696] Prva mesijanska nada u poslijesužanjskog Judejskoj zajednici stavljena je na Zerubabela, koji je potjecao od Davida. Međutim Zerubabel je nestao sa svjetske pozornice *tiho i bez glasa*.[697] Druga osoba koja također vjerojatno potječe iz Davidove kuće je Sanbalat, koji je za Nehemiju nevjerodostojna osoba i mesijanski spletkar, ali kroničar prešućuje njegovo djelovanje (usp. Neh 2,19sl.; 6,6sl.).[698] U poslijesužanjsko vrijeme Davidovo prijestolje s nasljednikom nikada nije bilo uspostavljeno, dakle drugi stupovi teokracije, potpuna državnost i Davidovski kralj nisu bili uspostavljeni.

Ideal teokracije, kako ju opisuje i očekuje kroničar, utemeljene na ta *dva stupa* morao je za njega biti nepotpun jer ne postoji davidovsko kraljevstvo i potpuna samostalna državnost. A. M. Brunet zaključuje da je Davidova dinastija bezuvjetno potrebna jer je ona bitni i trajni elemenat teokracije.[699] W. Rudolph tvrdi drugačije, odnosno *propast Davidove dinastije može se prihvatiti i podnijeti sve dok čvrsto stoji Jeruzalemski hram, koji je drugi stup teokracije.*[700] Čini se da Rudolph nije u pravu što se vidi iz važnosti koju pridaje kroničar Davidovoj dinastiji i Hramu u kojem se štuje Jahve i samostalnost Izraelskog Kraljevstva.

Teokracija nije potpuno ostvarena jer je nedostajao taj važan stup teokracije, tj. davidovsko kraljevstvo. Nepostojanje potpune teokracije u Judejskoj povratničkoj zajednici potvrđuje se u Ezrinoj i Nehemijinoj molitvi gdje je vidljivo da je politički i religiozni položaj poslijesužanjske zajednice nepodnošljivo težak za cijelu zajednicu usprkos ponovnoj gradnji Hrama i obnovi hramskog kulta.[701] A. M. Brunet s pravom tvrdi: „U drugom dijelu svoga rada kroničar opisuje povratak i obnovu kao novo lice privatnoga Boga prema Izraelu. Još više ta obnova pripada njemu (Izraelu) kao jedno ponavljanje djelomične teokracije kako prezentiraju knjige kroničara.“[702] Iz navedenog slijedi zaključak da je u poslijesužanjskoj Judejskoj zajednici ostvarena tek skromna teokracija koja nije uspostavila idealnu sliku

[695] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 172.
[696] Usp. W. A. M. BEUKEN, *Haggai – Sacharja 1-8*, Utrecht, 1967., str. 63.
[697] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 173.
[698] Usp. C. SMITTEN, Die Gründe fur die Aufnahme der Nehemiaschrift in das chronistische Geschichtswerk, u: *BZ*, 16 (1972.), str. 216.
[699] Usp. A. M. BRUNET, *nav. dj.*, str. 387.
[700] Usp. W. RUDOLPH, *Chronicbücher*, str. 409.
[701] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 173.
[702] Usp. A. M. BRUNET, *nav. dj.*, str. 386.

teokracije pod Davidovom vladavinom čime Judejska zajednica nije mogla biti potpuno zadovoljna.[703]

W. Rudolph našao je u Knjizi o Nehemiji opis savršeno ostvarene teokracije u Judejskoj zajednici, koja se okuplja oko Hrama (Neh 12,44-13,3).[704] Na W. Rudolphovu tvrdnju možemo odgovoriti da je Judejska zajednica mogla biti idealna kultna zajednica, ali nije mogla biti idealna teokratska zajednica jer joj manjkanju prethodno nabrojani elementi idealne teokracije, kao što su davidovsko kraljevstvo, državna samostalnost. Ne možemo tvrditi da nisu postojala pod Ezrom i Nehemijom pažnje vrijedna ostvarenja u Judejskoj zajednici, no ipak su postojali problemi u Judejskoj zajednici koji su još uvijek ostali neriješeni (usp. Ezr 9; Neh 9; 13). Sâm kroničar nije bio zadvoljan skromnim prilikama Judejske zajednice, što dobro primjećuje Tae-Soo Im, jer nije mogao smatrati da se ispunila nada idealne teokracije. Kroničar je za takav stav imao dva razloga:[705]

1. jer se nije mogla obnoviti Davidovska dinastija
2. judejska zajednica je bila premalena i po teritoriju i po broju stanovnika.

Točniji podaci veličine teritorija i broja stanovnika judejske povratničke zajednice su: područje Judeje prostiralo se od Bet-Zura na jugu do Mispe na svjeveru, što je oko 40 km kvadratnih,[706] a J. Bright donosi podatak da je broj stanovnika Jude u 522. godini iznosio 20 000, a u drugoj polovici 5. st prije Krista broj stanovnika Jude iznosio je 50 000.[707] Ovo je mala Judejska zajednica i po broju stanovnika i po veličini teritorija, ali je za kroničara ideal *cijelog Izraela* i po broju stanovnika i po teritoriju s idealnim granicama Izraela *od Šihora u Egiptu* na jugu do Lebo-Hamata na sjeveru (usp. 1 Ljet 13,5; 18,3).[708] Za kroničara stanovništvo koje stalno boravi u boravištu Judejske zajednice obuhvaća *cijeli Izrael* (usp. 1 Ljet 13,5).[709]

Vjernička judejska zajednica koja je živjela u vrijeme drugoga Hrama, u svojoj povijesnoj stvarnosti i u svojim povijesnim prilikama, nije mogla ponovno uspostaviti predsužanjske odnose, osobito nije mogla uspostaviti Davidovsko kraljevstvo i potpunu državnost.[710] Iz navedenog se može zaključiti da kroničar nije vidio potpuno ispunjen svoj

[703] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 174.
[704] Usp. W. RUDOLPH, *Problems of the Books of Chronicles*, str. 409.
[705] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 175.
[706] Usp. A. H. J. GUNNEWEG, *Geschichte Israels bis Bar Kochba*, str. 137.
[707] Usp. J. BRIGHT, *A History of Israel*, str. 365 sl. i Amn. 57.
[708] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str 175.
[709] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str 175.
[710] Usp. J. BRIGHT, *nav. dj*., str. 431.

ideal teokracije u judejskoj zajednici koji treba počivati na dva noseća stupa: jeruzalemski Hram i kraljevstvo. Radi neispunjenja idealne teokracije kroničar je morao i dalje očekivati ponovno uspostavljenje izgubljenih temeljnih stupova ili temelja idealne teokracije, a to je Davidovo kraljevstvo i potpuna državnost na idealnom teritoriju.[711]

M. Noth ima pravo kada piše da je judejska zajednica bila jako zainteresirana za legitimno kraljevstvo (davidovsko) i legitimni kult u Hramu. To je bilo posebno upravljeno protiv neprijateljske samarijanske zajednice. Radi toga se, u pogledu kraljevstva, postavljalo nužno *pitanje otvorene budućnosti* jer je ovo kraljevstvo jednom *zauvijek* bilo uspostavljeno u povijesti kao institucija, a budući da se dogodila nesreća sužanjstva 587. god, moralo je nastati očekivanje budućnosti (usp. 1 Ljet 17,14; 2 Sam 7,16). Obnovljeno Davidovo kraljevstvo treba još jednom biti obnovljeno od Boga što kroničar očekuje i neprekriveno izgovara.[712]

Svojim povijesnim opisom kroničar upoznaje čitatelje svojeg vremena sa svojim očekivanjem ponovne uspostave davidovskog kraljevstva, koje se temelji na davidovskom kralju. On svoje čitatelje upoznaje s očekivanjem davidovskog kralja na jasan i nedvosmislen način, kao što smo već više puta iznijeli, a to se posebno vidi:

1. u iznošenju Davidovog rodoslovlja do poslijesužanjskog vremena[713]
2. isticanjem *cijelog Izraela* u idealnim granicama
3. u davanju važnosti Jahvinom kraljevstvu, koje je sinonim za štovanje Jahve
4. u naglašavanju vječnosti Davidove dinastije
5. u naglašavanju i isticanju snage judejskih kraljeva
6. u Ezrinoj i Nehemijinoj molitvi.[714]

Ako je kroničar očekivao davidovskog kralja, to ne mora odmah značiti *eshatološki* mesijanizam, već u kroničarskom povijesnom djelu nedostaje nadnaravna eshatologija kao univerzalni događaj.[715] Nije svaki mesijanizam eshatološki.[716] J. L. McKenzie dobro razlikuje eshatološki mesijanizam i kraljevski mesijanizam, te zaključuje: „Možemo potvrditi, da je kraljevski mesijanizam uvjerenje da je Jahve obećao vječno trajanje Davidove dinastije. S tim vječnim trajanjem Davidove dinastije, Izrael je itekako neizostavno povezan…kako vrijeme prolazi sve sigurnija postaje nada, da će Jahve ispuniti svoje obećanje samo ako se dinastija

[711] Usp. T. WILLI, *Die Chronik als Auslegung*, str. 10sl.
[712] Usp. M. NOTH, *nav. dj.*, str. 179.
[713] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 31.
[714] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 171.
[715] Usp. A. H. J. GUNNEWEG, *Zur Interpretation der Bücher Esra – Nehemia*, str. 146-161.
[716] Usp. R. NORTH, *Theology of the Chronicler*, str. 380.

održi.“[717] Isto tako dalje J. L. McKenzie piše: „Takav koncept sam za sebe ne uključuje eshatološki razvoj, ne vidi budućnost koja nadilazi povijesnog kralja, niti vidi kraj vremena u pojedincu koji nije istovjetan s povijesnim kraljem.“[718] U gore navedenom smislu možemo reći da J. L. McKenzie za kraljevski mesijanizam smatra Natanovo proroštvo (2 Sam 7) i paralelna mjesta u psalmu 89: „Stoga Natanovo proroštvo (obećanje) kao mesijanski put, nije niti direktno, niti indirektno eshatološko proroštvo…proroštvo ne pretpostavlja ništa više nego kontinuitet Davidovih kvaliteta u vladanju Davidovih potomaka.“[719] To shvaćanje u prvom redu vrijedi za Natanovo proroštvo u Prvoj knjizi Ljetopisa, jer je kroničar Drugu knjigu o Samuelu upotrijebio kao predložak (1 Ljet 17; 2 Sam 7). U kronističkom povijesnom djelu kroničar na različite načine ističe očekivanje davidovskog kralja, primjerice:

1. kroničar očekuje ponovnu uspostavu *unutarsvjetskog* i *unutarpovijesnog*, a ne transcedentnog Davidovog kralja[720]

2. netranscedentalno Davidovo kraljevstvo treba biti kao u vrijeme Davida i Davidovih naljednika koji su trebali izvršiti zadaću uspostave kraljevskog teokratskog mesijanizma

3. za kroničara, David je uzor teokratskog izraelskog kraljevstva[721]

4. ideal teokratskog izraelskog kraljevstva pod Davidovom vladavinom ne ograničava se samo na izraelski teritorij, nego se širi na sve narode svijeta.[722]

Možemo se složiti s M. Saebo i reći: „Kroničarev posebni oblik Davidovog teokratskog mesijanizma predstvalja važnu točku u složenoj povijesti mesijanizma u Starom Zavjetu.“[723]

[717] J. L. McKENZIE, Royal Messianism, u: *CBQ*, 19 (1957.), str. 25-52.
[718] J. L. McKENZIE, *nav. dj.* str. 50 sl.; usp. R. NORTH, *nav. dj.*, str. 380.
[719] J. L. McKENZIE, *nav. dj*., str. 31.
[720] Usp. P. WELTEN, *Geschichte und Geschichtsdarstellung in den Chronikbüchern*, str. 204-206.
[721] Usp. R. NORTH, Theology of the Chronicler, str. 370.
[722] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 179.
[723] M. SAEBO, *Messianism in Chronicles Horizonts in Biblical Theology 2*, str. 103.

7.4. Utjecaj i važnost Davidove osobe na izraelsku povijest

Kroničar u svojem povijesnom djelu Prve i Druge knjige Ljetopisa ističe važnost Davidove osobe, koja utječe na povijest Izraela u Davidovo vrijeme i u poslijesužanjskom vremenu. Kroničar u svojem djelu stvara idealnu sliku o Davidu koju možemo iznijeti u tri točke. Kroničar opisuje Davida ovako:

1. kao vladara
2. kao kralja koji u Jahvino ime upravlja njegovim kraljevstvom u Izraelu
3. kao revnog Jahvinog štovatelja, tj. kao novog uspostavitelja Jahvinog kulta u jeruzalemskom Hramu.

Zbog gore rečenoga možemo zaključiti da kroničar Davidovu povijest gradi na dva stupa: davidovskom kraljevstvu i jeruzalemskom kultu.[724] Izraelsko Kraljevstvo i Jahvin kult dvije su niti kojima kroničar plete čitavu Davidovu povijest. Jahvin kult i Davidovo kraljevstvo posebno su istaknuti u cijeloj Prvoj knjizi Ljetopisa. U genealoškom predvorju (usp. 1 Ljet 1-9) istaknuto je Davidovo rodoslovlje. Već se u Davidovu rodoslovlju pojavljuje kroničarev interes koji počiva na dva glavna temelja:

1. David je opisan kao izraelski kralj, tj. kao osnivač davidovske loze
2. David je opisan kao novi uređivač kulta u jeruzalemskom Hramu (usp. 1 Ljet 6,16)

Uz to, David je opisan i kao nasljednik velikog majstora graditelja Besalela iz Mojsijevog vremena (usp. 1 Ljet 2,20).

Deseto poglavlje Prve knjige Ljetopisa nije samo poglavlje o Šaulu, nego kroničaru služi da bi već unaprijed najavio dva glavna temelja Davidove povijesti: Davidovo kraljevstvo i Jahvin kult. Poslije Šaulove smrti David neposredno preuzima kraljevsko dostojanstvo.[725] Kroničar Šaulov kraj tumači Šaulovom nebrigom za štovanje Jahve zbog čega je izgubio kraljevstvo koje je preneseno na Davida (1 Ljet 10,4). Upravo ovo poglavlje s govorom o Šaulu pokazuje usku povezanost između kraljevstva i Jahvinog kulta u izraelskoj povijesti.[726] Dva motiva izraelske povijesti, Izraelsko Kraljevstvo i Jahvin kult, u opisu Davidove

[724] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 34.
[725] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 229.
[726] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 180.

povijesti, pojavljuju se uvijek naizmjence što se vidi iz kronološkog prikaza prema poglavljima.

Tablica 21. Kronološki prikaz naizmjeničnog prikaza Izraelskog Kraljevstva i Jahvinog kulta u kroničarevom opisu Davidove povijesti.

Tema opisa	Mjesto u Bibliji	Pojedinosti
Kraljevstvo	1 Ljet 11.12	Davidovo kraljevsko krunjenje; zauzimanje Jeruzalema koji postaje političko i kulturno središte Izraela; okupljanje cijelog Izraela uključujući junake i Davidove ratnike kod krunjenja kralja Davida.
Jahvin kult	1 Ljet 13	cijeli Izrael i David poduzimaju Prvi prijenos Kovčega
Kraljevstvo	1 Ljet 14	Jahvin blagoslov Davidu i Davidovom kraljevstvu za njihov trud oko prijenosa Kovčega
Jahvin kult	1 Ljet 15.16	Drugi prijenos Kovčega
Kraljevstvo	1 Ljet 17-20	obećanje dinastije i pokoravanje susjednih zemalja
Jahvin kult	1 Ljet 21-29	priprema za gradnju Hrama poslije stvaranja mira uokolo

Posljednja i najvažnija Davidova zadaća je postavljanje i učvršćivanje nasljednika dviju najvažnijih institucija: kraljevstvo i jeruzalemski hramski kult. Salomona je postavio za kralja, a Sadoka za velikog svećenika (usp. 1 Ljet 29,22). Zbog postavljanja Salomona za kralja, a Sadoka za velikog svećenika, obje institucije, kraljevstvo i jeruzalemski hramski kult, mogle su i dalje potpuno i dobro funkcionirati bez podjela kada je u pitanju nasljednik. Za kroničara su davidovsko kraljevstvo i jeruzalemski kult nedjeljiva cjelina i uzajamno su ovisni jedno o drugom. Davidovsko kraljevstvo ima za svrhu služiti Jahvinom kultu kojim se štuje Jahve. U cilju služenja kraljevstva Jahvinom kultu leži mogućnost egzistencije i budućnost kraljevstva u Izraelu. Promatrajući odnos između kraljevstva u Izraelu i Jahvinog kulta, teokracija je u poslijesužanjskoj zajednici za kroničara bila nepotpuna bez davidovskog kraljevstva.[727]

Kroničar je Davida opisao kao idealnu figuru.[728] Zbog cilja idealiziranja Davida kroničar je odlučno odstranio sve Davidove negativne strane koje su opisane u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima.[729] Kroničar Davida želi staviti za uzor svojim suvremenicima, i to

[727] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 167-179.
[728] Usp. E. O'DOHERTY, The Organic Development of Messianic Revelation, u: *CBQ*, 19 (1957.), str. 20.
[729] Usp. S. JAPHET, *The Ideology of the Book of Cronicles and its Place in Biblical Thought,* str. 36.

kao uzor brige za Hram, kult i štovanje Jahve te on iz svojeg predloška preuzima dvije Davidove povijesti i iz njih stvara jednu. U tako stvorenoj kroničarevoj povijesti mogli bi tražiti Davidov grijeh.[730] Iako kroničar idealizira Davida, nasuprot opisu deuteronomiste, ipak Davidov grijeh možemo naći na dva mjesta u Prvoj knjizi Ljetopisa:

1. kod Prvog prijenosa Kovčega kada se dogodila Uzijina nesreća, jer David nije odredio da leviti nose Kovčeg (1 Ljet 13)

2. u povijesti brojanja naroda koji je zapovijedio David (1 Ljet 21).

Davidov popis stanovništa bio je mrzak u Božjim očima, jer se David nije oslonio na Jahvu, nego je htio vidjeti kolika mu je vojna sila. Usprkos takvoj negativnoj Davidovoj strani koja je opisana u predlošku, kroničar je preuzeo i preuredio obje ove povijesti u svoju, jednu, Davidovu povijest u kojoj Davidu daje priliku da se može zauzeti i doprinijeti Jahvinu kultu.[731] Zbog sumnje na Davidov grijeh, ne možemo sa sigurnošću reći je li kronistički David *bez grijeha*, ali možemo reći da je kroničar opisao Davida kao idealnu osobu u svojem povijesnom djelu, u što su uključeni i izvještaji u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 13,21).

Kroničar opisuje idealnu sliku Davidove osobe, ne samo kao utemeljitelja jeruzalemskog hramskog kulta i kao idealnog ratnika koji ne pokazuje brutalnost, nego opisuje idealno i bez ikakve sjene Davidovo podrijetlo. U rodoslovlju je David u svojim precima opisan s različitih strana kao idealna osoba. Kroničar u rodoslovnom predvorju (1 Ljet 1-9) opisuje Davidovo podrijetlo kao lijepo i idealno, u rodoslovlju u neprekinutoj liniji spaja Davidovog oca Jišaja s Hezronom i Judom gdje se David pojavljuje kao direktni nasljednik obećane linije Noa – Sem – Abraham – Izak – Izrael.[732] U Davidovom rodoslovlju, kroničar spaja četiri poznata mudraca, majstora i graditelja Besalela, kneza Naasona i majke četiri junaka.[733]

Osim što je kroničar u lijepom svjetlu opisao Davidov život, isto tako idealno opisuje i završetak Davidovog života što se razlikuje od deuteronomističkog prikaza (usp. 1 Kr 1,1sl. s 1 Ljet 23,1). Deuteronimist opisuje Davida kao starački slabog i bolježljivog kralja, što kroničar ispušta iz svojeg predloška. Dok Prva Knjiga o Kraljevima samo kaže: „Kralj David bijaše ostario i odmakao u godina…“ (1 Kr 1,1), u Prvoj knjizi Ljetopisa kroničar donosi: „Ostarjevši i nauživši se dana…“ (1 Ljet 23,1). O Davidovoj smrti deuteronomist samo kaže:

[730] Usp. G. GERLEMANN, *Ruth Das Hohelied*, Neukirchen, 1965., str. 7; W. F. STINESPRING, Eschatology in Chronicles, u: *JBL*, 80 (1961.), str. 211sl.
[731] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 182.
[732] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 17.
[733] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 182.

„I potom počinu David kraj otaca svojih…“ (1 Kr 2,10), nasuprot kroničarevu govoru: „Umro je u lijepoj starosti naužívši se života, bogatstva i slave.“ (1 Ljet 29,28). Na ovom mjestu, kroničar opisuje Davidov život kao uspješan život u kojem je bilo sve ispunjeno. Pisac Ljetopisa služi se pojmom *naužívši se života* koji je bio upotrijebljen za opis Abrahamovog kraja života (usp. Post 25,8), Izakovog kraja života (usp. Post 35,29) i Jobovog kraja života (usp. Job 42,17).[734]

Formulacija *star i sit života* (1 Ljet 23,1) paralaleno se nalazi još na dva mjesta: u Knjizi Postanka i Knjizi o Jobu (Post 35,29 i Job 42,17). Formulacija *star, naužívši se života* (1 Ljet 29,28) nalazi se gotovo doslovno i u Knjizi Postanka (Post 25,28). Kroničar ovom formulacijom ima namjeru pokazati da je i David, kao i praočevi vjere Abraham, Izak i Jakov, bio pun darovanog života čime kroničar Davida posljednji put stavlja nasuprot Šaulu. Šaul je umro bez visoke starosti, bez *sit života*, bez bogatstva i slave i to zbog svoje nevjere prema Jahvi (usp. 1 Ljet 10). Nasuprot Šaulu, David je umro u dubokoj starosti, sit života, u bogatstvu i slavi zbog svoje vjernosti Jahvi.[735]

Kroničar je tako idealno opisao Davida da je ta slika o Davidu onakva kakvu su on i poslijesužanjska zajednica očekivali o Davidu jer Judejska zajednica nije mogla biti posve zadovoljna svojim skromnim položajem zbog nedostatka Davidovog kraljevstva. Ovo očekivanje trebalo je biti ispunjeno, prema očekivanju kroničara i judejske zajednice, samo ponovnom uspostavom kraljevstva i dolaskom jednog davidovskog kralja. Ovakva kroničareva slika o Davidu odražava i podržava nadu teokratskog mesijanizma u poslijesužanjskoj zajednici.[736] Kod Davidovih nasljednika prva mesijanska nada u poslijesužanjsko vrijeme stavljena je na Davidovog potomka Zerubabela što kroničar opširno opisuje u Prvoj knjizi Ljetopisa u čemu se vidi njegova želja i očekivanje jednog davidovskog kralja koji će biti pravi nasljednik Davida (1 Ljet 3,17-24).

Iako je u poslijesužanjsko vrijeme judejska zajednica i po stanovništvu i po veličini jako malena, kroničar uvijek naglašava taj *cijeli Izrael* i idealne granice Izraela od Šihora u Egiptu do Hamata na sjeveru. Osim toga, kroničaru je bilo važno osvajanje susjednih zemalja što kroničar piše u vrijeme stvarnog nepostojanja davidovske dinastije i kraljevstva nad Izraelom već duže vrijeme. Kroničarevo posebno naglašavanje važnosti davidovske dinastije

[734] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 115.
[735] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 183-184.
[736] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 175sl.

razumije se jedino tako da on idealno kraljevstvo, vječnu Davidovu dinastiju, želi vidjeti ponovno uspostavljenu.[737]

Iz Ezrine i Nehemijine molitve, kroničar donosi nezadovoljstvo situacijom svojeg vremena i upotrebljava izraze *skromna sreća, sluganstvo i velika nevolja pod perzijskim kraljevima*. Za poslijesužanjsku judejsku zajednicu A. H. J. Gunneweg i W. Schmithals donose: „Taj narod je kao zajednica i samo kao zajednica egzistira, Božja milost je ujedno i kazna; zapravo *naši kraljevi* morali su sami izvršavati vladavinu.“[738] Kroničar opisuje Davida kao kralja, koji je prije svega tražio Jahvu i brinuo se za Hram i hramsku liturgiju.[739] Upravo takvu sliku davidovskog kralja, kroničar je očekivao i ta nada je čuvala tu Jahvinu judejsku zajednicu.[740] Svoje čitatelje, kroničar istovremeno poučava i upoznaje s nadom uspostave davidovskog kraljevstva. Samo na ovoj nadi leži budućnost i egzistencija judejske kultne zajednice i ponovna uspostava davidovskog kraljevstva. Kroničarev očekivani kraj nije bio eshatološki Mesija nego teokratski mesija iz Davidove kuće koji je jedini mogao ostvariti tu idealnu teokraciju koja počiva na tri temelja: na davidovskom kraljevstvu, jeruzalemskom Jahvinom kultu i to sve na tlu Izraela.[741]

7.5. Jeruzalem kao religiozni, politički i glavni grad Izraela

Godine 1003. David je pomazan za kralja *Judine kuće* u koju su bile udružene različite plemenske skupine među kojima je bilo najjače i vodeće Judino pleme. David je već 1000. god. pr. Kr. bio kralj dvama kraljevstvima. Nakon smrti posljednjeg vladajućeg kralja Šaula 1001. god. pr. Kr. priznale su izraelske starješine, na osnovi ugovornog sporazuma, Davidu kraljestvo nad Izraelom.[742] Ovaj sporazum obuhvaćao je ujedinjena izraelska plemena. Slijedi opis Jeruzalema s obzirom na stanovništvo i političku situaciju.

[737] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 113-129.
[738] A. H. J. GUNNEWEG - W. SCHMITHALS, *nav. dj*., str. 92.
[739] Usp. T. S. IM, *nav. dj*., str. 76s. i 145-163.
[740] Usp. M. NOTH, *Geschichte Israels*, str. 160.
[741] Usp. R. MOSIS, *Untersuchungen zur Theologie des chronistichen Geschichtswerkes*, str. 124.155.161. Anm. 102. str. 234.
[742] Usp. H. GESE, Der Davidsbund und die Zionserwählung, u: H. GESE (ur.), *Vom Sinai zum Zion*, 1974., str. 10.

7.5.1. Stanovnici Jeruzalema

Kroničarev opis Davidove povijesti u Prvoj knjizi Ljetopisa ide prema svome cilju, a to je Kovčeg Božji u Jeruzalemu i Božji kult u Hramu. Davidov uspon na prijestolje i zauzimanje Jeruzalema pretvara Jeruzalem u kultno i političko središte Izraela. U posljednjem rodoslovnom poglavlju kroničar donosi popis stanovnika Jeruzalema (1 Ljet 9,1-44). Većina 9. poglavlja Prve knjige Ljetopisa donosi podatke uzete iz raznih mjesta u Bibliji što je prikazano u tablici 22 (1 Ljet 9,27-44).[743]

Tablica 22. Prikaz paralelnih mjesta Prve knjige Ljetopisa 9

Prva knjiga Ljetopisa, 9. poglavlje	paralelna mjesta
Prva knjiga Ljetopisa (1 Ljet 9,2-17)	Knjiga o Nehemiji (Neh 11,3-19)
Prva knjiga Ljetopisa (1 Ljet 9,34.35-38.39-44)	Prva knjiga Ljetopisa (1 Ljet 8,28,29-32 i 1 Ljet 9,33-40)

Deveto poglavlje Prve knjige Ljetopisa ima dvostruku funkciju: prvo, donosi zaključak opširnog uvoda rodoslovnog predvorja (1 Ljet 1-8), drugo, otvara pripovijedanje koje opisuje u sljedećim poglavljima. Kroničar donosi uvodno zapažanje (1 Ljet 9,3), nadopunjuje prvi dio poglavlja (1 Ljet 9,3-34), zatim uzima podatke od 2. do 8. poglavlja Prve knjige Ljetopisa i premješta ih u 9. poglavlje (1 Ljet 9,35-44). Na taj način kroničar otvara prijelaz prema sljedećim poglavljima.[744]

Moguća podjela devetog poglavlja Prve knjige Ljetopisa prikazana je u tablici 23.

Tablica 23. Podjela devetog poglavlja Prve knjige Ljetopisa.

1.	1 Ljet 9,1-2		zaključak prethodnih poglavlja (1 Ljet 2-8)
2.	1 Ljet 9,3-34		popis onih koji žive u zemlji i posebno u Jeruzalemu
	a.	1 Ljet 9,3	popis stanovnika Jeruzalema
	b.	1 Ljet 9,4-9	popis laika stanovnika Jeruzalema koji se ovdje nazivaju *Izrael*
	c.	1 Ljet 9,10-13	popis svećenika
	d.	1 Ljet 9,14-34	popis levita
	e.	1 Ljet 9,14-18	popis vratara koji su uključeni među levite

[743] Usp. R. W. KLEIN, *nav. dj.*, str. 262.
[744] Usp. S. JAPHET, *1 Chronik*, str. 213.

	f.	1 Ljet 9,34	Zaključak
3.	1 Ljet 9,35-44		rodoslovlje Benjamina
	a.	1 Ljet 9,35-38	Jeielovo rodoslovlje
	b.	1 Ljet 9,39-44	Šaulova kuća.[745]

Središnji dio 9. poglavlja Prve knjige Ljetopisa donosi građu za hramsku službu, a posebno za čuvare vrata (1 Ljet 9,18-33).[746]

Kroničar donosi popis stanovništva koje je živjelo u Jeruzalemu (1 Ljet 9,3-34) i za taj popis stanovništva stvara princip (1 Ljet 9,2): izraeliti (1 Ljet 9,4-9), svećenici (1 Ljet 9,10-13) i leviti (1 Ljet 9,4-34). U ovim redcima sastav naroda pokazuje poslijesužanjsko vrijeme: hramsko osoblje sa svojim nasljedstvom i položajem. To su zapravo svećenici i leviti i ostali laici koje označava terminom *Izrael*.[747]

Kroničar donosi i ponavlja rodoslovlje Šaulovih predaka i potomaka čime priprema pripovijest o Šauolovoj smrti koja slijedi u 10. poglavlju Prve knjige Ljetopisa. Veliki dio građe u Prvoj knjizi Ljetopisa nalazi se i u Knjizi o Nehemiji (1 Ljet 9,2-18 usp. Neh 11,3-19). R. W. Klein smatra da 9. poglavlje Prve knjige Ljetopisa predstavlja popis stanovništa Jeruzalema prijesužanjskog vremena, dok 11. poglavlje Knjige o Nehemiji predstavlja popis stanovnika Jeruzalema poslijesužanjskog vremena.[748]

G. Holscher misli da je 11. poglavlje Knjige o Nehemiji ovisno o Prvoj knjizi Ljetopisa[749], ali veliki broj znanstvenika poput U. Kellermanna i drugih misle da je 9. poglavlje Prve knjige Ljetopisa ovisno o 11. poglavlju Knjige o Nehemiji.[750] Ovo drugo mišljenje većine znanstvenika najbliže je istini.

Kroničareva lista popisa stanovnika pokazuje kroničarevu brigu za stanovnike Jeruzalema. Kroničar je najtemeljitije obradio popis levita. Iz 11. poglavlja Knjige o Nehemiji ispustio je retke 20-24 te je čuvare vrata uvrstio u popis levita jer tu pjevači i čuvari vrata ne pripadaju u levite, a kroničar je taj predložak preuredio i po njemu su čuvari vrata i pjevači

[745] Usp. R. W. KLEIN, *nav. dj*., str. 263; usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 213.
[746] S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 213; „Oko 60 % građe u ovom poglavlju ima paralelu: 1 Ljet 9,2-17 u Neh 11,3-9 i 1 Ljet 9,34-44 je približno identično s 1 Ljet 8,29-38. Središnji dio 1 Ljet 9,18-33 donosi novu građu za hramsku službu, posebno za čuvare vrata i temelji se vjerojatno na izvan biblijskom predlošku. Istraživanje izvora i građe poglavlja govori da je kroničar doduše jako ovisan o svojim izvorima, ali ovo se ipak može drugačije pripisati njegovoj vlastitoj koncepciji. Ova namjera se najbolje vidi u *šavovima* između pojedinih dijelova 1 Ljet 9,2.17.34."
[747] Usp. S. JAPHET, *nav. dj*., str. 213.
[748] Usp. R. W. KLEIN, *nav. dj*., str. 263.
[749] Usp. G. HÖLSCHER, *Die Bücher Esra und Nehemia*, Tübingen, 1923., str. 551- 555.
[750] Usp. U. KELLERMANN, Die Listen in Nehemia 11: Eine Dokumentation aus den letzten Jahren des Reiches Juda?, u: *ZDPV*, 82 (1966.), str. 209-227.

sastavni dio levita. U popisu jeruzalemskih stanovnika, kroničar nabraja različite skupine hramskog osoblja i njihove zadaće.

Tablica 24. Prikaz različitih skupina hramskog osoblja i njihove zadaće prema 9. poglavlju Prve knjige Ljetopisa.

Prva knjiga Ljetopisa - 1 Ljet 9,18-29	čuvari vrata
Prva knjiga Ljetopisa - 1 Ljet 9,30	svećenici
Prva knjiga Ljetopisa - 1 Ljet 9,31-33	leviti i pjevači
Prva knjiga Ljetopisa - 1 Ljet 9,34	zaključak

Kroničar u popisu stanovnika posebnu važnost pridaje i čuvarima vrata.[751]

U 9. poglavlju Prve knjige Ljetopisa kroničar donosi cjelokupnu građansku listu Izraelaca koji su stanovali u Jeruzalemu. Prvi su stanovnici Izraela bili svećenici, leviti i služitelji Hrama. Tako se naseljavanje Jeruzalema dogodilo po reprezentativnim izraelskim plemenima: „Prvi su stanovnici na svojem posjedu i u svojim gradovima bili Izraelci, svećenici, leviti i netinci.“ (1 Ljet 9,2). Kroničar spominje Jeruzalem i to spominjanje Jeruzalema je novost, jer je do sada kroničar grad Jeruzalem spomenuo samo indirektno (1 Ljet 9,3 usp. 1 Ljet 3; 8,32). Jeruzalem kao izraelski grad ili kao grad svetišta još se ne nazire u njegovom pogledu. Ovdje se dogodilo prvi puta da to uvede u svoje pripovijedanje koje će biti opširno od 11. do 29. poglavlja Prve knjige Ljetopisa. Prvo naseljavanje Izraela i Jeruzalema, o kojem je ovdje riječ, istovremeno sugerira na ponovno naseljavanje grada u prijesužanjskom i poslijesužanjskom pustošenju i naseljavanju. Jeruzalem kao grad svetišta i svetosti ima vječni karakter, upućuje i na povijesno i nadpovijesno značenje.[752]

Kroničar spominje babilonsko sužanjstvo samo za Judino plemene (1 Ljet 9,1), a spominjanje babilonskog sužanjstva nalazi se još samo na jednom mjestu (1 Ljet 6,41). Ako je riječ o Judinom sužanjstvu onda se misli ili na južno kraljevstvo ili na Judino pleme. Po piscu knjige Ljetopisa samo su dva i pol prekojordanska plemena otišla u progonstvo (usp. 1 Ljet 5,5.22.25sl.). Preostali Izrael je ostao stanovati na svojoj zemlji kao što je opisano kasnije (2 Ljet 30). Po kroničarskom shvaćanju, Juda je obuhvaćen ograničenom deportacijom i to privremeno (usp. 2 Ljet 36,20sl.), dok nije došao Kirov edikt.[753] Kroničar se u 9. poglavlju Prve knjige Ljetopisa prvi puta okreće prema stanovnicima Jeruzalema (1 Ljet 9,3-34). Ovdje

[751] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 214.
[752] Usp. T. WILLI, *1 Chronik*, str. 282.
[753] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 216.

spominje plemena kao stanovnike Jeruzalema: sinove Judine, Benjaminove, Efrajimove i Manašeove sinove. Jeruzalem za kroničara vrijedi kao glavni grad i središte cijelog Izraela. Pod stanovnicima Jeruzalema, kroničar misli na pripadnike svih plemena, kako za vrijeme Davidovog ujedinjenog kraljevstva, tako i u poslijesužanjsko vrijeme. Zato kroničar ovdje pribraja Efraima i Manašea k stanovnicima Jeruzalema.[754]

Za kroničara je važno nabrojiti stanovnike Jeruzalema koji će po Davidovom osvajanju grada postati političko i religiozno središte Izraela.

7.5.2. Zauzeće Jeruzalema

Nakon što je David postao kraljem *Judinog kraljevstva*, on je vladao kraljevstvom iz Hebrona koji je bio na jugu Palestine. Iz Hebrona je bilo teško vladati sjevernim kraljevstvom, Izraelom. Osim toga, kada je Hebron je postao središtem kraljevstva, odmah je bilo vidljivo da se time pogoduje Judinom plemenu s kojim je David kao stanovnik Betlehema bio povezan jakim savezom.[755]

Već od 11. do 13. poglavlja Prve knjige Ljetopisa kroničar nam pred oči stavlja Hebron gdje se čitav Izrael okupio oko Davida da ga učini kraljem nad svim Izraelom (1 Ljet od 11,1-3 do 1 Ljet 13,14 usp. 1 Ljet 12,24-41; 13,1). Poglavlja 13, 15 i 16 Prve knjige Ljetopisa potpuno se usmjerava na traženje Kovčega. Već poslije postavljanja Davida za kralja nad čitavim Izraelom, David i sakupljeni Izrael oko njega zauzima Jeruzalem kao buduće mjesto za Hram i Kovčeg. Zauzimanje grada Jeruzalema opisano je već i u Drugoj knjizi o Samuelu (2 Sam 5,6-10). Kroničar ovdje samo želi naglasiti deuteronomističku misao po kojoj Izrael, David, Jeruzalem i Hram s Božjim izabranjem stvaraju jedinstvo.[756]

Za razliku od Druge knjige o Samuelu gdje je David sa svojim ljudima pošao u osvajanje Jeruzalema, prema Prvoj knjizi Ljetopisa David je to učinio s *cijelim Izraelom* (2 Sam 5,6 usp. 1 Ljet 11,4). Kroničar posebno ističe da je *cijeli Izrael* sudjelovao u Davidovom krunjenju u Hebronu i u zauzimanju Jeruzalema. Zauzimanje Jeruzalema, po kroničaru, ima smisla jer će Jeruzalem u budućnosti postati glavni grad politike i središte kulta u Hramu za cijeli Izrael. Jeruzalem nije zauzet po *osobnoj Davidovoj vojsci*, nego po *cijelom Izraelu*.

[754] Usp. S. JAPHET, *nav. dj.*, str. 217.
[755] Usp. H. GESE, *Der Davidbund und die Zionserwählung,* str. 113-129.
[756] Usp. J. BECKER, *nav. dj.*, str. 54-55.

Upravo stoga Jeruzalem nije postao privatni Davidov posjed kako je to opisano u Drugoj knjizi o Samuelu, nego je od početka zajednička baština cijelog Izraela. Budući da je David zauzeo Jeruzalem, spušta se na niža brda i on naziva Jeruzalem *Davidov grad*, zato po deuteronomisti grad predstavlja Davidovo vlasništvo (usp. 2 Sam 5,9). S druge strane, prema kroničaru, Jeruzalem nije grad koji pripada Judinom plemenu, niti je priključen izraelskoj državi, nego je postavo samostalan *grad država*. David postaje još i gradski kralj u Jeruzalemu i time pravni nasljednik dosadašnjih jebusejskih gradskih kraljeva.[757]

Nasuprot deuteronomisti, kroničar zauzimanje Jeruzalema odmah na početku pothvata ističe kao posao *cijelog Izraela*, a ne kao Davidovu privatnu stvar, s tim da taj događaj uzdiže *cijeli Izrael* u očima okolnih naroda. Nadalje, kroničar namjerno donosi promjene jer ističe da onaj koji naziva Jeruzalem *Davidov grad* nije sâm David, kako navodi deuteronomist, nego oni (narod) nazivaju Jeruzalem *Davidov grad* (1 Ljet 11,7 usp. 2 Sam 5,9). Iz toga možemo zaključiti namjeru deuteronomiste da je David Jeruzalem učinio poznatim kao svoje vlasništvo i na taj način uvećao svoju slavu. Osvajanje Jeruzalema u Drugoj knjizi o Samuelu ima privatnije značenje za Davida nego je to opisano u Prvoj knjizi Ljetopisa (2 Sam 5,6sl. usp. 1 Ljet 11,4sl.). Kroničar zato uklanja osobni element i Davidovu slavu koja se nalazi u petom poglavlju Druge knjige o Samuelu što se vidi i po promjeni subjekta davanja imena Jeruzalemu.[758]

Da je David u borbama 1000.-998. god. uspio odbiti nadmoćne Filistejce, mogao se posvetiti rješavanju svoje rezidencije. „Između naseljenih područja sjevernih plemena i Jude, ubacio se pojas kanaanskih država, koje su bile gradovi-države, koje su osjetno ometale savez izraelskih plemena.“[759] Benjaminovo pleme bilo je najjužnije pleme i unutar toga područja nalazilo se nekoliko kanaanskih gradova. Već je Šaul, prvi izraelski kralj, iz Benjaminovog plemena, pokušao upasti i pripojiti kanaanske gradove. Na zapadu i na jugu bilo je nekoliko gradova-država poput Ajalona, ali David ih nije mogao uzeti za rezidenciju jer su bili lak plijen za Filistejce. Međutim, država Jeruzalem, nalazila se malo postrani, između Izraela i Jude, te je moga biti idealni grad za Davida. David je 997. god. uspio osvojiti Jeruzalem, kako piše kroničar, s cijelim Izraelom. David nije protjerao domaće stanovništvo (Jebusejce), jer mu je bilo stalo da Jeruzalem ne bude pripojen Izraelu nego da ostane kao grad-država za sebe, izdvojen od Izraela i Jude.[760]

[757] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 48-49.
[758] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 49.
[759] Usp. H. GESE, *nav. dj.*, str. 10.
[760] Usp. H. GESE, *nav. dj.*, str. 11.

Kod zauzimanja Jeruzalema u deuteronomističkom djelu ne pojavljuje se drugo ime osim Davida. Međutim, u 11. poglavlju Prve knjige Ljetopisa kod osvajanja Jeruzalema važnu ulogu ima Joab, sin Seruje. Joab se pojavljuje kao prvi čovjek i vojnik koji se prvi popeo na zidine Jeruzalema i porazio Jebusejce (usp. 1 Ljet 11,6). Ovaj dodatak nema predloška u 5. poglavlju Druge knjige o Samuelu.[761] Joab je postao *glavni čovjek* (usp. 1 Ljet 11,6c) i *veliki vođa* (usp. 1 Ljet 18,15). Druga knjiga o Samuelu donosi da Joab postaje vođa zbog toga što je ubio Abnera, a ne kao kod kroničara zbog važne uloge u osvajanju Jeruzalema (2 Sam 3,27sl.).[762] Teško je znati je li kroničar izvještaj o Joabu uzeo iz nama nepoznatih izvora,[763] ili ga je dopunio po vlastitom nahođenju (1 Ljet 11). Kroničar je ispustio nerazumljivi tekst: „Tko god pobije Jebusejce i popne se kroz prorov…“ (2 Sam 5,8), tako da kroničar stavlja dopunu da je Joab sudjelovao na zauzimanju samog Jeruzalema (1 Ljet 11,6 usp. 1 Ljet 11,8b)[764]

Kod velikog vojskovođe Joaba i njegove važne uloge kod zauzimanja Jeruzalema proizlazi:

1. Joab je, kao veliki vojskovođa, već prije zauzimanja Jeruzalema Davidu bio od velike pomoći (usp. 2 Sam 2,14; 2 Sam 3,22sl.)
2. Joab je odigrao veliku ulogu kod samog zauzimanja Jeruzalema
3. Joab se ističe u ponovnoj izgradnji i obnovi Jeruzalema
4. David je gradio Jeruzalem od Mila prema unutra (usp. 2 Sam 5,9b), a prema kroničaru, David je postavio Joaba da obnavlja i gradi preostali dio grada.

David i Joab ponovno grade i obnavljaju Jeruzalem prema čemu se zaključuje da je kod zauzimanja grada David razorio Jeruzalem.[765]

Nije ništa neobično da se kod razorenja Jeruzalema, nazire opomena i teška situacija u poslijesužanjsko kroničarevo vrijeme. Za kroničara, Davidovo vrijeme je vrijeme milosti, i to vrijeme je uzor za kasnije generacije da uvijek ima mjesta za ponovnu izgradnju. To je uzor i za poslijesužanjsku zajednicu koja mora ponovno graditi Hram i obnavljati Jeruzalem koji je bio razoren po Nabukodonozoru 587. godine.[766] Stoga slijede zaključci:

1. u zauzimanju Jeruzalema sudjeluje čitav Izrael

[761] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 49.
[762] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 50.
[763] Usp. J. W. ROTHSTEIN – J. HÄNEL, *nav. dj.*, str. 208sl.
[764] Usp. H. W. HERTZBERG, *nav. dj.*, str. 217-219sl.
[765] Usp. T. S. IM, *nav. dj.*, str. 50.
[766] Usp. J. BACKER, *nav. dj.*, str. 54.

2. kod davanja novog imena Jeruzalemu to čine i drugi (narod), a ne David

3. po Joabovom sudjelovanju u zauzimanju i obnovi Jeruzalema grad je kao Davidova osobna svojina više umanjen u Prvoj knjizi Ljetopisa nego u Drugoj knjizi o Samuelu

4. kada Joab sudjeluje u osvajajnju Jeruzalema to više nije jedna od osobnih Davidovih vojnih jedinica, nego Joab postaje veliki vojskovođa čitavog Jeruzalema.

Postoji još i drugi razlog za Joabovu važnu ulogu u zauzimanju Jeruzalema. U sudjelovanju u takvoj važnoj stvari kao što je zauzimanje Jeruzalema, Joab zauzima časno mjesto. Osim toga, kroničar opisuje Joaba kao Davidovog nećaka koji djeluje sa svoja dva brata Abišaja i Asahela i rođaka Amasaja (1 Ljet 2,16). Sva su trojica opisani kao Davidovi junaci: Abišaj (1 Ljet 11,20), Asahel (1 Ljet 11,26) i Amasaja (1 Ljet 12,19). Međutim, Joab kao prvi i glavni vojskovođa Izraela ne nalazi se u popisu junaka jer je kroničar već prije popisa junaka (1 Ljet 11,10-12,41) stvorio časno mjesto za Joaba (1 Ljet 11,6.8)

8. DAVIDOV UTJECAJ NA PSALME

Izrael od svojih početaka razvija pjesništvo u različitim oblicima. Izraelska religiozna lirika najbolje je izražena u Psalmima kojih ima 150. Psalmi odražavaju dušu izabranog naroda, govore konkretnim i slikovitim govorom i služe se slikama, usporedbama i simbolima.[767] Psalam u izvornoj grčkoj riječi označava pjesmu koja se izvodi uz pratnju žičanog glazbala.[768]

Davidov utjecaj ide dalje od kroničarevog djela. Sama knjiga Ljetopisa pripisuje Davidu stvaranje Božje službe s glazbalima. Tradiciju, po kojoj je David poznati skladatelj i glazbenik, određuje i Psaltir. Ta ista stara tradicija pripisala je Psalme Davidu. David je bio veliki pjesnik i organizator kulta u Izraelu. Sasvim je vjerojatno da mnogi psalmi sežu do Davida, no to je teško dokazati.[769] Može se odrediti jedino vrijeme prije kojeg su Psalmi napisani (terminus ante quem), odnosno da su napisani prije makabejskih vremena. Teže je odrediti vrijeme prije kojeg su se pojavili Psalmi. U Davidovo vrijeme sigurno već postoje neki psalmi.[770] Nema ni jednog psalma koji bi bio tako star da bi potjecao od Davida. Ipak su psalmi za nas *Davidovi Psalmi.*[771] Gotovo polovica njih (73 psalma) odražavaju u svom naslovu neku vezu s Davidom. David je istaknuta i važna osoba kojoj se žele pripisati neki psalmi ili ih barem dovesti u neku vezu s Davidom. Ta veza izrečena je sasvim kratko: *od Davida, po Davidu* ili slično, ali ni na koji način ne upućuju na odnos prema njegovom životu. Kad bi ovi psalmi stvarno bili od njega napisani, onda bi bili izvor za Davidovu povijest i usmjeravali bi pogled na njegovo djelovanje.[772]

Može se reći da postoje poteškoće kod stavljanja psalma u stvarnu povijesnu vezu s Davidom. Ponajprije, tu su naslovi koji Davida stavljaju u vezu s psalmima, a oni ne znače nužno da je on njihov pisac stvaratelj. Židovski prijedlog *le*, od koje proizlazi i Davidovo ime, dopušta posve različito tumačenje izričaja *na Davida, za Davida, po Davidu, od Davida, pripada Davidu, odnosi se na Davida*… Naslovi su mogli značiti da su ovi psalmi bili posvećeni Davidu i da bi se moglo reći za dio ovih psalama da je David bio kao sakupljač ili

[767] Usp. C. TOMIĆ, *Psalmi,* Zagreb, 1973., str 7.
[768] Usp. A. DEISSLER, *Psalmi,* Zagreb, 2009., str.13.
[769] Usp. C. TOMIĆ, *nav. dj.*, str. 10.
[770] C. TOMIĆ, *nav. dj.*, str. 10: „Danas je gotovo nemoguće odrediti vrijeme postanka pojedinih psalama. Najnovija istraživanja omogućuju nam utvrditi životni smještaj (Sitz in Leben) pojedinog psalma, ali ne vrijeme postanka.“
[771] Usp. E. ZENGER, *Psalmen, Auslegungen 4 Bde,* Freiburg im Breisgau, 2003., str. 40.
[772] Usp. S. L. McKENZIE, *Konig David. Eine Biographie*, str. 48.

da su bili napisani u Davidovom stilu. Dalje se opet nalaze dugi naslovi psalama koji su sami unutra umetnuti. Vjerojatno je naknadno umetnuta veza između psalama i Davida. U Bibliji je opće poznato da izvornom anonimnom piscu pridodaju poznati biblijski lik. Mnogi psalmi bili su na temelju predaje kasnije pridodani Davidu, jer je bio *ljubljeni psalmist Izraela*.[773] Ova tendencija naknadnog dodavanja Davidovog imena rezultira umetanjem psalma u Davidovu povijest (npr. Ps 18 = 2 Sam 22) i radi toga se vidi Davidov utjecaj, ne samo na povijest, nego i na biblijske tekstove prije i poslije njega. Tako psalam 63. pokazuje već unaprijed da ga treba čitati kao dio skupine Davidovih psalama 51-72.[774]

Grčki prijevod hebrejske Biblije Septuaginta (LXX) to jasno ističe. Ona donosi daljnjih 40 psalama povezanih s Davidom.[775] Umetnuti naslovi psalama u LXX pokazuju višeznačni izraz *Psalam Davidov*. Tako naslov psalma 71. glasi *Psalam Davidov, sina Jonadaba i prvi koji je napisao*. Ako se radi o *Psalmu Davidovu*, morao bi biti napisan od nekoga drugoga za vrijeme progonstva. Kada se psalam označuje izrazom *od Davida*, u tom slučaju daje na znanje da nije Davidovo autorstvo. Dokaz za to je izraz koji LXX kaže za psalam 137. da je *od Davida*, napisan *od Jeremije*. Također, psalam 96. će LXX označiti kao *pjesma Davidova*. Naslov tog psalma ipak datira na kraju vremena progonstva, kada je bio početak gradnje drugoga Hrama. To je bila 515.godina.[776]

Psalmi koji daju informacije o Davidovom životu su: 3, 7, 18, 30, 34, 51, 52, 54, 56, 57, 59, 60, 63, 142.[777]

a) psalam 3. – Davidov psalam, kada je on bježao pred svojim sinom Abšalonom.
b) psalam 7. – Schiggaion [778] Davidov, koji je on pjevao Gospodinu zbog riječi Kuša Benjaminita.
c) psalam 18. – od Davida, sluge Gospodnjeg koji je riječi ove pjesme govorio Gospodinu, kada je njega Gospodin spasio od ruke svih njegovih neprijatelja i od Šaulove ruke.

[773] Usp. S. L. McKENZIE, *nav. dj.*, str. 48.
[774] Usp. E. ZENGER, *nav. dj.*, str. 40.
[775] Usp. S. L. McKENZIE, *nav. dj.*, str 49., donosi da se i tu pokazuje sklonost da religioznog pisca povezuje s biblijskim poznatim likovima što se s vremenom još više pojačava. Dapače LXX na tome tragu iznosi da je Ps 151 isključivo Davidovo autorstvo. Psalam ponavlja Davidovu povijest od njegove mladosti i hrama pa do Golijata (1 Sam 16-17).
[776] Usp. S. L. McKENZIE, *nav. dj.*, str. 49.
[777] Vidi opširnije: S. L. McKENZIE, *nav. dj.*, str. 49. Svaki od nabrojenih psalama donosi podatke iz Davidovog života koji su kratko opisani za svaki od gore navedenih psalama.
[778] Schiggaion, maskil i miktam su određena vrsta psalama i nije poznato koja je razlika među njima.

Nije samo David značajan za psalme, nego još više kroničar pokazuje veliki interes za Davida, kraljevstvo, a posebno za samu osobu Davida.

8.1. Psalmi koji govore o Davidovom životu

Prvi *Davidov Psaltir* koji je dio svih psalama obuhvaća psalme 3-41, a drugi *Davidov Psaltir* obuhvaća psalme 51-72. Prvi i drugi Davidov Psaltir pod različitim vidom opisuju Davidov život.[779] S. L. MacKenzie donosi sljedeće psalme koji govore o Davidovom životu:

Psalam 3 Davidov psalam, dok je on bježao pred svojim sinom Abšalonom.

Psalam 7 Schiggaion David ga je ispjevao Jahvi zbog Kuša Benjaminita.

Psalam 18 Od Jahvina sluge Davida koji Jahvi ispjeva ovu pjesmu u onaj dan kad ga Jahve oslobodi iz ruku neprijatelja i iz ruke Šaulove.

Psalam 30 Davidov. Pjesma za posvećenje Doma.

Psalam 34 Davidov. Kad se David pravio ludim pred Abimelekom, a on ga otjera, te tako David sretno izmače.

Psalam 51 Davidov. Kad je k Davidu došao prorok Natan poslije njegova grijeha s Bat-Šebom.

Psalam 52 Poučna (maskil) Davidova pjesma. Kad je Edomac Doeg Šaulu javio: „David je upao u kuću Abimelekovu.“

Psalam 54 Davidova (maskil) poučna pjesma. Kad su Zifijci došli k Šaulu govoreći: „David se kod nas sakrio“.

Psalam 56 Davidov. Miktam. Kad su ga u Gatu uhitili Filistejci.

Psalam 57 Davidov. Miktam. Kad je ispred Šaula pobjegao u pećinu.

Psalam 59 Davidov. Miktam. Kad je Šaul opkolio kuću da ubije Davida.

Psalam 60 Davidov. Miktam. Kad je David izašao protiv Aram Naharajima i protiv Aram Sobe, i kad je Joab na povratku potukao 12.000 Edomaca u Slanoj dolini.

Psalam 63 Psalam. Davidov. Kad David bijaše u Judejskoj pustinji.

Psalam 142 Poučna (miktam) pjesma. Davidova. Kad bijaše u spilji. Molitva.[780]

[779] Usp. E. ZENGER, *nav. dj.*, str. 41.
[780] Usp. S. L. McKENZIE, *nav. dj.*, str. 49.

Četrdeset psalama sadrže naslov koji upućuje na događaje iz Davidovog života. Međutim, za rekonstrukciju Davidovog života oni su od slabe koristi, jer ne spominju pojedinosti. Tako primjerice psalam 3 kaže samo nešto, a to je da je bio napisan kad je David bježao pred Abšalonom. Psalam ne spominje ni jedan aspekt Davidove pobune protiv Šaula i samo govori općenito o njegovom neprijatelju. Dobro je da su redaktori psalma stavili neke psalme u „Davidov Sitz im Leben". Tako psalam 63. upućuje na Davida kada je bio u pustinji. Ovaj psalam podsjeća na dijelove Druge knjige o Samuelu (2 Sam 15,13-17,23) i pripovijeda povijest Davidova bijega iz Jeruzalema pred svojim sinom Abšalonom. Molitelj, u ovom sučaju David, daleko je od Hrama koji mu mnogo znači i kojega ljubi, te u njemu želi iskusiti Božju blizinu. Abšalom sa svojom pobunom želi svome ocu Davidu oteti kraljevstvo. Abšaloma podupire vojska i on započinje državni puč. To je pretpostavka za psalam 63. Druga knjiga o Samuelu govori o tome da je David pobjegao u judejsku pustinju. U toj situaciji David se pita što treba činiti i kako ići dalje. Kroničar izbjegava tako tešku kušnju pripisati Davidu. Druga knjiga o Samuelu o ovoj situaciji pokazuje Davidovo veliko pouzdanje da će opet vidjeti Božji Kovčeg u jeruzalemskom Hramu i to onda kada to bude Božja volja: „Tada kralj reče Sadoku: odnesi Kovčeg Božji natrag u grad. Ako nađem milost Jahve, on će me dovesti natrag i dopustiti mi da opet vidim njega i njegovo prebivalište." (2 Sam 15,25).[781] Slično tome i psalam 18 govori u svom naslovu o tome da je David bježao pred Šaulom. Ipak, unutra nema spomena o Šaulu. Paralelna formulacija o događajima o kojima govori psalam 18 nalazi se u Drugoj knjizi o Samuelu, poglavlje 22, a to je puno vremena poslije Šaulove smrti. Tako se naslov psalma vremenski pripisuje Davidu. Psalam 51 opisuje Davidovo kajanje poslije brakolomstva s Bet-Šebom. Unutar psalma ne nalazi se ni Bet-Šeba, ni grijeh kojeg pisac žali. Ovaj psalam ima općeniti sadržaj, a tek kasniji redaktor doveo ga je u vezu s Davidom.

Ova četiri naslova psalama ne odgovaraju onome što piše u Knjigama o Samuelu. Psalam 7 u naslovu spominje Davidovog neprijatelja imenom Kuša Benjaminita. On inače nije poznat u Bibliji. Psalam 34 u naslovu donosi da je napisan kada se David pravio ludim pred Abimelekom. Filistejski kralj se tamo zvao Ahiš, a ne Abimelek (jednako Post 20;26,1-16). Psalmi 57 i 142 odnose se na Davidov boravak u *spilji*. Time se misli da se David sakrio pred Šaulom u spilju (1 Sam 24). Vjerojatno je ovdje piscima pred očima Prva knjiga o Samuelu, redak 22,1, kada su David i njegovi ljudi tražili utočište u *spilji* blizu Adulama. Ovdje je *pećina* zamijenila *utvrdu*. U hebrejskom su obje riječi slične jedna drugoj.

[781] Usp. H. ZENGER, *nav. dj*., str. 40-41.

Možemo zaključiti da su naslove psalama sastavili ljudi koji su poznavali Davidovu povijest i psalme su doveli u vezu s poznatim događajima iz Davidovog života. Sami psalmi ne prenose neovisne informacije o događajima koje opisuju. U ovim slučajevima moramo poznavati Davidovu povijest da bismo razumjeli naslove.[782]

David je idealni molitelj psalama koji je upravo radi svojih biografskih podataka i predmolitelj svake osobe, jer se i svatko može naći u životnim neprilikama poput Davida.[783]

Biblijska znanost poznaje naknadno povezivanje psalama s Davidom. Pojedini psalmi odnose se na određenu situaciju iz Davidovog života. Tako su kasniji redaktori *davidizirali* psalme, da bi po Davidu dobili veću važnost.[784] Redaktori su si dopustili staviti pojedine psalme u Davidov *Sitz im Leben*.[785] U ovim psalmima doznajemo da naslovi psalama ponekad stoje u suprotnosti sa svojim sadržajem. Naslov psalma 3 odnosi se na neprijatelje i protivnike kojih je više, a po naslovu je vidljivo da je to samo Abšalom. Psalam 30 također je Davidov psalam, po svojem naslovu i pjesmom opisuje posvećenje Hrama. Poznato je da je David već umro 30 godina prije posvećenja prvoga Hrama (1 Kr 7,1), a psalam 30 donosi zahvalu što je Jahve njegovog sastavljača izbavio od smrtne opasnosti, dok naslov govori da je ta pjesma bila kod posvećenja Hrama, no taj psalam za posvećenje Hrama bio bi jedva prikladan. Psalam 51,18 iznosi da su zidovi Jeruzalema bili razoreni i da će se ponovno morati graditi. Zapravo unutra se ogledaju prilike za vrijeme sužanjstva, tj. poslije 586 g. To je 400 godina nakon Davidovog života u Jeruzalemu. Pisac koji je stavljao naslove psalama uporno ih želi dovesti u vezu s Davidom. Tu se ističe David kao velika povijesna osoba za izraelsku vjerničku zajednicu koja je imala veliki utjecaj i na salme, ali ne samo na njih. Tako u psalmu 63 pisac kaže da je on u svetištu (Hramu) motrio Boga (Ps 63,3). Budući da Hram tada nije još postojao, to je aluzija na hram, jer i iz naslova psalma proizlazi da je David tada živio u pustinji. Naslov psalma 59 aludira na Šaulovu zapovijed da se David zatvori poslije zaključenog braka s Mikalom (1 Sam 19,11). Ovi događaji su se odigrali u jednoj noći, vjerojatno u noći Davidove svadbe kada je David i pobjegao. Psalam u pripjevu ponavlja da se neprijatelji, koji su piscu radili o životu svake večeri, vraćaju kao bijesni psi (r. 7 i 15). Psalmu 23 koji ne pripada u tih 14 ne odgovara naslov *Psalam Davidov*. On u svojem posljednjem retku kaže: „Dobrota i milost pratit će mene u sve dane života moga. U Jahvinu

[782] S. L. MacKENZIE, *nav. dj.*, str. 50: „U 40 naslova psalama imamo: Doegov izvještaj Šaulu (Ps 52=1 Sam 21, 7; 22,6-10), Sifijci izdaju Šaulu Davida (Ps 54= 1 Sam 23,15-23), nekoliko Davidovih ratova (Ps 60 usp. 1 Ljet 14,8-16), zatim njegovo vrijeme u pustinji (Ps 63)".
[783] Usp. H. ZENGER, *nav. dj.*, str. 40-41.
[784] Usp. A. DEISSLER, *nav. dj*., str. 196.
[785] Usp. S. L. McKENZIE, *nav. dj*., str. 40.

domu prebivat ću kroz dane mnoge.“ Koja bi to bila kuća Gospodnja, ako ne Hram u Jeruzalemu. Hram u Jeruzalemu sagrađen je od Salomona poslije Davidove smrti. Ovaj redak nije mogao napisati David i vjerojatno on nije pisac ovog čuvenog psalma.[786]

8.2. Psalmi u kojima se spominje Davidovo ime

U nekim psalmima spominje se samo Davidovo ime i oni ne govore ništa o Davidovom životu. S. L. MacKenzie donosi neke psalme u kojima se spominje Davidovo ime prikazane u tablici 25.

Tablica 25. Popis psalama s navodima u kojima se spominje Davidovo ime.

Ps 18,51	umnožio si pobjede kralju svojemu pomazaniku svome milost si iskazao, Davidu i potomstvu njegovu navijeke.
Ps 72,20	Time se završavaju molitve Jišajeva sina Davida. Molitva za sina Salomona kao molbenica za svojeg nasljednika[787]
Ps 78,70-71	izabra Davida, slugu svojega, uze ga od torova ovčjih; odvede ga od ovaca dojilica da pase Jakova, narod njegov, Izraela, baštinu njegovu.
Ps 89,4-5	Savez sklopih s izabranikom svojim, Zakleh se Davidu, sluzi svome: Tvoje potomstvo održat ću dovijeka, za sva koljena sazdat ću prijestolje tvoje

[786] Usp. S. L. McKENZIE, *nav. dj.*, str. 51.
[787] Usp. E. ZENGER, *nav. dj.*, str. 51-52.

Ps 89,21	Nađoh Davida, slugu svoga, svetim ga svojim uljem pomazah,
Ps 89,36-37	Jednom se zakleh svetošću svojom: Davida prevariti neću: potomstvo će njegovo ostati dovijeka, prijestolje njegovo preda mnom kao sunce,
Ps 89,50	Gdje li je, Jahve, tvoja dobrota iskonska kojom se Davidu zakle na vjernost svoju?
Ps 122,5	Ondje stoje sudačke stolice, stolice doma Davidova.
Ps 132,1	Spomeni se, o Jahve, Davida i sve revnosti njegove kako se Jahvi zakleo, zavjetovao snazi Jakovljevoj:
Ps 132,10-13	Poradi Davida sluge svojega, ne odvrati lica od svog pomazanika! Jahve se zakle Davidu zakletvom tvrdom od koje neće odustati: „Potomka tvoje utrobe posadit će na prijestolje tvoje. Budu li ti sinovi Savez moj čuvali i naredbe kojima ih učim, i sinovi će njini dovijeka sjedit na tvom prijestolju.“ Jer Jahve odabra Sion, njega zaželje sebi za sjedište.

Ps 132,17	Učinit ću da ondje za Davida rog izraste, pripravit ću svjetiljku za svog pomazanika.
Ps 144,9-10	Pjevat ću ti, Bože, pjesmu novu, Ti daješ pobjedu kraljevima, koji si spasio Davida, slugu svojega.[788]

Isto tako možemo navesti od 51. do 72. psalma koji u svom naslovu nose obavijest *od/za Davida*. Izuzetak u ovoj skupini psalama su psalmi 66, 67. i 71, ali su kompozicijski usko povezani s psalmom 70 koji u svom naslovu ima dodatak *Davidov*.[789] David, kako ga opisuje kroničar u Prvoj knjizi Ljetopisa, ima dosta sličnosti sa slikom Davida kako je opisan u psalmima, iako postoje neke vidne razlike.

8.3. Usporedba slike o Davidu u Prvoj knjizi Ljetopisa i u „Davidovim Psalmima"

Davidovo djelovanje i njegov život kako su opisani u u Prvoj knjizi Ljetopisa i u psalmima ima prilično sličnosti, ali se i razlikuju. U psalmu 89, osim što se spominje Davidovo ime, pisac psalma iznosi i sjećanje na Božji savez s Davidom (Ps 89,20-38). Ovim psalmom završava treća zbirka knjige psalama (Ps 73-89). Riječi koje dominiraju kroz cijeli psalam ponavljaju se, a to su *hesed* i *'emet* – vjernost i istina. Ove se riječi odnose na Boga koji na nebesima stoluje, ali Jahve ih je konkretno pokazuje u Savezu koji je sklopio sa svojim izabranikom Davidom: „zakleh se Davidu, sluzi svome." (r. 4). Psalam tumači Jahvino obećanje Davidu iz Prve knjige Ljetopisa (1 Ljet 17,14) kao savez koji se nastavlja u njegovim potomcima. Psalam izražava hvalospjev Bogu koji drži Savez i obećanja, a po sadržaju pripada kraljevskim ili mesijanskim psalmima: „O ljubavi Jahvinoj pjevat ću dovijeka…naviještat ću vjernost tvoju." (r. 2). David se imenuje Jahvinim izabranikom i pomazanikom (r. 7). Jahvina vjernost (*'emunah*) i dobrota (*hesed*) bit će s njime, zato piše: „Ja ću njemu biti otac, a on će meni biti sin… Njegovo će prijestolje stajati za svagda."[790]

[788] Usp. S. L., McKENZIE, *nav. dj*., str. 51.
[789] Usp. E. ZENGER, *nav. dj*., str. 40.
[790] Usp. E. ZENGER, *nav. dj*., str. 21.

Psalmist (David) u prvom dijelu psalma 1-28 hvali Božje djelovanje u izraelskom narodu i započinje, ne stvaranjem, nego savezom po obećanju koje je Bog dao Davidu (r. 2-5). Zato čitav Izrael slavi Boga (r. 16-19).[791]

Drugi dio psalma odudara od prvog dijela, ali zato taj drugi dio osvjetljava stvarnu povijesnu situaciju iz koje je nastao. Iz toga dijela može se razlučiti da je psalam napisan nakon rušenja Hrama i odvođenja naroda u babilonsko sužanjstvo. Tada se činilo da je Jahve raskinuo savez i ponizio svog pomazanika te ga *sramotom pokrio* (r. 46). Nasuprot tome kroničar ima naglasak na potomcima i na kraljevstvu koje će trajati stalno i zauvijek. U drugom dijelu psalma psalmist moli ponizno vjernost Jahvinu i podsjeća na Savez koji je sklopio s Davidom i njegovim potomstvom. Zbog Jahvine vjernosti i obećanja moli ga da skine sramotu. To znači da psalmist vjeruje da Jahvina vjernost traje i poslije Davida u njegovim potomcima. Jahvine riječi i obećanja pisac drži čvrstim kao što su čvrsta nebesa koja je Bog učinio stvaranjem. Savez je dakle s Davidom i potomstvom njegovim čvrst, neraskidiv i vječan kao što su vječna nebesa.[792]

U r. 20-30 govor je opet o Davidu kojega Bog čuva jer je od Boga izabran. Neprijatelji su pobijeđeni uz Božju pomoć kao i u Prvoj knjizi Ljetopisa (1 Ljet 1,8sl.). David je za psalam 89 kao i za kroničara idealna osoba. David vlada idealnim *velikim Izraelom* od mora do rijeke (usp. Ps 89,26), a u Prvoj knjizi Ljetopisa David je vladao od Egipatskog Šihora pa do ulaza u Hamat (usp. 1 Ljet 13,5). David je izabran od Boga (usp. Ps 89,20-21; 1 Ljet 17,7) i ako se Davidovi potomci iznevjere obećanju, Bog će ih kazniti, ali neće oduzeti svoje naklonosti od njih (usp. Ps 89,31-34; 1 Ljet 17,13).

Tako psalam 77,20 govori o teškom povijesnom putu Davidove dinastije, a na tome putu neprijatelji se ismijavaju i taj smijeh pogađa samog Boga. David je imao oko sebe neprijateljski raspoložene narode kao što su Aramejci, Sidon i Tir, ali i oni su pozvani prinositi žrtve Bogu (usp. 1 Ljet 16,28-29; Ps 96,7-9a).[793]

Psalam 89 se u drugom dijelu (r. 39) okreće potpuno u drugom smjeru. Pojavljuje se gorka stvarnost i kušnja iz koje piše psalmist. Od r. 39-52 sve je obrnuto za razliku od prvog dijela psalma: savez se čini kao da je odbačen, kralja nema (r. 40), Jeruzalem je razoren i opljačkan (r. 41-42), Bog ne pomaže u ratu (r. 44), nasuprot kroničarevoj slici Davida kojemu Bog u ratu daje pobjede (usp. 1 Ljet 1). To je stvarnost poslijesužanjskog vremena u kojem živi i kroničar. Psalam 89 na kraju postavlja pet pitanja Bogu (r. 47-52) s podsjetnikom Bogu

[791] Usp. A. DEISSLER, *nav. dj*., str. 280.
[792] Usp. B. ODOBAŠIĆ, Božji savez s Davidom (2Sam 7,1-17; Ps 89,20-38; 1Ljet 17,1-15), str. 21.
[793] Usp. R.W. KLEIN, *nav. dj.*, str. 544.

(r. 48.51.52).[794] Glavna točka ovih pitanja Bogu je Božji savez s Davidom kojega sada, kako izgleda, nema. Kod kroničara nema ovog drugog dijela psalma 89 u kojem se psalmist tuži na tešku situaciju poslijesužanjskog vremena. Iako kroničar nema ovog drugog dijela, svejedno se osjeća teška situacija poslije povratka iz sužanjstva. Za razliku od psalmista u 89. psalmu kroničar se ne tuži na teške prilike svojeg vremena, nego idealnog Davida i njegovo djelo stavlja kao uzor i snagu svojim suvremenicima da tako uz Božju pomoć opet stvore sigurnu i dobru budućnost za izraelski narod.

U psalmu 63 opisuje se Abšalonov ustanak protiv Davida koji je opisan i u Drugoj knjizi o Samuelu, redak 15,15. Abšalonova povijest je primjer biblijske uzrečice: „Tko se mača laća, od mača i pogiba.“ (Mt 26,42; usp. Ps 63,11 s 2 Sam 18,14sl.). Psalam 63 govori o jednoj novoj teološkoj dimenziji. Teološka misao sastoji se od toga da Davidova tuga i bol kod njegovog bijega pred sinom Abšalonom, nisu uzrokovani progonom i prijetećim gubitkom kraljevstva, nego mnogo više gubitkom Božje blizine koja se nalazi u jeruzalemskom Hramu. Milost Božje blizine, koja se nalazi u Hramu, Davidu vrijedi više nego život (Ps 63,4).

[794] Usp. A. DEISSLER, *nav. dj.*, str. 280.

8 ZAKLJUČAK

Tema doktorskog rada *Utjecaj i značenje kralja Davida u Prvoj knjizi Ljetopisa* starozavjetna je tema. Opus pisca kroničara, tj. pisca Prve i Druge knjige Ljetopisa, te knjiga o Ezri i Nehemiji, nije previše istražen, posebno se ne bave tim područjem pisci s hrvatskog govornog područja. Ovaj rad unutar kroničarskoga djela osvjetljuje ulogu, utjecaj i lik kralja Davida u Prvoj knjizi Ljetopisa. Ističe se uloga i važnost kralja Davida u hramskom kultu, stvaranju izraelske države, uređenju bogoslužja u jeruzalemskom hramu, odnosno pretvaranju Jeruzalema u vjersko, kulturno i političko središte. Uz Davidovu značajnu ulogu u Bibliji kao povijesne biblijske osobe, važno je i njegovo značenje za izraelski narod. Činjenica je da je za kroničara David idealni protagonist jer je idealni kralj i garancija je ispunjenja Božjeg obećanja danog proroku Natanu.

Namjera ovog rada je istraživanje Davidove osobe iz kroničarevog viđenja, kao i utjecaj i značenje kralja Davida u Prvoj knjizi Ljetopisa.

Istraživanje za ovo djelo uključilo je metodu uspoređivanja tekstova Prve i Druge knjige o Samuelu, te Prve i Druge knjige o Kraljevima s tekstovima Prve knjige Ljetopisa. Tekstovi prikazuju različitu sliku Davida kakvim ga kroničar želi prikazati od slike Davida prikazane u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima kojima se kroničar služi kao svojim predloškom.

Prva i Druga knjiga Ljetopisa obuhvaćaju veliko razdoblje povijesti Božjeg naroda, točnije, nijedna druga biblijska knjiga ne obuhvaća tako dugo vremensko razdoblje. To razdoblje u svetoj povijesti Božjeg naroda ide od Adama, prvog čovjeka, do Kirovog edikta kojim započinje gradnja drugog Hrama, tj. od početka do *početka*, odnosno povratka Izraelaca iz babilonskog sužanjstva i početak obnove. Pisac Prve i Druge Ljetopisa, Knjiga o Ezri i o Nehemiji je kroničar koji u svojem povijesnom djelu pokazuje posebno zanimanje za kralja Davida, Izraelsko kraljevstvo, bogoštovnu zajednicu i prilike u poslijesužanjskoj zajednici. Kroničar pred svoju poslijesužanjsku zajednicu stavlja kao uzor kralja Davida, Hram i bogoslužje u Hramu. On ispituje stare tekstove i svoje povijesno tumačenje prilagođuje potrebama svojeg vremena. Vjerske ustanove i prilike svojeg vremena stavlja u prošlost i povezuje ih uz osobu kralja Davida iz čega je zaključno kako je Davidova kuća čuvarica prave teokracije povezana s Hramom i bogoštovljem.

Već od početka Davidovog stupanja na prijestolje kroničar ga opisuje kao kralja nad čitavim Izraelom i u okviru idealnih izraelskih granica od Šihora na jugu do Lebo Hamata na sjeveru. Kod deuteronomističkog opisa David kraljuje samo nad jednim dijelom Izraela i na prijestolje dolazi uz velike poteškoće i dvorske spletke. Deuteronomističko povijesno djelo opisuje Davida koji je na početku bio pastir (1 Sam 16,11) i siromašan čovjek (1 Sam 8,23b). Kod kroničara David se odmah na početku pojavljuje kao nasljednik četiriju poznatih predaka (1 Ljet 2,5-17). David je brat Abigajle i Sarvije, majki četiriju junaka. On je po rodoslovlju iz poznatog Judinog plemena. David je kod kroničara, već po svojem podrijetlu, dostojan da postane kralj Izraela i tako odmah i nastupa (1 Ljet 11,1). Judino pleme za kroničara ima središnju ulogu u izraelskoj povijesti, daleko više nego za deuteronomista. To potvrđuje i slika kralja Šaula kojeg deuteronomist opisuje s dobrim i lošim stranama, a u kroničarevom povijesnom djelu postoji samo Šaulova tamna strana. Kod kroničara su Šaulovi sinovi umrli čime završava Šaulova dinastija, dok se kod deuteronomista Šaulovi sinovi bore s Davidom za prijestolje.

Daljnja usporedba naglašava veliku kultnu ulogu Davida kao jednu od najvažnijih uloga kod kroničara o kojoj nema ni spomena u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima, odnosno te knjige ne govore o Davidovom uspostavljanju i uređenju kulta u Hramu.

Kod kroničara, za razliku od deuteronomista, pravi kralj Izraela je Jahve koji preko kralja upravlja državom, tj. kraljevstvom Jahvinim. Njegov opis kralja Davida prikazuje i sklonost prema demokratizaciji, odnosno naglašava važnu ulogu naroda kod donošenja važnih odluka, te je kraljeva moć ograničena aktivnim sudjelovanjem naroda u državnim poslovima. Kroničareva teologija povijesti naglašava Davida u središtu, a Savez Božji s Davidom daje smisao prošlosti i sadašnjosti koja je otvorena budućnosti.

Kada deuteronomist govori o izraelskom narodu, upotrebljava izraz *sva izraelska plemena*, a kroničar govori da se okupio *sav Izrael* kao idealna cjelina. Kroničar kod Davidovog krunjenja izbjegava svaku sumnju da bi David vladao samo nad jednim dijelom kraljevstva, nego Davida predstavlja kao kralja čitavog Izraela. Prema kroničaru, poslije Šaulove smrti nema više mjesta za Šaulove nasljednike u povijesti Izraela. Cjelokupni Izrael (*sav Izrael*) imao je udjela u događaju koji prikazuje pomazanje Davida za kralja (1 Ljet 11,1), u osvajanju Jeruzalema (1 Ljet 11,4-9) i kod prijenosa Kovčega (1 Ljet 13,1s). *Sav Izrael* pod Davidom je za kroničara idealna cjelina i služi kao idealni model za poslijesužanjsku uspostavu Davidovog kraljevstva. Deuteronomistički opis trajanja vremena između Davidovog uspona na prijestolje i zauzeća Jeruzalema mnogo je dulji nego kroničarev

opis. Kroničar opisuje događaje Davidovog uspona na prijestolje i zauzeće Jeruzalema koji slijede neposredno jedan poslije drugoga čime kroničar donosi svoju idealnu sliku Davida. On želi prikazati zauzeće Jeruzalema koji će postati glavni grad čitavog Izraela kao Davidov prvi zadatak poslije krunjenja za razliku od opisa u Knjigama o Samuelu i o Kraljevima. Time kroničar ponovno naglašava Davidovu brigu za kult štovanja Boga, odnosno želju da odmah osvoji Jeruzalem u kojem će biti izgrađen Hram u kojem će uspostaviti i urediti kult za štovanje Boga.

Kod opisa osvajanja Jeruzalema kroničar ističe tri stvari kojih nema u deuteronomističkom djelu: sudjelovanje čitavog Izraela u osvajanju Jeruzalema, promjena naziva grada iz Jebus u Jeruzalem te isticanje važnosti vojskovođe Joaba. U odnosu na deuteronomista vidljivo je da je umanjeno značenje grada Jeruzalema kao Davidove osobne svojine. David zauzima Jeruzalem s čitavim narodom i u ime čitavog naroda, te kroničar sve priprema za prijenos Kovčega. Deuteronomist donosi prijenos Kovčega kao Davidovu stvar i sve odluke o prijenosu Kovčega dolaze od Davida dok narod u tome nema nikakve uloge. Kroničar stvara idealnu sliku Davida prikazivanjem sudjelovanja cijelog Izraela kod njegovog krunjenja, u osvajanju Jeruzalema i kod prijenosa Kovčega. Iako idealizira Davida kroničar ipak umanjuje njegovu slavu koju je stekao u svojim pothvatima tako da svu tu slavu pripisuje Jahvi čega nema kod deuteronomista. Također, u Drugoj knjizi o Samuelu David ima glavnu ulogu kod prijenosa Kovčega, a kod kroničara predstavnici čitavog naroda, od početka pripreme, imaju aktivnu ulogu što prikazuje u središtu, ne Davida, nego okupljanje čitavog Izraela oko Kovčega. Deuteronomist opisuje da je razlog za Drugi prijenos Kovčega Božji blagoslov Obed-Edomove kuće, jer se kod njega nalazi Kovčeg, za razliku od uzroka Drugog prijenosa Kovčega kod kroničara a to je sprječavanje nesreće koju je Izrael doživio za vrijeme Šaula. Naime, kroničar smatra da je David već dobio Božji blagoslov: sazidao je sebi dvore, ojačao vlast, pripremio mjesto za Kovčeg i odredio levite za nošenje Kovčega. Drugi prijenos Kovčega je zavjet za budućnost. Dok deuteronomist šator samo spominje, kroničar naglašava kako je šator već pripremljen, te David izdaje važne zapovijedi za Drugi prijenos Kovčega. Kod Drugog prijenosa Kovčega priprava naroda je važnija kod kroničara nego kod deuteronomista, te je vidljivija razlika po kroničarevom opisu u kojem leviti nose Kovčeg i hvale i slave Jahvu. Veličina slavlja kod kroničara očituje se u činjenici da je David okupio cijeli Izrael, prinio više žrtava i ima više glazbenih instrumenata za slavlje od prikaza deuteronomista.

Dok je kod deuterenomista strana misao da bi David bio opisan kao osoba koja je nanovo uspostavila kult u jeruzalemskom Hramu, prema kroničaru David uspostavlja službu svećenika i levita, te uređuje druge poslove koji su potrebni u Hramu ugledajući se u Mojsija. On je osnovao i uveo kultnu glazbu u Hram te je zaslužan za prijenos Kovčega, pripremu za gradnju Hrama i uređenje kulta. Kroničar posebno pazi na liturgijske propise što je vidljivo iz deuteronomističkog nazivanja Davidovovih sinova svećenicima, dok kroničar mijenja taj izraz u *prvi do kralja pobočnik svojega oca*. Kroničar potpuno odvaja područja djelovanja svećenika od područja djelovanja kralja i laika. Kod deuteronomista ne postoji granica kršenja svećeničke službe.

Usporedba ovih tekstova iznjedrila je zaključak kako kroničar preko idealne Davidove slike želi poučiti vjerničku zajednicu svojega vremena o ispravnom odnosu prema Jahvi. David se kod kroničara ne miješa u svećeničke poslove jer kroničar ispušta tekstove koji se nalaze u Drugoj knjizi o Samuelu.

Kralj David nije mogao graditi Hram nego je to učinio njegov sin Salomon. Pitanje je zašto kroničar ističe taj grijeh popisa stanovništva više nego deuteronomist? Kod deuterenomista popis stanovništva je dodatak, a kroničar ga uključuje u svoje djelo. Sve upućuje na gradnju budućeg Hrama. Izraelova nesreća (kuga) prestaje upravo na mjestu gdje će biti podignut Hram, na gumnu Ornana Jebusejca. David je kod kroničara opisan kao grešnik i pokajnik koji molitvama i žrtvama zastupa svoj narod. Milost i oproštenje bit će dostupno u budućem Hramu. Izraelu se pruža prilika, u kroničarovo vrijeme, za velike promjene i mogućnost stvaranja novih vrijednosti u narodu. David je za svoj grijeh učinio jaču pokoru nego u predlošku. Potreba judejske zajednice za Božjim oproštenjem grijeha vidi se i u kroničarevom poslijesužanjskom vremenu.

Deuteronomist pokazuje Davida sa svim grubostima jednog ratnika i kralja, a kroničar opisuje idealni lik Davida kao ratnika bez grubosti i brutalnih djela. Isto tako kroničar ispušta Davidova okrutna djela prije ustoličenja koja donosi deuteronomist: David je odrubio Golijatovu glavu i pobio dvjesto Filistejaca da bi postao kraljev zet. Kroničar Davidove pobjede u ratu ne pripisuje samo Davidu nego i njegovim junacima. Vojskovođe u deuteronomističkom djelu ne igraju tako važnu ulogu u prijenosu Kovčega i gradnji Hrama kao kod kroničara. Davidovi ratovi imaju smisao u uspostavi idealnih granica, uspostavi mira i nabavi građe za Hram. Davidov kraj života opisan je pozitivno. U Prvoj knjizi o Kraljevima David je opisan kao bespomoćni starac, a kroničar Davida karakterizira snažnim izrazom *ustavši na noge*.

Kroničar je opisao Davida kao vladara koji u ime Jahvino upravlja kraljevstvom u Izraelu i koji se ujedno pokazuje kao veliki Jahvin štovatelj, odnosno kao utemeljitelj Jahvinog kulta. Vidi se da kroničar gradi Davidovu povijest na dva temelja: na davidovskom kraljevstvu i na jeruzalemskom kultu. Kraljevstvo i Jahvin kult provlače se i isprepliću kao dva temelja kroz čitavu Davidovu povijest u Prvoj knjizi Ljetopisa, stoga se ističe kako je veliki Davidov utjecaj i značenje za te dvije odrednice: Izraelsko kraljevstvo i Jahvin kult. David je izraelski kralj i kao istaknuti Jahvin štovatelj brinut će se za izraelski hramski kult. Ipak, prema kroničaru, Salomon je izgradio Hram, ali Davidu pripadaju zasluge zato što je on sve pripremio i izradio projekt. Njemu se Jahve zakleo da će njegovom potomku *biti otac, a on njemu sin* (1 Ljet 17,13a). Kroničar jasno daje do znanja da je Salomon Davidov potomak koji je zavrijedio Jahvinu naklonost kojom se Jahve zakleo Davidu, ali i cijelom potomstvu, da će njegovo kraljevstvo trajati zauvijek (1 Ljet 17,14). Matej u Novom zavjetu donosi u naslovu svojeg Evanđelja: „Rodoslovlje Isusa Krista, sina Davidova, sina Abrahamova.“ (Mt 1,1). Tako je Božji savez s Davidom ispunjen u osobi Isusa iz Nazareta. Jahvino obećanje i savez s Davidom ispunjeno je u Isusu, potomku Davidovu. Luka u svojem evanđelju isto kaže: „Njemu (Isusu) će Gospodin dati prijestolje Davida…“ (Lk 32-33).

Ovaj istraživački rad donio je novost jer na hrvatskom govornom području nema gotovo nikakvih opširnijih i detaljnijih radova i komentara o kroničaru i njegovom povijesnom djelu, odnosno o knjigama Ljetopisa. Uz to, prikazano je kako za kroničara David nije samo idealni lik čiji opis nije samom sebi svrha i cilj, nego je novost prikaza Davida kao idealnog lika na kojem počivaju Božja obećanja u kojima je David protagonist čije djelovanje postaje nada kroničarevim suvremenicima. David je uzor štovanja Boga i uzor odnosa prema Bogu.

David je bio idealiziran kroz povijest zato jer je imao veliki utjecaj na Hram, bogoštovlje i izraelsku državu, a posebno jer se njegovo ime povezuje s novozavjetnim Isusom. Uz to, poznat je veliki utjecaj Davida na Psalme. Zahvaljujući navedenom logičan je zaključak da niti jedan drugi kralj nije ostavio tako dubok trag u povijesti Izraela kao kralj David iz čega slijedi da Davidov idealni lik dobiva na svojoj, kako teološkoj tako i društvenoj, aktualnosti. Kroničar je u teškoj poslijesužanjskoj situaciji stavio pred sve generacije idealni lik Davida kao nadahnuće i poticaj za bolju budućnost iako je kralj David živio davno prije kroničarevog vremena. Također, povijest svakog naroda i pojedinca poput Davida prikazanih u Prvoj knjizi Ljetopisa može biti uzor, poticaj i nada ljudima i društvenoj zbilji sadašnjeg

vremena, bez obzira koliko je ona teška, jer ovo djelo poručuje da Bog ispunja svoja obećanja.

Kroničarevo povijesno djelo nosi pouku i za naše vrijeme. Kao što je prošlost kroničara nadahnula za njegovo vrijeme, tako i svaki narod iz dobrih i loših djela svoje povijesti može nešto naučiti, dobiti poticaj i ohrabrenje za svoje vrijeme, te graditi bolju budućnost.

POPIS TABLICA I PRIKAZA U RADU:

Tablica 1. Prikaz paralela u Bibliji prema Abbi Bendavidu.(str. 4)
Tablica 2. Podjela Prve i Druge knjige Ljetopisa.(str. 9)
Tablica 3. Paralele Davidove povijesti kod Knjiga Ljetopisa i Knjiga o Samuelu.(str. 12)
Tablica 4. Prikaz Prve i Druge knjige Ljetopisa prema teoriji Sare Japhet.(str. 13)
Tablica 5. Paralele (sinopse) Davidove povijesti prikazane u Knjigama Ljetopisa i o Samuelu.(str. 22)
Tablica 6. Usporedni prikaz Prve knjige o Samuelu 31 i Prve knjige Ljetopisa 10.(str. 41)
Tablica 7. Prikaz duljine teksta o Prvom prijenosu Kovčega.(str. 55)
Tablica 8. Paralelni prikaz istih događaja u dvjema knjigama: 1 Ljet 14(13) i 2 Sam 5(6).(str. 68)
Tablica 9. Prikaz razlika 10. i 14. poglavlja Prve knjige Ljetopisa.(str. 75)
Tablica 10. Prikaz razlika donošenja istog događaja u Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu.(str. 79)
Tablica 11. Prikaz podjele 25. poglavlja Prve knjige Ljetopisa.(str. 100)
Tablica 12. Redoslijed izbora pjevača prema S. Japhet.(str. 106)
Tablica 13. Prikaz podjele 24.poglavlja Prve knjige Ljeopisa prema S.Japhet.(str. 108)
Tablica 14. Prikaz podjele odlomka Prve knjige Ljetopisa 28,1-29,25.(str. 148)
Tablica 15. Prikaz redoslijeda razloga Davidovog izostanka gradnje Hrama.(str. 152)
Tablica 16. Usporedba ratnog plijena prema Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu.(str. 184)
Tablica 17. Usporedba ratnih snaga prikazanih u Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu.(str. 184)
Tablica 18. Usporedba odnosa snaga u ratu protiv Aramejaca prema Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu.(str. 185)
Tablica 19. Prikaz razlike u tekstu deuteronomiste i kroničara.(str. 191)
Tablica 20. Prikaz značenja riječi zemlja u Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi o Samuelu.(str. 198)
Tablica 21. Kronološki prikaz naizmjeničnog prikaza Izraelskog Kraljevstva i Jahvinog kulta u kroničarevom opisu Davidove povijesti.(str. 209)
Tablica 22. Prikaz paralelnih mjesta Prve knjige Ljetopisa 9.(str. 213)
Tablica 23. Podjela devetog poglavlja Prve knjige Ljetopisa.(str. 214)

Tablica 24. Prikaz različitih skupina hramskog osoblja i njihove zadaće prema 9. poglavlju Prve knjige Ljetopisa.(str. 215)
Tablica 25. Popis psalama s navodima u kojima se spominje Davidovo ime.(str. 225)

Popis kratica biblijskih knjiga abecednim redoslijedom:

1 Kr	Prva knjiga o Kraljevima
1 Ljet	Prva knjiga Ljetopisa
1 Sam	Prva knjiga o Samuelu
2 Kr	Druga knjiga o Kraljevima
2 Ljet	Druga knjiga Ljetopisa
2 Sam	Druga knjiga o Samuelu
Br	Knjiga Brojeva
Dn	Daniel
Est	Estera
Ez	Ezekiel
Ezr	Knjiga o Ezri
Izl	Knjiga Izlaska
Job	Knjiga o Jobu
Jon	Jona
Jr	Jeremija
Jš	Jošua
Lev	Levitski zakonik
Lk	Evanđenje po Luki
Mt	Evanđelje po Mateju
Neh	Knjiga o Nehemiji
Pet	Petoknjižje
Pnz	Ponovljeni zakon
Post	Knjiga Postanka
Ps	Psalmi
Suci	Knjiga o sucima
Tuž	Tužaljke

Popis ostalih kratica abecednim redoslijedom:

AT	Altes Testament
ATD	Das Alte Testament Deutsch
BEvTh	Beiträge zur Evangelischen Theologie
Bib	Biblica
BK	Biblischer Kommentar
BKAT	Biblischer Kommentar Altes Testament
BZ	Biblische Zeitschrift
BZAW	Beihefte für die Alttestamentliche Wissenchaft
BWANT	Beiträge zur Wissenschaft vom Alten und Neuen Testament
CBQ	Chatolic Biblical Quartery
EvTh	Evangelische Theologie
FOTL	Forms of Old Testament Literature
FRLANT	Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Nuen Testaments
FThSt	Freiburger Theologische Studien
god.	godina
HAT	Handbuch zum Alten Testament
hebr.	hebrejski
HK	Handkommentar zum Alten Testament
HSAT	Die Heilige Schrift des Alten Testaments
J	Jahvistička tradicija
JBL	Journal of Biblical Literature
JSOT	Journal for the Study ot the Old Testament
JQR	Jewisch Quartery Review
KAT	Kommentar zum Alten Testament
KeH	Kurzgefaßtes exegetisches Handbuch zum Alten Testament
KHC	Kurzer Hand-Commentar zum Alten Testament
LexTQ	Lexicon Theological Quarterly
LXX	Septuaginta
MT	Masoretski tekst
nav. dj.	navedjeno djelo
NCeB	New Century Bible

NEB	Die Neue Echter Bibel
NT.S	New Testament
OTL	Old Testament Library
OTS	Oudtestamentische Studien
P	svećenička tradicija
pr. Kr.	prije Krista
r.	redak
RGG	Die Religion in der Geschichte und Gegenwart
s.	sljedeći redak
SBLMS	Society of Biblical Literature Monography Series
SJOT	Scandinavian Journal ot the Old Testament
sl.	slično
str.	stranica
TBC	Tourch bible commentaries
ThLZ	Theologische Literaturzeitung
ThQ	Theologische Quartalschrift
ThW	Theologische Wissenschaft
ThWAT	Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament
ThZ	Theologische Zeitschrift
TRE	Theologisches Realenzyklopädie
usp.	usporedi
USQR	Union Seminary Quarterly Review
VT	Vetus Testamentum
WMANT	Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Nuen Testament
ZAW	Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft
ZDPV	Zeitschrift des Deutschen Palästinavereins
ZThK	Zeitschrift für Theologie und Kirche

BIBLIOGRAFIJA

LITERATURA – KORIŠTENA

ACKROYD, P. R., *I & II Chronicles, Ezra, Nehemiah,* London, 1973.

ALBRIGHT, W. F., *Von Steinzeit zum Christentum,* München, 1949.

AVIOZ, M., *Natans Prophecy in II Sam 7 and in 1 Chr 17: Text, Context, and Meaning,* Ramat Gan, 2004.

BECKER, J., *1 Chronik*, Würzburg, 1998.

BENZINGER, I., *Die Bücher der Chronik,* Tübingen und Leipzig, 1901.

BERGER, Y., *The Commentary of Rabbi David Kimhi to Chronicles: A Translation with Introduction and Supercommentary*, Providence, 2007.

BERLIN, M., Notes on the Genealogies of the Trible Levi 1 Chronicles 23-26, u: *JQR,* 12 (1990.), str. 291-298.

BERTHEAU, E., *Die Bücher der Chronik,* Leipzing, ^{2}1873.

BEUKEN, W. A. M., *Haggai – Sacharja 1-8*, Ultrecht, 1967.

BOTTERWECK, G. J., Zur Eigenart der chronistichen Davidgeschichte, u: *ThQ,* 136 (1956.), str. 402-435.

BRIGHT, J., *A History of Israel*, London, 1972.

BRUNET, A. M., La théologie du Chroniste. Théocratie et Messianisme, u: *Sacra Pagina,* 1 (1959.), str. 384-397.

BUCHANAN, G. W., *The Consequences of the Covenant*, Leiden, 1970.

BUCKERS, H., *Die Bücher der Chronik oder Paralipomenon*, Freiburg, 1952.

CLEVENOT, M., *So kennen wir die Bibel nicht,* München, ^{2}1980.

COGGINS, R. J., *The First and Second Books of the Chronicles*, Cambridge, 1976.

CURTIS E. L. - MADSEN, A. A., *A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Chronicles*, Edinburgh, 1910.

DEISSLER, A., *Psalmi*, Zagreb, 2009.

DEQUEKER, L., 1 Chronicles XXIV and the Royal Priesthood of the Hasmoneans, u: *OTS,* 24 (1986.), str. 94-106.

DE MOOR, J. C., The Crises of Polytheism in Late Bronze Age Ugarit, Crises and Perspectives, u: *OTS,* 24, Leiden, 1986., str. 1-20.

Die Luther Bibel, 1956.

Die Zurcher Bibel, Stuttgart, 1975.

DIRKSEN, P. B., Prophecy and Temple Music: 1 Chr 25, 1-7, u: *Henoch*, 19/3 (1997.), str. 259-265.

EISSFELDT, O., *Einleitung in das Alte Testament*, Tübingen, 1976.

FREDMANN, D. N., The Chronicler's Purpose, u: *CBQ*, 23 (1961.), str. 436-442.

GALING, K., *Die Bücher der Chronik, Esra, Nehemia*, Göttingen, 1954.

GALIL, B. G., *Genegalogies*, Jerusalem, 1983.

GALLING, K., *Die Bücher der Chronik, Esra, Nehemia,* Cambridge, 1916.

GEORG, S., *Die Chronik als kanonisches Abschlussphänomen*, Weinheim, 1995.

GERLEMAN, G., *Ruth. Das Hohelied*, Neukirchen, 1965.

GESE, H., Der Davidbund und die Zionserwählung, u: GESE, H., *Vom Sinai zum Zion*, 1974., str. 113-129.

GOETTSBERGER, J., *Die Bücher der Chronik oder Paralipomenon,* Bonn, 1939.

GUNNEWEG, A. H. J. - SCHMITHALS, W., *Herrschaft, Biblische Konfrontationen* Stuttgart, 1980.

GUNNEWEG, A. H. J., *Geschichte Israels bis Bar Kochba*, Stuttgart, [4]1982.

GUNNEWEG, A. H. J., *Leviten und Priester*, Göttingen, 1965.

GUNNEWEG, A. H. J., Sinaibund und Davidsbund, u: *VT*, 10 (1960.), str. 335-361.

GUNNEWEG, A. H. J., Zur Interpretation der Bücher Esra - Nehemia. Zugleich ein Beitrag zur Methode der Exegese, u: EMERTON, J.A. (ur.), *Congress Volume*, Vienna, 1980.

HAHN, S. W., *The Kingdom of God as Liturgical Empire: A Theological Commentary on 1-2 Chronicles*, Michigan, 2012.

HARINGTON, W., *Uvod u Stari Zavjet*, Zagreb, 1977.

HENSHAW, T., *The Writings*, New York, 1963.

HERTZBERG, H. W., *Die Bücher Josua, Richter, Ruth,* Göttingen, [4]1969.

HERTZBERG, H. W., *Die Samuelbücher,* Göttingen, [5]1973.

HOGNESIUS, K., A Note on 1 Chronikbook 23, u: *SJOT*, 1 (1987.), str. 123-127.

HOLSCHER, G., *Die Bücher Esra und Nehemia*, Tübingen, 1923.

HUMMELAUER, P. F., von., 1 Chr 25: Ein Beitrag zum Gebrauch des Löses bei den Hebräern, u: *BZ*, 2 (1904.), str. 254-259.

JAPHET, S., *1 Chronik*, Freiburg – Basel – Wien , 2002.

JAPHET, S., *The Ideology of the Book of Chronicles and its Place in Biblical Thought*, Frankfurt – Bern – New York, 1989.

JAPHET, S., The Supposed Common Authorship of Chronicles and Ezra-Nehemiah

Investigated a new, u: *VT*, 18 (1968.), str. 330-371.
JAPHET, S., The Temple of the Restoration – Reality and Ideology, u: *USQR*, 43 (1991.), str. 195-251.
JOHNSTONE, W., *1 and 2 Chronicles, Volume 2, 2 Chronicles 10-36. Guilt and Atonement*, Sheffield, 1997.
KELLERMANN, U., Die Listen in Nehemia 11: Eine Dokumentation aus den letzten Jahren des Reiches Juda?, u: *ZDPV*, 82 (1966.), str. 209-227.
KITTEL, R., *Die Bücher der Chronik,* Göttingen, 1902.
KLEIN, R. W., *1 Chronicles*, Minneapolis, 2006.
KNOPPERS, G. N., Images of David in Early Judaism – David as Repentant Sinner in Chronicles, *u: Bib*, 76 (1995.), str. 449-470.
KOCH, K., Das Verhältnis von Exegese und Verkündigung anhand eines Chroniktextes, u: *ThLZ*, 90 (1965.), str. 659-670.
KROPAT, A., *Die Syntax, des Autors der Chronik verglichen mit der seiner Quellen*, Giessen, 1909.
LIVER, J., *Chapters in the History of the Priests and Levites*, Jerusalem, 1987.
LUJIĆ, B., *Starozavjetni proroci*, Zagreb, 2015.
MATHYS, H. P., Philologia sacra: Das Beispiel der Chronikbücher, u: *ThLZ*, 53 (1997.), str. 64-73.
McKENZIE, J. L., Royal Messianism, u: *CBQ*, 19 *(*1957.), str. 25-52.
McKENZIE, S. L., *König David. Eine Biographie,* Berlin – New York, 2002.
MICHEEL, R., *Die Seher- und Prophetenüberlieferungen in der Chronik,* Frankfurt – Bern, 1983.
MOSIS, R., *Untersuchungen zur Theologie des chronistischen Geschichtswerkes*, Freiburg im Brisgau, 1973.
MUHLING, G. J., Neue Untersuchungen über die Genealogien der Chronik I, 1-9, *u: ThQ*, 66 (1884.), Tübingen, str. 403-450.
MYERS, J. M., *1 Chronicles*, New York, 1965.
NEWSOME, J. D., Toward a New Understandig of the Chronicler and his Purpose, u: *JBL*, 94 (1975.), str. 201-217.
NORTH, R., Theology of the Chronicler, u: *JBL*, 82 (1963.), str. 369-381.
NOTH, M., *Geschichte Israels*, Göttingen, 1976.
NOTH, M., *Gott, König, Volk im Alten Testament*, München, ^{3}1966.

NOTH, M., *Überlieferungsgeschichtliche Studien I*, Halle – Tübingen, 1967.

OBERŠKI, J., *Introdukcija u Sveto Pismo Staroga Zavjeta II*, Zagreb, 1967.

ODOBAŠIĆ, B., Božji savez s Davidom (2 Sam 7,1-17; Ps 89, 20-38; 1 Ljet 17,1-15), u: *Biblija danas*, 2 (2010.), str. 18-23.

O'DOHERTY, E., The Organic Development of Messianic Revelation, u: *CBQ*, 19 (1957.), str. 16-24.

OEMING, M., *Das wahre Israel: Die „genealogische Vorhalle" 1 Chronik 1-9*, Stuttgart, 1990.

PETERSEN, D. L., *Late Israelite Prophecy, Studies in Deutero-Prophetic Literature and in Chronicles*, Missoula, 1977.

PLÖGER, O., *Theokratie und Eschatologie*, Neukirchen, ^{3}1968.

RAD, G. v., *Das Geschichtsbild des chronistischen Werkes*, Stuttgart, 1930.

RAD G. v., *Theologie des Alten Testaments I*, München, 1978.

RINGGREN, H., *Israelitische Religion*, Stuttgart, 1963.

ROTHSTEIN, J. W. – HÄNEL, J., *Kommentar zum ersten Buch der Chronik*, Leipzig, 1927.

RUDOLPH, W., *Chronikbücher,* Tübingen, 1955.

RUDOLPH, W., Zur Theologie des Chronisten, u: *ThLZ*, 79 (1954.), str. 285.

RUDOLPH, W., Problems of the Books of Chronicles, u: *VT, 4* (1954.), str. 401-409,

SAEBO, M., Messianism in Cronicles?, u: *HBT*, 2 (1980.), str. 85-109.

SAEBO, M., Chronistische Theologie/Chronistisches Geschichtswerk, u: *Theologisches Realenzyklopädie VIII*, Berlin – New York, 1981., str. 74-87.

SAEBO, M., Grenzbeschreibung und Landideal im Alten Testament, u: *ZDPV*, 90 (1974.), str. 17-31.

SELMAN, M. J, 1 *Chronicles: An Introduction and Commentary*, Downers Grove, 1994.

SMEND, R., Der Ort des Staates im Alten Testament, u: *ZThK*, 80 (1983.), str. 245-261.

SMEND, R., *Die Entstehung des Alten Testaments*, Stuttgart, 1978.

SMITTEN C., Die Gründe für die Aufnahme der Nehemiasschrift in das chronistische Geschichtswerk, u: *BZ*, 16 (1972.), str. 207-221.

STECK, O. H., Das Problem theologischer Strömungen in nachexilischer Zeit, u: *EvTh*, 28 (1968.), str. 445-458.

STINESPRING, W. F., Eschatology in Chronicles, u: *JBL*, 80 (1961.), str. 209-219.

TAE-SOO, I., *Das Davidbild in den Chronikbüchern*, Bonn, 1984.

TOMIĆ, C., *Poruka spasenja Starog Zavjeta*, Zagreb, 1970.

TORCZYNER, N. H., A Psalm by the Sons of Heman, u: *JBL*, 68 (1949.), str. 247-249.

VRIEZEN, Th. C., Sündenvergebung im Alten Testament, u: *Religion in Geshichte und Gegenwart VI*, [3]1961., str. 507-511.

WAGNER, S., דרש, u: *ThWAT II*, str. 313-329.

WEINBERG, J. P., Die Natur im Weltbild des Chronisten, u: *VT*, 31 (1981.), str. 324-345.

WELCH, A., *The Work of the Chronicler. Its Purpose and Date*, Oxford – London, 1939.

WELLHAUSEN, J., *Prolegomena zur Geschichte Israels*, Berlin, 1905.

WELTEN, P., *Geschichte und Geschichtsdarstellung in den Chronikbüchern,* Neukirchen, 1973.

WELTEN, P., Lade – Tempel – Jerusalem. Zur Theologie der Chronikbücher: Textgemäß, u: GUNNEWEG, A. H. J. – KAISER, O. (ur.), *Aufsätze und Beiträge zur Hermeneutik des Alten Testaments*, Göttingen, 1979., str. 169-183.

WESTERMANN, C., *Genesis 12-36*, Neukirchen – Vluyn, 1981.

WILDA, G., *Das Königsbild des chronistischen Geschichtswerkes*, Bonn, 1959.

WILLI, T., *Chronik, 1 Chr 1-10*, Neukirchen – Vluyn, 2009.

WILLI, T., *Die Chronik als Auslegung*, Göttingen, 1972.

WILLIAMSON, H. G. M., *1 and 2 Chronicles*, London, 1982.

WILLIAMSON, H. G. M., *Israel in the Books of Chronicles*, Cambridge, 1977.

WILLIAMSON, H. G. M., Sources and Redaction in the Chroinicler's Genealogy of Judah, u: *JBL*, 98 (1979.), str. 351-359.

WRIGHT, J. W., From Center to Periphery: 1 Chronicles 23-27 and the Interpretation of Chronicles in the Nineteenth Century, u: ULRICH, E. (ur.), *Priests, Prophets and Scribes*, Sheffield, 1992., str. 20-42.

WÜRTHWEIN, E., *Die Bücher der Konige, 1 Kön 1-16*, Göttingen, 1977.

ZENGER, E., Psalmen, Auslegungen 4 Bde., Freiburg im Breisgau, 2003.

LITERATURA – KONZULTIRANA

BALZARETTI, C., L'angelo del censimento (1 Cr 21,15-16), u: *RivBib,* 54, str. 29-44.

BECKER, J., *1 Chronik,* Würzburg, 1986.

BLENKINSOPP, J., *The Promise to David: The Anointed King in God's Plan,* London, 1964.

BRAUN, R. L., *1 Chronicles,* Waco-Texas, 1986.

BRAUN, R. L., Chronicles, Ezra, and Nehemiah. Theology and Literary History, u: EMERTON, J.A. (ur.), *Studies in the Historical Books of the Old Testament,* Leiden, 1979., str. 52-64.

COSTACURTA, B., *Lo scettro e la spada: Davide diventa re (2 Sam 2-12),* Bologna, ^{2}2009.

DÖRRFUSS, E. M., *Mose in den Chronikbüchern. Garant theokratischer Zukunftserwartung,* Berlin – New York, 1994.

DYCK, J. E., *The Theocratic Ideology of the Chronicler,* Leiden, 1998.

GALLING, K., *Die Bücher der Chronik, Esra, Nehemia übersetzt und erklärt,* Göttingen, 1954.

GLESSMER, U., Leviten in spät-nachexilischer Zeit. Darstellungsinteressen in den Chronikbüchern und bei Josephus, u: ALBANI, M. – SIEDEL, H. (ur.), *Gottes Ehre erzählen FS,* Leipzig, 1994., str. 127-151.

GRINTZ, J. M., The Military Elite of King David, u: *VT,* 13 (1963.), str. 310-320.

KALIMI, I., *The Book of Chronicles. A Classified Bibliography,* Jerusalem, 1990.

KARTVEIT, M., *Motive und Schichten der Landtheologie in I Chronik 1-9,* Stockholm, 1989.

KLEINIG, J. W., Recent Research in Chronicles, u: *CRBS,* 2 (1994.), str. 43-76

KNOPPERS, G. N., *I Chronicles 10-29, A New Translation with Introduction and Commentary,* Garden City, 2004.

LABAHN, A., Antitheocratic Tendencies in Chronicles, u: ALBERTZ, R. – BECKIN, B. (ur.), *Yahwism After the Exile. Perspectives on Israelite Religion in the Persian Era,* Assen, 2003., str. 115-135.

MAZAR, B., David's Reign in Hebron and the Conquest of Jerusalem, u: SILVER, D. J. (ur.), *In the Time of Harvest. Essays in Honor of Abba Hillel Silver,* New York, 1963., str. 235-244.

MYERS, J. M., *I Chronicles. Introduction, Translation, and Notes,* New York, 1965.

NORTH, R., *Theology of the Chronicler,* u: *JBL,* 82 (1963.), str. 369-381.

REHM, M., *Die Bücher der Chronik,* Würzburg, 1949.

ROST, L., *Die Überlieferung von der Thronnachfolge Davids*, Stuttgart, 1926.

RUFFING, A., *Jahwekrieg und Weltmetapher. Studien zu Jahwekriegstexten des chronistischen*

Sonderguts, Stuttgart, 1992.

SCHNIEDEWIND, W. M., *The Word of God in Transition. From Prophet to Exegete in the Second Temple Period,* Sheffield, 1995.

STRÜBIND, K., *Tradition als Interpretation in der Chronik. König Josaphat als Paradigma chronistischer Hermeneutik und Theologie,* Berlin – New York, 1991.

TAYLOR, W. M., *David, King of Israel,* 1961.

TUELL, S. S., *First and Second Chronicles (Interpretation),* Louisville – Kentucky, 2001.

VRIES, S. J. de, *1 and 2 Chronicles*, Grand Rapids, 1989.

WEINBERG, J. P., *Der Chronist in seiner Mitwelt*, Berlin – New York, 1996.

WEISER, A., Die Tempelbaukrise unter David [2 Sam 7], u*: ZAW,* 77 (1965.), str. 153-168.

ZUNZ, L., *Die gottesdienstlichen Vorträge der Juden historisch entwickelt*, Berlin, 1832.

ŽIVOTOPIS

Stjepan Rusan je rođen u Srednjem Dubovcu 27.ožujka 1948. blizu Križevaca od majke Ljubice r. Car Đurec i oca Vida Rusana. Četiri godine osnovne škole pohađao je u Gornjem Dubovcu, a od 5. do 8. razreda pohađa školu u Velikom Ravenu.

Poslije osmogodišnje škole odlazi u sjemenište na Šalatu u Zagrebu i tu završava klasičnu gimnaziju i maturira 1967.

Primljen je u bogosloviju na Kaptolu 29 u Zagrebu i upisuje Katolički bogoslovni fakultet 1967. Pohađa KBF koji je trajao 6 godina i diplomira 1974. i te iste godine je zaređen za prezbitera (svećenika) i iste godine slavi mladu misu. Svećeničku službu je kao župni vikar vršio u Gornjoj Stubici, nakon čega vrši službu župnika u Velikoj Erpenji. Poslije župničke službe u Velikoj Erpenji premješten je kao župnik u župu Gornji Lipovac kod Nove Kapele, potom u Martinsku Ves kod Siska. Poslije odlazi na župu Špansko na kojoj ostaje 13 godina. Trenutno je župnik u župi Remetinec – Blato.

Kao župni vikar upisuje poslijediplomski studij i kod profesora dr. Adalberta Rebića uzima za diplomski rad temu: *Karakteristike pisca kroničara* iz Svetog Pisma Starog Zavjeta. Kod istog profesora uzima temu magistarskog rada: *Bogoslužje kod kroničara.* Magistarski rad je obranio i postigao stupanj magistra znanosti. Važno je naglasiti da je prije magistarskog rada završio i položio sve ispite, uključujući i doktorsku godinu, i to s uspjehom 5,0. Poslije magistarskog rada uzima temu za doktorski rad kod profesora dr. Bože Lujića: *Utjecaj i značenje kralja Davida u Prvoj knjizi Ljetopisa.* Doktorski rad pripremao je za vrijeme djelovanja u župi Špansko, a dovršio u župi Remetinec – Blato.

Posebno zahvaljuje svojim profesorima na KBF-u koji su znali oduševiti za studij sv. Pisma. Posebnu zahvalu daje svojem mentoru profesoru Boži Lujiću koji ga je potaknuo na doktorski rad. Zahvaljujem i svojim roditeljima koji su me vjernički odgojili i svim svojim poznatim suradnicima koji su mi pomogli da ovaj doktorski rad dođe do kraja. Neka je najveća hvala dragome Bogu za sve Njegove milosti.